
KAUBANDUSLIKKE KÜSIMUSI

PK

„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“ • TALLINN • 1948

KAUBANDUSLIKKE
KÜSIMUSI

RK

„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“

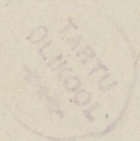
TALLINN 1948

TOIMETANUD:

Eesti NSV Kaubandusministeerium
Eesti Tarbijate Kooperatiivide Vabariiklik Liit
Üleliidulise Kaubanduspalati Eesti NSV Osakond

14093
A-17266

SAATEKS.

Et riigi majanduslik elu võiks õitsele puhkeda ja tööstus ning põllumajandus saaksid tugejõudu oma toodangu edasiseks tõstmiseks, selleks on tarvis veel üht tingimust, ja nimelt — laialdast kaubakäivet linna ja maa vahel, riigi rajoonide ja oblastite vahel, mitmesuguste rahvamajandusharude vahel. On vaja, et maa oleks kaetud kaubabaaside, poodide ja kaupluste rikkaliku võrguga. On vaja, et kaubad tsirkuleeriks nende baaside, kaupluste ja poodide kanaleid mööda lakkamatult tootmiskohalt tarbijate juurde. On vaja, et sellele alale oleksid kaasa tõmmatud nii riiklik kaubandusvõrk kui ka kooperatiivne kaubandusvõrk, nii kohalik tööstus kui ka kolhoosid ja üksiktalundid (J. Stalin, „Leninismi küsimusi“, Tallinn, 1945, lk. 408).

Nõukogude sotsialistlik kaubandus on valitsuse ja partei selleks instrumendiks, mille kaudu teostatakse elanikkonna varustamispoliitikat igas üksikus eri olukorras ja kõik kaubanduse ala töötajad, kui nad tahavad edukalt täita eespoolmärgitud ülesandeid, peavad põhjalikult tundma kõiki partei ja valitsuse korraldusi, mis on kehtestatud elanikkonna laiaide hulkade parimaks varustamiseks, nende heaolu tõstmiseks.

Eriti suuri nõudeid kaubanduse ala töötajatele seab üles vabakaubanduse süsteem. Vastavalt muutunud olukorrale muutub ka kaubanduse ala töötajate senine töö vahendajana tootjate ja tarbijate vahel.

Kui sõjaaja olukorras kaubanduskanalite kaudu varustati elanikkonda kindlate normeeritud ratsioonide piires, siis nüüd — uues olukorras, kus kõiki kaupu on vabamüügil saadaval, on tarbija asetatud olukorda, et ta ostab ainult neid kaupu, mille sortiment vastab tema maitsele ja kvaliteet rahuldab nõudlust. Neile nõudmistele mittevastavad kaubad satuvad ohtu jääda ladudesse ja kauplustesse seisma.

Seega peavad kõik kaubanduse ala töötajad hoolikalt silmas pidama turunõudeid ja tootjaid teatavas mõttes püüdma suunata nende töös. See aga on võimalik ainult siis, kui kaubanduse ala töötajad seisavad tõesti oma ülesannete kõrgusel, kui nad on tuttavad elanike kõrgekvaliteediliste kaupadega paremaks varustamiseks kehtestatud partei ja valitsuse korralduste, seaduste ja määrustega. Ilmunud korralduste, seaduste ja määruste kergemalt kättesaadavaks tegemiseks ongi käesolevasse kogumikku „Kaubanduslike küsimusi“ koondatud rida kirjutusi, mis käsitlevad: kaubakvaliteedi eest võitlemist, majanduslepinguid, kaupade vastuvõtmist kaubandusorganisatsioonide poolt, kaupade hankepõhitingimusi, kommertsaktide koostamist, pretensioonide esitamise korda, kaubamärgi ja tootismärgi korda, taarade küsimust jne.

Loodame, et käesolev kaubanduslike küsimuste kogumik aitab osaliseltki kaubanduse ala töötajatele kergendada, juhtida ja suunata nende tööd võitluses kauba parema kvaliteedi eest tarbijate laiaide hulkade varustamisel nõukogude kaubanduse uues vabakaubanduse olukorras.

T o i m k o n d.

NÕUKOGUDE KAUBANDUSE OSA JA ULESANDED SOTSIALISTLIKUS MAJANDUSES.

A. Hansen,

Eesti NSV kaubandusminister.

I.

Kapitalistliku ja sotsialistliku kaubanduse erinevused.

Sotsialistlik ja kapitalistlik kaubandus erinevad oma loomult ja sihtidelt teineteisest niisama põhjalikult kui sotsialistlik ja kapitalistlik majandus üldse. Neil on ühist vaid niipalju, et ei kapitalistlik ega sotsialistlik kaubandus ei loo uusi väärtusi ja et mõlemad on vahendajaks tootjate ja tarbijate vahel. Oma sisemiselt loomult, oma sihtidelt ja ülesandeilt üldise progressiivse arengu seisukohalt on nad teineteise vastandid.

Kapitalistlik kaubandus on üks osa kapitalistlikust eramajandusest. Üksik kapitalistlik kaupmees on üks individuaalseid ettevõtjaid teiste individuaalsete ettevõtjate hulgas, kelle sihiks ja püüdeks on individuaalse kasu saamine töötavate klasside ekspluateerimisel saadud lisaväärtuse arvel.

Sotsialistlik kaubandus on üks osa sotsialistlikust plaanimajandusest. Üksik kaubanduslik ettevõtte sotsialistlikus kaubanduses moodustab osa tervikust ja on kutsutud koos tervikuga teenima üldisi sotsialistliku ühiskonna huve.

Nagu Karl Marx õpetab, põlvneb kapitalistliku kaupmehe kasum osast lisaväärtusest, mille on loonud tööline kapitalistidele tootvatel aladel ja mida viimased on sunnitud jagama kaupmehega, kuna lisaväärtus tegelikult realiseeritakse kaubanduskanalite kaudu, vahetuse protsessis: kaup — raha, raha — kaup.

Nii kapitalistliku töösturi, pankuri, põllumehe kui ka kaupmehe eesmärgiks on individuaalne kasusaamine. Sellele eesmärgile peab alluma kõik muu. Meie teame, et iga kapitalist püüab „investeerida“ oma kapitali ikka sinna, kust on loota suuremat kasumit, kus on kõrgem protsendi määr. Kapitalistlikus ühiskonnas käib lõpmata võistlus ja võitlus nii üksikute kapitalistlike ettevõtjate kui ka suurte ja võimsate kapitalistide koondiste: trustide, kartellide, sündikaatide jne. vahel. Kogu see võistlus käib huvide vastuolude taustal, luues alalisi muudatusi üksikute kapitalistide seisundis — ühtede tugevnemist ja kasvu, teiste langust ja hävinemist pankrottide ja ärilise laostumise näol. Kuna kapitalistlik majandus, kõigi põhimiste valmistusvahendite eraomanikele kuuluvuse tõttu, areneb ilma plaanita — stiihiliselt, alaliste sisemiste vastuolude keerises, siis, nagu see teada, korduvad siin perioodid

diliselts kriisid. Kriisid mitte ainult ei häiri kaubandust, vaid pahatihti desorganiseerivad täielikult selle, kusjuures kriisiaegadel langeb tavaliselt tuhandeid kaupmehi rivist välja, tõmmates endaga kaasa veel tuhandeid ja tuhandeid võlausaldajaid jne. jne. Ühe sõnaga: kapitalistlik kaubandus on allutatud kõigile neile immanentsele seadustele, mis on omased kogu kapitalistlikule majandusele...

Nõukogude sotsialistliku kaubanduse eesmärk ei seisne kasusaamises ei üksiku töötaja ega ka ühiskonna arvel. Nõukogude kaubanduse ülesandeks on olla vahendajaks sotsialistlike tootmisalade ja tarbijate vahel, teenindada kogu sotsialistlikku ühiskonda.

Kaubandus sotsialistlikus ühiskonnas on võimsaks plaanimajanduse instrumendiks. Tema osa ja tähtsus on märksa suuremad, kui me seda sagedasti märkame ja hindame. Kaubandus ei ole mitte ainult instrumendiks, mille kaudu tarbimisartiklid sotsialistlikelt tootmisaladelt suunatakse tarbijateni. Ta ei ole ka mitte ainult üheks näitajaks, kuidas plaanida tarbimisvajaduste tootmisprogramme ja plaane. Kaubandus on valitsuse ja partei käes ka selleks instrumendiks, mille kaudu teostatakse elanikkonna varustamispoliitikat igas üksikus eri olukorras. Kaubanduse kaudu suunatakse tarbimisartiklid üksikuile rahvamajandusaladele ja üksikuisse piirkondadesse nii, nagu seda nõuavad sotsialistliku rahvamajanduse üldriiklikud või riigikaitse jne. huvid. Kaubandus on ka raha ringluse instrumendiks. Tema kaudu teostub teatud ulatuses ka akumulatsioon. Käibemaksu jne. näol laekuvad riigikassasse summad, mis lähevad sotsialistlikuks laiendatud kordvalmistuseks.

Sotsialistlik nõukogude kaubandus on kaitstud igasuguste kriiside vastu, kuna tema kontrahendiks on ühelt poolt kindla plaani alusel töötavad sotsialistlikud tootvad alad, teisalt aga samuti plaanilisele kontrollile ja arvestusele alluvad tarbijate tulud. Nõukogude kaubanduse arenemist võivad negatiivselt mõjutada vaid väliste vaenlaste poolt pealesurutud sõjad ja looduslikud tegurid — põud või liigsed vihmad, mis mõjutavad põllusaake jne. Looduslike tegurite mõju väheneb aga pidevalt, kuna sotsialistliku ühiskonna kaitsevahendid, teaduse ja tehnika saavutusi rakendades ning riiklike reserve luues muutuvad aasta-aastalt mõjusamaks, vähendades nende tegurite mõju miinimumini. Teatud osa on ka organisatsioonilisel küljel kaubanduses — nagu igal teisel alalgi — sotsialistlikus majanduses. Hea organisatsioon ja kvalifitseeritud nõukogude töötajad annavad kahtlemata paremaid tulemusi kui kujunemata organisatsioon ja nõrgad töötajad. Organisatsiooniliselt on senisel käidud teel jõutud hiigelsammudega edasi ja jõutakse ka edaspidi. Sama on maksev ka töötajate kaadri kohta.

Seniõeldu maksab peamiselt sotsialistliku sisekaubanduse kohta. Kuid sotsialistliku riigi väliskaubanduski erineb põhjalikult kapitalistlike riikide väliskaubandusest. NSV Liidus on väliskaubandus riiklikuks monopoliks. Siin on riik ostjaks ja müüjaks. Väliskaubandusegi operatsioonid toimuvad riikliku plaanimajanduse alusel ja selle raames. Kuid kuivõrd väliskaubanduse alal teiseks pooleks — kontrahentideks on kapitalistlikud maad, kus rahvamajandus areneb kapitalistliku eramajanduse alusel siis loomulikult on nõukogude väliskaubanduse arenemine mõjutatud konjunktuurist ja poliitilisest olukorrast kapitalistlikus maailmas. Need vahekorrad nõuavad erivaatlust. Siinkohal tähendame vaid niipalju, et väliskaubanduse osatähtsus NSV Liidu majanduses väheneb aastast aastasse, kuna NSV Liidu rahvamajandus on oma arenemises jõudnud niikaugele, et ta võib end varustada ise kõigega ning ta sõltuvus muust maailmast on jõudnud miinimumini. Soliidsete ja stabiilsete part-

nerite olemas olles võiksid muidugi väliskaubanduslikud läbikäigud välisriikidega mitmekordistuda. Uue olukorra väliskaubanduslikesse vahekordadesse on toonud Kesk- ja Ida-Euroopa rahvademokraatlikud maad, kes on asunud oma rahvamajandust arendama kindla plaani alusel ja kes on heatahtlikult huvitatud pidevaist ja soliidseist kaubanduslikest vahekordadest suure sotsialismimaa — NSV Liiduga. See on uus moment senises NSV Liidu väliskaubanduse ajaloos. Uue demokraatia maade näol on NSV Liidul partnerid, kes samuti arendavad plaanimajandust ja kus lepingut sõlminud riiki tegelikult ei esinda enam kapitalistlikud ettevõtjad, olgu üksikute ettevõtjate, kartellide, trustide, sündikaatide või konsortsiumide näol, vaid riigid või siis riiklikult planeeritud tööstusalad.

II.

Sotsialistliku kaubanduse senine areng.

Sotsialistliku kaubanduse sünni- ja arengumaaks on NSV Liit. Teisel meie sotsialistlikku kaubandust tänini ei tundnud. Tootmisalal plaanimajandusele üle minnes saab sotsialistliku kaubanduse areng paratamatuks uutes demokraatia maades: Poolas, Jugoslaavias, Bulgaarias, Tšehho-Slovakkias, Rumeenias jne. Suurkaubanduse natsionaliseerimisele järgneb paratamatult sotsialistlike vormide tungimine ka jaekaubandusse. Suurt osa hakkab siin etendama kooperatiivkaubandus.

Kooperatiivkaubandust kapitalistlikes maades on pahatihti ekslikult peetud sotsialistlikuks. See vaade ei pea kuidagi paika. Kuigi kooperatiivkaubandus erineb kapitalistlikust erakaubandusest, ei ole ega saa ta olla kapitalistlikus ühiskonnas sotsialistlik. Tema põhiline lahkuminek kapitalistlikust erakaubandusest on see, et kooperatiivide ümber ühinenud hulgad on ühinenud ühise eesmärgi sildi all isikliku kasu taotlemiseks. Välja arvatud puht palgatöölise kooperatiivühingud, teenivad kooperatiividki nende ümber koondunud väikeeraomanike individuaalhuve. Nende taotlused kooperatiivühingute kaudu ei ole suunatud mitte sotsialistliku ühisomandi poole, vaid iga üksiku kapitalistliku eraomandi kindlustamiseks.

Praktikast on teada, et nii paljudki kooperatiivühingud on aegapidi muutunud osa- ja aktsiaühinguiks, kus võimule pääsevad rahatuusade huvid. Seal, kus kooperatiivid on püsima jäänud kooperatiividena, on nad ikkagi põhimiselt vaid „väikemeeste“ endakaitsevahendiks suurkapitalistide vastu ja tavaliselt nende elementide juhtida, kes on huvitatud kapitalistliku korra püsimisest. Selles suhtes ei moodusta erandit ei Inglismaa, ei Taani, Soome ega teised maad, kus kooperatsioon, eriti kooperatiivkaubandus on suhteliselt laialdaselt arenenud ja omab ajalooliselt sügavaid juuri. Tööliskooperatiive tuleb kahtlemata vaadelda kui üht tööliste organisatsioonilist vormi ametiühingute kõrval nende klassivõitluses kapitalistide vastu. Need ühistud on kahtlemata üheks neist esimestest organisatsioonidest, kes peale sotsialistlikku pöoret lülituvad sotsialistlikku majandusse. Kuid üldse — kooperatiivide näol pärandab vana kord sotsialistlikule korrale laialdase massiorganisatsiooni, mida pole vaja natsionaliseerida ning mille võib ümber lülitada sotsialismi rööbastele. Organisatsiooni kõrval langeb pärandiks aga ka seni juhtivalt kandvate jõudude kodanlik ideoloogia, mis aastate jooksul annab end tunda pidurdavalt kooperatiivide

töös uue korra ehitamisel. Seda tunneme me tänapäevalgi veel ühes ja teises kohas meil Eesti NSV-s, eriti maakohtades, kus kooperatiivi juhtkond koosnes kodanluse ajal küla jõukate kihtide esindajaist ning kus osa töötajaistki oli hallparunite ja teiste küla jõukate kihtide mõju all. Kuid kõigest sellest hoolimata muutuvad kooperatiivid nõukogude korra võimule pääsedes, eriti maal, sotsialistliku kaubanduse allussambaiks ning nad etendavad tähtsat osa edaspidisel kaubavahetusel maa ja linna vahel.

Sotsialistlik kaubandus NSV Liidus tekkis peale Suurt Sotsialistlikku Oktoobri-revolutsiooni ühelt poolt kooperatiivkaubanduse baasil, peamiselt maal, ja suurkaubanduse natsionaliseerimise baasil, peamiselt linnades.

Kuna sotsialistliku sektori kõrvale jäi kaubanduses ka erasektor, siis oli loomulik, et nende kahe vahel arenes terav võistlus. Erakaupmees tõstis eriti pead ja sai uut julgust „nepi“ ajastul. Nepi likvideerides ja stalinlike viisaastakute plaanide alusel sotsialistliku majanduse arendamisele asudes surutakse erakaupmees sotsialistliku sektori poolt nõukogude majandusest välja, kuna valitsevaks vormiks jäävad sotsialistlik riiklik kaubandus, peamiselt linnades, ja kooperatiivkaubandus, peamiselt maal.

Oma algarengust peale kuni Suure Isamaasõjani on nõukogude kaubandus ära käinud pika ja tulemusrikka tee. Ta on pidevalt arenenud dünaamiliselt, tardumata kivenenud vormidesse ja iganenud traditsioonidesse. Selle aja jooksul on kasvatatud uus nõukogude kaubanduse kaader ja kujundatud kõike haarav organisatsioon, mis on painduvalt töötanud vastavalt plaanikindlalt juhitud ja arendatud sotsialistlikule majandusele. Esmakordselt inimkonna ajaloos on kaubandus muudetud hiigelriigi rahvamajanduse plaanilise arendamise instrumendiks! Oma tähtsust ja teguvõimsust ilmutas nõukogude kaubandus nii eelsõjaaegsete stalinlike viisaastakute teostamisel kui ka eriti möödunud Suure Isamaasõja ajal.

III.

Nõukogude kaubandus enne Suurt Isamaasõda.

Eelsõjaaegsete viisaastakute jooksul muutus Nõukogudemaa pale täielikult. Endise mahajäänud poolnaturaalse majandusega maa asemele tekkis meie silmade all võimas sotsialistliku suurtööstusega ja sotsialistlikel alustel ümberkujundatud mehhaniseeritud põllumajandusega suurriik. Sotsialistlik tööstus ja kolhoosidesse organiseeritud põllumajandus andsid aastast aastasse tootmisvahendite kõrval ikka suuremal arvul kõige mitmekesisemaid tarbekaupu. On endast mõistetav, et sellel taustal võis hoogsalt areneda nõukogude kaubandus. Juba viisaastakuile eelnenud ajajärk oli mõjunud kaasa erakaupmehe väljatõrjumiseks nõukogude rahvamajandusest. Esimese viisaastaku jooksul likvideeriti ja tõrjuti kaubandusest välja erakapitalistlikud elemendid lõplikult. Sotsialistlik sektor — riiklik ja kooperatiivkaubandus on siit peale jaotamatult valitseval kohal nõukogude kaubanduses. Ühenduses sotsialistlike vormide võidulepääsuga põllumajanduses, kolhoosikorra võidulepääsuga külas, tekkis uus nõukogude kaubanduse vorm — kolhoosituru kaubandus. Kolhoositurgude kaudu voolas tarbijatele suurel hulgal lisaks toiduaineid ja iga liiki põllusaadusi.

Riikliku ja kooperatiivkaubanduse jaekäive tõusis stalinlike viisaastakute jooksul (1928—1940) võrreldavates hindades 4,6 korda, kuna jaekaupluste võrk kasvas sama aja jooksul 2,5 korda; ühiskondliku toitlustamise ettevõtete võrk aga 1938. a. kuni 1946. aastani 1,5 korda. Kolhoositurgude läbikäigud kasvasid 1933. a. kuni 1938. aastani 2,1 korda, kuna 1938. a. kuni 1940. aastani aga 74% võrra.

Selles kõiges kajastub sotsialistliku tööstuse ja põllumajanduse toodangu järjekindel kasv ning töötajate heaolu tõus. Nii näiteks tõusid toiduainete turufondid 1928. a. kuni 1940. a. 1,5 korda, tööstuskaupade turufondid kogunisti aga 2,4 korda. Ainult teise stalinliku viisaastaku jooksul tõusis rahva tarbimine kahekordselt.

Pidev toodangu kasv nii tööstuses kui põllumajanduses võimaldasid paisata kaubanduskanalite kaudu üha suuremal ja mitmekesisemal hulgal igasuguseid tarbekaupu ja toiduaineid tarbijateni, võimaldades seega ülemineku kaardivabale kaubandusele.

Tööviljakuse järjekindel tõus, mis baseerus moodsa tehnika ikka ulatuslikumale rakendamisele tuhandetes uuelt ehitatud käitistes, kaevandustes, transpordis, põldudel jne. ja stahhaanovlike töötamismeetodite laienemine kõikidele aladele viisid toodete omahinna ja ühes sellega ka kaupade jaehinna alla, mille alusel tõusis töötajate reaalpalk ja elustandard.

Kõige selle taustal võis areneda ja kasvada normivaba ning kitsendusteta noor ja elujõuline kriisidest puutumata sotsialistlik nõukogude kaubandus. Selle tõusu ja arengu alusel kujunes välja see nõukogude kaubanduslik organisatsioon, kes suutis edukalt täita Suure Isamaasõja rasketes tingimustes hiiglase NSV Liidu töötajate ja kogu elanikkonna vastutusrikkaid varustamisülesandeid.

IV.

Nõukogude kaubandus Suure Isamaasõja ajal.

Nõukogude rahvaste rahulik töö katkestati 1941. a. äraandlikult saksa fašistlike röövvalutajate kallaletungi läbi. Sõda vajutas oma pitsati nõukogude rahvaste kogu elule. Ta muutis meie kodumaa üheks üldiseks kõikehaaravaks tagalaks, kelle ülesandeks oli varustada kõige vajalikuga rinnet, Nõukogude armeed.

Selleks, et kindlustada elanikkonna varustamist sõjaaja tingimustes, tuli vaba-kaubanduselt üle minna normeeritud varustamiskorrale ning kehtestada kaardisüsteem nii toiduainetele kui ka tööstuskaupadele. Sõjaolukord tingis diferentseeritud varustamiskorra kehtestamise. Sellega tutvunemine annab kujuka pildi Nõukogude valitsuse varustamis- ja hinnapoliitikast sõjatingimustes, mis kapitaalselt erineb kapitalistlike riikide valitsuste praktikast sellel alal.

Nõukogude valitsuse poliitikast peegeldub juhtmõte — teha kõik riigi sõltumatus, iseseisvuse ja vabaduse kaitseks ning töötajate ja kogu elanikkonna elu- ja töötamistingimuste kindlustamiseks. Kapitalistlikus maailmas selle vastu on juhtmõtteks — „äri on äri“. Ka sõda on äri, kus saab ja peab teenima ning vereauru hõngus veel eriti hästi!

Nõukogude valitsuse otsuste kohaselt varustati sõjaaja kestel kaartide alusel leivaga ja toiduainetega 76,8 miljonit inimest. Kogu sõjaaja kestel säilitati kõigi toiduainete ja ka põhimiste tööstuskaupade eelsõjaaegsed riiklikud hinnad. Kapitalistlikus maailmas selle vastu tõusevad hinnad pidevalt.

1941. a. juulis tegi valitsus otsuse, mille kohaselt kehtestati kõigile linnaelanikele garanteeritud ratsioonid leivale, suhkrule ja kondiitrisaadustele; samaaegselt kehtestati ratsioonid liha-kalasaadustele, rasvainetele, tangudele ja makaronisaadustele lisaks leivale, suhkrule ja kondiitrisaadustele Moskva, Leningradi ja Moskva ning Leningradi oblasti linnade elanikele. 1941. a. novembris võeti riiklikult garanteeritud varustamisele liha-kalasaaduste, rasvainete, tang- ja makaronisaadustega veel rea suuremate linnade (tööstuskeskuste), nagu Sverdlovski, Molotovi, Tšeljabinski, Kuibõševi, Saraatovi, Stalingradi, Novo-Sibirski, Kaasani, Omski jt. linnade elanikkond. Kokku võeti selle määrusega garanteeritud linnade nimestikku 43 linna. Hiljem täiendati 43 linna nimestikku ning veel hiljem muutus arv 43 vaid nende linnade märkimiseks, mis olid arvatud garanteeritud linnade nimestikku.

Järk-järgult rakendatakse erinormid mitmesugustele eritööstusharude töötajale, kusjuures arvele tuleb mitte ainult antud ala tähtsus sõjaliselt, vaid ka töötamise eritingimused samadel aladel.

Nii näiteks kehtestati 1942. a. lõpul eriti kõrgendatud normid maa-alustele tööliliste sisetööstuse grupis ja mõni aeg hiljem samad normid musta metallurgia põhimistele tööliste gruppidele. Sisetööstuse ja musta metallurgia ülejäänud tööliste kehtestati kõrgendatud normid. Tööviljakuse tõusu stimuleerimiseks kehtestati täiendavad toiduratsioonid neile töötajale, kes pidevalt täidavad ja ületavad töönorme. Sisetööstuse maa-alustele tööliste ja metallurgia tsehhide tööliste kehtestati peale muude ratsioonide veel külmad hommikueined (leib, rasv või vorstisaadused).

Aprilli algul 1942. a. kehtestati ka tööstuskaupade normeeritud müügi kord linna elanikele kaartide alusel.

Et kindlustada tööstustöölise eelisjärjekorras varustamist nii toidu- kui ka tööstuskaupadega, loodi võimas varustamisosakondade võrk, otsese alluvusega käitistele endile, kindlustades seega kontrolli kaubandusvõrgu üle, mis oli kutsutud varustama antud ala käitise töötajaid.

TVO-d etendasid sõja kestel ülitähtsat osa. Nende osa ei piirdunud mitte ainult eraldatud fondide jaotamisega. Detsentraliseeritud ostude ja abimajandite arvel täiendati tööliste kindlaksmääratud toiduratsioone lisaannustega liha, kala, piimasaaduste, eriti aga kartulite ja juurvilja näol. Seda kajastavad kõige paremini järgmised andmed. Nii saadi 45 ministeeriumi süsteemi TVO-de abimajandite arvel 1942.—1945. a. jooksul kartuleid — 3,41 miljonit tonni, juurvilja — 4,66 miljonit tonni, mune — 23,1 miljonit tükki, piima — 690,8 tuhat tonni ja mett — 2340 tonni. Abimajandite toodang kasvas aastast aastasse. Ka kasvasid detsentraliseeritud ostud, mis kõik kokku aitasid kaasa töötajate toitlusolukorra kindlustamisele. Tähtis osa on sõjaaegsel töötajate varustamisel ka individuaalajanditel. Individuaalajandajate arv tõusis 5 miljonilt inimeselt 1942. a. 18,6 miljonile inimesele 1945. aastal, kusjuures aiamaa pindala tõusis sama ajavahemiku jooksul 500 tuh. ha-lt 1626 tuh. ha-le.

Tänu seltsimees Stalini ettenägelikule geeniusele ja tänu Nõukogude valitsuse ja bolševike partei erakorralistele abinõudele, toimus NSV Liidus elanikkonna ja rinde varustamine kogu sõja kestel ilma eriliste häireteta ja pidevalt, kusjuures olukord varustamise alal järgmistel sõja-aastatel võrreldes 1942. aastaga isegi märgatavalt paranes, mida kinnitavad järgmised arvud.

Nii näiteks kasvasid 1944. aastal turufondid võrreldes 1942. aastaga: liha —

41,3%, kala — 68,6%, loomsed rasvad — 65,4%, taimerasvad — 2,3 korda ja tangud ning makaronid — 56% võrra.

Tööstuskaupade turufondid tõusid 1944. a. võrreldes 1942. aastaga 116% peale.

Siit kajastub nõukogude korra sisemine jõud ja ta üleolek igast kapitalistlikust riigist, seda enam, kui me meelde tuletame, et sõja algerpoodil sellised viljakandvad piirkonnad, toorainete leiukohad ja tööstuspiirkonnad nagu Ukraina, Donbas, Kri-voi-Rog, Kuban jne. olid vaenlase poolt okupeeritud.

V.

Nõukogude kaubandus peale Suurt Isamaasõda.

Saksa fašistlike röövvallutajate poolt pealesurutud sõda tekitas meie maale hiigelkahjusid. Oli ilmne, et teisel päeval peale sõja lõppu ei võinud kõne alla tulla kaardisüsteemi kaotamine. See pidi esialgu püsima jääma seniks, kuni rahvamajandus korraldatakse ümber sõjamajanduselt rahuaja rööbastele. See ei saanud sündida ühe ega kahe päevaga, vaid selleks kulus paratamatult üks kuni poolteist aastat. Samuti oli vaja luua vajalikud reservid, et kaardisüsteemi kaotades rahva varustamine normeerimata kaubanduse puhul võiks toimuda normaalselt ilma häireteta. Nagu me nüüd teame, nõudis tööstuse ümberkorraldamine ümmargusest ühe aasta. Tehtud ümberkorralduste ja töötulemuste kohaselt võis seltsimees Stalin oma ajaloolises kõnes 9. veebruaril 1946. a. Moskva Stalini ringkonna valijate ees teatada, et valitsuse kavas seisab 1946. aastast peale kaardisüsteemi kaotamine ja vabale kaubandusele üleminek. See avaldus leidis kinnituse NSVL Ülemnõukogu otsuses 4. stalinliku pealesõjaaegse rahvamajanduse taastamise ja ülesehitamise plaani seaduse vastuvõtmisel. Selle kohaselt pidi kaardisüsteem osaliselt kaotatama juba 1946. a. sügisel, kuna vabale kaubandusele täielik üleminek pidi sündima 1947. a. jooksul. 1946. a. raske, põuast tingitud viljaikaldus sundis selle otsuse teostamise ajutiseks edasi lükkama.

Nüüd on see sündinud. Alates 16. detsembrist 1947. a. kaotati kogu NSV Liidu ulatuses kaardisüsteem kõigile nii toidu- kui ka tööstuskaupadele. Ühes sellega likvideeriti igasuguste kinniste kaupluste ja sööklate võrk ning kauplemine sünnib kõikjal lahtiselt ja vabalt. Ajutise kitsendusest on mõneks ajaks kehtestatud vaid kaupade müügi määrad ühele isikule korraga müügiks.

Sellega oleme jälle astunud nõukogude kaubanduses rahuaja rööbastele. Nõukogude riik on esimene sõdinud riikidest, kes võis kaubanduse alal kaotada sõjaolukorras kehtestatud kitsendused.

Kerge ja rõõm on seda fakti sulg käes paberile fikseerida! Kuid millist sangarlikku tööd ja milliseid jõupingutusi nõudis see nõukogude töötavalt rahvalt, seda mõistame alles siis, kui meelde tuletame neid hiigelkahjusid ja seda kohutavat laastamistööd, mida tekitas vaenlase poolt pealesunnitud sõda 1941.—1945. a. jooksul. Esitame siinkohal mõningad arvud.

Nõukogude Liidu territooriumil, selles osas, mis sattus ajutiseks hitlerliku Saksamaa okupatsiooni alla, hävis kas täielikult või osaliselt või riisuti paljaks 31 450 vabrikut, tehast või muud tööstuslikku kaitist, kusjuures ei ole arvestatud väikesi ettevõtteid ja töökodasid, 1876 sovhooši, 2890 masina-traktorijaama, 98 000 kolhoosi, 216700 magasinid, sööklat, restorani ja muid kaubanduslikke ettevõtteid,

4100 raudteejaama, 36 000 posti-telegraafiasutist, telefoni- ja raadio-telegraafijaama ning teisi sideasutisi, 6000 haiglat, 33 000 polikliinikut, nõuandlat ja ambulatooriumi, 976 sanatooriumi ja 656 puhkekodu 82 000 alg- ja keskkooli, 1520 erialast õppeasutist — tehnikumi, 334 kõrgemat õppeasutist, 605 teaduslikku uurimisinstituuti ja muid teaduslikke asutisi, 427 muuseumi, 43 000 raamatukogu ja 167 teatrit. Purustatud, hävitatud või okupantide ehk nende abiliste poolt röövitud on 175 tuhat metallilõikamis- (töötlemis-) tööpinki, 34 tuhat mehaanilist haamrit ja pressi, 2700 kivipuurimismasinat, 15 tuhat kiviraiumishaamrit, 5 miljonit kWt võimsusega elektrijõujaama, 62 kõrgahju, 213 martäänahju, 45 tuhat mehaanilist kudumistelge ja 3 miljonit vätrnat. Need kahjud haaravad ainult okupatsiooni all olnud alasid. Suured on samuti kahjud, mis sünnitati tagala piirkonnis, kuhu ühel või teisel juhul õnnestus pääseda vaenlase pommituslennukeil. Vaenlasele õnnestus äraarvatult suuri kahjusid tekitada meie tööstuse väärtuslikemaile põhifondidele.

Vähem pole ka põllumajandusele tekitatud kahju. NSV Liidu territooriumil, mis langes ajutise okupatsiooni alla, on hävitatud või röövitud 7 miljonit hobust, 17 miljonit sarvloomat, s. o. üle poole üldarvust, mis enne sõda oli 31 miljonit; sigade üldarvust, mis tõusis enne sõda 23,6 miljonile, hävitati 20 miljonit, kuna lammaste ja kitsede üldarvust, mis oli okupeeritud aladel 43 miljonit, hävitati ja viidi ära 27 miljonit. Sõja ja okupatsiooni läbi hävitati ja laostati põllumajanduse mehhaniseerimise baas: okupantide poolt hävitati või viidi ära 137 tuhat traktorit, 49 tuhat kombaini, 46 tuhat külvimasinat, 35 tuhat peksumasinat. Okupantide poolt hävitati ja purustati 285 kolhoosidele kuuluvat loomapidamishoonet, 505 tuhat ha puuviljaistandusi ja 153 tuhat ha viinamarjaaedu.

Ära arvamata suuri kahjusid tehti röövvallutajate poolt iga liiki transpordivahendeile. 122 tuhandest km raudteerööpaist, mis oli enne sõda okupeeritud territooriumil — hävitati ja rööviti okupantide poolt 65 tuhat kilomeetrit. Vedureist hävitati ja vigastati 15 800, vaguneid 428 000. Jõelaevastik kaotas 4280 reisijate, veo- ja puksiirilaeva ja tehnilist abilaeva. Praame jt. pukseeritavaid ujuvaid abinõusid hävis 4029 üksust. 26 tuhandest raudteesillast hävis 12 tuhat. Hävitati või rööviti okupeeritud territooriumil kõik telefoni- ja telegraafiliinid 2078 tuhande kilomeetri ulatuses.

Meetsikult ja halastamatult hävitati süütamiste ja lõhkeainete abil NSV Liidu rahvaste elamufond. Okupeeritud maa-alal hävitasid okupandid linnades 2567 tuhandest elumajast 1209 tuhat maja, kusjuures hävines 50% nende linnade kogu elamispiinnast. 12 miljonist elamust maal hävitati 3,5 miljonit elumaja.

Saksa okupantide poolt rööviti ja hävitati kõik nende kätte sattunud kaupade tagavarad, põllusaadused, poolvalmistooted, toorained, küttematerjal, valmissaadused ja üldse kõik materiaalsed väärtused. Rööviti ja viidi ära üle poole kohalikule elanikkonnale kuuluvast isiklikust ja majapidamisvaradest.

Kõikide kahjude üldsumma, mis tekitati okupantide poolt okupeeritud piirkondade rahvamajandusele ja elanikele, tõuseb eelsõjaaegsetes riiklikes hindades 679 miljardi rublani ehk 128 miljardi ameerika dollarini. See tähendab, et okupeeritud piirkonnad kaotasid sõja ja okupantide läbi tervenisti 2/3 kogu oma eelsõjaaegsest varandusest.

Need arvud esitavad vaid otseseid kahjusid, mis sünnitati okupeeritud piirkondadele. Kui siia juurde arvata kõik muud kahjud, mis tekitati sõja läbi (saamata jäänud toodang kõikidel aladel okupeeritud piirkonnis jne. jne.), kõnelemata sõjas langenud ja fašistide poolt mõrvatud inimestest, siis alles saame endile kujutluse

sellest, millised hiigelülesanded kerkisid NSV Liidu rahvaste ette sõjatagajärgede likvideerimisel ja ennesõjaaegse olukorra taastamisel!

Nüüd meie teame, et juba 1947. a. lõpuks saavutati NSV Liidu tööstuse kogu toodangu alal ennesõjaaegne tase, kuna Eesti NSV tööstus selle koguni ületas. See on rõõmustav, uhkustäratav ja mõtlemapanev fakt!

Mis on sellise edu saladus? Kas võime seda kõike seletada ainult meie töötajate enesalgamise ja patriotismiga. Kahtlemata, ilma nende teguriteta ei ole mõeldav selline edu! Kuid nõukogude rahvaste töötahtele ja patriotismile seltsivad teised tegurid, mida ei ole olemas üheski kapitalistlikus riigis! See on sotsialistlik nõukogude kord ja sellele rajanev sotsialistlik plaanimajandus! Ilma selleta ei annaks kõige paremad püüdlused ja ohvrimeel neid tulemusi, mida on saavutanud nõukogude rahvad nii lühikese ajavahemiku jooksul pealesõjaaegse rahvamajanduse ja kultuuriala taastamisel ja ehitamisel 1945. a. algusest peale kuni tänaseni! Meie ei saa laiskust ja patriotismi puudust ette heita ei inglise ei ka prantsuse töötavale rahvale. Nad töötavad otse sangarlikult, kui nad on veendunud, et nende töö ja vaev läheb rahva hüvanguks ja oma riigi kasuks. Aga paraku, nad peavad töötama kapitalistidele, kapitalistliku korra vastuolude rägastikus, oma isamaa huvide vastu, isegi välismaiste, antud juhul USA imperialistide kasuks! Sellepärast ei näe nad ka oma töövaeva ja pingutuste tulemusi!

Meie edu saladus seisneb selles, et meie kogu töö on rajatud kindlale plaanile, mis kõrvaldab võimalused igasuguste disproportsioonide tekkimiseks ning kindlustab kõikide ressursside jaotamise ning nende rakendamise üldise sihi saavutamiseks, milleks on meie rahva hüvangu ning meie riigi julgeoleku kindlustamine. Meie edu saladuseks on ühtlasi see, et meil ei ole inimese kurnamist inimese poolt ja see, et kõik, mis meie teeme, seda teeme iseendile! Sellest järgneb ka, et meie ei tunne ei kriisi, ei tööpuudust ja et meil ei tarvitse olla ega ole ka võõraste maade vallutamise plaane ja kavatsusi.

VI.

Millised ülesanded kerkivad nõukogude kaubanduse ette uues olukorras?

Nagu me juba eespool nägime, on kaubandusel sotsialistlikus ühiskonnas tähtis koht. Vastavalt muutunud olukorrale muutuvad ka kaubanduse ees seisvad ülesanded tema asendis tootjate ja tarbijate vahel.

Kui sõja olukorras kaubanduskanalite kaudu varustati elanikkonda kindlate normeeritud ratsioonide piires kaartide ja igasuguste normidokumentide alusel, siis nüüd — kaardivaba kaubanduse olukorras tuleb unustada igasugused normimis-dokumendid ja olla tõeliseks vahendajaks tootvate alade ja tarbijate vahel.

Sotsialistlik tööstus ja põllumajandus tõstavad iga päevaga oma toodangut. Tööstus ja põllumajandus on suutelised laiendama toodetavate kaupade valikut ja hulka. Teisalt — tarbija esitab iga päevaga üha uusi ja uusi nõudeid oma vajaduste katteks. Kaubandus peab nüüdsest peale täies ulatuses täitma neid funktsioone, mis tema peale on pandud tema asendi tõttu sotsialistlikus majanduses.

Nii sotsialistlik tööstus ja põllumajandus kui ka kaubandus töötavad kindla

plaani alusel. Plaanid aga ei kujune iseendast, mehaaniliselt. Et tööstus võiks õieti plaanida rahva elutarbeliste vajaduste, mitmesuguste kaupade tootmist, peab ta tundma mitte ainult enda käsutusse tulevaid ressursse ja võimalusi nende ümber-
töötamiseks, ta peab niisama hästi tundma ka rahva vajadusi, teadma seda, mida ja kui palju, mis vormis jne. toota. Tootmisplaanide koostamisel peab kaubandus olema mitte ainult nõuandjaks, vaid koguni tarbijate soovide ja vajaduste dik-
teerijaks.

Riigi plaanivad organid ei saa tööstustele plaani korras ette määrata kõiki too-
dangusse puutuvaid üksikasju ja üksikartikleid või nende spetsifikatsioone. Selle
ülesande peavad täitma kaubanduslikud organisatsioonid, kes on kutsutud tundma
rahva vajadusi ja maitset kõige mitmekesisemate kaupade suhtes. Kaubandusvõrk
on kutsutud olema selleks filtri, kes peab takistama igasuguse praak- ja nõudeile
mittevastava kauba nõrgumist tööstustest jne. tarbijateni. Kaubandus peab tootjaile
edasi andma kõik tarbijate soovid nende uute vajaduste rahuldamiseks, enne kõike
aga sundima tööstusi tootma neid artikleid, mille järele tarbijaskond tunneb vaja-
dust ja mida tööstused võiksid toota.

Kaubanduslike organisatsioonide ülesandeks on samuti selle eest hoolitseda, et
pakendkaupadel oleks nägus ja maitsekas ilme, et need vastaksid kõigiti rahva
ilu- ja kunstimaitsele. Kaubandus peab hoolitsema selle eest, et kõiki kaupu, mida
toodavad turufondi meie tööstused ja põllumajandus, oleks alati pidevalt kaubandus-
võrgus ja et need oleksid ostjaile alati kergesti kättesaadavad. Kaubandus peab
kogu oma organisatsiooni, tööviisid ja tööstiili kujundama ümber nii, et see vastaks
vabale ja kõigiti kultuursele nõukogude kaubandusele. Enne kõike on meie
kaubandustöölistel vaja lahti saada sõjaajal ja normeeritud varustamise korra kes-
tel ja peale sõdagi sissejuurdunud varustaja ja jagaja hingeelust. Meie peame
õppima ümber tõelisteks nõukogude kaubandusala töötajateks. Meist peab kaduma
upsakus, ükskõiksus ja bürokraatlikkus ostjate teenindamisel ning igasugusel ameti-
alasel asjaajamisel. Meie ülimaks eesmärgiks peab olema ostjate kiire, kõigiti lahke
ja viisakas teenimine, neile kõigiti abiks olles. Meie jõuame juba lähemate aastate
jooksul sinnamaale, kus meil on tegemist tõeliku kaupade küllusega. See nõuab aga
kaupade kiiret ringlust, mis omakorda tingib mitte ainult võrgu tihendamist ja
laiendamist, vaid dikteerib meile ette kaupade ostjaile koju kättetoimetamist. Siit
järgneb, et meie ei pea mitte ainult ümber õppima kutealasel, vaid peame end
poliitiliselt täiendama, et saada teadlikeks nõukogude kodanikeks, samuti peame ka
oma organisatsiooni ümber korraldama nii, et see seisaks vajalikul kõrgusel, nagu
seda nõuab uus olukord.

VII.

Seniseid tulemusi kaardivaba kaubanduse ajajärgul.

Kõik nõukogude rahvad võtsid suure rõõmu ja kergendustundega vastu teate
valitsuse ja partei otsusest kaardisüsteemi kaotamise ja vabale kaubandusele üle-
mineku kohta. Nüüd on meil sellel alal juba mõningaid kogemusi ja rahva üldine
otsus on, et see samm oli õige ja otstarbekohane. Meie kaubandusvõrk asus uues
olukorras elanikkonna varustamisele laiemas ulatuses toidu- ja tööstuskaupa-
dega. Kaupu on pidevalt juurde voolanud ning ühelgi alal ei ole esinenud

tõsiseid häireid. Kaupade juurdevool kestab loomulikult ka edaspidi üha tõusval määral, kuna seda garanteerib meie toodangu pidev kasv tööstuses ja põllumajanduses. Vabakaubanduse positiivset mõju võime enne kõike näha meie turgudel. Nagu kõigile teada, langesid turul kõikide toiduainete hinnad peale kaubandus- ja rahareformi läbiviimist rohkem kui kahekordselt, ning need on isegi alla riiklike jaemüügihindade. See on ka täiesti loomulik ja põhjendatud, kuna tööstuskaupade riiklikud kommertshinnad langesid kuni 2½ korda. On kõik eeldused selleks, et turuhinnad võiksid veelgi langeda. Meie maa kooperatiivide laod on täis iga liiki kunstväetisi ning neis on rikkalikult olemas mitmesuguseid põllutööriistu ja masinaid, Eesti põllumees ei ole iialgi varem võinud nii väetusaineid kui ka masinaid ja tööriistu osta nii soodsate hindadega, kui ta võib seda nüüd. Nii väetiste laialdane kasutamine kui ka masinate rakendamine kindlustab põlluviljakuse tõusu ja oma hinna langust, mis omakorda võimaldab saadusi ka odavamalt turustada. Kaupade valik aga, mida põllupidaja võib osta, olgu kooperatiividest või riikliku kaubanduse võrgust linnades, kasvab ja kasvab pidevalt.

Selles suhtes on meie ees kõige avaramad perspektiivid!

VIII.

Puudused, mis vajavad kõrvaldamist.

Üleminek kaardisüsteemilt vabale nõukogude kaubandusele on avastanud aga ka terve rea puudusi meie kaubandussüsteemis ja kaubandusorganisatsioonide töös. Puudusi on ilmnunud ka kaubatootjate ja kaubamuretsetajate poolel.

Esimese puudusena peame ära märkima fakti, et meie kaubandusvõrk ega meie kaubandustöötlised ei olnud küllaldaselt ette valmistatud töötamiseks uues olukorras, kuigi ettevalmistuste alal on ära tehtud rohkesti tööd. Võrgu rajamise, korraldamise ja korrastamise alal seisab ees veel suur töö. Põhimised puudused on järgmised. Võrk on ebaühtlaselt rajatud, mis on osalt vanakorra pärand, osalt purustuste tagajärg, mida tekitas sõda. Kuid nende asjaoludega vabandada enam ei saa. Põhimine viga on see, et ei ole kõiki võimalusi ära kasutatud plaanipäraseks võrgu ümberkujundamiseks ning uute kaupluspunktide avamiseks ja ehitamiseks sinna, kus nende järel on kõige suurem vajadus. See puudus tuleb lühima aja jooksul kõrvaldada, võttes tarvitusele kõik abinõud, kas või ajutiste müügipunktide ehitamise näol. Kõikides linnades on veel mittesihipäraselt kasutatavaid kaubanduslikke ruume. Seal, kus on kaupluse järele vajadus, tuleb need ruumid vabastada ja neis kauplused avada, olgugi need ruumid eramajades. Teiseks puuduseks on asjaolu, et meil on liiga vähe spetsialiseeritud kauplusi. Eriti puudutab see kaubandust leivatoodetega. Spetsialiseeritud kaupluste võrgu arendamisel peame ära kasutama kõik võimalused ja seda tegema kindla plaani kohaselt. Kolmandaks puuduseks on see, et suurel osal meie olemasolevaist kauplustest ei ole ajakohast, aga pahatihti ka sanitaarnõuetele vastavalt sisustist. Sisustise uuendamist ja sanitaarremoniti tuleb pidevalt jätkata ja töötada nii, et kõik ruumid oleksid otstarbekalt sisustatud ning sanitaarnõuete kohaselt korrastatud. Samuti tingib uus olukord spetsialiseerimise kõrval mitmete väike-ettevõtete ühendamist ühise administratsiooni alla, mis võimaldab töö otstarbekohasemat korraldamist, käibekulude kokkuhoidu, ettevõtete iseseisvale bilansile viimist ning ostjate paremat teenimist.

Ka meie laomajandus ja transport ei ole kaugeltki ajakohasel kõrgusel. Kui meie siin lähema aasta jooksul ei suuda tuua parandust, siis jääme elust maha ning me ei suuda täita neid ülesandeid, mis meil lasuvad. Eriti terav on laomajanduse seisukord Tallinnas, Rakveres ja Narvas. Kõigis neis kolmes linnas tuleb veel jooksval aastal vanade taastamise ja uute ehitamise teel lahendada see põlev probleem. Autoparki hoidmiseks ja säilitamiseks on vaja ehitada ja korrastada garaaže. Siin tuleb rakendada kõik vahendid ning tuleb nõutada toetust ja abi kohalikele nõukogude organeilt. Transpordi tähtsus kasvab üha, kuna selle korrapärasest või mittekorrapärasest tööst on leitud kaupade ringlus ja elanikkonna teenindamine. Ka tuleb juba nüüd aegsasti mõelda spetsialiseeritud transpordivahendite soetamisele kaupadega väljasõitudeks laotadele, kaupade koju kättetoimetamiseks jne., jne.

Üheks kõige suuremaks puuduseks uude olukorda üle minnes aga oli ja on see, et paljud meie kaubandustöölised ise ei ole suutnud mõista ja aru saada sündinud murrangu tähtsusest kaubanduses. Endiste harjumuste põhjal suhtutakse oma ülesannetesse kuidagi ükskõikseltselt — formaalselt. Puudub just kui usk sellesse, et kas siis ikka tõesti oleme üle läinud vabale kaubandusele?! Linnas, kauplustes ringi käies kohtad pahatihti fakte, kus puudub üks või teine kaup. Niisugusel juhul vastatakse üsna sagedasti — „mis teha — ei ole toodud“, ehk: „meile seda kaup ei anta“. Kui selgitad, miks ei ole toodud, siis selgub, et ei ole nõutudki, või kui ongi nõutud, siis oodatakse rahuliku südamega, kunas siis kaup ükskord kohale jõuab, ilma et omalt poolt selle kiiremaks saamiseks midagi ette võetaks! On palju juhtumeid, kus kaup puudub kauplustes, kuid seda on külluses ladudes ja baasides! Põhjus: puudub ühelt poolt side ärijuhtide ja keskuste ning keskustel kui ka ärijuhtidel ladude ja baaside vahel. Ka baaside ja ladude töötajad omalt poolt ei paku kaup! Ka on märgata teatud määral kartust kaupade vastu: „sellele kaubale pole nõudmist olnud, mine tea, kas see läheb või mitte jne.“ Tegelikult on aga nii, et ostja ei tea seda kaup küsidagi, kuna seda kogu sõjaaja kestel pole müügil olnud. Vaja rohkem initsiatiivi, operatiivsust ja julgust! Siit ei järgne muidugi, et peaks alaväärtuslikku kaup või koguni prahti vastu võtma ja ostjale serveerima! Võitlus kvaliteetse kauba eest on uues olukorras üks tähtsamaid ülesandeid! Seda ei tchi unustada silmapilgukski! On ka juhtumeid, kus keskused keelduvad ühele või teisele kauplusele üht või teist kaup ilma mingi mõistliku põhjuseta andmast. Siin unustatakse, et tänapäeva käsuks on saanud kaup ostjatele igal pool kättesaadavaks teha. Kaupa peab tänapäeval pakkuma ja müüma, vastasel juhul võidakse sattuda kartoteeki nr. 2!

Meie kaubavalmistajad ei ole samuti end ette valmistanud töötamiseks uues olukorras. Sõjaaja kommets kohaselt tahetakse ikka veel dikteerida kaubandusele oma tahet — mõtlemata laiema sortimendi tootmisele, kvaliteedi tõstmisele, paremale pakendile, maitserikastele etikettidele, kaupade kiirele kohaletoimetamisele praagi tootmise lõpetamisele jne. Need vanad harjumused võivad lõpuks kalliks maksma minna! Ostja nõuab ainult head ja tema maitsele vastavat kaup. Temal on selleks täieline õigus, sest rubla tuleb tema taskust, — on tema oma. Et aga kaup jälle toota, peab eelmine kaup muutuma rahaks, kuna alles siis võib järgneda järgmine aste — raha — kaup! On viimane aeg siin ümber orienteeruda. Kuigi meie majapidamises sünnib kõik plaanipäraselt, siis ei ole ometi olemas praagi tootmise plaani, samuti kui ei ole olemas maitselageda või ühekülgse valikuga tootmise plaani! Praegusel ajal ei piira kaubasaamise võimalusi fondid enam niivõrd, kui nad seda piirasid normeeritud varustamise korra juures. Praegu on seisukord kujunemas selliseks,

et kui ei rahulda kohaliku tööstuse saadused, siis võib neid saada ka teistest liiduvabariikidest ja obiastitest. Seda peaksid meie kohalikud tootjad tõsiselt arvestama, kui nad ei taha sattuda seisukorda, kus nende laod on kaupa täis, aga kaup rahaks ei muutu!

Mõlemal poolel — nii kaubandusel kui ka tootjatel on vaja arvestada uut olukorda ning kogu oma töö kohaldada vastavalt neile tingimustele, mis uus olukord on endaga kaasa toonud.

Kui tööstus ja kaubandus tulid toime oma ülesannetega rasketes Isamaasõja tingimustes, siis on olemas kõik eeldused selleks, et neile pandud ülesannetega toime tulla rahuaja tingimustes.

TARBIJASKOOPERATIIVNE KAUBANDUS NÕUKOGUDE KAUBANDUSSUSTEEMIS.

G. Toompuu,

ETKVL-i juhatuse aseesimees.

Kapitalistliku ühiskonna valitsevate klasside hundiõigus tõkestab kõigiti selle ühiskonna kooperasiiooni arenemisteed. Rochdale'is vastuvõetud kooperasiiooni ideoloogiline alus, mis tunnistas kooperasiiooni apoliitiliseks, osutus omakorda karuteeneks töötavaile hulkadele, eriti aga kooperatiivse liikumise arenemisele. Kooperasiiooni apolitiseerimine tuleb kasuks suurkodanlusele, rahvahulkade eemaldamine iseseisvast poliitikast on alati olnud valitseva kodanluse püüdeks.

Ekspluateerivate klasside palaval toetusel on Rochdale'is vastuvõetud otsused tänapäeval laienenud tühiste muudatustega paljudes kapitalistlikes riikides ja kooperasiioon ei ole seetõttu suutnud seal tõusta laiu hulki hõlmavaks võitlusorganisatsiooniks. Vanade väikekodanliku sotsialismiga ühistegelaste poliitiline oportunism, klassivõitluse eitamine jättis kahtlemata halva pärandi kapitalistlikus ühiskonnas kooperatiivsele liikumisele, mis hiljem soodustas ekspluateerivate klasside võimalusi kooperasiiooni kasutamiseks oma klassihuvides.

Vanade ühistegelaste plaanide fantastilisus seisib selles, nagu kirjutab Lenin: „... et nad unistasid kaasaegse ühiskonna rahulikust ümberkujundamisest sotsialismi abil, arvestamata sellist põhiküsimust, nagu küsimus klassivõitlusest, poliitilise võimu vallutamisest tööliklassi poolt, ekspluateerijate klassi ülevõimu kukutamisest. Ja seepärast on meil õigus, kui leiame selles „kooperatiivses“ sotsialismis ainult fantastikat, midagi romantilist, koguni labast unistust sellest, kuidas elanikkonna lihtsa koopereerimisega saab muuta klassivaenlased klassikaastöölisteks ja klassisõja klassirahuks (niinimetatud kodurahuks).“ (V. I. Lenin „Valitud Teosed“ lk. 686).

Uue ajastu aga avas tarbijaskooperasiioonile meie ühiskonnas Suur Sotsialistlik Oktoobrerevolutsioon. Lenin kirjutab: „Mulle näib, et meil ei pöörata küllaldaselt tähelepanu kooperasiioonile. Vaevalt mõistavad kõik, et nüüd Oktoobrerevolutsiooni ajast alates ja olenemata uuest majanduspoliitikast (vastupidi, ses suhtes tuleb ütelda: just uue majanduspoliitika tõttu) saavutab kooperasiioon meil täiesti ainulaadse tähtsuse. Vanade ühistegelaste unistustes on palju fantaasiat. Nad on oma fantastilisusega sageli naeruväärsed. Milles aga seisab nende fantastilisus? Selles, et ei mõisteta ekspluateerijate võimu kukutamiseks peetava tööliklassi poliitilise võitluse pea- ja põhitähendust. Nüüd on meil see kukutamine teostunud, ja paljudgi sellest, mis oli fantastilist ning isegi romantilist ja labast vanade ühistegelaste unistustes, saab nüüd kõige ilustatutumaks tõelisuseks.“ (V. I. Lenin „Valitud Teosed“ lk. 683.)

Kaks ja pool aastakümnet on möödunud ajast, mil Lenin lausus need mõtted, püüdes saavutada otsustavat murrangut partei ja nõukogude töötajate suhtumises koöperatsiooni. Selle aja jooksul on tarbijaskoöperatsioon saavutanud väarikaid tulemusi meie rahvamajanduse ülesehitamisel. Tarbijaskoöperatiivsed organisatsioonid etendasid suurt osa erakapitali väljasurumisel Nõukogude riigi kaubakäibest. Alates sotsialistliku riigi sünnist lakkab tarbijaskoöperatsioon meil olemast apoliitiline, nõukogude ühiskond vabastas koöperatsiooni kui massiorganisatsiooni kodanlikest ahelaist, koöperatsioon muutus masside poliitilise jõu üheks vormiks, mis suutis bolševike partei juhtimisel toime tulla raskete ülesannetega.

Analüüsid esimese viisaastaku tulemusi, rääkis seltsimees Stalin: „Oleks ekslik arvata, nagu saaks nõukogude kaubandust arendada ainult mingi üheainsa kanali kaudu, näiteks koöperatsiooni kaudu. Nõukogude kaubanduse arendamiseks on vaja kasutada kõiki kanaleid: nii koöperatiivide ja riikliku kaubanduse võrku kui ka kolhoosikaubandust.“ (J. V. Stalin „Leninismi küsimusi“ lk. 344).

Meie nõukogude kaubanduse üheks olulisemaks kanaliks on kasvanud tarbijaskoöperatiivne kaubandus. Tarbijaskoöperatsioon on muutunud peamiseks nõukogude kaubandusorganisatsiooniks maal. 1939. aastal moodustas NSV Liidus tarbijaskoöperatsiooni kaubakäibe osatähtsus maal 87,6%. Tihedalt kattus meie ääretu sotsialistlik kodumaa tarbijaskoöperatiivse jaekaubanduse võrguga, mis koosnes 1939. a. 182 200 kaubanduslikust ühikust.

Erilise tähtsuse omandas koöperatiivne kaubandus seoses NSV Liidu Ministrite Nõukogu 9. nov. 1946. a. määruse ilmumisega „Koöperatiivse kaubanduse arendamisest toiduainete ja tööstuskaupade alal linnades ning töölisasulais ja toiduainete ning laiatarbekaupade tootmise suurendamisest koöperatiivsete ettevõtete poolt.“

Seltsimees Stalini initsiatiivil väljatöötatud määrus püstitas põhiülesandena igakülgse kaubakäibe arendamise linna ja maa vahel, koöperatiivse kaubanduse arendamise linnades ja töölisasulais ning koöperatiivse tootmise arendamise. Selle nõukogude kaubanduse uue etapi osatähtsus oli eriti suur kaardivabale kaubandusele üleminekul. Uus etapp tõstis üles terve võistluse vajaduse koöperatiivse ja riikliku kaubanduse vahel tarbijate nõuete paremaks teenindamiseks nii linnas kui maal. See andis võimsa relva koöperatiivkaubandusele võitluseks spekulantide vastu ja avaldas tugevat mõju turukujunevate kaubahindade allaviimiseks ning töötajate varustamise parendamiseks.

Koöperatiivse kaubanduse kaader sai selle kaubanduse vormi juures oma esimese kooli kaartideta kaubanduse teostamisel, mis soodustab tunduvalt elanikkonna häireta varustamist kaardivaba kaubanduse esimesel perioodil, eriti selle algstaadiumis.

1947. a. jooksul oli tarbijaskoöperatsioon kohustatud Nõukogude Liidus kokku ostma ja müüma tarbijaile turukujunevate hindadega: 17 000 tonni liha ja kodulinde, 10 000 tonni kala, 150 000 kasti kanamune, 5000 tonni võid, 100 000 tonni piima, 500 000 tonni kartuleid, 150 000 tonni juurvilja, 60 000 tonni puuvilja, 18 000 tonni marju, 20 000 tonni seeni jne.

Määrus andis tugeva tõuke koöperatiivse tööstuse edasiarendamiseks laiatarbekaupade tootmise alal. Nii oli tarbijaskoöperatsioon selle määruse alusel kohustatud tootma 1947. aastal laiatarbekaupu 2 miljardi rubla väärtuses hulgimüügihindades ja avama sama aasta jooksul 7000 uut teenindavat ettevõtet. Ei ole kahtlust, et koöperatiivne tööstus käesoleval aastal andis tunduvalt rohkem kaupu meie tarbijaskonnale kui eelmistel aastatel.

Eesti tarbijaskooperatsioon pärast saksa fašistlikku okupatsiooni on samuti saavutanud suure osatähtsuse Nõukogude Eesti rahvamajanduses — eriti kaubanduses. Samuti kui tarbijaskooperatsioon Nõukogude Liidus pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni muutus masside poliitiliseks jõuks, tugevnes poliitiliselt ka Eesti tarbijaskooperatsioon kolme aasta jooksul pärast okupatsiooni ajajärku. Teostades järjekindlalt partei ja valitsuse poliitikat, ei ole väike tema osa era-kapitalistliku sektori ja spekulantide väljasurumises Eesti nõukogude kaubandusest.

Kooperatiivse kaubanduse jaekäive kasvas viimase kolme aasta jooksul 250 miljonilt rublalt 650 miljonile rublale, seega 2,7-kordselt. Veel tormilisemalt arenes ühiskondliku toitlustamise jaekäive, mis moodustas 1945. aastal 12,8 miljonit rubla ja 1947. aastal juba 150 miljonit rubla, seega kasv ca 12-kordne.

Tähelepanu väärib meie põllumajanduse varustamine tarbijaskooperatsiooni kaudu. Kui 1945. a. tarbijaskooperatsioon varustas väetistega meie põllumajandust 2 miljoni rubla ulatuses, siis 1947. a. suunas ta põllumajandusele väetusaineid üle 5 miljoni rubla väärtuses. Siinjuures nimetame mõningad arvud: 1947. a. suunati superfosfaati maale 27 000 tonni, kaaliväetist — 29 000 tonni, fosforiidijahu — 14 000 tonni jne.

Kolme aasta jooksul on pidevalt paranenud ka meie põllumajanduse varustamine tarbijaskooperatiivsete organisatsioonide kaudu põllutöömashinade ja -riistadega.

Tarbijaskooperatsioon suutis saata maale:

	1945. a.	1947. a.
rohuniitjaid ja viljalõikajaid	136	808
loorehašid	525	1229
kultivaatoreid	1098	1850
atru	1550	4075

NSVL Ministrite Nõukogu määrus 9. novembrist 1946. a. tõi määratu elavnemise kaasa ka Eesti kooperatiivses kaubanduses. 1947. a. 10 kuu jooksul suudeti juba avada linnades ja töölisasulais 94 uut kauplust ja 38 uut kioskit, mis kauplesid turukujunenud hindadega põllumajandussaadustega. Nende kaupluste kaudu müüdi samal aastal esimese 9 kuu jooksul:

liha ja lihasaadusi 1024 tonni; kala ja kalasaadusi 74,7 tonni; kanamune 808 tuhat tükki; võid 30 tonni; piima ja piimasaadusi 66,7 tonni; kartuleid 1400 tonni jne.

Tunduva koguse laiatarbekaupu on suutnud anda elanikkonnale ka tarbijaskooperatsiooni töendus. Kolme aasta jooksul on ka sel alal märgata üha suurenevat edasiarenemist. Kui võrrelda 1945. a. laiatarbekaupade toodangut tarbijaskooperatsioonis 1947. a., siis näeme, et see toodang on tõusnud 3,5-kordseks. Eriti on kooperatiivse töendusliku toodangu tõus kasvanud maakondades, kolme aasta jooksul on see laienenud 7,5-kordseks. Üksikute toodete osas on olnud tõus järgmine (1947. a. toodang, võrrelduna 1945. a. toodanguga):

naelte toodangu kasv moodustab — 313,4%, hoburakmete — 174%, vankrite — 526%, mööbli — 278,5%, silmkoesemete — 778%, alkoholit jookide — 270%, õmblustoodete — 232%, jalatsite — 244% jne.

Kiirelt on kasvanud ka töenduslike ettevõtete arv. Kui 1. jaan. 1945. a. oli Eestis tarbijaskooperatsioonil 70 töenduslikku käitist, siis 1. nov. 1947. a. tõusis see arv 602. Samuti ei ole väike ühiskondliku toitlustamise ettevõtete käibe kasv; mis tõusis 1945. a. 12,8 miljonilt rublalt 1947. a. 150 miljonile rublale, seega suurenenine kolme aasta jooksul 12 korda.

Kõik need saavutused Eesti tarbijaskooperatsioonis olid võimalikud seetõttu, et Eesti tarbijaskooperatsioon partei ja valitsuse juhtimisel muutus rahvamasside organisatsiooniks.

Praegu hõlmab Eesti tarbijaskooperatsioon ligemale 150 000 liiget. Säärast massi ei oleks tarbijaskooperatsioon kunagi suutnud koondada, kui ei oleks olnud neid soodsaid aluseid, nende demokraatlike õiguste tagamist, mida kindlustab kooperatsioonile Nõukogude võim. Tarbijaskooperatsiooni liikmed tunnevad endid tõeliste peremeestena tarbijaskooperatiivsetes organisatsioonides, mida näitavad kujukalt liikmete aktiivne osavõtt tarbijaskooperatsiooni tööst, tema igapäevasest tegevusest kui ka aruande-valimiskooosolekutest.

Eesti tarbijaskooperatsiooni töötulemusi on hinnatud väärikalt üleliidulises sotsialistlikus võistluses. Kahe ja poole aasta jooksul on meie tarbijaskooperatiivsed organisatsioonid saavutanud 64 üleliidulist sotsialistliku võistluse preemiat ligi 500 000 rubla väärtuses. See oli võimalik ainult seetõttu, et Eesti tarbijaskooperatsiooni liikmeskond aitas aktiivselt kaasa oma organisatsioonide töös, et kooperatsiooni töötajad ennatsalgavalt töötades täitsid neile antud ülesanded. Ainult selle tõttu võis Eesti tarbijaskooperatsioon 1947. a. 1. novembriks juba raporteerida parteile ja valitsusele, et ta on täitnud stalinliku viisaastaku teise aasta plaanid kaubanduslikus jaekäibes — 108,8%, hulgikäibes — 122%, töönduslikus tegevuses — 110,7%, põllumajanduses — 107,1% ja kokkuostus — 128,2%.

Tarbijaskooperatsiooni arenemise kiirust iseloomustab eriti ka töötajate arvu kasv. Nii töötas 1945. a. 1. jaanuaril Eesti tarbijaskooperatsioonis 5474 töötajat, 1947. a. lõpul aga juba 11 000 töötajat.

Kõik need saavutused Eesti tarbijaskooperatsiooni töös aga ei tohi veel kedagi rahuldada. Tarbijaskooperatiivse kaubanduse osatähtsus meie nõukogude kaubandussüsteemis on selleks küllalt vastutav, et näha neid puudusi ja vigu, mis meie nõukogude kaubanduses esinevad ja mille kõrvaldamisel tarbijaskooperatiivne kaubandus etendab suurt osa.

Meie tarbijaskooperatsiooni liikmete arv on suur, kuid see ei ole kaugeltki veel küllaldane. Eesti kooperatsioon ei ole suutnud veel organiseerida rahva vastuvõttu sellises ulatuses, nagu seda soovis Lenin, liikmete arv, võrreldes kogu elanikkonnaga, on meil tunduvalt väiksem, kui see on teistes vennasvabariikides; sellest võime järeldada, millised ülesanded meil veel ees seisavad elanikkonna koopereerimise alal.

Kooperatiivsel kaubandusel tuleb veel laiendada kaubandusvõrku, kõrgemale tõsta kultuurset nõukogude kaubandust, anda tarbijatele enam kõrgekvaliteedilist kaupa, et pälvida tarbijate täielikku rahulolu. Eristil tähelepanu tuleb tarbijaskooperatsioonis pöörata võistlusele hindade alandamise eest turgudel, milleks tal pole väikesed võimalused, eriti käibekulude kokkuhoidmise osas. Tarbijaskooperatsiooni tööstus ei ole meie elanikkonnale andnud veel kõiki kaupu, mida ta suudaks anda, ta pole veel kaugeltki ära kasutanud neid ressursse, mida ta evib. Ka pole veel kooperatiivsete organisatsioonide juhatuste side liikmeskonnaga küllalt tihe. Kooperatiivne kaubandusvõrk on nõrgalt teenindanud oma liikmeid.

Tarbijaskooperatsioon ei ole mitte ainult majanduslikke funktsioone teostav organisatsioon, vaid ta on ka samal ajal massiorganisatsioon. Nõukogude ühiskonnas on massid poliitiliselt aktiveerunud ja masside organisatsioonid kannavad vastutust oma liikmete poliitiliste teadmiste pideva täiendamise eest. Seega tarbijaskooperatsioon, hõlmates masse, arvestades nende nõudmisi ja vajadusi, peab

omakorda töötama massidega nende teadmiste tõstmise alal. Selles osas on aga olnud Eesti tarbijaskooperatsiooni töö nõrk ja laiahulgalised maaelanikud ei ole leidnud tarbijaskooperatsioonis oma organisatsioonilist kooli.

Nagu igal alal nii ka kooperatiivkaubanduses oleneb kogu tegevuse edu kaadrist. Tänapäeva kaupluste olukord ja tarbijate teenindamine näitab, et meie rea sõja-aastate jooksul oleme unustanud kaubanduskultuuri. See paneb aga tarbijaskooperatsioonile uued kohustused kaadri kvalifikatsiooni pideva tõstmise küsimuses. Mitmed kuritarvitused ja raiskamised, mis on esinenud meie kooperatiivsetes käitistes, näitavad, et meie ei ole suutnud veel tõsta liikmeskonna aktiivi ja kooperatiivide töötajaid ühiseks võitluseks vaenuliku ja kuritegeliku elemendi vastu. Seegi omakorda dikteerib meile suuri ülesandeid meie töötajate ja aktiivi poliitilises kasvata-mises ja riiklike huvide mõistmises ning ausas suhtumises kooperatsiooni ja tarbi-jaskonna varasse. Nõukogude valitsus on loonud tarbijaskooperatsioonile kõik vajalikud eeltingimused selle häireteta arendamiseks, oleneb ainuüksi meist — kooperatsiooni töötajatest ja liikmeskonna aktiivsusest, et Eesti tarbijaskooperatsioon kasvaks juba kõige lähemal ajal veel tugevamaks, et ta muutuks poliitiliselt küpse-maks, veel laiemaid hulki hõlmavaks organisatsiooniks, kus ei esine enam ühtki tänapäeva olulist puudust.

Ja Nõukogude Eesti tarbijate kooperatsioon saavutab seda.

MÕNINGAID MÄRKMEID KAUBA KVALITEEDI TÕSTMISE JA SORTIMENDI LAIENDAMISE VAHENDITE KOHTA.

V. Jaanus,

Üleliidulise Kaubanduspalati Eesti NSV Osakonna juhataja.

Vaatamata suurele hävitustööle, mis tekitas sõda meie maa majandusele, peab uue viie aasta plaani kohaselt jaekaubanduse käive ületama 1950. aastal tunduvalt ennesõjaaegse taseme, tähistades nõukogude töötajate tarbimise ja seega heaolu tõusu. Pealesõjane kiire taastamine, majanduselu ülesehitamine ja sõjaeelse taseme ületamine saab võimalikuks ainult sotsialistliku plaanimajanduse läbi, mis suunab ja korraldab kavakindlalt nõukogude riigi rahvamajandust paljude miljonite nõukogude töötajate hoolsa ja pinga tööga.

Partei ja valitsuse direktiivide kohaselt peab plaani täitmisega kaasuma tingimata toodete kvaliteedi tõus ja mitmekesisuma toodete sortiment. Üksikud käitised ja nende juhid, direktorid ja peainsenerid, jätavad sageli plaani täitmisel kahe silma vahele kaupade kvaliteedi tõusu ja kaupade sortimendi laiendamise nõude. Sõjajärgses olukorras, kus turul tarbijate nõudmised on tunduvalt suuremad tööstuse võimsusest toodangu huuga ja kvaliteedi alal, esineb sageli tendents anda neid tooteid, millega plaani täitmine on hõlpsam, unustades seejuures kauba kvaliteedi. Seesugune talitusviis on võimalik kaubanduse ükskõikse suhtumise tõttu tooteisse, kuna kaubandus on kaubatoodete vastuvõtja tööstuselt, ja sellena on ta õigustatud kasutama kõiki seaduslikke vahendeid nende käitiste korrale kutsumiseks, kes ei taha täita valitsuse direktiive, orienteeruda kaubanduse juhtnõuude järgi ega taha tunnustada turunõudeid.

Nõudmiste esitamiseks tööstusele peab kaubandus tundma hästi tööstuskäitisi, peab tundma käitise profiili, tootmistehnoloogilist protsessi, käitise võimsust, toodangu sortimenti, toodete tehnilisi tingimusi ja riiklikke standarde, peab teadma, kas käitis teostab toodete tehnilist kontrolli ja kuidas teostab ta seda, kuidas areneb plaani täitmine, peab tundma hankepõhitingimusi ja majanduslepinguid, lühidalt — kaubandus peab tööstusega olema vahetus seoses. Selle eelduseta pole võimalik tulemusrikas võitlus kauba kvaliteedi tõstmise ja sortimendi laiendamise eest.

Seniste kogemuste järgi ei ole kaubandusorganisatsioonidel alust loota, et tootvate ministeeriumide turustuskontorid ise annaksid kaupu kõrgekvaliteedilisel ja mitmekesisel sortimendis, nagu see nende ülesanne on. Näiteks Tekstiiltööstuse Ministeeriumi Turustuspeavalitsuse Eesti Vabariiklik Kaubanduse Väljebaas ei kontrolli riide kvaliteeti ei vastuvõtmisel tööstusest ega üleandmisel kaubandusele. Ja see näide pole kahjuks ainuke. Aga tarbija ei osta kunagi ühtki eset, selle kvaliteeti uurimata.

Kaubandus peab pingelist võitlust plaani täitmise eest ja see võitlus on ka tulemusi andnud, kuid seejuures pahatihti on jäetud kauba kvaliteedi ja sortimendi määramine ainult tootja hooleks, näidates seega kaubanduse enda halba tööd tarbijate varustamise alal. Sageli kardetakse kaubanduse töötajate hulgas „heanaaberlike“ vahekordade rikkumist tööstusega pinguldatud võitlusega kvaliteedi eest, seal-samas aga ei kardeta sugugi rikkuda „heanaaberlikke“ vahekordi tarbijaga, müües viimasele mittetäisväärtuslikke kaupu. See ebaõige kartus „heanaaberlike“ vahekordade eest ühelt poolt, ja teisalt „objektiivsete“ võimaluste arvestamine, mis seisneb näiteks selles, et tööstus ei suutvat nõrgakvaliteedilise tooraine või nõrgakvaliteediliste abimaterjalide tõttu anda kõrgekvaliteedilisi tooteid, tähendab seda, et on tagaplaanile jäetud tarbijate, seega rahva ning riigi huvid. Võitlus kauba kvaliteedi eest on nii tööstuse kui kaubanduse töötajate ühine ülesanne.

Sellisest minnalaskmise mentaliteedist peab saama lahti. Ei saa lubada kaksipidi mõtlemist võitluses toodete kvaliteedi eest. Kaubatoode on nõukogude tööta-jaile ühtlasi nõukogude korra tegelikuks propagandaks ja agitatsiooniks, sest kauba-toode, saadetud laiali sadadesse müügipunktidesse kümnetele ja sadadele tuhandetele tarbijatele, peab iga päev tegema iseene eest propagandat, ja tuleks hoolit-seda, et see oleks õigesuunaline ja mõjuv. Sotsialistlik majandussüsteem ei luba raisata materjale ja inimtööd halvakvaliteediliste toodete väljalaskmisega.

Kaubandus, võttes vastu kaubatooteid tööstuselt, peab ka kaupa tundma, peab teadma, milliseile näitajaile peavad kaubaomadused vastama. Eeskirjade kohaselt peab kaupu valmistatama kinnitatud tehniliste tingimuste või riiklike üleliiduliste standardide (GOST, OST) järgi. Tööstuskäitised ei ole aga kahjuks kaugeltki mitte igal pool ja mitte kõigi toodete jaoks kehtestanud tehnilisi tingimusi, kõnelemata standardidest. Mõnes käitises rakendatakse nimeliselt küll standarde, millest aga kinni ei peeta ei tehnoloogilises protsessis ega sordi määramises, aga sellele vaata-mata rakendatakse meie käitistes üleliidulisi hinnakirju, mille koostamise aluseks on olnud standardid, seega võetakse kaubatoote eest hinda, mida kaubatoode väärt ei ole.

Tööstus, andnud kaubandusele kaubatooted, mille hind on võetud üleliidulisest hinnakirjast, annab ka aluse kaubandusele toote mittetäisväärtuslikkuse puhul pretensioonide esitamiseks tööstusele, sest standardides (tehnilistes tingimustes) on antud andmeid toote materjali, vormi (geomeetiline iseloomustus), mõõdete, välise kuju, töötlemise, koostise (komplektsuse), füüsikalise-keemiliste omaduste, mehaani-liste omaduste (vastupidavus, tugevus), garantiiaja, katsetamismeetodi, markeeringu, pakkimise, säilitamise viisi, transporteerimise kohta, samuti lubatud normatiivid näitajate kõikumiste kohta. Kaubatoodete tehnilised tingimused või standardid on seaduslikuks aluseks kauba kvaliteedi hindamisel, allahindluste määramisel eks-pertiiside juures, samuti arbitraazis ja kohtus.

Meie, nõukogude, majanduse siht ja ülesanne, eriti antud olukorras, kus kau-pade tootmine ei ole veel tarbimisele järele jõudnud, on võimalikult palju ja või-malikult mitmesugustel aladel rakendada standarde, enam standardiseerida kaupu, et turg teaks alati, et teatud ühtlase standardkauba taga seisab proovitud ja tuntud kauba kvaliteet. Standardiseerida on võimalik tooteid, mille tarbimine on laiaula-tuslik ja seega hulgitootmine paratamatu. Standardiseerimine tähendab toote ja ka käitise ratsionaliseerimist. Kaubatoodete massiline standardiseerimine on rahva-majanduse üheks jõukuse aluseks, vähendades käitistes tootmis- ja müügikulusid. Standardimiseks võetakse parim toode, mille omadusi uuritakse veel kord põhja-

likult teaduslike meetoditega. Standardtoodete juures ei ole tarvis iga kord uurida kauba kvaliteeti. Kaubandus peab nõudma tööstuselt standardide rakendamist võimalikult paljudel aladel.

Kaubandus peab tundma kõigekülgselt tootmisprotsessi ja kaitist, eriti selle profiili ja toodangu sortimenti, mida, kui palju, — seega on tarvis teada niisugust üksikasja, nagu masinate võimsust, mida kahjuks aga paljud kaitise administratsioonid isegi tänini täpselt ei tea, puuduvad ju masinate passid, kaitise passist kõnelemata. Masinate ja kaitiste passide puudumine raskendab tunduvalt kaitise tundmaõppimist. Ilma andmeteta kaitise üksikasjalise profiili ja täpse võimsuse kohta pole võimalik esitada maksimaalseid nõudmisi toodete hulga, kvaliteedi ja sortimendi kohta, sest puuduvad kindlad konkreetsed lähtumisalused.

Meie kaitiste enamikus puudub teoreetiliselt läbitöötatud ja praktiliselt läbi-proovitud reglementeeritud tootmistehnoloogiline protsess. Seda raskem on kaubandusel tundma õppida tootmisprotsessi, mida ta peab sellele vaatamata tegema, ja süstemaatiliselt tutvunema tööstuse raskustega (toor- ja abimaterjalide defektid, masinate rikked jne.), mille tulemusel, asjatute etteheidete asemel, võivad tekkida läbimõeldud ettepanekud ühe või teise toote sortimendi muutmiseks, lähtudes tarbija varustamise seisukohalt, sest ilma kaubanduse vahenduseta on tööstuskaitis tarbijast siiski enam või vähem isoleeritud.

Peab teada olema, kas on kaitises tehnilisi tingimusi või standarde ja toodete (mööbli jne.) passe rakendatud ja kelle poolt on need kinnitatud. Kui need on olemas, siis toodete vastuvõtmisel tuleb toodete kvaliteeti kontrollida maksvate standardide ja tehniliste tingimuste alusel.

Eeskirjade kohaselt tuleb kaitises teostada valmistoodete tehnilist kontrolli. Kui on teada, et ühes või teises kaitises ei teostata seda või tehakse seda puudulikult, peab kaubandus toodete kvaliteeti vastuvõtmisel seda hoolikamalt kontrollima ja nõudma tehnilise kontrolli sisseadmist või tugevdamist.

Plaan on kaitisele kõige üldisem tegevusjuhise, mis määrab kaitise miinimum-tööprogrammi. Plaani hulgalisel täitmisel ei tohi toodete kvaliteet langeda ega sortiment kitseneda. Leidub siiski kaitisi, kes küll täidavad plaani summaliselt ja selle isegi ületavad, kuid ei pea kinni ei tehnilistest tingimustest ega standardidest, vaid lasevad kaubatooted langeda kvaliteedilt, et tõsta enam plaani täitmise protsenti. Meie kaubanduse ülesanne seisneb täna selles, et neid põhjusi esile tuua ja otsida ning leida vahendeid nende kõrvaldamiseks. Nii on Kohaliku Tööstuse Ministeeriumi Tekstiiltööstuse Peavalitsus andnud vabrikutele plaani villase riide alal toota I sorti 90%. Vastavad normatiivid teistes liiduvabariikides on palju madalamad. Meie riidevabrikud töötavad sama toormaterjali baasil, seega ei tohiks normatiivid teiste omadest erineda. Võiks ehk väita, et kõrged normatiivid tähendavad meie tekstiiltööstuse kõrget taset. Kõik kvaliteedi kontrollimised ja eksperitiisid tõendavad aga, et seda kõrget plaanitud taset ei ole olemas, kaitis esimest sorti nõutud hulgal välja ei lase ega saa lasta. Tööstus ei saa, õige küll, nõutaval hulgal nõutava kvaliteediga toorainet, kuid saadud toorainest tuleks valmistada seda, mis sobib tarbija seisukohalt ja mis on kooskõlastatud kaubandusega, ja lõppeks toote sort peab õigesti olema määratud. Esineb juhtumeid, kus võetakse tootmisprotsessi tooteid, millega on hõlpsam plaani täita. Kõievabrikus näiteks ei tehta mitte kõiki turul nõutavaid nõorisorte, eriti peent sidumiskoorti, vaid peamiselt jämedat köit; naelavabrikus valmistatakse suuri naelu, aga sindli- ja papinaelu jne. ei valmistata või, kui valmistatakse, siis proportsioonides suurte artiklite kasuks,

mis on turu seisukohalt õigustamata. Seesuguste puuduste vältimiseks on tingimata vajalik kaubanduse kontrolliv ja otsustav osa sortimendi kindlaksmääramisel, ja kui kord sortiment on kindlaks määratud, siis ei tohi muuta ega asendada seda ilma kaubanduse nõusolekuta.

Meie tootvad käitised hoiduvad igasugusest reklaamist, ei kuuluta ajalehtedes, ei korralda näitusi, ei anna välja brošüüre ega katalooge. Avalikkusele, eriti aga kaubandusele on vaja andmeid tehase toodangu üksikasjalise sortimendi ja toodete omaduste kohta, et teada, kas tuleb üht või teist kaupa teistest liiduvabariikidest sisse vedada või suudame ise toime tulla vajaliku tarbeeseme tootmisega nõutud kvantumis. Olemasolevad plaaniandmed toodangu sortimendi liikide kohta on liiga üldised ja seepärast ei asenda need käitise katalooge ja brošüüre. Kaubandus peab nõudma tööstuselt selle lünga täitmist.

Hankepõhitingimused ja majanduslepingud, millest üksikasjaliselt eriartiklis, peavad reguleerima tööstuse ja kaubanduse omavahelisi suhteid. Nende põhjalik tundmine on kaubanduse töötajail mõödapääsmatu. Eelmistega koos peaks tööstusest enam võetama etalone, toodete kinnitatud näidiseid, mis paljusid arusaamatusi ja vaidlusi poolte vahel aitab lahendada ja algusest peale paneb kaubakvaliteedi küsimusele vaieldamatu aluse.

Ühised tootmisnõupidamised tööstuse ja kaubanduse vahel alates ministereiumide ning keskasutiste juhtidest kuni käitise osakondade juhtideni kauba tootmise alal aitavad mitmesuguseid raskusi ületada ja kõrvaldada mõlema ühise peremehe, tarbija, s. o. rahva teenendamisel.

Enam peavad hoolitsema kaubandusorganisatsioonid oma kaubatundja — kaubavastuvõtja töö hõlbustamise eest. Kaubavastuvõtjad sageli ei tunne toodete tehnilisi tingimusi, standarde ja passe (mööbel jne.), mis on aluseks kaupade vastuvõtmisel kvaliteedi hindamiseks. Seepärast peab need materjalid kättesaadavaks tehtama igale kaubavastuvõtjale.

Kui kauba vastuvõtmisel ilmneb, et kauba omadusi ei suudeta organoleptilisel teel hinnata mitte küllaldase täpsusega, või kui seesugusel vaatlusel tekib kahtlusi kauba kvaliteedi kohta, siis tuleb toodet lasta ekspertiisida, et kindlale selgusele jõuda kauba väärtuses. Kauba ekspertiis (vajaduse korral koos analüüsi ja teiste laboratoorsete katsetega) annab vajaliku õiendi kauba kvaliteedi kohta ja selle alusel määratakse kauba mittetäisväärtuslikkuse ja puuduliku markeeringu puhul allahindlus, millega kaasub trahv müüja-organisatsioonilt ostja-organisatsiooni kasuks. Üksikud kaubandusorganisatsioonid Eesti NSV-s on hakanud kasutama lepingutes ettenähtud trahvisanktsioone ja ekspertiiside kaudu saadavaid allahindlusi ning trahve mittetäisväärtuslikelt kaupadelt.

Edasi mõningaid märkmeid kaupade sortimendi ulatuse kohta. Küsimus on eriti tähtis seetõttu, et on toimunud üleminek kaartidega kaubanduselt kaardivabale kaubandusele. Kas kõiki turul nõutavaid kaupu valmistatakse? Kuidas on tagatud kaupade sortimendi mitmekesisus turul ja kes valvab selle järele. Need kõik on kaubanduse ülesanded ja kaubandus peab tarbijat rahuldama kõigi nõutavate kaupadega, seepärast peab kõigi kaupade vajaliku sortimendi kindlustamine toimuma süstemaatiliselt. Eelkõige tuleb kasutada selleks Üleliidulise Kaubandusministeeriumi hinnakirju, mis oma sortimendi ulatuselt haaravad pea kõiki enam nõutavaid artikleid. Kaubastute ülesanne on varustada oma kauplusi kaupadega nende hinnakirjade alusel. Kaupu peab saama vajalikus sortimendis tööstuselt kaubanduse tellimiste kohaselt. Sortimendi mitmekesisuse kindlustamiseks kaup-

lustes peab andma neile kaupade sundsortimendi, mis peab tingimata alati kaupluses saadaval olema. Esialgu tuleks kaubastuid diferentseerida sundsortimendi ulatuse suhtes, Tallinnas, Tartus ja Kohtla-Järvel peaksid saada olema kõik kaubad kõige laiemas sortimendis.

Kaupade sortimendi vähesus ja ühekülgsus on kaubanduses silmapaistev. Lastetarbeid (jalanõusid, sukki, mütse, kindaid) on kauplustest raske leida, ja kui on, siis mitte kõigis nõutavais suurustes. See puudus pole mitte ainult lastetarvete alal. Hooaja kaubad jõuavad müüjale pahatihti hooaja lõpuks.

Sortimenti peab kindlustama arvestades paljusid tegureid, nagu sugu, iga, suurust, hooaega, tegumoodi jne. Hoolega peab kaubandus valvama tootvate ministeeriumide turustuskontorite kaubasaatmise üle, kes sageli mehaaniliselt, arvestamata hooaega ja kohapealseid nõudmisi, saavad kauba kohale, pidades silmas ainult oma plaani täitmist.

Jaekaubanduse müüja kutseoskus tuleb tõsta niisugusele tasemele, kus suude-taks teenindada ka kõige nõudlikumat tarbijat, et müüja võiks kõigile ostja küsi-mustele kaupluse sortimenti kuuluvate kaupade suhtes anda rahuldavaid ja aru-saadavaid vastuseid. Ei ole mitte harv juhus kauplustes, kus müüja ei tunne kaupa ega tea ka midagi kauba omaduste kohta öelda. Jaekaubanduse töötajatele tuleb samuti kättesaadavaks teha kaupade tehnilised tingimused, standardid, kataloogid. Ülevalt alla, kaubanduse juhtivaist organeist ja hulgikaubandusest kuni jaekauban-duse ja kaupluse müüjani peavad kõik ühte sihti taotlema — kuidas tarbijat paremini teenindada.

Kaubandus saab juhtivalt tootmisprotsessi mõjutada, andes tellimisi, mitte üksnes valides vabriku sortimendi hulgast, vaid andes ise kaupade näidiseid, mille alusel tööstus peaks andma toodangut. Teatavat abi võib pakkuda Üleliidulise Kaubanduspalati Laiatarbekaupade Parimate Näidiste Paviljoni Filiaal Tallinnas, kuhu on kogutud mõned tuhanded kaupade paremaid näidiseid eeskujuna andmiseks tööstusele.

Kohaliku tööstuse tootvad ettevõtted esitavad toodete hinna taotlemisel Eesti NSV Ministrite Nõukogule näidiseid, mis säilitatakse Kaubandusministeeriumi Hin-dade Osakonna juures. Kvaliteedi tõstmise eesmärgiga tuleks need näidiste kogud aeg-ajalt, aasta või kahe tagant läbi vaadata, et selgitada, kas kõigil esitatud näi-distel on tehnilisi tingimusi või kas tehnilised tingimused on küllaldased või on näidised ise vananenud ja vajavad muutmist ning täiendamist. Seejuures on ots-tarbekohane esitatud näidiseid võrrelda samalaadsete kaupadega Paviljoni Filiaalis, nende parendamise ja moderniseerimise sihil.

Lõpuks ei tohi unustada, et Nõukogude seadusandluses on ranged ja karmid eeskirjad praagitootjate karistamiseks. Võitluses praagitootjatega on NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 10. juulist 1940. a. „Vastutuse kohta tööstusette-võtete poolt halvakvaliteedilise ja mittekomplektse toodangu väljalaskmise ja kohustuslikest standardidest mittekinnipidamise eest“, mis esineb ka meil kehtes-tatud Vene NFSV Kriminaalkoodeksis § 128-a:

„1. Määrata, et halvakvaliteedilise või mittekomplektilise tööstustoodangu välja-laskmine ja toodangu väljalaskmine kohuslike standardide rikkumisega on kahjur-lusega võrdne riigivastane kuritegu.

2. Halvakvaliteedilise ja mittekomplektilise toodangu väljalaskmise eest, samuti toodangu väljalaskmise eest kohuslike standardide rikkumisega anda tööstusette-võtete direktorid, peainsenerid ja tehnilise kontrolli osakondade ülemad kohtu alla

ja kohtu otsuse põhjal karistada türmis kinnipidamisega viiest aastast kuni kaheksa aastani.

3. 'Teha NSV Liidu prokuröride ülesandeks kindlustada käesoleva seadluse kõrvalekaldumatut elluviimist'.

Sotsialistlik võistlus on tähtsaks edasiviivaks teguriks kõigil tööaladel. Ka kaubandusalal võitluses kaupade kvaliteedi tõstmise ja sortimendi laiendamise eest tuleb viljelda kõige laiemalt sotsialistlikku võistlust. Kaubanduslike organisatsioonide sotsialistliku võistluse tingimustesse tuleb võtta ka kaubatoodete kvaliteedi ja sortimendi küsimused. Kõigi kaubanduse töötajate tähelepanu tuleb koondada ühe kõige tähtsama kaubandusliku probleemi peale, kaupade kvaliteedi tõstmise ja sortimendi laiendamise vahendite rakendamisele. Sotsialistlikus ühiskonnas on olemas kõik eeldused majanduselu arendamiseks. Kaubandus peab hoolitsema tarbija, nõukogude kodaniku kõigekülgse ja eeskujuliku varustamise eest.

KAUPADE HANKEPÕHITINGIMUSED. PÕHITINGIMUSTE KOOSKÕLASTAMISE, LEPINGUTE SÕLMIMISE JA EELLEPINGULISTE VAIDLUSTE LÄBIVAATAMISE KORD.

J. Laugis,

ETKVL-i Õigusnõuande osakonna juhataja.

Põhitingimuste tähtsus ja õiguslik iseloom.

Rahvamajandusplaani tingimustes lepingute ülesandeks on neist osavõtivate poolte plaanimajanduslike kohustuste täitmine.

Sotsialistlike organisatsioonide vaheliste hankelepingute sisu reguleeritakse üksikasjaliselt „hangete põhitingimustega“, mis on kehtestatud eri liiki kaupade kohta (tekstiiltooted, süsi, nahatooted jt.). On olemas põhitingimusi, mis on kinnitatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Majandusnõukogu poolt, ja põhitingimusi, mis on kinnitatud ministeeriumide poolt.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Majandusnõukogu poolt kinnitatud põhitingimused on kehtivad kõigi teatavate kaupade müüjatena ja ostjatena esinevate majandusorganite kohta. Ministeeriumide poolt kinnitatud põhitingimused on kohuslikud antud ministeeriumile alluvaile ettevõtetele. Kui põhitingimused on antud kooskõlastatuna kahe või rohkema ministeeriumi või mõne kooperatiivse keskuse vahel, siis on nad kohuslikud kõigile neile ministeeriumidele ja keskustele alluvaile majandusorganeile.

Hankepõhitingimused on eeskirjad, mis määravad lepingute sõlmimise korra. Nad ei ole ise lepinguks ega asenda lepingut, vaid eeldavad lepingu sõlmimist. Põhitingimuste kooskõlastamine ei loo veel tsiviilõiguslikke suhteid ministeeriumide või kooperatiivsete keskustega vahel.

Õtselepingu puudumisel ei kanna tsiviilõiguslikku vastutust põhitingimuste rikkumise eest ühe ministeeriumi organid teise ministeeriumi organite ees varanduslike pretensioonide puhul sanktsioonide rakendamise näol. Ministeerium, kelle organid on põhitingimustega ettenähtud korda rikkunud, võivad süüdlaste suhtes tarvitusele võtta küll administratiivseid või muid vahendeid, kuid teise ministeeriumi või keskuse ees süüdlased organid rahalisi trahve, leppetrahve jm. ei maksa.

Ainult juhtudel, kui arbitraaz teeb kindlaks, et lepingu puudumine poolte vahel plaanipärase toodangu hankimise suhtes oli tingitud hankija pahatahtlikust keeldumisest lepingut sõlmida, on tal õigus sisse nõuda hankijalt sanktsioone toodangu mittehankimise eest määral, mis on ette nähtud hankija ja tarbijaskeskuste vahel kooskõlastatud põhitingimustes.

Kui hankija on jätnud täitmata plaanipärase ülesande toodangu hankimise alal, on tarbija ka lepingu puudumisel õigustatud nõudma, et hankija tasuks tarbijale tekitatud kahju.

Õigustlike suhteid reguleerivad normid võivad olla dispositiivsed või pretseptiivsed. Dispositiivsed normid täiendavad poolte tahet ja määravad lepinguliste kohustuste sisu ainult seevõrra, kuivõrra pooled ei lahendanud ise vastavat küsimust.

Pretseptiivsed normid määravad lepinguliste kohustuste jaoks teatava sisu, olenemata sellest, kas pooled soovisid seda või mitte. Põhitingimuste normid on pretseptiivsed.

Kooskõlastatud põhitingimuste alusel sõlmitud otselepingu puhul ei saa lepinguosalised taotleda põhitingimuste muutmist. Arbitraažil pole õigust arutusele võtta eellepingulisi taotlusi otselepingute alal, mis on suunatud hankepõhitingimuste muutmisele.

Arbitraaži lahendamisele kuuluvad vaidlused lepingu tingimuste järgi, mille suhtes kokkuleppimine on jäetud põhitingimustega poolte kompetentsi, samuti ka vaidlused põhitingimuste täienduste puhul, mis peegeldavad hankija ja ostja vaheliste suhete iseärasusi, tingimusel, et täiendused ei ole vastuolus põhitingimustega.

Vaidlused toodangu hulga, sortimendi ja hanketähtaegade, tööde ulatuse ja täitmise tähtaegade, hindade ja tehniliste tingimuste kindlaksmääramise alal kuuluvad riikliku võimu organite või vastavate valitsemisorganite kompetentsi.

Neid vaidlusi riikliku arbitraaži organid oma lahendamisele võtta ei saa.

Hankepõhitingimuste andmise ja lepingute sõlmimise korrast.

Hankepõhitingimuste andmise kord on ette nähtud NSVL Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendis 9. detsembrist 1940. a. nr. 71/28 „Hankepõhitingimuste kooskõlastamise, lepingute sõlmimise ja eellepinguliste vaidluste läbivaatamise korrast“.

I. Põhitingimuste kooskõlastamise kord.

Hankepõhitingimuste kohtadele laialisaatmise tähtaeg kohalikele organisatsioonidele ja ettevõttele juhendumiseks määratakse majandusaastaks kindlaks NSVL Ministrite Nõukogu määrusega. Põhitingimused koostatakse tootjate ministeeriumide, ametkondade ja kooperatiivkeskuste poolt ja peavad olema ühtsed kõigile antud toodete ostjaile.

Põhitingimustega reguleeritavad tähtsamad küsimused on:

- a) hanke hulga ja sortimendi ühtlustamise kord;
- b) spetsifikatsioonide ja jaotuskorralduste esitamise tähtajad;
- c) tingimused kvaliteedilise, komplektse toodangu hankimiseks vastavalt kohalikele standardidele;
- d) kaupade kvaliteedilise vastuvõtmise ja üleandmise kord;
- e) kaupade arvilise vastuvõtmise kord;
- f) hinnad ja nende kohaldamise kord;

g) arveldamise kord;

h) sanktsioonide kohaldamine ja määrad;

i) vajaduse korral — tähtsaimad tingimused taara ja pakendi kohta.

Tootjad (ministeeriumid ja keskused) on kohustatud saatma põhitingimuste kavad tarbijatele kooskõlastamiseks hiljemalt üks kuu enne valitsuse poolt määratud tähtaega.

Viimased on kohustatud 10 päeva jooksul, arvates kava saamisest, kas andma oma nõusoleku või teatama oma vastuväited kava kohta. Vastuväite mitteteatamine loetakse nõusolekuks esitatud kavaga.

Tootjate ja tarbijate vahel kokkuleppe mittedaamisel fikseeritakse lahkkelid eriprotokollis ja asi antakse Riiklikule Arbitraažile lahendamiseks hiljemalt 10 päeva enne valitsuse poolt määratud tähtaega.

Kõik vaidlused põhitingimuste üle lahendatakse NSVL Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt, välja arvatud vaidlused, mis on tekkinud ühe ja sama vabariigi ministeeriumide vahel. Need lahendatakse vabariigi ministrite nõukogu juures asuva arbitraaži poolt. Arbitraaž peab vaidlused läbi vaatama 5 päeva jooksul, arvates nende saamise päevast eellepinguliste vaidluste lahendamiseks määratud korras.

II. Lepingute sõlmimine.

Lepingu kava koostab hankija või ettevõtja ja saadab selle kahes eksemplaris allakirjutatult oma kontrahendile (ostjale) tellijale hiljemalt 25 päeva enne ministrite nõukogu poolt lepingute sõlmimiseks määratud piirtähtaega.

Ostja (tellija) lepingu kavaga nõus olles kirjutab selle alla ja tagastab saatjale hiljemalt 10 päeva jooksul pärast lepingu saamist.

Lahkarvamise puhul koostab ostja (tellija) lahkkelide kohta protokollis samuti 10 päeva jooksul ja esitab selie ühes allakirjutatud lepinguga hankijale, kusjuures enne allkirja peab märgitud olema, et lepingule on juurde lisatud protokoll lahkkelide kohta.

Lepingu kättesaamisel ühes protokolliga lahkkelide kohta on hankija kohustatud hiljemalt 10 päeva jooksul lahendama ostjaga lahkarvamised või kokkuleppe mittedaavutamisel vaidluse samal tähtajal lahendamiseks andma Riiklikule Arbitraažile.

Kui hankija ültähendatud ajal pole andnud vaidlust lahendamiseks arbitraažile, loetakse lepingus tehtud parandused hankija poolt vastuvõetuks. Eellepinguliste vaidluste algatamine ja arbitraažile esitamine on lubatav ainult olulistes küsimustes ja juhul, kui nende küsimuste lahendamine majanduslike organite juhtide vahel kokkuleppe teel ei ole võimalik.

III. Eellepinguliste vaidluste lahendamise kord

Riiklikus Arbitraažis.

Eellepingulised vaidlused erinevate ametkondade, asutiste, organisatsioonide ja ettevõtete vahel kuuluvad lahendamisele riikliku arbitraaži korras. Lepingu puhul 5 milj. rbl. ja enam — NSVL Ministrite Nõukogu juures asuva Arbitraaži poolt ja iiduvabariikide ministrite nõukogu juures asuva arbitraaži poolt lepingu puhul kuni 5 miljoni rublani.

Vaidluste lahendamise kiirustamiseks lubatakse vabariigi ministrite nõukogu juures asuva arbitraaži poolt lahendada eellepingulisi vaidlusi, mis alluksid Liidu valitsuse juures asuvale arbitraažile, kui mõlemad pooled asuvad sama vabariigi territooriumil. Järelevalve õigus sel juhul kuulub Liidu valitsuse juures asuvale arbitraažile.

Avaldised, mis antakse eellepinguliste vaidluste läbivaatamiseks, peavad sisaldama vaidlevate organisatsioonide täieliku nimetuse, nende aadressid ja juhtivate töötajate telefonid.

Avaldisele tuleb juurde lisada:

- a) protokoll, milles fikseeritakse lepingu sõlmimisel tekkinud lahkhelid ja poolte ettepanekud vaieldavate küsimuste kohta;
- b) lepingu kava, mille kohta tekkisid lahkarvamised;
- c) vajaduse korral — hankepõhitingimused ja muud vaidlevate poolte ettepanekuid põhjendavad dokumendid.

Vaidlused määratakse läbivaatamisele 24 tunni jooksul, arvates nende saabumisest arbitraaži, kui pooled asuvad arbitraaži asukoha linnas, teises linnas asumise puhul aga 4 päeva jooksul. Poolte esindajatena võtavad vaidluse läbivaatamisest osa asutiste või ettevõtete juhid või nende töötajad selleks antud volituste põhjal.

Arbitraaži otsus kuulutatakse koosolekul. Koosolekute protokollid tuleb pooltele esitada hiljemalt 48 tunni jooksul peale vaidluse lahendamist. Otsuse täitmise viivitamise või täitmisest loobumise eest on arbitrer õigustatud trahvi määrama teise poole kasuks.

Arbitri otsuse peale võib edasi kaevata riiklikule peaarbitrile viie päeva jooksul, arvates otsuse saamise päevast. Kaebus kuulub läbivaatamisele riikliku peaarbitri poolt nelja päeva jooksul.

IV. Vaidluste lahendamine põhitingimuste alal.

Vaidluste lahendamine põhitingimuste alal ja edasikaebuste esitamine tehtud otsustele toimub eeltoodud eellepinguliste vaidluste jaoks kindlaksmääratud korras, kuid viie päeva jooksul, arvates nende saamise päevast.

Koosoleku protokoll tuleb asjaosalistele kätte saata 48 tunni jooksul peale vaidluse lahendamist.

V. Põhitingimused üksikute ministeeriumide ja kooperatiivsete keskuste süsteemis.

Põhitingimuste koostamine üksikutes ministeeriumides ja kooperatiivsetes keskustes on nende asutiste sisemiseks asjaks; põhitingimused kuuluvad kinnitamisele asutise juhtkonna poolt ja on kohuslikud kõigile alluvaile ettevõttele.

Et põhitingimused ametkonna tootvate ja turustavate ettevõtete majanduslike suhteid reguleerivate normidena ei tekitaks rakendamisel arusaamatusi ja lahkhelid, peaks nende kinnitamisele eelnema kooskõlastamine asjaomaste organite poolt. Kooskõlastamisel tekkivad vaidlused lahendaks kas asutise juhataja või tema ettepanekul mõni teine isik (ametkondlik arbitrer).

Eellepingulised vaidlused põhitingimuste alustel sõlmitavate lepingute alal kuuluvad lahendamisele ametkondlikus arbitraažis.

Nii on Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu kui ka NSVL Kaubandusministeeriumi ametkondliku arbitraaži põhimäärustes arbitraažile ülesandeks tehtud ka eellepinguliste vaidluste lahendamine.

Näiteid praktikast.

Kuna põhitingimuste kooskõlastamise juhendi p. 1 määrab, et hankepõhitingimused peavad olema ühtsed kõigile antud toodangu ostjaile, siis on otstarbekohane põhitingimusi kooskõlastada ühiselt kahel asutisel. Nii on Eesti NSV Kaubandusministeerium ja ETKVL ostjatena esinenud ühiselt.

Eesti NSV Töenduslike Kooperatiivide Peavalitsus keeldus 1947. aastaks hankepõhitingimuste kooskõlastamisest Kaubandusministeeriumiga ja ETKVL-iga. Kooperatiivide Peavalitsus põhjendas põhitingimuste mittekooskõlastamist sellega, et temal on oma kaubandusvõrk ja ta turustab oma tooted selle kaudu ise. Riiklikus Arbitraažis esinesid Kaubandusministeerium ja ETKVL ühiselt. Tüli lahendati riikliku peaarbitri määrusega ja kohustati Kooperatiivide Peavalitsust 10 päeva jooksul juhendis ettenähtud korras kooskõlastama hankepõhitingimused Eesti NSV Kaubandusministeeriumiga ja ETKVL-iga. Määruse tähtjaks mitte-täitmise korraks määrati kostjale trahv Riikliku Arbitraaži äranägemise järgi.

Tüli lahendati ostjate kasuks põhjusel, et Eesti NSV Ministrite Nõukogu 3. II 1947. a. määruse nr. 93 kohaselt oli kostja kohustatud osa oma tööstuskaupu turustama Eesti NSV Kaubandusministeeriumi ja ETKVL-i kaubandusvõrgu kaudu.

Eesti NSV Kohaliku Tööstuse Ministeeriumi poolt esitati Eesti NSV Kaubandusministeeriumile ja ETKVL-ile valmistoodangu hankelepingu põhitingimused 1947. a. Et lahkkelide kooskõlastamine hankija ja ostjate vahel peetud ühisel nõupidamisel ei andnud tulemusi, siis esitati vaidlus lahendamiseks Riiklikule Arbitraažile. Juhendi korra kohaselt oleks asja Riiklikule Arbitraažile pidanud andma tootja, kuid et juhendis keeldu pole kaebuse esitamiseks ka ostja poolt, siis esitasid kaebuse ostjad, kuna nad olid huvitatud, et asi lahendataks kiiresti. Esitatud avaldise sisu on lühendatult järgmine:

Riiklikule Arbitraažile

Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures, Tallinn, Toompea.

ETKVL-i, asukoht Tallinn, Narva mnt. nr. 27, telefon nr. 425-60 ja Eesti NSV Kaubandusministeeriumi, asukoht Tallinn, Lauristini t. 8, telefon nr. 427-00

vaidlus

Eesti NSV Kohaliku Tööstuse Ministeeriumiga 1947. a. hankelepingute põhitingimuste kohta 1947. a.

18. jaanuaril s. a. Kohaliku Tööstuse Ministeeriumi poolt meile esitatud põhitingimuste kava osutus vastuvõtmatuks. Lahkkelide kooskõlastamiseks peetud nõupidamine ei andnud tulemusi. Seepärast esitame Teile lahendamiseks NSVL RKN-i juures asuva Arbitraaži juhendi nr. SA. 28 9. XII 1940. a. p. 5 kohaselt lahkkelide protokoll hanklepingute põhitingimuste kohta 1947. a.

Lisad: 1) lahkkelide protokoll, 2) põhitingimused, postikviitung ära kirjjade saatmise kohta Eesti NSV KTM-le, 3) tõend rbl. 300.— riigilõivu tasumise kohta.

Tallinnas, 5. veebruaril 1947. a.

Eesti NSV kaubandusminister
(allkiri)

ETKVL-i esimehe asetäitja
(allkiri)

Lahkhelide protokoll oli lühendatult järgmisekujuline:

Lahkhelide protokoll.

Eesti NSV Kohaliku Tööstuse Ministeeriumi tööstuslike ettevõtete hankelepingute põhitingimuste kohta (kaubandusorganisatsioonidele) 1947. aastaks.

Kohaliku Tööstuse Ministeeriumi
redaktsioon

Kaubandusministeeriumi ja ETKVL-i
redaktsioon

P. 2. Otselepingud sõlmitakse ettevõtete poolt Eesti NSV Kaubandusministeeriumi Hulgibaasiga ja ETKVL-iga, samuti teiste organisatsioonide, asutiste ja ettevõtete Eesti NSV Varustus-Turustuse Peavalitsuse eriliste korralduste järgi.

P. 4. Hangitavate kaupade sortiment täpsustatakse lepinguosaliste poolt iga kvartali kohta KTM poolt kinnitatud tootmisplaani piirides ja lisandatakse lepingutele spetsifikatsioonina. Tähendatud spetsifikatsiooni puudumisel annab hankija kaubad üle vastavalt tootmisprogrammiga kindlaksmääratud ostulubadele ja sortimendile. Lahkhelid sortimendi kohta vormistatakse vastava protokolliga ja esitatakse 3 päeva jooksul lahendamiseks asjast huvitatud poole poolt oma ministeeriumile.

Kuni sortimendi kindlakstegemiseni hangitakse kaup eelmise kvartali sortimendi järgi.

P. 7. Kauba üleandmise momendiks loetakse raudteel või veeteel saatmise korral — raudtee või veeteel saatekirja kuupäev; samalinnalisel ostjal — kauba väljaveoks loa väljaandmise kuupäev.

P. 9. Kui kaup saadetakse välja teise linna kaubasaajale korraga, koguses mitte alla 300 kg või mitte alla 10 000 rbl. väärtuses, siis toimub kauba ärasaatmine hankija veovahenditega ja tema kulul franko vagun-saatejaam või kaupade kohta ühise jaehinnaga franko sihtjaam. Säärasel korral, kui kaup veetakse ostja poolt, annab hankija temale täiendava hinnaalanduse ühe % suuruses veokulude katteks.

Kaubade ärasaatmine väiksemas koguses või summas toimub ostja veovahenditega ja tema kulul.

P. 16. Pretensioonid puudujäägi või sortide vahetamise kohta tuleb saata hankijale hiljemalt 10 päeva jooksul pärast akti koostamist 2 eksemplaris ühes akti, raudteesaatekirja ärakirja ja eespoolmainitud dokumentidega.

Hankija on samuti kohustatud 10 päeva jooksul pärast pretensiooni kätte-

P. 2. Otselepingud sõlmitakse ettevõtete poolt Eesti NSV Kaubandusministeeriumi Hulgibaasiga ja ETKVL-i Keskbaasidega ja Tarbijate Kooperatiivide Maakondlike Liitudega, samuti teiste organisatsioonide, asutiste ja ettevõtete Eesti NSV KTM Varustus-Turustuse Peavalitsuse eriliste korralduste järgi.

P. 4. Hangitavate kaupade sortiment täpsustatakse lepinguosaliste poolt iga kvartali kohta KTM poolt kinnitatud tootmisplaani piirides ja lisandatakse lepingule spetsifikatsioonina.

Tähendatud spetsifikatsiooni puudumisel annab hankija kaubad üle vastavalt tootmisprogrammiga kindlaksmääratud ostulubadele ja sortimendile

Lahkhelid sortimendi kohta vormistatakse vastava protokolliga ja esitatakse 3 päeva jooksul lahendamiseks KTM Turustus-Varustuse Peavalitsusele. Lahkhelide protokoll koostamisest arvates kuni selle lahendamiseni vaidlusaluse sortimendi hankimine peatatakse.

P. 7. Kauba üleandmise momendiks loetakse raudteel või veeteel saatmise korral — raudtee või veeteel saatekirja kuupäev; samalinnalisel — kauba väljaandmise kuupäev ostjale hankija laost.

P. 9. Teiselinnalisele ostjale kauba väljasaatmine toimub hankija poolt.

Kauba saatekulude tasumine toimub vastavate kaupade kohta kehtestatud frankotingimuste kohaselt. Neil juhtudel aga, kui kaup veetakse ostja poolt oma vahenditega hankija baasist või laost edasitoimetamiseks Eesti NSV KM Hulgibaasi või ETKVL-i Keskbaasidesse edasitoimetamiseks kaubastutele ja ETKVL-i Maakondlike Liitude baasidele, annab hankija Hulgibaasile ja ETKVL-i Keskbaasidele peale kehtestatud mahahindluste täiendavat mahahindlust ühe % ulatuses kauba edasisaatmise kulude katteks.

P. 16. Sama redaktsioonis, kuid lisandusega 3. lõikes:

Mainitud tähtjaks vastuse andmata jätmist loetakse pretensiooni õigekevõ-

saamist pretensiooni õigeks võtma või motiveeritult tagasi lükkama.

P. 19. Kvalitatiivne vastuvõtmine toimub ostja laos samas linnas hiljemalt 5 päeva jooksul pärast kauba saamist hankija laost, teiselinnalise käibe puhul 10 päeva jooksul, arvates kauba saabumise momendist sihtjaama (sadamasse).

miseks ja pretensioon kuulub rahuldamisele vaidlematus korras.

P. 19. Kvalitatiivne vastuvõtmine toimub ostja laos samas linnas hiljemalt 10 päeva jooksul pärast kauba saamist hankija laost, teiselinnalise käibe puhul 20 päeva jooksul, arvates kauba saabumise momendist sihtjaama (sadamasse).

Määrusega 10. veebruarist 1947. a. lahendas riiklik peaarbiter vaidluse. Määrus on lühendatult järgmine:

1. p. 2 võtta põhitingimustesse ostja redaktsioonis, täiendades sõna „Hulgi-baasiga“ järel sõnaga „ja kaubastutega“.
2. p. 4. kolm esimest lõiget võtta ostjate redaktsioonis; lõppu võtta tootjate redaktsiooni viimane lõige.
3. p. 7 võtta ostjate redaktsioonis.
4. p. 9 võtta põhitingimustesse järgmises redaktsioonis:
„Teises linnas või asulas paiknevale ostjale on hankija kohustatud kauba välja saatma, kui selle kaal on vähemalt 300 kg või väärtus vähemalt 10 000 rubla.

Kauba saatekulude tasumine toimub vastavalt kaupade saatmise kohta kehtestatud frankotingimustele.

Neil juhtudel, kui teises linnas või asulas paiknev ostja veab kauba hankija baasist või laost ära oma veovahenditega, maksab hankija ostjale veokulude katteks 1% kauba väärtusest, peale kaubandusliku mahahindluse.

5. p. 16 võtta põhitingimustesse tootjate redaktsioonis.
6. p. 19 võtta ostjate redaktsioonis.

Arbiter võttes arvesse, et ostjate ettepanekuid läks rohkem põhitingimustesse, jaotas riigimaksu nii, et 75% tuli tootjal tasuda, 25% aga jäi ostjate kanda.

Eesti NSV-s on põhitingimusi, mis on kehtestatud Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt. Nii on Ministrite Nõukogu poolt kinnitatud Eesti NSV Ehituse ja Ehitusmaterjalide Tööstuse Ministeeriumi ettevõtete toodangu hankepõhitingimused, samuti on kinnitatud „Estvarturi“ põhitingimused.

Eesti NSV RKN-i korraldusega 22. jaan. 1946. a. on kinnitatud põlevkivi hankelepingu kava. Sellist kava tuleb lugeda võrdseks põhitingimustega. Kinnitatud kava p. 5 järgi hangitud produktsiooni kaal määratakse kindlaks saatekohas raudtee kaaludega.

Juhtudel, kui saadud laadungi hulk ei vasta raudtee saatekirjas tähendatud hulgale, esitab tellija kahjutasunõudmise raudteele.

Et aga raudtee ei ole kohustatud kõiki saadetisi kaaluma, tekkis vajadus põlevkivi ostjatel lepingu täiendamist nõuda, et juhtudel, kui produktsiooni kaal pole kindlaks määratud raudtee kaaludega, siis vastutab puudujäägi eest hankija (põlevkivitööstus). Tselluloosi- ja Paberitööstuse Valitsusele alluvate ettevõtete taotlusel täiendas Riiklik Arbitraaz lepingut ülaltähendatud viisil.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu korraldusega nr. 775-k 25. X 47 jäeti tagajärgeta Eesti NSV Põlevkivi- ja Keemiatööstuse Ministeeriumi kaebus arbitri otsusele selles küsimuses.

MAJANDUSLIKUD LEPINGUD.

J. Laugis,

ETKVL-i Oigusunõuande osakonna juhataja.

Lepingu osa nõukogude majanduses.

NSV Liidu majanduslik elu määratakse ja suunatakse riikliku rahvamajandusliku plaaniga ühiskondliku rikkuse suurendamise, töötava rahva ainelise ja kultuurilise taseme järjekindla tõusu, NSV Liidu sõltumatuse kindlustamise ja ta kaitsevõime tugevdamise huvides (NSV Liidu Konstitutsiooni § 11).

Iga üksiku majandusliku ühiku plaan esineb ühtse rahvamajandusliku plaani osana. Plaani täitmine kindlustatakse isemajandamise abil.

Isemajandamise tingimustes üksikud majanduslikud organisatsioonid, täites üksikult oma plaani, mis moodustab osakese ühtsest rahvamajanduslikust plaanist, astuvad üksteisega vastastikusse suhetesse, loovad omavahel majanduslikud sidemed, koordineerivad oma tegevust.

Üksikute planeeritava majanduse lülide töö koordineerimise ja suhete vastastikuse korraldamise vahendina esineb lepingute süsteem. NSVL RKN-i 20. märtsi 1931. a. määruse järgi peavad riiklikud majanduslikud ja kooperatiivsed organid ja ettevõtted oma plaaniliste ülesannete piires lepingute kaudu vormistama oma suhted üksteisega kaupade hankimisel, tööde teostamisel ja teenuste osutamisel.

Sellest reeglist on lubatud ainult üksikuid erandeid. Näiteks ekspordiks määratud kaupade hangete suhtes pole vajalik lepingu sõlmimine. Riiklik plaanamise või reguleerimise akt nõuab ainult ühekülgselt tahteavaldust (tellimust, korraldust), mis adresseeritud ühe (ostja, tellija) poolt teisele (hankijale). Naftasaaduste Turustamise Peavalitsus on vabastatud hankelepingute sõlmimisest oma ostjatega naftasaaduste kohta.

Iga üksiku majanduslepingu ülesandeks on plaaniliste kohustuste täitmise kindlustamine. Majanduslepingud köidavad üheks tervikuks keerukad vastastikused suhted, mis tekivad rahvamajanduse üksikute lülide vahel ülesseatud plaanide täitmisel. Majandusleping tuleneb plaanist ja tugineb plaanile.

Kui ühe ettevõtte plaan näeb ette teatud hulga esemete tootmist määratud aja kestel, siis selle ettevõtte toodete turustamise lepingus peab olema ette nähtud turustatavate toodete hulk ja nende toodete üleandmise tähtaeg kaubanduslikule ettevõttele vastavalt plaanile. Ettevõtte varustamiseks sõlmitud leping peab ette nägema toorainete, abimaterjalide, kütte, õlide jm. hankimist. Seega peegeldab leping endas konkreetse majandusliku plaani operatiivseid elemente. Sõltuvalt neist esinevad varustamis-, turustamis- ning ehitus- ja transpordilepingud.

Käesoleval korral võtame vaatlemisele ainult ühe neist lepinguist — nimelt turustamis- ehk hankelepingu.

Tsiviilõiguslike suhete tekkimine.

Valdav tähtsus ühiskondlikus elus on tootmissuhtel. Tsiviilõiguslikud suhted on tootmissuuhete pealischitiseks. Et tootmissuhted omandaksid õigussuuhete kuju, selleks peavad nad saama seadusliku tunnustuse. Riigivõimu poolt kehtestatud õigusnormid reguleerivad igapäevases elus tekkivaid majanduslikke ja muid ühiskondlikke suhteid, andes neile erilise õigussuuhete iseloomu. Majanduslik suhe, olles vastav tolele koosseisule, mida näeb ette vastav õigusnorm, muutub õiguslikuks suhteks, mis toob endaga kaasa teatavad poolte õigused ja kohustused.

Seega suhet selle vahel, kellele kuulub mingi tsiviilõigus, ja selle vahel, kellele lasub sellele õigusele vastav tsiviilõiguslik kohustus, nimetatakse tsiviilõiguslikuks suhteks.

Omandi suhtes on õigustatu omanik, kes võib nõuda igalt isikult, et teda omandi kasutamisel ei takistataks. Lepinguliste õigussuuhete puhul on kohustatuks ainult üks isik või piiratud arv isikuid. Näiteks üürileandja võib üüritasu nõuda sellelt isikult, kes lepingu järgi võttis endale vastava kohustuse.

- Obligatsiooni (kohustuse) mõiste.

Tsiviilõiguslikku suhet, mille tõttu ühel isikul (kreditoril) on õigus nõuda teiselt isikult (deebitorilt) teatud tegu, eriti asjade üleandmist või raha maksmist või teost hoidumist, nimetatakse obligatsiooniks (kohustuseks) (TsK § 107).

Obligatsioonis on alati kaks poolt: aktiivne pool ehk kreditor (pool, kes on õigustatud nõudma) ja passiivne pool ehk deebitor (pool, kellele on pandud kohustus).

Mõnedel juhtudel võib olla ühel või ka mõlemal poolel mitu isikut — mitu kreditori või mitu deebitori. Obligatsiooni iseloomustavaks jooneks on kohustatud isikute kindel arv. Kreditor võib kohustuse täitmist nõuda ainult kindlaksmääratud isikult — võlgnikult või kindlaksmääratud võlgnikelt.

Obligatsioon nõuab võlgnikult teatavat käitumist — mingi teo sooritamist või teost hoidumist. Võlgnikult teatava teo sooritamise nõudmine on suunatud riikliku rahvamajandusplaani täitmiseks ja kodanike materiaalsete ja kultuursete vajaduste rahuldamiseks.

Obligatsiooni sisuks võib olla iga tegu või teost hoidumine, mis ei ole vastuolus seadusega ja sotsialistliku ühiselu reeglitega. Obligatsiooni sisu moodustav tegu võib positiivselt seisneda:

- a) teatud asja üleandmises kreditori omandiks (näit. ostu-müügi puhul);
- b) teatud rahasumma maksmisses;
- c) teatud asja kreditorile kasutamiseks andmises (näiteks üürilepingu alusel);
- d) teatud töö sooritamises või teene osutamises (tööettevõtte, asjaajamine volituse alusel);
- e) mingi tehingu sõlmimises (majavalitsus on kohustatud sõlmima üürilepingu elamispinna orderi saanud isikuga);
- f) tekitatud kahjude tasumises;
- g) alimentide maksmisses.

Obligatsioonidel positiivsete tegudega on olulisem tähtsus.

Teost loobumine esineb harvemini obligatsiooni sisuna. Teost loobumise näitena võiks tuua artisti kohustust mitte üles astuda teistes teatrites ajavahemikul, milleks ta on sõlminud lepingu ühe teatriga.

Tsiviilõigus näeb ette obligatsiooni jaoks teatud sanktsioonid, mis tagavad selle täitmist deebitori poolt.

Nõukogude tsiviilõigus tunnistab kohustuse mittetäitmise juhuks võlgniku mõjutamise vahendina ainult varalise iseloomuga sanktsioone (asja äravõtmine, kahjude sissenõudmine, rahatrahv jne.).

Obligatsiooni (kohustuse) tekkimise alused.

Obligatsioonide tekkimise aluseks nimetatakse juriidilisi fakte või juriidiliste faktide kogumeid, millega seadus seob obligatsioonide tekkimise. Juriidiliste faktidena esinevad sündmused, mille tekkimine ei sõltu isiku tehest ja teost, mis seisnevad tahteavaldamises teatud õigusliku resultaadi saavutamiseks — tehingud.

TsK § 106 on loeteldud obligatsioonide tekkimise alused. Selles öeldakse, et „kohustused tekivad lepingutest ja teistest seaduses ettenähtud alustest, sealhulgas alusetu rikastumise ja teisele isikule kahju tekitamise tagajärjel“. „Teistest seaduses ettenähtud alustest“ tekkivate kohustuste hulka tuleb lugeda rahvamajanduse plaanimise ja reguleerimise aktidest tekkivaid obligatsioone.

Rahvamajanduse plaanimise ja reguleerimise aktidel võib olla mitmesugune tähtsus obligatsiooni tekkimisel.

Need aktid võivad tekitada obligatsioone, mille alusel on üks pool kohustatud üle andma teisele kauba või tasuma teatud rahasumma või andma üle teatud ettevõtte. Näiteks valitsuse poolt kinnitatud veokite jaotamisplaaniga määratakse kaubanduslikule organisatsioonile teatud hulk autosid; kooperatiivorganisatsioon on kohustatud üle andma riiklikule organisatsioonile tehase, liigseks osutunud vara jne. Lepingul on tähtsam osa obligatsioonide tekkimise aluste hulgas.

Leping obligatsiooni tekkimise alusena.

TsK § 26 järgi nimetatakse lepinguks vastastikust tehingut, s. o. kokkulepet kahe või rõhkema arvu isikute vahel, mis on suunatud tsiviilsuhete tekkimisele, muutmisele või lõpetamisele.

Leping on esikohal obligatsioonide tekkimise aluste hulgas.

Leping tekitab kohustusi vastavalt oma sisule, s. o. tingimustele, mis olid üles seatud poolte poolt. Neid tingimusi jagatakse olulisteks, loomulikeks ja juhuslikeks.

Olulisteks nimetatakse selliseid tingimusi, mis lepingus on vajalikud selleks, et lepingut lugeda sõlmituks. Tingimus võib olla oluliseks seaduse alusel või lepingu ühe poole eelnend avalduse põhjal. Seaduse järgi loetakse olulisteks tingimusteks a) lepingu objekt, b) hind, c) tähtaeg.

Loomulikud tingimused on niisugused, mille sissevõtmine lepingusse pole kohuslik. Nende puudumisel täiendavad lepingu sisu seaduse sätted. Näiteks kui üürilepingus pooled pole remondi suhtes kokku leppinud, teostab jooksva remondi üürnik omal arvel.

Juhuslikud on tingimused, mida ei eeldata antud tüüpi lepingus. Need on kohuslikud ainult siis, kui nad on lepingusse paigutatud.

Leping loetakse sõlmituks, kui pooled on avaldanud teineteisele nõusolekut kõigis lepingu olulistest punktides.

Lepingu sõlmimiseks on vajalik, et kumbki pool avaldaks teisele oma nõusolekut astuda lepingulisse vahekorda. Lepingu sõlmimise ettepanekut nimetatakse

oferdiks, ettepaneku vastuvõtmist — aktseptiks. Lepingu sõlmimise ettepanekul on juriidiline tähendus ainult siis, kui see sisaldab kõiki olulisi punkte.

Ettepanek lepingu sõlmimiseks seob oferenti selles mõttes, et kui tehtud ettepanekule saabub jaatav vastus, siis oferent ei või keelduda lepingu sõlmimisest.

Kui seadusega on nõutud kohuslik vorm, näiteks notariaalne tõestamine, siis leping loetakse sõlmituks vastava vormistamise hetkest.

Ühekülgseks nimetatakse lepingut, milles üks pool on ainult kreditoriks ja teine pool ainult deebitoriks. Ühekülgseks lepinguks on laenuleping, mille järgi laenuandjal on õigus nõuda võlgnikult laenu tasumist, võlgnik aga on kohustatud tasuma seda summat.

Kahekülgne on leping, milles mõlemad pooled on vastastikku kreditoriks ja deebitoriks.

Tüüpiliseks kahekülgseks lepinguks on ost-müük. Müüja kreditorina võib nõuda hinna tasumist, deebitorina aga on kohustatud müüdüd eseme ostjale üle andma; ostja kreditorina võib nõuda temale eseme üleandmist, deebitorina aga on kohustatud tasuma eseme hinna.

Ostu-müügileping.

Ostu-müügilepingus kohustub üks pool — müüja — üle andma vara teisele poolele — ostjale — omandiks, ostja aga kohustub seda vara vastu võtma ja maksma kokkulepitud hinda (TsK § 180).

Ostu-müügilepingute sõlmimisega vormistatakse suhted nii üksikute kodanike kui ka sotsialistlike organisatsioonide vahel.

Omandiõigus tekib ostjal: individuaalselt määratud asjade suhtes — lepingu sõlmimise hetkest; liigitunnustega määratud asjade suhtes nende üleandmise hetkest. Üleandmiseks tunnustatakse asjade kätteandmist ja samuti ka ostjale kauba kasutusdokumendi üleandmist või müüdüd kaupade üleandmist transportorganisatsioonile nende saatmiseks ostja korraldusel või asjade andmist postile nende saatmiseks ostja määramisel.

Kui individuaalselt määratud ese on müüdüd mitmele isikule, siis omandiõigus läheb sellele ostjale, kellega leping on sõlmitud varem.

Müüja põhikohustuseks on müüdüd vara ostjale üleandmine.

Kui omandiõigus läheb ostjale üle enne vara (individuaalselt määratud asja) üleandmist, on müüja kohustatud kuni üleandmise momendini säilitama vara, mitte lubades selle halvendamist.

Ostja kohustuseks on müüdüd vara vastuvõtmine ja kokkulepitud hinna maksmine. Kui ostja, rikkudes lepingut, keeldub ostetud vara vastu võtmast või tema eest kokkulepitud hinda tasumast, siis võib müüja nõuda lepingu täitmist ja ostja mittekorralikkusega tekitatud kahjude tasumist. Ta võib omalt poolt samuti loobuda lepingu täitmisest ja nõuda kahjude heastamist, mida tema kannatas ostja poolt lepingu rikkumise tagajärjel.

Müüja vastutab ostja ees müüdüd vara kokkulepitud omaduste puudumise eest ja puuduste eest, mis vähendavad selle hinna või sobivust tavaliseks või lepinguga ettenähtud tarvitamiseks.

Müüja ei vastuta puuduste eest, kui need olid ostjale teada lepingu sõlmimisel.

Ostja on kohustatud otsekohe üle vaatama vastuvõetud vara ja avastatud puu-

dustest teatama müüjale. Nõuet puuduste alusel võib ostja müüja vastu esitada ühe aasta jooksul ehitiste suhtes ja kuue kuu jooksul muu vara suhtes.

Ülalkirjeldatud müüja vastutust reguleerivaid sätteid rakendatakse sotsialistlike organisatsioonide vahelistes suhetes sel määral, kuivõrd need pole vastuolus erimäärustega, mis üles seavad tingimused ja korra, mille alusel müüja kannab määrustega, ja tähtajad, mille piires kvaliteedi pärast võib hageda.

Hankeleping.

Suurem osa sidemeid sotsialistlike majanduslike organisatsioonide vahel kaubakäibe alal luuakse hankelepingu sõlmimisega. Hankeleping on eriliste tunnustega ostu-müügileping. Eristavad tunnused on järgmised:

1) Hankelepingu sõlmimise momendi ja täitmise momendi vahel on alati teatud ajavahemik. Lepingu sõlmimise hetkel ei tarvitse hankijal müüdavaid kaupu olla; kaubad võivad olla tootmisprotsessis või müüjal on nad veel omalt hankijalt saamata.

2) Hankelepingu objektiks on alati liigitunnustega määratud asjad, kuna ostu-müügi objektidena esinevad ka individuaalselt määratud asjad.

3) Hankeleping näeb ette kauba järk-järgulise üleandmise teatud partiide viisi ja vastavalt sellele tema järk-järgulise tasumise.

Tähtsamat liiki kaupade hankelepingud sõlmitakse sotsialistlike organisatsioonide vahel tavaliselt aastaks, kvartaliks, vahel ka hooajaks.

Nagu kõik sotsialistlike organisatsioonide vahelised lepingud, kannab ka hankeleping plaanipärast iseloomu. Hankelepingu aluseks on materiaalsed bilansid ja varustamisplaanid.

NSVL Ministrite Nõukogu määrusega nr. 213 — 29. augustist 1946. a. „Aasta ja kvartali majandusplaanide kohta“ on kehtestatud kord, mille järgi alates 1947. a. kuuluvad läbivaatamisele ja kinnitamisele rahvamajanduse aastaplaan ja eelarve, samuti ka aastabilansid ja materiaalsete fondide jaotusplaanid aastaplaani põhinäitajate kvartalite viisi alajaotusega. Valitsuse poolt ministriumidele ja ametkondadele eraldatud materiaalsed fondid säilitavad jõu kogu aasta kohta, kusjuures ühe kvartali vähemsaadetised tuleb hankijate poolt täiendada järgmises kvartalis.

Ka liiduvabariikide ministrite nõukogud määravad igaks kvartaliks alluvatele ettevõtetele peale aastaplaani kvartalilise alajaotusega ka kuuplaanid.

Rahvamajanduse taastamise ja arendamise viisaastaku plaaniga määratud ülesanded ja Liidu valitsuse poolt vastuvõetud aasta- ja kvartaliviisi plaanimise kord tõstavad märgatavalt majanduslepingu tähtsust. Kaubanduse ja tööstuse vahel sõlmitavad hankelepingud peavad saama tõhusaks relvaks võitluses plaani täitmise eest.

Hankelepingu kohuslikud tingimused.

Hankelepinguga reguleeritakse pooltevahelisi suhteid pikemaks ajaks — aastaks, kvartaliks ja hooajaks. Seepärast peavad lepinguis lahendust leidma poolte vahelised suhted võimalikult üksikasjaliselt. Seadusandluses on sätitud tingimuste loetelu, mis tuleb paigutada hankelepinguisse. Need on järgmised:

- a) hanke hulga ja sortimendi kooskõlastamise kord;
- b) täitmise tähtajad;

c) kaupade kvaliteet ja kompleksus, vastavalt standardidele ja tehnilistele tingimustele;

d) kaupade kvaliteedilise vastuvõtmise ja üleandmise kord;

e) kaupade arvuline vastuvõtmine;

f) hinnad;

g) arveldamise tingimused;

h) täitmise tagatised — sanktsioonid;

i) vajaduse korral — tähtsamad tingimused taara ja pakendi kohta.

Need tingimused reguleeritakse hankelepingu põhitingimuste osas.

Kauba hankimise tingimused, milles kajastuvad hankija ja ostja erivahekorrad, lahendatakse nende vahel sõlmitava otselepinguga.

Pooled hankelepingus.

Küsimus selle kohta, missuguste organisatsioonide vahel tuleb hankeleping sõlmida, lahendatakse kas valitsuse määrusega või ministrite käskkirjadega kinnitatud plaanide realiseerimise korra kohta või hankepõhitingimuste alusel. Hankelepingute sõlmimisel mitteplaneeritavate kaupade kohta on hankijale või ostjale valik jäetud kontrahendi leidmisel.

Kaupade kogus hankelepingus.

Hangitavate planeeritavate kaupade kogus määratakse kindlaks täpses koostöös plaaniga. Tavaliselt määratakse otselepingus kogus järgmises väljenduses:

Hankija kohustub müüma ja ostja vastu võtma 194... a. jooksul kaupa koguses, mis määratakse eraldatud fondidega.

Hangitavate mitteplaneeritavate kaupade kogus määratakse poolte kokkuleppega.

Hankelepinguis peab hangitavate kaupade kogus olema väljendatud rahas ja natuuras.

Kaupade koguselise üleandmise-vastuvõtmise kord määratakse tavaliselt erinevalt käibe puhul samas linnas ja käibe puhul eri linnade vahel. Samas linnas toimuv käibes võtab ostja koguse järgi vastu tavaliselt hankija laos, kuid eri linnade vahel toimuv käibes raudtee sihtjaamas või ostja laos. Tähtjaks üleandmata jäänud kaubakoguse on hankija kohustatud üle andma järgmisel kuul või kvartalis, kui ostja ei keeldu üleandmisega viivitatud kauba vastuvõtmisest.

Tähtajad.

Tähtajad määratakse — aastalised, kvartalilised ja kuulised — vastavalt plaaniülesannetele. Lepinguis määratakse ka täitmise osalised tähtajad, näiteks kvartali piirides hankimisele kuuluv kaupade kogus jagatakse kuude viisi ühesugustesse osadesse.

Täitmise tähtaegade rikkumisel tekib viivitus. Viivituses võib olla hankija — jätab teatud partii kaubast tähtjaks üle andmata. Samuti võib olla viivitus ostja poolel, kui ta jätab kauba tasumata või ei esita hankijale õigeaegselt vajalikke spetsifikatsioone.

Hind hankelepinguis.

Hankelepinguis peab hind täpselt vastama valitsuse otsuseile ning juhendeile ja vastavas korras kinnitatud hinnakirjadele. Arvetes võidakse nõuda hinna kinnitamise daatumit tähendamist. Hindade muutmisest on hankija kohustatud teatama ostjale.

Orienteerumishinda või arvestust omahinna alusel lubatakse ainult niisuguse toodangu kohta, mida valmistatakse katsetellimisena.

Hinna üheks elemendiks on ka transpordikulud. Transpordikulude jaotamine hankija ja müüja vahel toimub hinda kinnitava asutise poolt. Hinnakirjades märgitakse, et hind arvestatakse franko mingil kohal. On olemas hindu, mis määratud franko sihtjaam, franko lähtejaam, franko tehas, franko ladu. Mõistega franko mingil kohal tähendatakse, et kõik transpordikulud selle kohani kannab hankija.

Kui kaubad, millele on määratud hind „franko sihtjaam“ veetakse ära ostja vahenditega hankija laost, on ostja õigustatud saama hinnaalandust transpordikulude ulatuses

Sanktsioonid hankelepinguis.

Sanktsioonideks nimetatakse lepingutega või seadusega kehtestatud kohustuste rikkumise tagajärjed. Sanktsioonide ülesandeks on lepingu täitmise stimuleerimine. Sätted sanktsioonide kohta leiuvad hankelepingute põhitingimustes. Neis esinevad sanktsioonid leppetrahvidena, trahvidena ja viivistena.

Leppetrahv on varem kokkulepitud rahasumma, mida üks pool kohustub maksuma teisele poolele, kui ta lepingut ei täida või mittekohaselt täidab. Näiteks hankija on kohustatud maksuma ostjale 2% kauba maksumusest, mida ta ostjale lepingu järgi andma pidi, aga andmata jättis.

Lepingu üksikute kohustuste mittetäitmise või mittekohase täitmise korral määratakse tavaliselt leppetrahv kindlas, varem fikseeritud suuruses. Seda leppetrahvi nimetatakse tavaliselt trahviks. Nii võidakse hankijale trahvi määrata taarastamata või pakkimata kauba saatmise eest kindlaksmääratud protsendi ulatuses sel viisil saadetud kauba maksumusest või kauba saatmise eest ilma kaaluleheta või pakkelipikuta.

Viivis on leppetrahv, mis määratakse kohustuse täitmise viivitamise korras protsentides iga viivitatud päeva eest.

Pärast ettenähtud viivituspäevade (tavaliselt 10 päeva) möödumist leppetrahvi arvestamine katkestatakse.

Korralik pool on õigustatud sisse nõudma süüdlaselt kõik kahju, mis viivisega, trahviga ja leppetrahviga ei kattu.

Kuna nõukogude lepinguõiguses on lepingu reaalse täitmise põhimõtte üldreegiks ja eesmärgiks, siis ei vabasta sanktsioonide tasumine neid tasunud poolt lepingu täimisest.

Olgu tähendatud, et pretensioonid sanktsioonide pärast tuleb esitada vastaspoolele enne kuuekuulise tähtaja möödumist, arvates kohustuse rikkumise momendist ja selle tähtaja piirides esitada ka kohtule või arbitraazole.

Kaupade kvaliteet põhitingimustes ja otselepingutes.

Mingisuguse toote kvaliteedi määrab kõigepealt see, kas toode vastab sellele ülesandele, mis tootel peab olema igapäevases tarbimises või tehnikas. Vähe sel-

lest, et tootel on teatud liigiomadused. On nõutav, et toode vastaks aja ja tarbija tehniliste ja esteetilise nõuete tasemele.

Tööstuse poolt valmistatavate toodete nomenklatuur on laialdane. See nomenklatuur võib haarata nii laiatarbekaupu (jalatsid, kangad, mööbel jne.), kui ka kaupu, mis on määratud tehnilisteks ülesanneteks.

Tavaliselt on hankelepingute põhitingimustes sätted, mille järgi hangitavate kaupade kvaliteet määratakse üleliiduliste standardidega (GOST, OST) poolte vahel kokkulepitud tehniliste tingimustega või poolte poolt väljavalitud proovidega.

Kui lepingu alusel hangitava toodangu kvaliteet määratakse standardidega ja standarde lepingu juurde ei lisata, siis on pooled kohustatud lepingus ära märkima standardi numbri ja tema avaldamise daatumi. Tehnilised tingimused lisandatakse lepingule mõlema poole allkirjaga. Toodangu hankimise korral proovide järgi tuleb pitseeritud või plombeeritud proovid säilitada mõlema poole juures, et neid võiks lahkarmamise tekkimise puhul võrrelda.

Lepingu sõlmimise praktika näitab, et kvaliteedi küsimused kerkivad sageli üles selle tõttu, et lepingu sõlmimisel pooled on alahinnanud tehniliste tingimuste lepingute juurde võtmist ja proovide täpset äramääramist. Sageli pooled otselepingute sõlmimisel on teadmatuses nii hankelepingute põhitingimuste sisus kui ka standardide olemasolus.

Kuna ühelt poolt halvakvaliteedilise või mittekomplektse tööstustoodangu väljalaskmine ja toodangu väljalaskmine kohuslikke standarde rikkudes on kahjulusega võrdne riigivastane kuritegu ja teiselt poolt, kaubanduslikest ettevõttest halvakvaliteedilise produktsiooni massiline või süstemaatiline väljalaskmine on kuritegu, mille eest süüdlasi karistatakse vabaduskaotusega viiest aastast kuni kaheksa aastani, siis tuleb tootjail kui ka ostjail eriti valvel olla, et halvakvaliteediline kaup ei pääseks käibesse.

Enne otselepingute allkirjutamist tuleb lepinguosalistel uurida põhitingimusi, et selge oleks kvaliteedi kontrollimise kord, aeg ja tähtajad kui ka hankija vastutus antud kaubas kokkulepitud kvaliteedi puudumise eest. Kui põhitingimustes pole neis küsimustes täit selgust, on võimalus otselepinguis neid küsimusi täpsustada.

Liidu valitsuse poolt kinnitatud Riikliku Arbitraazi 1939. a. 29. augusti juhendis: „Taotluse esitamise korras ja tähtaegadest mittevastava kvaliteediga kaupade hankimise kohta ühtede riiklike, majanduslike, kooperatiiv- ja ühiskondlike organisatsioonide poolt teistele“ on lahendatud kvaliteedi kontrollimise küsimus.

Peaaegu kõigis hankepõhitingimustes leidub säte, et kvaliteediline kauba vastuvõtmine toimub selle juhendi järgi.

Juhendi sisu on lühidalt järgmine:

1) Ostja on kohustatud kauba vastu võtma ja üle vaatama kindlaksmääratud tähtajal. Puuduste avastamisel tuleb viimased kohuslikult fikseerida.

2) Üleantud kaubas puudusi avastanud ostjal on õigus enese valikul: a) tagasi anda kaup hankijale tema hilisema asendamisega või asendamiseta, b) nõuda müügihinna alandust, c) nõuda, et müüja avastatud defektid parandaks, d) parandada need defektid müüja arvel. Ostjale antud kaubahinna alandamine tuleb kohuslikult alla viia kuni tarbijani.

Kaupade kompleksus. Mittekomplektseks toodanguks loetakse iga toodangu liiki, mis ei ole täielikult komplekteeritud: toodang võib küll kvalitee-

dilt vastuvõetav olla, kuid mitte täielik, puudub teatav osa, näiteks rakmete juures pole sedelgarihma, külvimasinal puudub eelik, loorehal puuduvad piid jne.

Kaupade sortiment hankelepingus. Hankelepinguis on kohuslikuks tingimuseks sortimendi küsimus. Sortimendi all mõistetakse kaupade laadi, liikide, sortide, mõõtude ja tegumoe suhteid teatud kaupade koguse puhul. Sortimendi majanduslik tähendus seisneb selles, et valmistoodang, mis ei rahulda tarbijaskonna nõudeid, ei leia ostjaid, mis omakorda tähendab seda, et tarbijaskonna nõuded pole rahuldatud, aga tootmisprotsessis kulutatud materiaalsed vahendid ei leia õiget realiseerimist.

Lahkhelid kaubandusliku organisatsiooni ja töendusliku ettevõtte vahel sortimendi küsimuses võivad olla üsna sagedased. Tehase seisukohalt on hoopis lihtsam toota teatud liiki ühetaolisi esemeid ja ta püüab oma tootmisplaani täita küll lihtsamate toodete valmistamisega koguselt, kuid mitte nomenklatuurselt. Naelatehasel on kergem valmistada ühemõõdulisi jämedaid naelu, kui välja lasta väga mitmemõõdulisi peenemaid naelu (kabja-, sindli- ja papinaelu). Laste mänguriistu valmistaval töenduslikul artellil on hõlpsam muidugi valmistada primitiivseid nukke kui mingisuguseid keerulisema mehhanismiga esemeid, mis võiksid lastele enam huvi pakkuda.

Hankelepingute põhitingimustes jäetakse sortimendi küsimus tavaliselt õieti otselepingute lahendamata. Nii on Eesti NSV Kaubandusministeeriumi ja ETKVL-i vahel kooskõlastatud põhitingimustes sortimendi kohta sätitud:

p. 7. Otselepingutes määratakse toodete liikide täpne sortiment iga kuu või kvartali kohta eraldi. 30 päeva enne kvartali algust võib ostja eeloleva kvartali kohta ettenähtud sortimenti muuta vastavalt oma soovile, silmas pidades turunõudeid.

p. 8. Eelmise punkti alusel kindlaksmääratud sortimendi muutmine on lubatud poolte kirjalikul nõusolekul või kõrgemalseisvate organite, millele alluvad hankija ja ostja, ühtsetele korraldustele vastavalt.

On ka ette nähtud, et kõrvalekaldumine kuu kohta lepinguga kindlaksmääratud sortimendist ei ole lubatud üle 10% toote liikide piires.

Kõrvalekaldumine tuleb õiendada enne kvartali lõppu.

Seega on raskuspunkt sortimendi eest võitlemisel jäetud otselepingute lahendamata. Sortimendi laiendamise vahenditeks võivad olla vastavad sätted otselepingute punktidenäna kui ka lepingutele lisandatavad spetsifikatsioonid.

TOOTMISMÄRK JA KAUBAMÄRK TOODANGU KVALITEEDI KAITSJANA.

V. Karu,

Üleliidulise Kaubanduspalati Eesti NSV Osakonna
Kaubanduspropaganda Büroo juhataja.

Vaatamata pidevatele püüdlustele tõsta tööstustoodete kvaliteeti, esinevad siiski juhud, kus kaubandusvõrku satub kvaliteettoodete kõrval ka alaväärtuslikke tooteid.

Neid standardidele ja tehnilistele tingimustele mittevastavaid tooteid tihtigi ei varustata tootmismärkide ja kaubamärkidega, millest olenevalt pole võimalik kontrollida nende päritolu.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruses nr. 121, 9. veebruarist 1948. a. „Kaupade varustamise kohta tootmis- ja kaubamärkidega“ on konkreetselt tähelepanu juhitud meil kaupade markeerimise alal esinevatele puudustele ja nõutud nende kõrvaldamist.

Mis on tootmismärk ja kaubamärk ning missugune on nende tähtsus ja ülesanne toodete kvaliteedi kindlustamisel?

Tootmismärk ja kaubamärk on tööstustootel nõutavad eraldusmärgid, mis annavad võimaluse selgitada teatava toote valmistajat, sorti ja standardi.

Tootmismärgi ja kaubamärgi kasutamise tähtsust pole meil senini küllalt tõsiselt hinnatud ei tootjate, ei kaubanduslike organisatsioonide poolt, vaatamata sellele, et nende kasutamise kord on valitsuse poolt kehtestatud tootjate, kaubanduslike organisatsioonide ja tarbijate ühiste huvide kaitsmiseks.

Tootmismärk ja kaubamärk kaitseb tootjat sellega, et tema poolt turule lastud kvaliteetkaupa ei saa ära vahetada mõne samalaadse müügiloleva alaväärtusliku kaubaga.

Mitmesuguseist müügilolevaist artikleist on tarbijail kindlate tundemärkide järgi võimalus valida kõrgema kvaliteediga tooteid. Üldtuntuks saanud tootmismärkide ja kaubamärkide abil harjuvad tarbijad eraldama kvaliteetkaupa tootvaid tööstusettevõtteid. Peame jõudma niikaugele, et iga tootja varustab valmistooted tarbijakonnale meeldestööviva kaubamärgiga ja peab endale auasjaks jõuda selleni, et tema kvaliteettooteid eelistatakse tuntud kaubamärgi alusel teistele müügilolevatele artiklitele.

Peatume siinkohal tootmismärgi ja kaubamärgi sisuliste mõistete lähemal vaatlemisel.

Tootmismärk ja kaubamärk on kaks erinevat mõistet. Nende mõistete erinevused on määratud NSVL KTK ja NSVL Rahvakomissaride Nõukogu 7. märtsi 1936. a. ühises määruses nr. 47/455 (LSKK 1936. a., nr. 13, art. 113). Selle määruse

alusel kohustatakse kõiki riiklikke tööstusettevõtteid, artelle, invaliidide kooperatsiooni ja ühiskondlikke organisatsioone varustama nende poolt väljalastavaid tooteid tootmismarkidega, millel tuleb ära märkida ettevõtte (täielik või lühendatud) nimetus, asukoht, ministeeriumi, keskvalitsuse või kooperatiivse keskuse, mille süsteemi kõnesolev ettevõtte kuulub, (täielik või lühendatud) nimetus, kauba sort ja standardi number.

Tootmismargi asetamine kaubale on kohuslik, peale erandite, mis on loeteldud NSVL Töö- ja Kaitsenõukogu 31. juuli 1936. a. määruses nr. 305 ja 3. novembri 1936. a. määruses nr. 396. Nende määruste alusel on kohuslikust tootmismargiga varustamisest vabastatud järgmised kaubad:

1) õmblustooded, mis on valmistatud individuaaltellimise korras tellija materjalist,

2) õlikoogid,

3) lambiklaasid,

4) taarad (puust, klaasist, punutud ja pehmest materjalist),

5) pakkematerjal (nöör, köis, rogusk),

6) restaureeritud ja remonditud mööbel,

7) mänguasjad,

8) kunstipäraseid esemed — seest- ja väljastpoolt poleeritud (ilukarbid, paberrossitoosid, tubakakarbid),

9) vooritarbed, välja arvatud sõidu- ja töövankrid ning saanid,

10) majandus- ja majapidamistarbed (vitsad, luuad, vihad, kirved, rehad, hargid, pootshaagid, labidavarred, rehavarred, mesipuuraamid, künad, käsikühvlid, taignarullid, köögi- ja pesulauad, põrandaharjad),

11) klaas-, fajanss- ja portselantooded laaditud lahtiselt vagunisse (õlgedesse) ning pakkimata savitooted,

12) kütte-, ehitus- ja mäekaevandustööstuste vedelad ja tahked keemilised tooted neil juhtudel, kui nende toodete hoidmine ja vedu toimub raudteel sisternvaguneis või platvormidel.

Nende toodete ümberpakkimisel tööstuslikesse taaradesse (vaatidesse, balloonidesse, kottidesse jne.) kuuluvad need kohuslikult tootmismargiga varustamisele.

13) Rasketööstuse ja Metsatööstuse Ministeeriumi tooted (mis vastavates standardides on märgitud): valtsimata ja valtsitud raud, metsa valmismaterjalid, töötlemisel, saagimisel olevad metsamaterjalid, samuti ka servatud metsamaterjal, mustad krohvilauad, must ehitusmaterjal, puust poolid, puusüsi ja saepurubrikett.

Järgnevalt loeteldud kaupu pole kohuslik varustada tootmismargiga, kui neid müüakse kaalu järgi ümberpakkimiseta: kala, heeringas, kalamari, kalarasv, kala-jahu, liha, linnud, neerurasv, vorstisaadused, liha-poolvabrikadid, kondiliim — kuiv, kondijahu, želatiin, peen- ja tükk-suhkur, siirup, leiva-saiatooded, kondiitritooded — lahtised sordid, juurvili — soolatud ja hapendatud, puuvili — leotatud ja marineeritud, pähklid, halvaa, marineeritud kala, äädikas, pastilaa, jahutooded, pärm, või, juust, piima- ja hapendatud piima saadused, piimasuhkur, jäätis, margariin, sool, kuivatatud puuvili, makaronid, nuudlid, taimerasv, värnits, sinepulber, vedelseep, küünlad, vaseliinõli, tomatipüree, keedis, marmelaad, piimapulber, kuivatatud juurvili, tarretised, tärklis, mesi, vaadiõlu, kali, udusuled ja suled, viina-veinitooded ja munad.

Olenedes kauba omadustest võib tootmismarki paigutada kaubale endale, pakendile või kauba etiketile.

Mis on siis kaubamärk?

Kaubamärk on alaline erilisel vormistatud eraldusmärk, millega ettevõtte on õigustatud varustama oma tooteid nende poolt väljalastavate esemete eraldamise eesmärgil peale kohusliku tootmismargi. Kaubamärk võib oma kujult olla graafiline kujutis, algupärane nimetus, eriline numbrit, tähtede või sõnade koostis, algupärane pakend jne. Kaubamärgina on keelatud kasutada: märke, mis küllaldaselt ei eraldu NSV Liidus varem kasutamisele võetud ja registreeritud teiste ettevõtete märkidest; märke, mis kujutavad punast risti, põlkuud; märke, mis sisaldavad vale või eksitusse viia võivaid teateid. Märke, mis on üldiselt tarvitusele võetud teatud liigi kaupade äramärgimiseks, ei tunnistata kaubamärkideks.

Ettevõtteid võivad kasutada oma äranägemisel kõigi nende poolt väljalastavate toodete jaoks üht kaubamärki või mitmesuguseid kaubamärke oma mitmesuguste toodete liikide ja sortide jaoks. Üksikuile suuremaile ettevõtetele võib ministeerium, kelle süsteemi nad kuuluvad, lubada paigutada esemeile tootmismargi asemel kaubamärgi, mis kujutab algupärasel vormistuses ettevõtte nimetust või initsiaale, kauba sordi ja standardi numbri äratähendamiseks.

Kaubanduslikud ettevõtteid, kes realiseerivad tooteid, mis on nende eritellimisel toodetud, on õigustatud neile tooteile paigutama ettevõtete tootmismargi kõrvale oma kaubamärgi.

Trustid, ühistud kui ka kaubanduslikud organisatsioonid võivad omada kaubamärki, mis on ühine kõigile nende koosseisu kuuluvaile ettevõtetele. Tähtendatud kauba-tundemärgi asetamine tooteile ei vabasta ettevõtet, kes neid tooteid välja laseb, kaubale oma tootmismargi asetamisest.

Kaubamärgid kuuluvad registreerimisele NSVL Kaubandusministeeriumis. Kaupade loetelu, mis kuuluvad registreeritud kaubamärgiga sundkorras varustamisele, on avaldatud Eesti NSV kaubandusministri 21. novembri 1945. a. käskkirja nr. 339 lisas (Eesti NSV Teataja 1946, nr. 7, art. 58).

Kaupade varustamisel tootmismarkide ja kaubamärkidega esinevad meil seni veel järgmised puudused: paljudel kaupadel puuduvad üldse tootmismargid ja kaubamärgid; tootmismargid ei sisalda nõutavaid andmeid; kasutatakse endistest aegadest säilinud kaubamärke; kaubamärgid, mis kuuluvad sundkorras registreerimisele NSV Liidu Kaubandusministeeriumis, on enamikus registreerimata; paljude kasutatavate kaubamärkide kunstiline väljatöötus jätab soovida, märgil puudub omapära ja ta ei ole laiale tarbijaskonnale küllalt meeldejääv.

Käesoleval neljandal stalinlikul viisaastakul, mil kogu riigi tootmisjõud on suunatud rahvamajanduse suurejoonelisele arendamisele, on aukohal ka võitlus valmistavate toodete kvaliteedi eest.

Tootmismargi ja kaubamärgi kasutamiseõuete õige rakendamine ja pidev kontroll annab tõhusaid võimalusi praagitootjate avastamiseks ja kvaliteetkauba valmistajate esiletõstmiseks.

Kaubandusorganisatsioonidel on õigus ja kohustus nõuda tootjailt kaupade seadusepärast markeerimist ja puuduliku markeerimise puhul rakendada hankelepingute põhitingimustes ettenähtud sanktsioone.

Tähelepanu juhtimine tootjatele kaupade märgistamise alal esinevatele puudustele aitab kaasa sellel alal valitseva olukorra parandamiseks.

KAUPADE VASTUVÕTMINE KAUBANDUSORGANISATSIOONIDE POOLT.

G. Tofer,

Tallinna Tööstuskaubastu juriskonsult.

Nõukogude kaubanduse põhimiseks ülesandeks on olla aktiivseks vahendajaks tarbija ja tootja vahel. Kaubanduse osa sotsialistlikus ühiskonnas ei piirdu tootjalt kaubandusorganisatsioonidele üleantavate tarbekaupade passiivse kätteulata-misega ostjale. Kaubandustöölised peavad koguma ostjate soovid ja vajadused kaupade sortimendi, kvaliteedi, maitsekuse jne. alal ja esitama need tootjaile, kaits-tes sealjuures tarbijate huve. Just kaubandusel peab lasuma võitluse raskuspunkt kõrge kvaliteediga kaupade tootmise eest tööstuses.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 10. juuli 1940. a. seadlusega määratakse kindlaks tööstusettevõtete direktorite, peainseneride ja tehnilise kontrolli osakonna juhatajate vastutus alaväärtusliku või mittekomplektse tööstustoodangu väljalask-mise eest. Seoses sellega seatakse ka kaubandusorganisatsioonide ette suure poliitilise tähtsusega ülesanne. Kaubandusorganisatsioonid on kohustatud alaväärtuslikku toodangut nõukogude tarbijani mitte laskma ning alaväärtusliku, mittekomplektse toodangu väljalaskmisel materjalid tähendatud toodangu hanki-mise kohta esitama prokuratuuriorganitele — süüdlaste vastutusele võtmiseks.

Eriliseks relvaks kaubandusorganisatsioonide käes võitluses tarbija huvide eest on aga kaubandusorganisatsioonide ja kaupade hankijate vahel sõlmitavate majan-duslikkude lepingute alusel hankijate ja tootjate vastu rakendatavad sanktsioonid. Kui kaubandusorganisatsioonid ühelt poolt vormistavad kõik oma ostud, sõlmides kaubahankijatega lepingud või kirjalikud ühekordsed tehingud, milles on kindlaks määratud konkreetsed ja täpsed poolte vastastikused kohustused üleandmisele kuu-luvate kaupade kvaliteedi, sortimendi, koguse jne. kohta, ning teiselt poolt teos-tavad kaupade vastuvõtmisel nende põhjalikku kontrolli lepingu tingimustele vas-tavuse seisukohalt, ainult siis on nad võimelised ära kasutama kõiki kehtestatud abinõusid aktiivsete vahendajate osa edukaks täitmiseks tarbija ja tootja vahel.

Kaupade koguselise ja kvalitatiivse vastuvõtmise reeglite tundmise tähtsus seisneb selles, et kaupluste ja ladude juhatajad ning nende asetäitjad, kaubatund-jad, kaupade vastuvõtjad raudteejaamades ja teised töötajad, kes otseselt kaupu vastu võtavad või kaupade vastuvõtmist organiseerivad ja selle eest vastutust kannavad, oleksid suutelised kindlaks tegema hankijate poolt pakutavate kaupade puudusi ja vormistama neid nii, et nad oleksid vaieldamatuks materjaliks nõud-miste esitamisel ja sanktsioonide rakendamisel kaubahankijate vastu.

Kaupade koguselise vastuvõtmise õige organiseerimine ja teostamine on aktiivse võitluse vormiks kauba varguste, kõrvaldamiste ja puudujääkidega, sotsialistliku omandi puutumatus kindlustamiseks hankija ja kaubasaaja laos ning teel.

Kaupade kvaliteedi põhjalik kontroll nende vastuvõtmisel kaubandusvõrku on tähtsaimaks eelduseks võitlusele kõrge kvaliteediga kaupade väljalaskmise eest töö-s-tusest.

Kaupade koguline vastuvõtmine.

NSV Liidu Kaubandusministeeriumi süsteemis kehtib kaupade koguselise vastu-võtmise korra alal NSV Liidu Kaubanduse Rahvakomissariaadi 27. augusti 1942. a. käskkirjale nr. 263 lisatud juhend. Selle juhendi eeskirjade kohaselt teostatakse

kaupade koguselist vastuvõtmist, aktide koostamist ja pretensioonide esitamist kaupapuudujääkide kohta iga liiki kaupade hankimisel NSV Liidu Kaubandusministeeriumi süsteemi organisatsioonide ja ettevõtete poolt kaubasaajaile samas süsteemis. Juhendit rakendatakse ka kaupade hankimisel teiste süsteemide organisatsioonide ja ettevõtete poolt, kui pooltele kohuslikud reeglid, hankepõhitingimused või poolte vahel sõlmitud otselepingud ei näe ette teistsuguseid tähtaegu ning kaupade koguselise vastuvõtmise, aktide koostamise ja pretensioonide esitamise korda.

Uldeeskirjad.

Üksikute kaupade koguselise vastuvõtmise korra määramisel (kaalumise, lugemine, mõõtmine ja muu) rakendatakse standardide, tehniliste tingimuste, hankepõhitingimuste, lepingu ja teiste pooltele kohuslike reeglite vastavaid eeskirju.

Koguseline vastuvõtmine osa kauba kontrollimise tulemuste laiendamise kogu partiile (valikkontroll) on lubatud ainult siis, kui selline kord on ette nähtud standardides, hankepõhitingimustes, lepingus või teistes pooltele kohuslikes reeglites.

Kui taara, millesse kaup on pakitud, on ühtlane, lubatakse kontrollida osa kauba kaalu protsendi ulatuses, mis on kindlaks määratud pooltele kohuslike reeglitega.

Kui taara ei ole ühtlane, grupeeritakse kaubakohad ühtluse tunnuste järgi ja rakendatakse ülaltähendatud korda iga grupi ulatuses.

Juhul, kui taara on ebaühtlane ja võimatu on kaupa grupeerida taara ühtluse tunnuste järgi, ei ole kaubakaalu valikkontrollimine osa kauba kaalumise tulemuste laiendamisega kogu partiile lubatud. Säärasel juhul tuleb kontrollida iga kaubakoha ja taaraühiku kaalu kogu partii ulatuses.

Ilma taarata hangitavate kaupade — tükiviisi üleantavate, pealelaaditavate või valatavate ja ruumiliselt mõõdetavate — koguselist vastuvõtmist teostatakse vastavalt netokaalu või kaubaühikute arvu järgi (tükkides, kantmeetrites jne.).

Kauba netokaalu kontrollitakse kauba enese tegeliku kaalumise teel ilma taarata või, kui kauba ümberkaalumine ilma taarata on raskendatud, brutokaalu ja taarakaalu kontrollimisega.

Kui antud kauba omaduste ja realiseerimise korra tõttu netokaalu kontrollimine on raskendatud kauba saamisel ning tuleb taarat ümber kaaluda pärast kauba müümist jaevõrgus, siis kauba saamisel ja enne taara avamist kohuslikult kontrollitakse ja fikseeritakse aktiga kauba tegelik brutokaal, kõrvutades seda hankija spetsifikatsiooniga. Taarakaal sel juhul peab olema kontrollitud ning aktiga fikseeritud pärast kauba müümist. Akt taarakaalu kohta tuleb koostada hiljemalt 10 päeva möödudes, kuid taara alal niiskete kaupade alt (keedis, heeringad ja muu) — kohe pärast taara vabastamist kaupade alt, kui teistsugune tähtaegu ei ole määratud hankepõhitingimuste või lepinguga. Üheaegselt tehakse kindlaks kauba netokaal, brutokaalust (esimese akti järgi) taarakaalu (teise akti järgi) mahaarvamise teel, ning fikseeritakse netokaalu puudujääk võrreldes hankija arvega, kui selline puudujääk avastatakse.

Tegeliku taarakaalu mahaarvamine brutokaalust arve või veodokumentide järgi, ilma tegeliku brutokaalu kontrollimiseta, on keelatud. Muudel juhtudel kontrollitakse taarakaalu koos netokaalu kontrollimisega viimases puudujäägi avastamisel selle puudujäägi põhjuste kindlakstegemise eesmärgil.

Koguselise vastuvõtmise koht.

Taarastamata kaupade koguselist vastuvõtmist teostatakse:

a) ühelinnalises käibes — kui kaup toimetatakse kohale hankija vahenditega — kaubasaaja laos, kui aga kaup toimetatakse kohale kaubasaaja vahenditega — hankija laos;

b) linnadevahelises käibes — sihtjaamas (-sadamas). Taarastatud kaupade koguselist vastuvõtmist teostatakse nii ühelinnalises kui ka linnadevahelises käibes:

a) hankija laos või sihtjaamas (-sadamas) — brutokaalu ja kohtade arvu järgi;

b) kaubasaaja laos — netokaalu, kaubaühikute arvu järgi taara sees jne.

Kui on teostatud kauba täielik koguseline vastuvõtmine netokaalu ja kaubaühikute arvu kontrollimisega taara sees, on kaubasaaja esindaja (kes seatud korras kauba vastuvõtmiseks volitatud) kohustatud seda asjaolu oma allkirjaga fikseerima.

Teises linnas asuva kaubasaaja poolt kauba vastuvõtmist hankija laos teostatakse ühelinnalise käibe korras.

Koguselise vastuvõtmise kord ja tähtjad ühelinnalises käibes.

Kui kaup on vastu võetud hankija laos brutokaalu ja kohtade arvu järgi, siis netokaalu, kaubaühikute arvu taaras jne. kontrollimine kaubasaaja poolt oma laos, samuti ka akti koostamine puudujäägi kohta peab olema teostatud hiljemalt 24 tunni jooksul kiiresti riknevate kaupade alal ja 10 päeva jooksul kõigi teiste kaupade alal, arvates nende saamise hetkest hankija laost.

Juhul, kui taarastatud kauba vastuvõtmisel avastatakse netokaalu või kaubaühikute arvu mittevastavus pakkelehtedes, spetsifikatsioonides, faktuurides näidatule, on kaubasaaja kohustatud peatama ülejäänud kohtade edasist avamist ja selle kohta koostama akti. Aktile kirjutavad alla isikud, kes avasid taara ja kontrollisid kaupa.

Üheaegselt sellega on kaubasaaja kohustatud viivitamata välja kutsuma hankija esindaja avastatud puudujäägi kindlakstegemiseks, ülejäänud kauba koguse ja kaalu kontrollimisest osavõtmiseks ja kahepoolse vastuvõtuakti koostamiseks.

Teade hankija väljakutumise kohta akti koostamisest osavõtmiseks peab olema temale kätte toimetatud hiljemalt 48 tundi, kiiresti riknevate kaupade alal aga hiljemalt 4 tundi enne akti koostamist.

Hankija esindaja mitteilumisel teostatakse kauba vastuvõtmist kohaliku TSN täitevkomitee kaubandusosakonna või teise asjast mittehuvitatud organisatsiooni esindaja juuresolekul.

Taara ja pakkematerjalid, mille avamisel tehti kindlaks kauba puudujääk, tuleb alal hoida ja esitada hankija esindajale või kohaliku TSN täitevkomitee kaubandusosakonna või teise asjast mittehuvitatud organisatsiooni esindajale, kes võtab osa akti koostamisest puudujäägi kohta.

Aktid hankija töötaja poolt kaubasaaja lattu toimetatud taarastamata kauba puudujäägi kohta koostatakse selle töötaja osavõtul. Koguselise vastuvõtu aktiga, säärasel juhul, võrrutatakse saatedokument (saatekirj, faktuur jne.) kaubasaaja allkirjaga kauba vastuvõtmise kohta.

Koguselise vastuvõtmise kord ja tähtjad linnadevahelises käibes.

A. Vastuvõtmine sihtjaamas.

Taarastamata kaupade vastuvõtmisel vahetult vagunist on kaubasaaja kohustatud enne mahalaadimist kontrollima vaguni vigastamatust välise ülevaatusel, luukide ja riivide korrasolekut, plommide korrasolekut ja vigastamatust ja seda, kelle poolt ja millises jaamas vagun on plommitud. Plommide kõrvaldamist vagunitelt teostab raudtee kaaluja kaubasaaja juuresolekul.

Kaubasaaja on kohustatud nõudma kauba kaalu kontrollimist kõigil juhtudel, kui see on ette nähtud transpordi kehtestatud eeskirjadega ja nimelt alljärgneva avastamisel:

- a) vaguni vigastus, mis annab põhjust oletada kauba kaotsiminekut;
- b) plommide vigastus või puudumine;
- c) kauba kaotsimineku tunnused, kui seda veetakse lahtistes vagunites või plommimata kinnistes vagunites (kui selline vedu on lubatud raudteel kehtivate eeskirjadega);
- d) kui vagunid saabuvad plommidega, mis ei ole külge kinnitatud kauba saatejaamas, või plommidega, mille järgi ei ole võimalik kindlaks teha, kus kohas nad on külge kinnitatud.

Taarastatud ja tükikauba vastuvõtmisel, samuti ka kauba vastuvõtmisel, mis on saabunud pakkides ja kimpudes, on kaubasaaja kohustatud kontrollima sihtjaamas järgmist:

- a) kohtade arvu, samuti ka kaalu vastavalt kehtivaile raudteeveo eeskirjadele;

b) taaral (pakendil) märgitud märkeerimisnumbrite vastavust raudtee veokirjas märgitule;

c) taara ja pakendi vigastamatust ja korrasolekut.

Juhul, kui raudtee annab kauba välja sihtjaamas kaalu kontrollimata, on kaubasaaja kohustatud raudteelt nõudma selle kohta märkuse tegemist veokirjas, vastavalt NSV Liidu raudteede määrustikule.

Kui sihtjaamas avastatakse, et kaup ei vasta saatedokumentidele (puudujääk kohtade arvus, kaalus või märgistuse mittevastavus) või kaup või taara on vigastatud, siis on kaubasaaja kohustatud nõudma kauba kontrollimist kaubaühikute järgi ja selle kohta raudteekommertsakti koostamist

B. Vastuvõtmine sihtsadamas.

Taarastatud ja tükilaadungite vastuvõtmisel sihtsadamas on kaubasaaja kohustatud kontrollima: kohtade arvu, iga koha pakendi seisukorda, kohtade numbrite, markide ja märkide vastavust saatekirjas märgitule, samuti ka kaalu, vastavalt kehtivale veoeskirjadele.

Kaalus või kohtade arvus puudujäägi avastamise, laadungi vigastuse, taara vigastuse, märgistuse mittevastavuse juhul on kaubasaaja kohustatud nõudma kommertsakti koostamist.

Laotud laadungi transportimisel ilma väljasaatja poolt määratud saatjata on kaubasaaja kohustatud laadungi üle kaalumise laevanduse esindaja juuresolekul. Seda ülekaalumist teostatakse kauba mahalaadimise hetkel ja sõltumata sellest, kas kaal oli märgitud laevanduse esindaja määramise või väljasaatja avalduse järgi. Laadungi ülekaalumine ei tohi kaasa tuua laevade seisuaia ületamist.

Kindlakstehtud tegeliku kaalu kõrvalekaldumise avastamisel saatekirjas märgitud kaalust on kaubasaaja kohustatud nõudma kommertsakti koostamist.

Mahuga mõõdetavaid laadungeid ja laadungeid, mille kogus tehakse kindlaks kokkuleppekaalus või tükkides, üle ei kaaluta. Mõõtmise ja kokkuleppekaalu kindlakstehtemise teostab kaubasaaja kohas ja korras, mis on määratud hankepõhitingimuste, teiste poolte kohuslike eeskirjade või lepinguga.

Kauba väljasaatja poolt määratud saatjaga saabunud laadungi puudujääk akteeritakse selle saatja osavõtul samas korras kui kauba vastuvõtmisel sihtjaamas.

Kauba väljasaatja poolt määratud saatjaga saabunud kauba puudujääk akteeritakse selle saatja osavõtul. Juhul, kui viimane hoidub akti koostamisest või allakirjutamisest kõrvale, tehakse selle kohta märkus aktis ja akt koostatakse asjast mittehuvitatud organisatsiooni esindaja osavõtul.

C. Taaras ja konteineris saabunud kauba kontrollimine kaubasaaja laos.

Netokaalu ja taaras saabunud kaubaühikute arvu kontrollimine kaubasaaja laos, samuti ka taarastamata kauba kontrollimine konteineris peab olema läbi viidud ja vastuvõtuakt puudujääkide ja ülejääkide kohta koostatud:

a) kiiresti riknevate kaupade alal — 24 tunni jooksul;

b) taarastamata, konteineris saabunud kauba alal — üheaegselt konteineri avamisega;

c) ülejäänud kaupade alal — üheaegselt taara avamisega, kuid hiljemalt 10 päeva jooksul. Nende tähtaegade jooks algab kauba sihtjaamast väljaandmise päevast kaubasaajale.

Puudujäägi avastamisel peatab kaubasaaja edasise taara avamise ja koostab selle kohta akti. Sellele aktile kirjutavad alla isikud, kes taara avasid ja kaupa kontrollisid.

Üheaegselt sellega on kaubasaaja kohustatud, eespool ühelinnalise käibe juures toodud tähtaegadel välja kutsuma hankija filiaali esindaja või hankijaga samale peavalitsusele (kontorile) alluva ettevõtte esindaja, kes asuvad kaubasaajaga ühes linnas.

Kui vastuvõtmise kohas puudub hankija filiaal või hankijaga samale peavalitsusele (kontorile) alluv ettevõtte või kui nende esindaja ei ilmu väljakutse peale — kutsutakse vastuvõtmisest osa võtma kohaliku TSN täitevkomitee kaubandusosakonna või teise asjast mittehuvitatud organisatsiooni esindaja.

Taara ja pakkematerjalid, mille avamisel on kindlaks tehtud kauba puudujääk, tuleb alal hoida ning esitada kohaliku TSN täitevkomitee kaubandusosakonna või muu asjast mittehuvitatud organisatsiooni esindajale, kes osa võtab akti koostamisest.

Kaupade väljasaatmise kord.

Kaupade koguselise vastuvõtmise kergendamiseks on kõik NSV Liidu Kaubandusministeeriumi organisatsioonid ja ettevõtted kohustatud nende poolt pakitavate kaupade väljasaatmisel:

a) panema igasse kaubakohasse (välja arvatud kaubad, mille omaduste tõttu see on võimatu, — juurvili, sooltoiduained ja muu) erilised pakkelehed kindlas vormis nr. 68 (vt. lisa nr. 1 lk. 59).

b) märgistama iga kaubakohta väljasaatmise märgistusnumbriga, märgistuses ära näidates brutokaalu, taarakaalu, kaalukaupade alal aga ka netokaalu;

c) märkima raudtee veokirjadesse väljasaatmise märgistusnumbrid.

NSV Liidu Kaubandusministeeriumi süsteemi organisatsioonide ja ettevõtete juhid, kui nad on kaupade hankijaks, peavad:

a) sisse seadma range kontrolli kaupade väljavaliku ja pakkimise üle ja süstemaatiliselt teostama valikkontrollimisi üksikute kastide, pakside jne. avamisega ning pakitud ja väljasaatmiseks määratud kaupade võrdlemise teel dokumentidega (arvega, saatikirjaga, pakkelehega);

b) organiseerima igale kaupade valijale ja pakijale isiklikult pretensioonide arvestust nende poolt valitud ja pakitud kaubapartiides avastatud puudujääkide kohta.

Kaupade koguseline vastuvõtmine tarbijaskooperatsiooni süsteemis.

Tarbijaskooperatsiooni süsteemis kehtib kaupade koguselise vastuvõtmise alal Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu (Tsentrosojuzi) poolt 21. detsembril 1939. a. kinnitatud juhend „Kaupade koguselise vastuvõtmise aktide koostamise ja pretensioonide esitamise korras kauba puudujääkide kohta tarbijaskooperatsiooni süsteemis.“ Selle juhendi kohaselt teostatakse kaupade koguselist vastuvõtmist, aktide koostamist ja pretensioonide esitamist kauba puudujääkide kohta iga liiki kaupade hankimisel ühe tarbijaskooperatsiooni süsteemi organisatsiooni poolt teisele. Akte koostatakse ja pretensioone esitatakse hankijate — tarbijaskooperatsiooni organisatsioonide vastu selle juhendi kohaselt ka neil juhtudel, kui saadud kauba alal on kindlaks tehtud kauba mõnede liikide, artiklite ja sortide puudujääk ning teiste ülejääk, võrreldes hankija arve-faktuuriga.

Koguselist vastuvõtmist teostatakse saadud kauba täpse koguse kindlakstegeviseks ja selle koguse võrdlemiseks hankija arve-faktuuris ja veodokumentides märgituga. Kui kaup saabub enne arve-faktuuri saamist, teostatakse kauba vastuvõtmine, kaubakäibe peatamise vältimiseks, ootamata arvet, vastuvõtuakti vorm nr. 2 (vt. lisa nr. 2) koostamisega laojuhataja, juhatuse (kaubandusosakonna) esindaja ja teiste lepingus ettenähtud isikute osavõtul. Akti ärakiri saadetakse kohuslikult hankijale arve väljasaatmise nõudmisega.

Kaup võetakse arvele vaid pärast selle koguselist vastuvõtmist ja puudujäägi avastamise korral akti koostamist.

Kaubasaaja on kohustatud teostama koguselist kontrolli kogu kaubapartii ulatuses, olgu kaup taarastamata või taarastatud, välja arvatud vabriku etikettpakendis saadud kaupade alal, kui nad müüakse selies pakendis tarbijale. Vabriku etikettpakendis saadud kauba kogust kontrollitakse siis, kui kauba puudujääk on nähtav välisel vaatlusel või on selleks olemas välised tunnused. Kauba valikvastuvõtmine, teatud kohtade arvu avamisega on lubatud ainult siis, kui standardid, hinnakirjad, Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu (Tsentrosojuzi) presiidiumi eeskirjad või hankijaga sõlmitud leping näeb ette valikvastuvõtmise korda sellise vastuvõtu tulemuste laiendamisega kogu saadud kaubapartiile.

Kaubasaaja on kohustatud teostama kaupade koguselist vastuvõtmist juhendi eeskirjade kohaselt ka siis, kui kaubad võetakse tema poolt vastutavale hoiele.

Juhendit rakendatakse, kui valitsuse või Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu (Tsentrosojuzi) presiidiumi määrustes, kehtivais standardides ja hinnakirjades ei ole ette nähtud teistsuguseid reegleid. Kui teistsugused reeglid on kindlaks määratud lepinguga, rakendatakse neid juhendis eriti ettenähtud juhtudel.

Kaupade koguselise vastuvõtmise koht ja kord, samuti ka koguselise vastuvõtmise ja aktide koostamise tähtajad tarbijaskooperatsiooni süsteemis on samased kui Kaubandusministeeriumi süsteemis, lühem on vaid kaupade vastuvõtmise ja aktide koostamise tähtaeg kaubasaaja laos ühelinnalises käibes ja nimelt: netokaalu ja kaubaühikute arvu järgi taaras kiireltriiknevate kaupade alal — 24 tundi, teiste taarastatud kaupade alal aga — 5 päeva, arvates nende saabumisest lattu, kui lepinguga ei ole ette nähtud veel lühemat tähtaega.

Aktid kauba puudujääkide kohta koostatakse vorm nr. 3-b kohaselt (vt. lisa 3). Juhul, kui hankija esindaja väljakutumine ei ole kohuslik (linnadevaheline käibe) või kui tema vastavalt volitatud esindaja ei ilmu määratud tähtajaks, koostatakse aktid kauba puudujääkide kohta järgmiste isikute osavõtul:

a) vähemalt 3 kaubasaaja töötajat, nende hulgas antud organisatsiooni varaliselt vastutav isik ja kaks muud töötajat;

b) Kaubandusministeeriumi kohaliku organi esindaja või kohaliku TSN täitevkomitee esindaja või riikliku või kooperatiivse organisatsiooni või mõlema poole suhtes kõrgemalseisva organisatsiooni või kaubasaaja kaupluskomisjoni või ametiühingu organisatsiooni esindaja, kes ei ole antud lao, kaupluse või tsehhi töötaja.

Tekstiilkaupade koguseline vastuvõtmine.

Tekstiilkaupade koguselise vastuvõtmise kord on ette nähtud NSV Liidu tekstiiltööstuse ministri asetäitja poolt 11. augustil 1947. a. kinnitatud ja NSV Liidu Kaubandusministeeriumi, NSV Liidu Kergetööstuse Ministeeriumi ja Tarbijate Kooperatiivide Keskliiduga (Tsentrosojuziga) kooskõlastatud tekstiilkaupade hankepõhitingimustes.

A. Kaubasaaja poolt oma vahenditega hankija laost äraveetav pakitud kaup võetakse vastu kohtade lugemisega, pakkimata kaup aga kangaste pakkide lugemisega.

Pallidesse pakitud kauba üleandmisel hankija laos tuleb, viimase nõudmisel, kontrollida kangaste arvu pallides taara ühest otsast avamise ja kangaste arvu lugemise teel.

B. Kaubasaaja poolt kauba vastuvõtmisel sihtjaamas (-sadamas) on kaubasaaja kohustatud kontrollima pakendi vigastamatust, kohtade arvu ja raudtee (laevanduse) markide vastavust transpordidokumentidele, nõudma raudteelt (laevanduselt) saabunud laadungi ülekaalumist, kui säärane kaalumine on lubatud transpordil kehtivate eeskirjadega, pakendi vigastuse või kaalulise puudujäägi avastamisel aga kontrollima kohtade sisu ning kauba puudujäägi või kauba vigastuse (riknemise) avastamise juhul koostama kommertsakti.

Siidriide kastpakendi vigastatuse kontrollimisel tuleb järele vaadata võrude hulk, plömmide arv ja stambi jäljendid viimastel, nende jäljendite kohusliku võrdlemisega jäljendite proovidega arvetel, faktuuridel, vedude puhul konteineris aga — proovidega raudtee veokirjades.

C. Pallis (kastis) kangaste arvu, kangaste metraaži, pakkides tükkide arvu kontrollitakse kaubasaaja laos.

D. Niidid võetakse vastu, kui neile on määratud hind kilogrammi kohta, poolide, kerade, rullide jms. lugemisega kastis (pallis) ja nende tehnilise kaalu kindlakstegemisega, korrutades pooli, kera, rulli normaalkaalu standardi (GOST-i) järgi nende arvuga.

Pallides (kastides) tervete kangaste puudumise, kangastes metraaži puudujäägi, pakkides tükkide puudumise jms., samuti ka sortimendi lepingu tingimustele mittevastavuse avastamisel koostatakse akt vorm nr. 3-b kohaselt (vt. lisa 3). Aktis peab olema kohuslikult märgitud: taara ja pakendi seisukord, sealhulgas kastitaara kohta — võrude ja plömmide arv; kaubapartii üldine kaal — tegelik ja dokumentide järgi; iga koha kaal, milles on avastatud puudujääk; tegelik brutokaal ja pallile kinnitatud trafareti järgi; palli sisu kirjeldus — metraaž, tükkide arv dokumentide

järgi ja tegelikult saadud tükide arv kangaste numbrite tähendamise (kaupade alal, mille kangaid nummerdatakse — siid- ja villane rii, tehnilised kalevid jms.).

Aktile kauba puudujäägi ja sortimendi mittevastavuse kohta palli sees peab olema lisandatud:

- a) kviitung sihtjaamalt (-sadamalt) laadungi ülekaalumise kohta;
- b) palli kaardid ja sisemised lipikud;
- c) kõigi kangaste mõõtude loetelu või kõigi antud palli (kasti) pakitud kangaste lipikute ära kirjad;
- d) kasti plommid.

Palli kaartide, lipikute ja plommide puudumisel tuleb teha aktis märge selle kohta.

Aktides metraaži puudujäägi kohta kangastes peab olema märgitud: kas kangas koosneb ühest või mitmest kupüürist, kupüüride arv, kas kanga ja iga kupüüri mõlemas otsas on olemas või puuduvad stambid ja kontrollimärgid.

Piima ja piimasaaduste vastuvõtmine.

Piima ja piimasaaduste vastuvõtmise kord on ette nähtud hankepõhitingimustes piima ja piimasaaduste hankimise kohta 1947. a. NSV Liidu Liha- ja Piimatööstuse Ministeeriumi süsteemi ettevõtete poolt NSV Liidu Kaubandusministeeriumi ja Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu (Tsentrosojuzi) süsteemi kaubandusorganisatsioonidele.

Nende põhitingimuste alusel antakse hangitavad kaubad üle kaubasaajale hankija ettevõtetes koguse ja kvaliteedi järgi, kusjuures kaubasaajal on õigus kontrollida kaupade kogust kogu kaubapartii ulatuses ja teha nende kvaliteedi valik- kontrolli, vastavalt standardile (GOST-ile) ja tehnilistele tingimustele.

Hankija on kohustatud looma kaubasaajale vastavad tingimused (koht, reak- tiivid, sisseaad ja tööjõud) ülaltähendatud kontrolli võimaldamiseks kauba sa- mise hetkel.

Kaubasaaja poolt saaduste vastuvõtmise hetkest ei vastuta hankija mingil määral kvaliteedi ja koguse eest, välja arvatud varjatud puudused, samuti ka plommitud taaras üleantud saaduste puudused, mille avastamisel hankija on kohus- tatud mittevastava kvaliteediga kauba tagasi võtma, asendades seda heakvaliteedi- lise kaubaga tagasiantava kauba veokulude, hinna ning sellest 10% trahvi tasu- misega.

Brutokaaluga üleantavate kaupade taarakaalu kontrollitakse kaubasaaja kau- bandusettevõttes tähtaegadel, mis määratud otselepingutega. Kõrvalekaldumiste avastamisel kutsub kaubasaaja välja hankija esindaja taarakaalu kohta akti koosta- misest osa võtma. Juhul, kui hankija esindaja ei ilmu kohale lepinguis ettenähtud tähtajaks, koostatakse akt tema osavõtuta ja on kohuslik pooltele.

Saaduste üleandmine hankija poolt, samuti ka taara tagastamine kaubasaaja poolt peab olema vormistatud vastavate saatelehtede — faktuuride väljakirjutami- sega kaubasaaja iga kaubandusettevõtte kohta.

Kaupade üleandmiseks ja taara tagastamiseks väljakirjutatud saatelehtedel- faktuuridel peab olema märgitud: saaduse või taara nimetus, kaal, kogus, kvaliteet (liik, sort), koore ja piima kohta — happesus, rasva %, käitise sertifikaadi number, piima kohta aga, peale selle — väljalaske või pastöriseerimise kuupäev ning piima temperatuur väljalaskmise hetkel.

Toodang antakse kaubasaaja esindajale üle kaubasaaja ühekordsete volituste põhjal, mille vorm on kindlaks määratud seadusega.

Kaupade kvalitatiivne vastuvõtmine.

Kaupade kvalitatiivse vastuvõtmise korra alal kehtib NSV Liidu Rahvakomis- saride Nõukogu 29. augusti 1939. a. määrusega nr. 306 kinnitatud juhend „Nõudmiste esitamise korras riikliku, majandusliku, kooperatiivse või ühiskondliku organisat- siooni poolt hangitud alaväärtusliku kauba kohta.“

Selle juhendi kohaselt esitatakse preferentsioone iga liiki kaupade hankimisel (sealhulgas ka taara), kui hangitud kaupade kvaliteet, kompleksus või märgistus ei vasta standardidele või lepingu tingimustele.

Juhend käsitleb samuti ka kaupade kvalitatiivset vastuvõtmist.

Kvalitatiivse vastuvõtmise koht.

Kvaliteeti, märgistust ja kompleksust kontrollitakse kohas, mis on tähendatud lepingus või pooltele kohuslikes reeglites. Kui kontrollimise koht ei ole määratud lepinguga või pooltele kohuslike reeglitega, siis teostatakse kontrollimist linnadevahelises käibes — kaubasaaja laos, ühelinnalises käibes aga — hankija laos.

Kvalitatiivse vastuvõtmise ja puuduste akteerimise tähtajad.

Kaubasaaja on kohustatud kontrollima kaupade kvaliteeti, märgistust ja kompleksust tähtaja jooksul, mis ei ületa:

a) linnadevahelises käibes — 24 tundi kiiresti riknevate kaupade alal ja 20 päeva kõigi teiste kaupade alal;

b) ühelinnalises käibes, kui kvalitatiivne vastuvõtmine toimub kaubasaaja laos, — 24 tundi kiiresti riknevate kaupade alal ja 10 päeva kõigi teiste kaupade alal.

Tähendatud tähtaegu arvestatakse linnadevahelises käibes kauba saabumisest sihtjaama, ühelinnalises käibes aga kauba saamise hetkest kauba saaja laos.

Taarastatud kauba kvaliteeti kontrollitakse üheaegselt taara avamisega, kuid hiljemalt ülaloodud tähtaegadel.

Lepinguga võib määrata lühemaid tähtaegu kaupade kvaliteedi, märgistuse ja kompleksuse kontrollimiseks.

Hangitud kaupade varjatud puudused peavad olema akteeritud 5 päeva jooksul nende puuduste avastamisest arvates, kuid hiljemalt 3 kuu jooksul kauba saabumise päevast sihtjaama.

Garanteeritud vastupidavusega kaupades avastatud puudused tuleb akteerida 5 päeva jooksul puuduste avastamisest arvates, kuid hiljemalt määratud garantiitähtaja jooksul.

Laiatarbekaupade alal, välja arvatud toidukaubad, on kaubandusorganisatsioonidel õigus, olenemata nende poolt tähtajal teostatud kvaliteedi kontrollist, akteerida vaieldamatuid toodangulisi defekte, kuigi nad on avastatud kauba jaemüügiks ettevalmistamisel või koguni jaemüügil, 3 kuu jooksul kauba saamise päevast arvates.

Laiatarbekaupades avastatud varjatud puuduste kohta, samuti ka puuduste kohta garanteeritud vastupidavusega kaupades koostatakse aktid ka siis, kui need puudused avastatakse tarbija poolt pärast kauba ostmist kauplusest.

Kvalitatiivse vastuvõtmise ja puuduste akteerimise kord.

Kauba vastuvõtmisel sihtjaamas on kaubasaaja kohustatud, kooskõlas transpordil kehtivate eeskirjadega, teostama laadungi ülevaatust ja asjaolude avastamisel, mis võisid mõju avaldada kaupade kvaliteedile (kaupade üle kehtiva ajanormi teelolek, temperatuurirežiimi rikkumine isothermilistes vagunites, taara ja pakendi vigastused, märgunud või vigastatud kauba saamine, avamise jäljed taaral jne.) nõudma vastava kommertsakti koostamist transpordiorganisatsiooni esindaja osavõtul.

Kui kauba kvalitatiivsel vastuvõtmisel avastatakse puudusi selle kvaliteedis või märgistuses või kaup osutub mittekomplektseks, koostatakse sellekohane akt.

Kui hankija ja kaubasaaja asuvad ühes asustatud punktis, on hankija esindaja väljakutsumine akti koostamisest osavõtuks kohuslik.

Kui hankija ja kaubasaaja asuvad eri asustatud punktides, on hankija esindaja väljakutsumine selle akti koostamisest osa võtma kohuslik ainult juhul, kui see nii on ette nähtud lepingus.

Kui kaubasaaja ja hankija asuvad küll eri asustatud punktides, kaubasaaja

asukohas on aga olemas ettevõtte, mis allub samale peavalitsusele kui hankijagi, või tööstusbaas, mis turustab sama tööstusharu kaupu, on kaubasaaja kohustatud kutsuma välja selle ettevõtte või baasi esindaja akti koostamisest osavõtuks.

Teade esindaja väljakutsumisest akti koostamisest osavõtuks peab olema kätte toimetatud:

a) kui pooled asuvad ühes asustatud punktis — hiljemalt 24 tundi enne akti koostamist;

b) kui nad asuvad eri asustatud punktides — tähtajal, mis on määratud lepingus.

Kui hankija esindaja ei ilmu tähtajaks või hankija väljakutsumine ei ole kohuslik, samuti ka lahtarvamiste tekkimisel kaubasaaja ja hankija vahel koostatakse akt riikliku ekspertiisi organi esindaja osavõtul. Kui akti koostamise kohas puuduvad riikliku ekspertiisi organid, võib akti koostada asjast mittehuvitatud organisatsiooni vastava kauba alal kompetentse esindaja osavõtul.

Kaupade vastuvõtuaktide sisu.

Vastuvõtuakt saadud kauba puudujääkide ja ülejääkide kohta peab olema koostatud vorm nr. 3-b (vt. lisa nr. 3) järgi.

Peale rekvisiitide, mis ette nähtud vormis nr. 3-b, peab vastuvõtuakt sisaldama järgmisi andmeid:

a) akti koostamisest osavõtnud isikute nimed, nende ameti ja töökoha äratähendamisega; TSN täitevkomitee kaubandusosakonna või muu asjast mittehuvitatud organisatsiooni esindaja ametikohta tõendava dokumendi number ja kuupäev, kui selline esindaja võttis akti koostamisest osa;

b) märke selle kohta, kelle kaaluga (raudtee või väljasaatja) on kaup veoks vastu võetud, viitega dokumentidele, mis kinnitavad kauba ülekaalumist sihtjaamas; kui säärane ülekaalumine jäi tegemata, tehakse aktis selle kohta eriline märge;

c) märke meetodi kohta, mida kasutati kauba koguse kindlaksmääramisel (kaalumise, mõõtmine jne.), kauba alal aga, mille eest makstakse netokaalu järgi, ka selle kohta, kas on kaupa ennast tegelikult kaalutud;

d) seisukoht avastatud puudujäägi põhjuste küsimuses.

Akti vorm nr. 3-b lahter „Kvalitatiivsete ja muude puuduste üksikasjaline kirjeldus“ täidetakse kauba üheaegsel vastuvõtmisel koguliselt ja kvalitatiivselt.

Aktis, millega fikseeritakse kauba alaväärtuslikkust, lepingu tingimustele mittevastavust, märgistamatust või mittekompleksust, peab olema märgitud:

a) akti koostamise aeg ja koht;

b) akti koostanud isikud, nende ametikoha äratähendamisega;

c) kauba ärasaatmise aeg saatejaamast, kauba saabumise aeg sihtjaama ja kaubasaaja lattu;

d) kaubasaaja täpne nimetus, kauba hankija, väljasaatja ja kauba tootnud organisatsiooni täpsed nimetused, arve-faktuuri ja saatekirja kuupäeva ja numbri äratähendamisega;

e) kauba, märgistuse, pakendi kirjeldus, kauba seisukord ja hoiutingimused, vastaval juhul aga ka eksploatatsiooni või ümbertöötamise tingimused;

f) vastuvõtmiseks esitatud ja tegelik, kontrollitud ja prakeeritud kaubakogus, kauba nimetus ja loetelu, tarvitamiseks täiesti kõlbmata kauba eraldamisega maha hindamisele kuuluvast;

g) kauba kvaliteediliste puuduste täpne kirjeldus, defektide iseloomu ja defekte tekitanud põhjuste äratähendamisega, mittekompleksuse esinemisel aga — puuduvate osade äratähendamisega;

h) allahindluse määr selle üksikasjalise põhjendusega.

Aktis peab olema märgitud, mil määral kaup ei vasta lepingu tingimustele, standardidele, tehnilistele tingimustele ja lepinguga ettenähtud mustrile.

Kui akteeritava kauba omadused võimaldavad proovide võtmist, siis on proovide võtmise kohuslik, kuiõrd see ei ole lepingus teistsiti ette nähtud. Kui proovide võtmise kord ei ole lepinguga kindlaks määratud, võetakse proovid kolmes eksemplaris nende isikute juuresolekul, kes võtsid osa akti koostamisest, nendelt allkirjades

võtmisega proovidele või lipikutele. Üks eksemplar tähendatud proovist jääb kaubasaajale, teised kaks aga saadetakse üheaegselt akti ja pretensiooniga hankijale.

Laiatarbekaupade alal, mille alaväärtuslikkus või puudulik kvaliteet avastatakse tarbija poolt pärast nende kaupade ostmist kauplustest, võrrutatakse ülaltähendatud aktidega järgmised dokumendid:

a) tarbija vastavasisuline avaldis kaupluse otsusega ja tarbija allkirjaga selles, et viimase pretensioon on rahuldatud. Kaupluse otsuses peab olema märgitud kauba hankija nimetus, samuti ka kaubasaatja nimetus, kauba nimetus, kauba hind ja defektid, ümbervahetamise, remondi teostamise või alaväärtusliku kauba eest makstud raha ostjale tagastamise aeg;

b) kaubale kinnitatud tootmismark kaupluse märkusega kauba müümise aja kohta või kaubamärk, mis kauba müümisel välja antud tarbijale;

c) remondi teostamist ja hinda kinnitavad dokumendid.

igasugune kaupade koguselisel või kvalitatiivsel vastuvõtmisel koostatud akt peab olema alla kirjutatud kõigi akti koostamisest osavõtnud isikute poolt. Ükski kauba kontrollimisest osavõtnuist ei ole õigustatud aktile alla kirjutamast keelduma, lahkarvamuse korral on nad aga kohustatud kandma akti oma eriarvamuse.

Aktile peab olema lisatud asjast mittehuvitatud organisatsiooni esindaja ameti-kohta tõestav dokument, kui säärane esindaja aktile alla kirjutab.

Aktidele kauba puudujäägi kohta peavad olema lisatud nende kohtade pakkelehed, milles puudujääk avastati, või nende tõestatud ärakirjad.

Tegelikkuusele mittevastavate aktide koostamise eest kannavad neile allakirjutanud isikud vastutust Kriminaalkoodeksi vastavate paragrahvide järgi.

Kaupade vastuvõtmise või nende vastuvõtmisest keeldumise tingimused.

Alaväärtusliku kauba hankimisel, mida ei saa kasutada tema otstarbe kohaselt (praak), on kaubasaaja õigustatud keelduma seda praakkaupa vastu võtmast ja seda tagastama hankijale. Ainult kiiresti riknevad praakkaubad kuuluvad kohuslikult kohapeal kasutamisele.

Kaubasaaja poolt vastu võtmata jäänud praakkaupa ei võeta lepingu täitmise arvele ja kuulub ümbervahetamisele heakvaliteedilise kauba vastu järgneval järjekordsel lepingu täitmise tähtajal, kui vaid kaubasaaja ei loobu ümbervahetamisest. Lepinguga või poolte kokkuleppel võib ette näha prakeeritud, kuid kaubasaaja poolt vastuvõetud kauba võtmist lepingujärgse täitmise arvele.

Lepingu tingimustele kvaliteedilt mittevastava kauba hankimise juhtudel on kaubasaaja õigustatud:

a) kas seda kaupa vastu võtma hinna alandamisega vastavalt hinnakirjale, standardile või poolte kokkuleppel, kui aga allahindluse määra tähendatud korras ette nähtud ei ole, siis määrab allahindluse ekspert, lähtudes kaubast avastatud defektidest;

b) või parandama avastatud puudused oma vahenditega, kuid hankija arvel;

c) või nõudma puuduste parandamist hankija vahenditega ja arvel;

d) või koguni loobuma sellise, lepingu tingimustele kvaliteedilt mittevastava, kauba vastuvõtmisest.

Kaubasaaja poolt vastuvõetud, kuigi lepingu tingimustele kvaliteedilt mittevastav kaup võetakse lepingu täitmise arvele. Kaubasaaja poolt vastu võtmata jäänud kaup aga, mis ei vasta kvaliteedilt lepingu tingimustele, kuulub ümbervahetamisele hea kvaliteediga kauba vastu järgneval järjekordsel lepingu täitmise tähtajal, kui vaid kaubasaaja ei loobu ümbervahetamisest.

Hinnaalandamisega vastuvõetud kvaliteedilt mittevastavat kaupa on kaubasaaja kohustatud müüma ostjale-tarbijale sama hinnaalandusega.

Kui hangitud kaubad ei vasta sortimendilt lepingu tingimustele, siis nende vastuvõtmisel võetakse lepingu täitmise arvele ainult need sordid, mõõdud, grupid, profiilid jne., mille hankimine on lepinguga ette nähtud, olgugi et kaubapartii oma koguselt vastab lepingu tingimustele.

Märgistamata või puudulikult märgistatud kauba tagastamine hankijale ei ole lubatud.

Mittekomplektse toodangu hankimisel ei maksa kaubasaaja hankijale tait hinda, kuigi ta kauba vastu v6tab, ja, kui selle eest on juba arve j6rgi makstud, n6uab liigselt makstu viivitamata tagasi. Peale selle on kaubasaaja 6igustatud n6udma hankijalt puuduvate osade j6releasaatmist minimaalse tehniliselt v6imaliku t6htaja jooksul.

Vastava t66stusharu kvaliteedialase inspeptsiooni sertifikaadiga garanteeritud toodangu vastuv6tmisel on kaubasaaja kohustatud seda kaupa kontrollima vaid juhul, kui temal tekib kahtlus v6ljaantud sertifikaadi 6igsuses v6i kui kauba kvaliteet muutus veol.

T66stusharu kvaliteedialase inspeptsiooni sertifikaadiga garanteeritud kauba avav6artuslikkuse akteerimisel on hankija esindaja v6ljakutumine ja vastava t66stusharu kvaliteedialase inspeptsiooni osav66t kohuslik; viimase puudumisel akti koostamise kohas koostatakse akt riikliku eksperdi osav66tul. Kui kauba vastuv66tmise kohas puudub ka riikliku ekspertiisi organ, siis on lubatud akti koostamine toidukaupade alal Riikliku Sanitaarinspeptsiooni esindaja osav66tul.

Kui kauba saamise hetkel hankija arve-faktuur on veel saamata, teostab kaubasaaja kaupade vastuv66tmist, ootamata arve saabumist. S66arasel juhul koostatakse kohuslikult vastuv66tuakt vorm nr. 2 j6rgi (vt. lisa nr. 4, lk. 57). Kauba vastuv66tmine ja akti koostamine toimub kohaliku TSN t66itevkomitee kaubandusosakonna v6i teise asjast mittehuvitatud organisatsiooni esindaja osav66tul.

K66igil teistel juhtudel aga, kui kaup on saadud puuduj66gita ja puudusteta, asendab vastuv66tuakti arve-faktuurile tehtud ja kaubasaaja poolt allakirjutatud m6rkus kauba vastuv66tmise kohta.

Kaupade vastuv66tmisel koostatud aktide t66htsus kauba puuduj66kide ja puuduste t66estamise seisukohalt.

Kaupade vastuv66tmisel koostatud aktidei on t66estav j66ud ainult siis, kui nad on koostatud 66laltoodud t66htaegadest ja korrast kinnipidamisega. Kaupade vastuv66tmise v6i aktide koostamise t66htaegade ja korra rikkumise juhtudel on aktidel t66estav j66ud vaid sel m66aral, kuiv66rd nad v66imaldavad t66siasja kindlakstegemist, samuti ka puuduj66gi suuruse ja p66hjuste kindlakstegemist.

Aktidest peab p66hjendatult ilmnera, kelle s666i l66bi tekkis kauba puuduj66k, rikkumine v6i kvaliteedi halvenemine. Kui kehtiva korra kohaselt on alust avastatud kauba puuduj66gi v6i puuduste eest vastutus panna raudteele, millega kaup kohale veetud, on kaubasaaja kohustatud seda asjaolu fikseerima raudteeorgani esindaja osav66tul koostatava aktiga (kommertsakt). Kommertsakti puudumisel on teistel kaupade vastuv66tmisel koostatud aktidel hankija v6i kaupade v66ljasaatja s666id t66estav j66ud, kui asjaolud vaieldamatult n66itavad, et tegemist ei saa olla transpordiorganite vastutusega.

Kauba koguse v6i kvaliteedi kontrollimise ja aktide koostamise t66htaegade v6i korra rikkumine annab arbitra66zile v6i kohtule 66iguse 66ra 66telida trahvide v66lja-r666istmisest hankijalt kaubasaaja kasuks v6i v66hendada trahvim666ra. Kui s666arased rikkumised aga toovad enesega kaasa v66imatuse kindlaks teha, kelle s666i l66bi tekkis kauba puuduj66k, rikkumine v6i kvaliteedi halvenemine, siis kaubasaaja nagi rahuldamisele ei kuulu.

Kaupade vastuv66tmisel koostatud aktid on seega p66himiseks aluseks pretensioonide esitamiseks hankijaile, samuti ka hagide esitamiseks arbitra66zile v6i kohtule hankijate vastu ja nende koostamise t66htaegadest ja korrast kinnipidamine on k666ige t66husamaks abin66uks hankijate vastutusele v66tmiseks ja nende vastu sanktsioonide rakendamiseks kauba puuduj66kide ja puuduste eest.

Organisatsioon .....

PAKKELEHT nr. ....

Saateleht-faktuur nr. .... " " ..... 194.... a. juurde.

Pakitud kauba koht spetsifikatsiooni nr. .... järgi .....

Hinnakirja või artikli nr	Kauba nimetus	Mõõtühik	Sort	Mõõt	Kogus	Kaal

Pakkija .....

Tabeli nr. ....

Organisatsioon .....

VASTUVÕTUAKT nr. .... hankija arveta saabunud $\frac{\text{kauba}}{\text{materjali}}$ kohta

" " ..... 194.... a.

Komisjon koosseisus .....

..... võttis vastu laadungi, mis saabus " " ..... 194.... a.

.....
(kellelt) $\frac{\text{jaamast}}{\text{sadamast}}$ .....

veokirjade nr. järgi ..... Veodokumentide järgi ..... ohta

Saatejaama kaal ..... kg. Sihtjaama kaal ..... kg.

Pakendi seisukord .....

Koostatud kommertsakt nr. .... " " ..... 194.... a.

Hinnakirja nr. või artikkel	Kauba, materjali nimetus	Sort	Kohtade arv	Mõõtühik	Lugedes või mõõtes				Hind	Summa
					Bruto	Neto	Hind	Summa		

Komisjoniliikmed: .....

Kauba Materjali vastu võtnud .....

(materiaalselt vastutava isiku allkiri)

Organisatsioon: Pärnu Kaubastu

A K T NR. 216

hulgas ja kvaliteedis kindlakstehtud kõrvalekaldumiste kohta kauba vastuvõtmisel
„25.“ oktoobril 1947. a.

Akti koostamise koht: Pärnu Kaubastu jaotusbaasi toidukaupade ladu.

Komisjoni koosseis: Pärnu linna TK Kaubandusosakonna inspektor Kask, R., Pärnu Kaubastu vanem kaubatundja Juur, K., Pärnu Kaubastu laohoidja Räästas, S.

N i m e t u s j a a a d r e s s

Kaubasaaja	Hankija	Kaubasaatja	Kauba tootja (vabrik, artell)
Pärnu Kaubastu, Pärnu, Uus tn. 12	Eesti NSV Kaubandusministeeriumi Hulgibaas, Tallinn, S. Karja tn. 5		teadmata.

Laadimise alus (leping, tehing, tellimine) nr. 14, „21.“ jaanuaril 1947. a.

Hankija arve-faktuur nr. 8849, „9.“ oktoobril 1947. a.

Veo-saateleht nr. 254, „13.“ oktoobril 1947. a.

Saatejaam (-sadam) Tallinn-Väike.

Sihtjaam (-sadam) Pärnu.

Kaup saabus sihtjaama (-sadamasse) „15.“ oktoobril 1947. a.

Kaup saabus kaubasaaja lattu „15.“ oktoobril 1947. a.

	Hankija (kg)	Saatejaama (-sadama) (kg)	Sihtjaama (-sadama) (kg)
Brutokaal dokumentide järgi	märgitud ei ole	3254	3253,5

On koostatud kommertsakt nr. . . . . Kommertsakti koostatud ei ole. . . . . 1946. a.

Kaup on esitatud akteerimiseks kaubasaaja laos taaras (mittevajalik maha tõmmata).

Kauba hoidmise tingimused enne avamist: hoitud laos, mis vastab toidukaupade hoiutingimustele.

Kaubasaaja laos avastatud kõrvalekaldumised akteeritava kaubapartii kohtade arvus ja kaalus	Kohtade arv	Bruto (kg)	Taara (kg)	Neto (kg)
Hankija arve-faktuuri järgi	79	märgitud ei ole	54	3200
Tegelikult saabunud	82	3253,5	57	3196,5
Kõrvalekaldumine	3	—	—	3,5

Taara ja pakendi seisukord akti koostamise hetkel .....

Taara täidetud: mahuni.

Taara märgistus ja selle vastavus veo-saatelehele: arvel märgistust ei ole tähendatud, välja arvatud — „kotid-taara“.

KOMMERTSAKT JA PRETENSIOONIDE ESITAMISE KORD RAUDTEE JA VEETEE TRANSPORTETTEVÖTETE VASTU.

U. Pullmann,

ETKVL-i Tööstuskaupade Kesksbaasi juriskonsult.

I. Raudtee ja veeteede transportettevõtted NSV Liidus.

NSV Liidus on raudtee- ja veetransport riiklik omand ja transpordi tegevus on ühtse rahvamajandusplaani täitmine reisijate ja kaupade veo riikliku plaani alal.

Vedajaina esinevad NSV Liidus üksikud raudteed, näit. Moskva, Oktoobri, Eesti raudtee jt.; merelaevandused, näit. Balti, Kaspia, Eesti merelaevandus jt., ja jõelaevandused, näit. Volga, Kaama jõelaevandus jt., kes transportettevõtteina võtavad endile kohustuse toimetada reisijaid, kaupu ja pagasit tasu eest, tähtjaks, kindlaksmääratud kohta.

Vedude puhul vedaja, kaubasaatja ja kaubasaaja vahel tekkivad juriidilised vahekorrad NSV Liidus ei ole reguleeritud ühtse seadusega, küll aga eraldi iga veoliigi kohta. Nii on poolte õigussuhted vedude puhul raudteel reguleeritud NSV Liidu raudteede määrustiku (NSVL RKN-i määrus nr. 232, 10. II 1935. a.), mis Eesti NSV-s on kehtestatud Eesti NSV RKN-i määrusega 16. dets. 1940. a. (Eesti NSV T nr. 67 23. 12. 1940, avaldatud ka Eesti NSV Õigusnormide Kogus 1940—1941 2. vihk, lk. 252), vedude puhul mereteel NSV Liidu laevadel — NSVL Merekaubanduse koodeksiga (LSKK 1939, nr. 41, art. 366 ühes hilisemate muudatustega), mis on Eesti NSV-s kehtestatud Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 17. I 1941. a. (Eesti NSV T nr. 15, 1. II 1941), vedude puhul sisevetel — Sisevete transpordimäärustikuga 24. okt. 1930 (LSKK 1930, nr. 55, art. 582 ühes hilisemate muudatustega) ja segaveo puhul raudteel ja veeteel ühise saatekirja järgi — LSJK 1944, nr. 5, art. 96.

II. Poolte õigussuhted kaupade veo puhul raudteel.

NSVL Raudteede m. § 67 määrab, et raudtee kannab täit vastutust veoks vastu võetud kauba alalhoiu eest kauba veoks vastuvõtmise momendist selle väljaandmiseni kaubasaajale. See raudtee vastutus hõlmab kahjude tasumist kauba kaotamineku ja riknemise eest mitte ainult raudtee süü tõttu, vaid ka siis, kui kahju tekkis juhuslike asjaolude tagajärjel. Raudtee vastutusest vabanemise põhjused on loeteldud määruses ja seda raudtee vastutust ei saa kõrvaldada ega muuta pooltevahelise kokkuleppega.

Põhjused, mis vabastavad raudtee kahjude tasumisest, on loeteldud Raudteede m. § 68, nimelt kui veoks võetud kauba kaotsimineku või rikkumine tekkis:

1. loodusjõulise iseloomuga sündmuste tagajärjel;
2. veetava kauba eriliste loomulikkude omaduste tõttu, mis tekitasid selle purunemist, roostetust, sisemist riket ja teisi sääraseid tagajärgi,
3. kaubasaatja või -saaja süü või ettevaatamatuse tõttu ja
4. kauba veo tõttu lahtisel veereval koosseisul, kui kauba kaotsimineku või riknemine on tekkinud sellisest veoviisist tingitud põhjustest eeldusel, et kauba vedu lahtisel koosseisul oli lubatud eeskirjadega.

Et kauba kaotsimineku või rikkumine tõega olid tingitud loeteldud põhjustest, peab tõendama raudtee.

5. Kauba kaalulise puudujäägi korral võib raudtee vabaneda vastutusest, kui ta tõestab, et kaalu puudujääk ei olnud kauba kaotuse või rikkumise tagajärjeks raudtee poolt.

Peale tähendatud juhtude vabaneb raudtee vastutusest veoks võetud kauba kaotsimineku või rikkumise eest, kui see tekkis:

6. kauba peale- või mahalaadimisega seotud põhjustel, kui peale- või mahalaadimine toimus kaubasaatja või -saaja vahenditega;

7. selle tõttu, et kaubasaatja saatur ei võtnud tarvitusele vajalikke abinõusid kauba alalhoiuks;

8. pakendi puuduste tõttu, kui kaup võeti veoks vastu niisuguses pakendis saatja nõudmisel vastava märkusega saatekirjal ja

9. kauba kaalu loomuliku kahanemise tõttu selle veol raudteel Töö- ja Kaitse-nõukogu poolt kindlaksmääratud normide piires.

10. Kauba kaalulise puudujäägi korral vabaneb raudtee vastutusest, kui kaup oli laaditud saatja vahenditega ja saabus kohale korras vagunis saatejaama tervete plommidega.

Kui veo puhul on aset leidnud üks viimati (p. 6—10) loeteldud põhjustest, võib raudtee vabaneda vastutusest kahjude eest ainuüksi viitega ühele neist. Raudtee aga ei vabane kahjude tasumise vastutusest, kui kahjukannatanu tõestab, et raudtee viide on põhjendamata ja see ei saanud tegelikult põhjustada kauba kaotsimineku või selle rikkumist ja et p. 10 all mainitud kauba kaaluline puudujääk oli kauba kaotuse või rikkumise tagajärjeks raudtee poolt.

Eeltoodust järgneb, et raudtee vastutab kauba igasuguse kaotsimineku ja riknemise eest, kui raudtee ei suuda tõestada, et see tekkis loodusjõulise iseloomuga sündmuste või kaubasaatjast või kaubast olenevail põhjustel, kasjuures kaubasaatja vastutust eeldatakse juhtudel, kui kauba peale- ja mahalaadimine toimus saatja vahenditega; kui kaup saadeti saaturi kaudu ja kui kaup saadeti puudulikus taaras. Kauba kaalulise puudujäägi korral eeldatakse kaubasaatja vastutust juhtudel, kui kaup laaditi saatja vahenditega ja see saabus korras vagunis, tervete saatejaama plommidega ja loomuliku kao normide piires.

Kaubasaaja seisukohalt on sellepärast olulise tähtsusega kindlaks teha kauba vastuvõtmisel, kas see saabus saatedokumentides näidatud koguses ja kvaliteedis ja puuduste ilmnenemise korral kindlustada vajalikke tõendeid kahjude sissenõudmiseks kas raudteelt või kaubasaatjalt. See kauba seisukorra fikseerimine raudteelt vastuvõtmise hetkel on eriti tähtis kaubasaajale veel selle tõttu, et kõikides kauba hankepõhitingimustes esineb säte, et kaubasaaja kaotab õiguse kauba kaotsimineku

või riknemise korral kahjude hagemiseks kaubasaatjalt juhtudel, kui seaduse kohaselt selle eest peab vastutama raudtee.

Selleks kindlustab seadus kaubasaaja huvide kaitset Raudteede m. §-ga 45, mille kohaselt kaubasaaja on õigustatud nõudma sihtjaamas kauba kaalu ja seisundi kontrollimist, kusjuures raudtee on kohustatud sihtjaamas kontrollima korratus vagunis või rikutud plommidega vagunis saabunud kauba kaalu. Peale selle on raudtee kaubasaaja nõudmisel kohustatud kaaluma korras vagunis ja tervete plommidega saabunud vagunite kaalu 10% ulatuses öö-päeva jooksul saaja aadressil kohale jõudnud vagunite arvust, kuid vähemalt kahte vagunit ja samas ulatuses lahtisel veereval koosseisul saabunud vaguneid kaubasaaja nõudmisel, kuigi need saabusid korras veereval koosseisul ja riisumise või kauba kaotsimineku tunnusteta. Peale loeteldud juhtude on raudtee saaja nõudmisel kohustatud kontrollima kauba seisundit asjaolude ilmlemisel, mis võisid mõjutada kauba omadusi.

Sellest järeldub, et enda algatusel kontrollib raudtee ainult korratus vagunis, rikutud plommidega vagunis ja riisumise tunnustega lahtisel veereval koosseisul saabuvat kaupa, kuna ülejäänud juhtudel toimub see ainult kaubasaaja sellekohasel nõudmisel.

Seda õigust tuleb kaubasaajal ära kasutada ja nõuda raudteelt üldiselt igal juhul kauba kaalu kontrollimist. Selline nõue muide on ette nähtud ka enamikus kauba hankepõhitingimustes.

Kui raudtee sellest seaduslikel põhjustel keeldub, s. o. juhtudel, kui korras vaguneis, tervete plommidega ja riisumise tunnusteta kaubasaaja aadressil saabunud öö-päevasest vagunite arvust 10% ulatuses vaguneid juba kontrolliti, peab saaja taotlema raudteelt vastava märkuse tegemist saatekirja pöördele, et kindlustada puudujäägi või riknemise ilmlemisel tõendit kahjutasu hagemiseks kaubasaatja vastu.

Asudes vaguni vastuvõtmisele tuleb saajal esmalt kontrollida selle välist seisukorda: kas vagun on väliselt terve; luugid suletud; põrand, uste vahed ja katus sedavõrd kindlad, et kindlustada kauba säilimist ja riknematus; või kas ei esine vaguni lõhkumise maskeerimist riisumise varjamiseks. Edasi tuleb kaubasaajal kindlaks teha plommide seisukord, s. o. kas need on olemas; kas plommid vastavad vaguni saatelehe ja saatekirja andmeile (saatejaama või saatja plommid); kas nad on rikkumata seisukorras ja selgelt loetavad; kuna eriti kauba omadusi võivad mõjutada kauba teelolek üle selleks ettenähtud aja, temperatuurirežiimi säilitamine isothermilistes vagunites, niiskus või mustus vagunis, vaguni sisustis, eriti loomade veo puhul, rikutud pakend ja taara ja viimase avamise tunnused, tuleb neile asjaoludele hoolsat tähelepanu juhtida. Samuti olulise tähtsusega on see, kas kauba markeering ja kauba nimetus saatedokumentide järgi vastavad tegelikkusele ja kas saatedokumentides näidatud kohtade arv on faktiliselt kohal.

Kui ilmneb üks ülal loeteldud põhjustest, tuleb kaubasaajal nõuda raudteelt kauba ülekaalumist ja taarastatud kauba üleandmist sisemise kontrolliga ja tulemuste kohta kommertsakti koostamist, kuna pretensiooni esitamise aluseks raudtee vastu võivad olla ainult sellised asjaolud, mis on tõestatud kommertsaktiga (Raudteede m. § 91). Juhul, kui kontrollimisel ilmneb kauba kaaluline puudujääk, mis ei ületa loomuliku kao norme, kommertsakti ei koostata ja kaalumise tulemused märgitakse saatekirja pöördele.

Siinjuures tuleb silmas pidada, et kauba sisulist ülcandmist ja kommertsakti koostamist tarbe korral tuleb nõuda iga saatekirja järgi eraldi ja taarastatud kauba vastuvõtmisel taotleda, et kontrollitaks kõik kaubakohtad ja mitte ainult need, mis kannavad väliseid rikkumise tunnuseid.

III. Kommertsakti mõiste ja selle koostamise eeskirjad.

Raudtee vastu pretensiooni esitamise eelduseks on Raudteede m. § 91 kohaselt ainult ettenähtud vormi kohaselt koostatud akt — kommertsakt. Seega on kommertsakt dokument, mis tõendab asjaolusid, mis võivad olla raudtee või klientuuri materiaalse vastutuse aluseks vedude puhul raudteel.

Kommertsaktide koostamise korra kohta on NSV Liidu Teedeministeriumi poolt avaldatud instruksioon $\frac{CM}{1505}$ 6. dets. 1945. a.

Mainitud instruksiooni kohaselt koostatakse kommertsakt jaamaülema poolt ja eri-, 1. ja 2. klassi jaamades võidakse selle koostamine teha ülesandeks ka jaamaülema asetäitjale kaupade liikluse alal või kaubahoovi juhatajale, kes vastutavad selle sisu eest ja peavad sellele alla kirjutama.

Kommertsakt tuleb koostada samal päeval, mil avastati selle koostamise aluseks olev põhjus ja akti koostamisest võtavad osa: isik, kes avastas puudused, kaaluja, laadijate brigadiir, kaubasaaja ja kiirestiriknevate kaupade rikkumise korral külmutus-transpordi esindaja, ja riikliku kvaliteedi-inspektsiooni või sanitaar-toitlustuse järelevalve esindaja. Taara avamise puhul ja kauba sisemise kontrolli juures peab viibima ka miilitsaorgani esindaja.

Kommertsakt koostatakse erilistel, nummerdatud blankettidel ja see sisaldab järgmisi andmeid:

A. Kontrollimise aeg, plommide ja vaguni seisukord, andmed saatekirja, saatejaama, sihtjaama, kaubasaatja ja -saaja kohta.

B. Markeering, kohtade arv, pakkimise viis, kauba nimetus, saatja- ja raudteekaal dokumentide järgi ja

V. Eelmises punktis mainitud andmed tegelikult ja andmed rikutud kaupade kohta.

G. Saatja märkused saatekirjal.

D. Ilmnenud asjaolude kirjeldus ja allkirjad.

E. Eksperti arvamused.

Z. Sihtjaama märkused kauba kohta, mis saabus vahejaama aktiga.

Kommertsakt täidetakse tindiga (kopeer-pliiatsiga), kustutuse või kratsimise jälgedeta. Iga parandust tuleb õiendada. Iga akt peab kandma koostamise jaama templi. Akt koostatakse kolmes eksemplaris, millest algeksemplar (I eks.) saadetakse koostaja raudtee veoametisse, II eksemplar antakse kaubasaajale viimase nõudmisel ja III eksemplar (akti konts) hoitakse jaamas. Akti koostamise kohta tehakse märge saatekirja pöördele. Kui kommertsakt koostatakse teel vahejaamas, lisandatakse akti II eksemplar saatekirjale ja saadetakse koos kaubaga sihtjaama. Kommertsakti ärakiri tuleb kaubasaajale või -saatjale välja anda viimase nõudmisel (suulisel või kirjalikul) kolme päeva jooksul allkirja vastu akti kontsul. Akti ärakirja saamist võidakse nõuda 6-kuise tähtaja kestel.

Kommertsakti sisu tuleb täita hoolikalt, kirjeldades täpselt kauba seisundit ja

millistel asjaoludel avastati puudused. Iga le akti küsimusele tuleb anda vastus. Iga- sugused oletused raudtee või saatja süü ja puuduste põhjuste kohta on keelatud. Kauba puuduste või rikete kirjeldamisel ei tohi kasutada üldisi väljendusi, nagu „taara halb“, „kaup rikutud“ jne. Andmed kauba või taara seisundi kohta tuleb kirjeldada täpselt iga rikutud kaubakoha kohta eraldi, näit. „üks kott lõhutud kahest kohast, ühes kohas avaus 5×10 sm, teises kohas 13×20 sm“.

Juhul, kui ühe saatekirja järgi saadetakse kaupu erinimetustega ja kui sel puhul ilmneb kauba puudujääk või riknemine, tuleb nende sisuline ja kaaluline kontroll teostada eraldi iga nimetuse järgi ja vastavalt sellele ära näidata eraldi iga nime- tuse järgi kohtade arv ja kaal.

Kaalu määramisel tuleb aktis näidata, millistel kaaludel toimus kaalu- mine (vagun-, $\frac{1}{100}$ - või $\frac{1}{10}$ -kaaludel), kes kaalus saatejaamas (raudtee või saatja), „brutokaal“, „vaguni arvestatav taara“ või „vaguni kontrollitud taara“, kui see kontrolliti saatejaamas, ja „kauba netokaal“.

Kõikidel juhtudel, kui kauba paigutus vagunis ja laadimine vagunisse võisid mõjutada kauba kaotsiminekut või riknemist, tuleb aktis näidata, kas kauba laadimine vagunisse teostati õieti ja kelle poolt: saatja või raudtee. Kui on ilmnunud mingi pealelaadimise puudus, tuleb seda täpselt kirjeldada, näit. „ker- ged ja õrnad kaubakohad asetatud raskete alla“.

Kauba taara või pakendi puuduste või riknemise korral tuleb aktis näidata, milles seisis puudus või riknemine (vaatide vitsad lõtvunud, praod jne.). Kui aga taara ja pakend on terved, tuleb seda aktis mainida ja märkida, kas kontroll- traat, nõör ja plommid on rikkumata ja sõlmedeta. Kui vagunis on kauba pudenumise või nõrgumise jälgi, mainitakse aktis ühtlasi selle kogus. Vaat-taara puhul tuleb sel juhul mainida vaatide asetus (küljeli, püsti, üksteise peal). Igal juhul tuleb taara või pakendi puuduste puhul mainida, kus kohas vagunis asus puudustega kaubakoht.

Taara vigastuste ja kauba puudujäägi avastamisel tuleb aktis näidata taara val- mistamise materjal, kas see vastas taaras veetava kauba kaalule ja iseloomule, samuti kas kaubakohad on standardsed või isesugused. Kottides veetava kauba kaalu puudujäägi puhul tuleb aktis näidata, kas kotid olid täidetud täismahulisel ja kas kotid on terved, ühesuurused või isesugused. Puistetavate kaupade (suhkur, teravili) kaalulise üldpuudujäägi ja üksikute kohtade vigastuste korral tuleb kõik vigastatud kohad kaaluda eraldi ja märkida, kas kõik selles saadetises olevad kaubakohad (kotid) olid ühesuurused või mitte.

Taara ja pakend avatakse ja kaupa kontrollitakse sisuliselt kauba samasuse, täpse koguse ja seisundi kindlaks tegemiseks.

Sisulisel kontrollimisel võrreldakse kaupa kaubasaaja poolt esitatud arvete, faktuuride või saatelehtedega. Sel puhul tuleb aktis eraldi ära näidata taara täite- ulatus, millises seisukorras oli kauba sisemine pakend; kui ilmnas vaba ruum, siis kas see võis mahutada kaubakohas kindlakstehtud puudujäägi; kui vaba ruum oli täidetud mingi võõresemega (paber, tellis, rauatükk), siis anda nende täpne kirjeldus. Kui kauba võrdlemine toimub esitatud arvega, tuleb aktis näidata ka kauba sortide vastavus arvele.

Kui ilmneb kauba puudujääk saatekirja järgi, mis koosneb mitmest kaubakohast faktuuridega, milles on näidatud kaup iga koha järgi eraldi, tuleb kauba sisulist kontrolli teostada kõikide, niihästi tervete kui ka rikutud kohtade juures.

Kaupade määramise avastamisel (jahu, suhkur) tuleb aktis näidata üle-

vaatusel ilmnenuid välised tunnused, mitme kaubakoha juures seda kindlaks tehti ja kirjeldada asjaolusid, millest võib järeldada, kas märgumine tekkis nimelt teel-oleku ajal või enne seda. Ühtlasi tuleb sel puhul näidata, kus kohas vagunis asusid märgunud kohad (vaguni ukse juures, luukide all, vaguni keskel, alumistes või keskmistes ridades).

Kaupade märgumise avastamisel tuleb ühtlasi tähendada, kas vaguni sisemuses avastati tunnuseid sademete tungimisest vagunisse (vaguni põrandal või seintel).

Kauba märgumise või riknemise avastamisel kinnises vagunis tuleb viimane üle vaadata vaguniameti tehnilise agendi poolt. Kui vagun osutub terveks, kinnitab tehniline agent seda oma allkirjaga kommertsaktil. Kui aga vagun osutub rikutuks, koostatakse selle kohta hiljemalt kommertsakti koostamise päeval tehniline akt, mis kirjutatakse alla jaamaülema ja tehnilise agendi poolt ja lisandatakse kommertsakti algeksemplarile.

Puudujäägi või riknemise ilmnemisel lahtisel veereval koosseisul veetavate kaupade juures tuleb aktis näidata kõik laadimise puudused (kauba asetus, kinnitamine ja kate), kas kauba väliskihis on lehtreid, süvendusi või muid jälgi kauba riisumisest teel.

Erieeskirjade kohaselt veetavate kaupade (valatavate, kiirestiriknevate, elusloomade jt.) puudujäägi või riknemise ilmnemisel tuleb selgitada, kas nende veol on täidetud kõik erieeskirjad selliste kaupade veo kohta ja nende rikkumise korral aktis näidata, milles väljendus eeskirja rikkumine.

Valatavate kaupade veol tsisternides näidatakse aktis vedeliku pinna kõrgus, tsisterni tüüp ja kauba erikaal, samuti kas avastati vedeliku väljajooksu või mitte. Väljajooksu puhul näidatakse selle intensiivsus (ojana, tilkades — „80 tilka minutis“).

Kiirestiriknevate kaupade puudujäägi või riknemise puhul tuleb aktis näidata kaupade laadimise viis (lahtiselt, taaras, riulitel, konksudel); taara seisund; kas vaguni põrandal on jälgi kauba riknemisest tingitud vedeliku nõrgumisest; kas põrandale on nõrgunud soolvett või sulavett vaguni jäälaegastest; millises kohas vagunis asus rikutud kaup; kas külmutusvaguni jäälaegastes on jääd ja millises koguses protsentuaalselt või suhteliselt laegaste mahule ($\frac{2}{3}$, $\frac{1}{2}$, 50%); kas vaguni kere, ukсед, ukسلukk ja sifoonid on terved ja korras; millises seisukorras olid vaguni luugid ja ventilaator (suletud või lahti). Külmakartvate kaupade (juurvili, puuvili, piim, munad) vedude puhul talvisel ajal näidatakse aktis, kas kaup veeti köetud vagunis või mitte; kas kütteseade on korras ja kas seda kasutati õieti. Igal juhul tuleb aktis näidata õhu temperatuur nii väljas kui vaguni sisemuses ja jahutusega veetavate kaupade puhul ka kaupade temperatuur.

Elusloomade veo puhul ilmnenuid õnnetusjuhtumite puhul (haigus, lõppemine, vagunist väljahüppamine jm.) näidatakse aktis, kas saatur oli õnnetuse momendil loomade juures või mitte; kas vagun oli nõuetekohaselt varustatud võredega või kas saaturi poolt ei olnud rikutud mõnda elusloomade veo kohta kehtestatud eeskirjadest.

Igas kommertsaktis näidatakse kindlakstehtud kauba puudujäägi või riknemise summa. Summa kindlaksmääramine toimub kaubasaaja poolt esitatud arve või muude dokumentide alusel, kui need esitatakse. Kui kaubasaaja kahjutasu kindlaksmääramiseks vajalikke andmeid ei esita, tuleb koostada raudtee poolt eriline nimestik faktiliselt olemasoleva kauba kohta, ära näidates kauba sordid ja omadused või koostatakse sel puhul ekspertiisiakt.

Ekspertiisi tehakse ka kauba puudujäägi või riknemise põhjuste kindlaks-

tegemiseks. Ekspertiisi määramise õigus on kommertsakti koostava jaama ülemal. Ka kaubasaajal on õigus nõuda ekspertiisi tegemist. Ekspertidid kutsuvad välja ja määravad nende arvu kindlaks igal juhul jaamaülem. Ekspertiisi tasu määrab jaamaülem ja need kulud tasutakse kaubasaaja poolt, kui ekspertiisi toimus tema nõudel, ja jäävad raudtee kanda, kui ekspertiisi toimus raudtee nõudel.

Nagu eeltoodust nähtub, on nõukogude seadusandlus Raudteede m. ja viimase rakendamiseks antud NSV Liidu Teedeministeeriumi instruksiooni eeskirjadega täielikult kindlustanud kaubasaaja huvid kahjude ärahoidmiseks võimaliku puudujäägi või rikkumise puhul raudteel veetavate kaupade juures. Kui eriti meil vahel esineb nähteid, kus üksikute mitte küllalt teadlike raudtee töötajate poolt eksitakse esitatud eeskirjade vastu, siis tuleb igal kaubasaajal üksikasjaliselt tutvuneda nende, temale seaduse poolt antud õigustega ja taotleda nende rakendamist igal juhul, et kindlustada kõikide asjaolude fikseerimist, mis võivad mõjutada küsimuse otsustamist, kelle süü läbi on tekkinud kauba puudujääk või rikkumine.

IV. Nõudmiste esitamise kord raudtee vastu.

Kauba veo juures tekitatud kahju eest maksab raudtee tasu järgmisel määral:

1) kauba kaotsimineku eest — kaotatud kauba tegeliku väärtuse järgi, kusjuures kaubasaaja on õigustatud lugema kaupa kaotsiläinuks ja nõudma tasu kauba kaotuse eest juhul, kui kauba kohale toimetamisega on viivitatud enam kui 30 öö-päeva, kiirestiriknevate kaupade veol aga üle NSV Liidu teedeministri poolt kindlaksmääratud tähtaja;

2) kauba rikkumise eest — summas, mille võrra vähenes kauba väärtus ja

3) teatatud väärtusega veoks antud kauba kaotsimineku eest — teatatud väärtuse suuruses, kuid juhul, kui raudtee tõestab, et teatatud väärtus ületab tegeliku hinna — tegeliku hinna suuruses (R. m. § 69 ja 72).

Tasumisele kuuluv kaubahind tõestatakse aktsepteeritud maksunõudmisega.

Kauba täieliku või osalise kaotsimineku puhul tagastatakse raudteele tasutud veomaksud vastavalt kaotatud osale.

Neil juhtudel, kui tasutav kaubahind on määratud sihtkoha hinna järgi, tasutud veomaksu ei tagastata.

Nõudmise rahuldamise korral tasub raudtee 6% aastas rahuldatud summalt, arvestades pretensiooniavalduse esitamise päevast kuni raha tasumiseni.

Rikutud kauba vastuvõtmisest võib kaubasaaja või -saatja loobuda ainult sel juhul, kui kauba iseloom, tema rikkumise tõttu on sedavõrd muutunud, et seda ei saa enam kasutada vastavalt tema esialgsele otstarbele.

Kahjude tasumiseks veo juures kaubale tekitatud kahjude eest esitatakse raudteele pretensiooniavaldus adresseeritud sihttee valitsusele. Pretensiooni esitamise õigus on:

1) kauba täieliku kaotsimineku korral — kaubasaatjal või -saajal kviitungi esitamise tingimusel; saajal — tõendi esitamisel kauba väärtuse tasumise kohta;

2) kauba osalise kaotsimineku või rikkumise korral — kaubasaajal saatekirja esitamise tingimusel ja

3) pagasi kaotsimineku või rikkumise korral — pagasikviitungi ja akti esitamise tingimusel.

Pretensiooniavalduses tähendatakse nõudmise sisu ja summa. Avaldusele lisandatakse seda tõendavad dokumendid, eriti originaalsaatekirj, kommertsakt, arve

ja panga õiend arvesumma tasumise kohta. Pretensiooniavalduse esitamisei ilma loeteldud dokumente juurde liisamata jäetakse avaldus raudtee poolt sisuliselt läbi vaatamata ja kahjusaaja kaotab võimaluse kahjude hagemiseks ka kohtu kaudu (R. m. § 99).

Pretensiooni võib tõsta raudtee vastu kuue kuu jooksul, väljaarvatud raudtee-veete ja raudtee-veete-õhutee segavedudest tekkivad pretensioonid, mida võib esitada ühe aasta jooksul.

Neid tähtaegu arvatakse: 1) tasu puhul kauba või pagasi rikkumise või osalise kaotsimineku eest — kauba või pagasi väljaandmise päevast; 2) tasu puhul kauba täieliku kaotsimineku eest — kui kauba kohale toimetamiseks ettenähtud tähtjast on möödunud 30 päeva ja kiirestiriknevate kaupade suhtes — NSV Liidu teedeministri poolt kindlaks määratud tähtaeg.

Raudtee on kohustatud esitatud pretensioonid läbi vaatama ja avaldajale selle rahuldamisest või tagasilükkamisest teatama ühes põhjendustega järgmistel täht- aegadel, arvates pretensiooni saamise päevast:

1) kahe kuu jooksul — igasuguste pretensioonide puhul, mis on tekkinud koha-liku ühenduse vedudest, s. o. vedudest ühel raudteel;

2) kolme kuu jooksul — igasuguste pretensioonide puhul, mis on tekkinud otse-ühenduse vedudest, s. o. erinevatel NSV Liidu raudteedel, kuid ühe saatekirja järgi ja

3) kuue kuu jooksul — igasuguste pretensioonide puhul, mis on tekkinud otsese raudtee-veete segaühenduse vedudest (R. m. § 97).

Kui esitatud pretensioon on raudtee poolt tagasi lükatud või ülaltoodud täht- ajaks jäetud vastamata, siis antakse kahjusaajale hagiavalduse esitamiseks kohtule 2 kuud, arvates raudtee vastuse saamise päevast või selle vastamiseks määratud tähtaja möödumise päevast.

Hagiavaldus esitatakse kohtuasutisse sihttee raudteevalitsuse asukoha järgi. Seega Eesti NSV-s hagiavaldused kuni 10 000 rbl. ulatuses — Eesti Raudteevalitsuse vastu — Tallinna Kalinini r-ni 4. jsk. rahvakohtule ja üle 10 000 rbl. Eesti NSV Ülem-kohtule, kelle otsus on lõplik ega kuulu edasikaebusele. Hagiavaldusele lisanda- takse nõudmist tõendavad originaaldokumendid, mis raudtee on kohustatud preten- siooni tagasilükkamise korral avaldajale tagastama. Hagiavalduse esitamist raud- teelt pretensiooniavaldusele tähtjaks vastuse mittesaamisel ei takista asjaolu, et algdokumendid on hageja poolt esitatud raudteele, kuna viimane on kohustatud need esitama kohtule.

Nõudmiste esitamisel raudteede vastu kerkib üles veel küsimus selle kohta, kuidas toimida juhul, kui raudtee on küll pretensiooni esitaja nõudmise täies summas rahuldanud ja sellekohase teadaande pretensiooni esitajale välja saatnud, kuid viivitab selle tasumisega.

Selline raudtee, jõe- ja merelaevanduse poolt tunnustatud võlgnevus kuulub rahasumma sissenõudmiseks varustamisele notariaalkontori täitepealdisega sel tingi- musel, kui esitatakse: raudtee, jõe- või merelaevanduse poolt kliendile saadetud algkirjaline teadaanne, millest nähtub raudtee, jõe- ja merelaevanduse poolt tun- nustatud summa suurus (Riiginotaritaadi määrustik § 51, p. 12).

V. Nõudmiste esitamise kord meretranspordi ettevõtete vastu.

Kaupade, reisijate ja pagasi veo puhul mereteel NSV Liidu kaubalaevadel tekkivad õigussuhted vedaja (merelaevanduse), kaubasaatja ja kaubasaaja vahel on

peale NSVL Merekaubanduse koodeksi üksikasjaliselt reguleeritud 1945. a. avaldatud NSVL Merelaevanduse RK käskkirjas 20. V 1944. a. nr. 207 „Üldised ja erieeskirjad kaupade, reisijate, pagasi ja kaup-pagasi veo kohta mereteel NSVL Merelaevanduse RK laevadel“ ja on avaldatud „Tariifi käsiraamatus 4-M.“ 1945. a.

Sellekohaselt kannab vastav merelaevandus täit vastutust veoks võetud kauba alalhoiu eest kauba veoks vastuvõtmise momendist kuni selle väljaandmiseni saajale (Eeskirjade § 94).

Kauba kaotsimineku või rikkemise korral vabaneb merelaevandus vastutusest juhtudel, kui see toimus asjaolude tagajärjel, mida ei saanud vältida kohusetruu vedaja hoolitsusega, eriti: loodusjõuliste sündmuste; tulikahju; õnnetuste ja juhuslikkuste tagajärjel merel; võimude tegevuse ja korralduste; sõjalise tegevuse; saatja või saaja tegevuse või hooletuse; kauba omaduste, sisemise rikkemise, loomuliku kao või varjatud puuduste; kauba pakendi väliselt nähtamata puuduste; markide puudulikkuse või selgusetuse ja veetavate elusloomade lõppemise või haiguse tagajärjel; kapteni, teiste laeva ekipaazi kuuluvate isikute ja lootsi tegevuse või hooletuse tagajärjel laeva juhtimisel või roolimisel, välja arvatud tegevuse või hooletuse tõttu kaupade vastuvõtmisel, paigutamisel, hoidmisel, väljaandmisel ja üleandmisel ja inimelude, laevade ja kaupade päästmisel.

Peale loeteldud juhtude vabaneb vedaja kahjude tasumisest kauba kaotsimineku või rikkemise eest, kui see tekkis:

kokkuleppe alusel saatjaga vedamise tõttu laeva pardal; vigastatud pakendi tõttu; ebaõige pealelaadimise tõttu saatja poolt; kiirestiriknevate kaupade puhul — vedamise tõttu selleks eriti sisustamata laeval; temperatuuri ja õhu niiskuse mõjul; koi, närijate või teiste kahjurite poolt ja rikutud kauba eest, mis visati üle parda teiste kaupade rikkemise ärahoidmiseks (Eeskirjade § 98).

Kõikidel eelloeteldud juhtudel aga ei vabane merelaevandus vastutusest, kui kaubakäsitaja tõestab, et kauba kaotsimineku või rikkemine tegelikult ei olnud tingitud neist põhjustest, millele viitab merelaevandus.

Igal juhul ei vastuta merelaevandus kahjude eest, mis ilmnesid kauba juures väliselt terves pakendis.

Merelaevanduse vastu esitatava pretensiooni eelduseks on vorminõuete kohaselt koostatud akt — kommertsakt.

Pretensiooni esitamise õigus on korraldatud üldiselt samade põhimõtete alusel kui raudtee ettevõtete vastu (Eeskirjade § 117).

Pretensiooniavaldus esitatakse kirjalikult sellele merelaevanduse juhatusele, kelle laevadel teostati kaupade vedu (Eeskirjade § 119). Avaldusele lisandatakse nõudmist tõendavad dokumendid, neist veokiri originaalis. Pretensiooniavalduse summas mitte üle 50 000 rbl. on merelaevanduse juhatus kohustatud läbi vaatama ja otsustama 45 päeva jooksul. Otsusest ühes põhjendustega tuleb teatada avaldajale. Pretensioonid summas üle 50 000 rbl. esitatakse merelaevanduse juhatuse poolt 3 päeva jooksul ühes oma arvamusel otsustamiseks Merelaevanduse Keskvalitsusele, kes peab pretensiooni rahuldama või tagasi lükkama 45 päeva jooksul (NSVL Merekaubanduse koodeksi § 247 ja 250).

Pretensiooni tagasilükkamise, osalise rahuldamise või määratud tähtajaks vastamata jätmise korral võidakse esitada hagiavaldus kohtule (Eeskirjade § 122).

Kuna NSVL Merekaubanduse koodeksi §-s 241 on ette nähtud hagiavalduse esitamiseks üheaastane aegumise tähtaeg, arvates kauba väljaandmise päevast või kui kaup välja ei antud, siis arvates päevast, mil kaup kuulus väljaandmisele,

tuleb pretensiooniavaldus esitada merelaevandusele arvestusega, et selle vastamiseks jääks vähemalt 45 päeva (üle 50 000 rbl. — 48 p.) enne aastase aegumistähtaja möödumist. Seega tuleks pretensioon merelaevandusele esitada hiljemalt 46—49 p. enne aastase aegumistähtaja möödumist.

VI. Nõudmiste esitamise kord sisevete transportettevõtete vastu.

Kaupade, reisijate ja pagasi veo puhul NSV Liidu sisevetel vedaja, kaubasaatja ja kaubasaaja vahel tekkivad õigussuhted on reguleeritud peale 20. okt. 1930. a. Sisevete transpordi määrustiku NSVL Jõelaevanduse RK käskkirjaga nr. 185, 8. juulist 1943. a. kehtestatud „Eeskirjades kaupade veo ja laevade ning parvede pukseerimise kohta NSVL Jõelaevanduse poolt“, mis on avaldatud kuni 1. maini 1943. a. „Tariifi käsiraamatus nr. 1-R“.

„Eeskirjad kaupade veo ja laevade ning parvede pukseerimise kohta NSVL Jõelaevanduse poolt“ kehtivad kõikide NSV Liidus asuvate laevasõiduks ning parvetamiseks kõlblike jõgede, järvede ning kunstlike veeteede kohta. Vedajaina esinevad NSV Liidu sisevetel Jõelaevanduse ministeeriumile alluvad laevandused (§ 73), kes mainitud Eeskirjade § 149 kohaselt on vastutavad veoks võetud kaupade puudujäägi ja rikkemise eest.

Laevanduse vastutusest vabanemise põhjused on loeteldud Eeskirjade § 149, 150, 157, 158, 160 ja 161 ja on üldiselt samad, mis on esitatud V peatükis merelaevanduse vastutusest vabanemise põhjustena kaupade puudujäägi ja rikkemise puhul.

Laevanduse vastu pretensiooni esitamise eelduseks on vastava akti — kommertsakti koostamine, kuna kauba vastuvõtmise korral akti koostamata kustuvad kaubasaaja nõudmised laevanduse vastu kaupade puudujäägi või rikkemise eest (Eeskirjade § 149).

Kommertsaktide kohta on kehtestatud NSVL Jõelaevanduse RK käskkirjaga nr. 308, 26. juulist 1940. a. eeskirjad, mis on paigutatud „Tariifi käsiraamatusse nr. 1-R“ lisana § 149 juurde.

Selle Eeskirjade § 149 lisa § 3 kohaselt koostatakse kommertsakt kaubasaaja nõudel, kui kauba vastuvõtmisel sihtsadamas ilmneb:

- 1) kauba või pagasi täielik või osaline kaotamine või rikkemine;
- 2) korratused pagasi või kauba juures ja nende tegelik mittevastavus saatekirja, pagasikviitungi või üleandekirja andmetega;
- 3) kauba valesti nimetamine saatja poolt;
- 4) vale kaalu ülesandmine saatja poolt;
- 5) et saaja ei tunnista kaupa või pagasit omaks;
- 6) dokumentideta kaubakohad või pagas ja
- 7) kui väljanõudmata kauba koht või pagas avatakse selle väärtuse kindlakstegemiseks.

Kauba kaaluvahe ilmnemisel, mis ei ületa kindlaksmääratud loomuliku kaonorme, kommertsakti ei koostata, kui kohtade arv on õige ja kohad on terved ning rikkumata. Selline vahe kaalus vormistatakse kaubasaaja nõudel märkusega saatekirjal sihtsadamale ülema allkirjaga ja kalendaarse sadamatempliga.

Kommertsakt koostatakse sadamaülema või sadama jaoskonna ülema poolt, relvastatud valve esindaja osavõtul ja kaubasaatja või kaubasaaja juuresolekul (Eeskirjade § 149 lisa § 5).

Kui kauba üleandmine toimub punktis, kus puuduvad laevanduse sadama agendid, koostatakse akt kapteni või kipri poolt ja esitatakse kontrollimiseks selle sadama ülemale, kelle alla kuulub antud punkt

Kommertsakt koostatakse spetsiaalsel kinnitatud vormikohasel blanketil samal päeval, kui tehti kindlaks kauba puudujääk või riknemine.

Laevanduse agendid ei tohi keelduda klientuurile akti koostamisest ettekäändel. et puuduvad kauba puudujäägi või riknemise tunnused (Eeskirjade § 149 lisa § 3).

Veolepingust tulenevad pretensioonid esitatakse summas mitte üle 10 000 rbl. jõetranspordi rajoonivalitsustele, kuna ülejäänud pretensioonid esitatakse jõetranspordi valitsustele (riiklikele laevandustele). (Eeskirjade § 163).

Pretensioonide esitamise ja läbivaatamise korra kohta on kehtestatud NSVL Jõelaevanduse RK käskkirjaga nr. 308, 26. juulist 1940. a. eeskirjad, mis on paigutatud „Tariifi käsiraamatusse nr. 1-R“ lisana § 168 juurde.

Selle Eeskirjade § 168 lisa § 6 kohaselt esitatakse pretensioonid veete otsevedude puhul kas saatekoha laevanduse või sihtkoha laevanduse valitsusele, kusjuures sellele lisandatakse pretensiooni tõendavad dokumendid. Veodokumendid esitatakse originaalis. Pretensiooni esitaja vabaneb aga saatekirja esitamise kohustusest, kui ta esitab tõendid, et sihtsadam ütles saajale ära saatekirja väljaandmisest.

Laevandused on kohustatud läbi vaatama kaupade puudujäägi või riknemise puhul esitatud pretensioonid hiljemalt 45 päeva jooksul, arvates pretensiooni esitamise, ja on kohustatud teatama oma otsusest pretensiooni esitajale pretensiooni rahuldamise või osalise või täieliku tagasilükkamise kohta, kusjuures viimasel juhul ühes põhjendustega.

Veolepingust tulenevad nõudmised (pretensioonid kui ka hagid) aeguvad poole aasta jooksul (Eeskirjade § 172).

Aegumise tähtaja algust arvatakse kaupade või pagasi osalise kaotsiminemise või riknemise korral — kaupade või pagasi väljaandmise päevast; kaupade või pagasi täieliku kaotsiminekuga korral — selle kohaletoimetamiseks ettenähtud tähtaja möödumisest. Kaubasaaja võib lugeda kauba kaotsiläinuks, kui see pole välja antud kauba kohaletoimetamiseks ettenähtud tähtaja möödumisest 20 järgneva päeva jooksul (Eeskirjade § 150).

Aegumise tähtaeg peatatakse kirjaliku avalduse esitamise korral pretensioonikorras. Kui pretensioon on tagasi lükatud, siis jätkub aegumise tähtaja jooks päevast, mil avaldajale tehti teatavaks kirjalik vastus ja tagastati avalduse juures esitatud dokumendid. Sellejuures, kui ülejäänud tähtaeg on vähem kui kolm kuud, pikendatakse see kuni kolme kuuni (Eeskirjade § 174).

Nagu eeltoodust järgneb, pole pretensiooni esitamisel laevanduse vastu mitte ainult prejaditsiaalne tähendus, vaid see peatab ühtlasi aegumise tähtaja jooksu. Sellepärast on pretensioonide esitamisele olulise tähtsusega omada kirjalikku tõendit postikviitungi või laevanduse allkirja näol posti kandraamatus, et tõendada pretensiooni esitamise kuupäeva ja sellega aegumistähtaja jooksu peatumise momenti. Samuti on olulise tähtsusega tõendada tarbe korral hagiavalduse esitamisel kohtule momenti, mil aegumise tähtaja jooks jätkus. Selliseks tõendiks võib olla laevanduse vastuse saamise postitempli kuupäev kirjaümbrikul, mispärast viimase säilitamine on oluliselt tähtis.

Vene NFSV Ülemkohtu pleenumi määruse kohaselt 4. juulist 1927. a. tuleb seasdues ettenähtud spetsiaalseid aegumise tähtaegu rangelt silmas pidada ja neid ei

tohi muuta ei poolte kokkuleppel ega kohtu poolt TsK § 49 korras (avaldatud „Tariifi käsiraamatus nr. 1-R“ § 174 lisana).

NSVL Ülemkohtu direktiivkirja nr. 32 alusel 29. juunist 1936. a. tuleb juhtumid, mil sisevete transportetevõtted ei vasta pretensioonile ettenähtud tähtaja jooksul samastada pretensiooni tagasilükkamisega. Pretensiooni esitajal on sel juhul õigus esitada hagi ülejäänud aegumise tähtaja jooksul, kui aga ülejäänud tähtaeg on vähem kui kolm kuud, pikendatakse seda kuni kolme kuuni (avaldatud „Tariifi käsiraamatus nr. 1-R“ § 174 lisana).

Kaupade kaotsimise või rikkumise kohta esitatud pretensiooni tagasilükkamise või osalise rahuldamise korral laevanduse poolt, samuti kui selle vastamata jätmise korral ettenähtud tähtajaks on pretensiooni esitaja õigustatud esitama hagi kohtule vastava laevanduse asukoha järgi (Eeskirjade § 169). Hagiavalduse esitamine kohtule peab seega toimuma kuuekuise aegumise tähtaja kestel, kusjuures see peatatakse kuni vastuse ja dokumentide saamiseni laevanduselt, maksimaalselt, s. o. 45 päevaks ja juhul, kui sellest momendist peale on järele jäänud aegumise tähtajast vähem kui kolm kuud, pikendatakse see kuni kolme kuuni.

EKSPERTIISID.

H. Arumaa,

Üleliidulise Kaubanduspalati Eesti NSV Osakonna Kaubaekspertiisi Büroo juhataja.

1. Ekspertiisi otstarve ja ülesanded.

Ekspertiiside peamiseks ülesandeks on kindlaks määrata kaupade ja toormaterjalide kvaliteet kooskõlas riiklike standardidega. Nagu teada, on peaaegu kõigi tööstustoodete, sisustiste, masinate, tööstuslike toormaterjalide ja toiduainete kohta kinnitatud riiklikud standardid GOST-id (Gossudarstvennoje Obštšesojuznoje standartõ — Riiklikud Üleliidulised standardid), OST-id (Obštšesojuznoje standartõ — Üleliidulised standardid) või tehnilised tingimused koos registreeritud näidistega. NSV Liidus kehtib üle 7500 riikliku üleliidulise standardi (GOST-i või OST-i). Peale selle veel tuhandeid üksikute ministeeriumide normatiive ja tehnilisi tingimusi. OST-id on kinnitatud alates 1926. a. Töö- ja Kaitsenõukogu (CTO) juures asuva Üleliidulise Standardide Komitee (ÜSK) poolt. Alates 1940. aastast Üleliidulise Standardide Komitee loomisega NSVL Rahvakomissaride Nõukogu juures hakkas Komitee kinnitatud standarde nimetama GOST-ideks. Kinnitatud GOST-e hakkas ÜSK välja andma järjekorra numbriks, alates nr. 1, märkides numbriga järel selle aastaarvu kaks viimast numbrit, millal kinnitati või uuendati GOST (näit. GOST nr. 1 — 40). Neis standardides on võimalikult üksikasjaliselt ja täpselt määratud turustatavate kaupade kui ka tööstuslike toormaterjalide kirjeldused ja tingimused, millele need peavad vastama.

Iga riiklik, kooperatiivne või ühiskondlik ettevõtte või organisatsioon, kes ostab kaupa turustamiseks või oma otsesteks tarvidusteks või toormaterjale ümbertöötamiseks, on kohustatud jälgima, et kaubad ja toormaterjalid vastaksid riiklikes standardides ettenähtud tingimustele. Kõik, kes selle vastu eksivad kas hooletuse, tähelepanematuse või asjatundmatuse tõttu, panevad toime riikliku kuritöö ja nad langevad karistuse alla kas administratiiv- või kohtukorras. Ja seda seepärast, et on jätud kontrollimata turustatava kauba või tööstuslikuks otstarbeks tarvitatava toormaterjali nõuetekohane kvaliteet.

Mittetäisväärtusliku kauba turustamisega võidakse petta vähem asjatundlikke kaubaravijatuid (tarbijaid) või jällegi kasutades mittetäisväärtuslikku toormaterjali soodustatakse sellega alaväärtusliku kauba produtseerimist. Ühel kui ka teisel juhul saab kahju riik ja ühiskond.

Mittekvaliteetsete kaupade tootmisega on ilma ratsionaalse ühiskondliku tuluta raisatud ühiskondlikke hüviseid niihästi toormaterjalide kui ka tootmisprotsessi, tööjõu jm. kulutuse arvel.

Selle kohta üksikuid näiteid:

1) Tarvitades täisväärtuslikust looma kroonnahast valmistatavate tänavjalatsite pealsete õmlemiseks alaväärtuslikku niiti ja tarvitades taldadeks õhukest hobusenahast tallanahka, mis vett läbi lasseb, oleme tegelikult tootnud praaki. Pealsete õmblused rebenevad ja tallad vett läbi lastes rikuvad pinsolid, mistõttu jalatsid kaotavad vastupidavuse ja kaob edaspidine tallutamise võimalus. Rääkimata üldisest ühiskondlikust kahjust, mis on saadud praagi tootmisega, on tekitatud suurt majanduslikku kahju eriti just väärtusliku kroonnaha raiskamisega ebaotstarbekalt.

2) Ülikonnariide „Bostoni“ valmistamiseks määratud villapartiist kedrati lõngad nr. 32. Lõngad korrutati lõime jaoks 625 keeruga ühe meetri kohta ja koe jaoks

350 keeruga ühe meetri kohta. Lohaka tööülesannete täitmise tõttu olid lõngad poomile ülesvõtmisel segi aetud ja lõimedeks sattusid lõngad mõlemast erisugusest partiist erisuguste keerdudega, eriti põhjusel, et toorete värvimata erikeerdudega lõngade üksteisest eraldamine ilma luubita on harjumata silmale väga raske. Alles siis, kui kangas oli kootud, pestud, värvitud, kuivatatud ja siledaks pügatud, ilmnesis riidel pikuti kangast triibud (vöödid) ja seda sellepärast, et vähemate keerdudega pehmed lõngad võtavad enesesse värvi vastu sootuks teistsuguses vahekorras kui kõvad rohkemate keerdudega lõngad. Kangas osutus rikutuks. Ja veel halvem, selline riie, ilma et selle defektsust oleks fikseeritud, rändas läbi hulgibaasidest, kaubastust rätsepa töökotta ja sealt ülikonnad kauplusesse müügiks. Nüüd alles ostjate pretensioonide tõttu kutsuti välja ekspert, kes oli sunnitud tunnistama riide praagiks erinevate värvitoonide (vöödilise) tõttu.

3) Mitte kinni pidades seebi keetmisel kindlaksmääratud retseptuurist esineb juhte, et valmis seebisse jääb rohkemal või vähemal määral vabu (sidumata) rasvahappeid või rasva. Säärane seep tarvitamisel ei puhasta pestavaid esemeid, vaid teeb need rasvaseks. Seismisel pikemat aega säärane seep roiskub, tekib vaba rasva lagunemine ja seep lõhnab halvasti. Seep tunnistatakse ekspertiisil tehniliseks praagiks, mis kuulub ümbertöötamisele.

Mitte üksnes ebaratsionaalse tootmisprotsessiga ega ebaõige toormaterjalide valikuga ei tekitata kahju ühiskonnale, vaid ka lugemata paljude teiste nähetega, mis ei ole kooskõlas riiklike standardidega ja tehniliste tingimustega. Näiteks 100 kg kauba taarastamiseks transpordiks peab kast mahuga 235 dm³ olema ehitatud vähemalt 12 mm paksustest laudadest, kusjuures kasti otstel peavad olema raamid 35—42 mm laiused ja 18—22 mm paksused. Kui kast on ehitatud sõrestikuliselt, siis kasti otsaraam peab olema vastavalt tugevamast materjalist. Kasti ehitamiseks tarvitav puitmaterjal peab olema kuiv. Naelte ots peab laudadest läbi ulatuma 7—15 mm pikkuselt, nii et neid otsi oleks võimalik vajalikult kõveraks painutada. Kui neid tingimusi kaupade taarastamisel transpordi jaoks silmas ei peeta ja taarastatakse kaubad (email-, fajanss-, portselan- või klaasnõud jm.) nõrgema ehitusega kasti, litsutakse kastid raskuse tõttu transpordil kokku või purunevad täielikult, mille tagajärjel kaupade rikkumine ja purunemine võib järgneda möödapääsmatult.

Kõigil eespooltoodud juhtudel on praakkauba eest vastutav see isik või asutus, kes tootis defektset kaupa kas ebaõige tehnilise töötlemisprotsessi rakendamisel või otstarbele mittevastavate ja mittekvaliteetsete toormaterjalide kasutamisel töötlemisprotsessis või kes soodustas kas lohakuse või asjatundmatuse tõttu praaktoodete käibele laskmist ja tarbijale müümist või defektide tekkimist transpordil.

Ekspertiiside ülesandeks on ära määrata, kas turustatav kaup või töötlemiseks tarvitav toormaterjal on täisväärtuslik. Kui ta seda ei ole, siis mis osas ja mis-sugusel määral ilmneb mitte-täisväärtuslikkus ja milles seisnevad defektid. Ühtlasi määrab ekspert ära defektsete kaupade, toormaterjalide allahindluse määra ja ots-tarbe, milleks võib neid kaupu kasutada.

Ekspertiisi tulemuste kohta koostab ekspert akti üksikasjalise asjaolude kirjeldami-sega ja andmetega.

Ekspertiisi otstarve on kaitsta tarbija ja riigi huve.

Et neid ülesandeid väärikalt täita, on vaieldamatu, et ekspert peab olema kõrge kvalifikatsiooniga eriteadlane ja suurte töökogemustega isik omal erialal.

2. Õiguslikud alused ekspertiiside tegemiseks.

NSVL RKN-i määрусega nr. 51 — 29. augustist 1939. a. on kehtestatud NSVL RKN-i juures asuva Riikliku Arbitraaži instruksioon pretensioonide esitamise korra ja tähtaegade kohta mittevastava kvaliteediga kaupade müümisel ühe riikliku, kooperatiivse või ühiskondliku organisatsiooni poolt teisele. Selles instruksioonis on määratud, et kauba (valmistoodete, toormaterjalide, sisustiste, masinate, toiduainete jne.) vastuvõtja on kohustatud kontrollima kauba kvaliteeti, markeeringut ja kompleksust määratud tähtaegadel, arvates kauba kohalejõudmisest, vastuvõtmisest või varjatud puuduste avastamisest.

Et vastuvõetavas kaubas esinevaid defekte avastada, peab kontrollimine kauba vastuvõtmisel toimuma põhjalikult ja asjatundlikult vilunud kaubatundjate osavõtul.

Kauba vastuvõtjad peavad teadlikud olema vastuvõetava kauba kohta kehtestatud standardidest, tehnilistest tingimustest ja kinnitatud näidistest.

Ainult pealiskaudne ülevaatus võib end rängalt kätte maksta hilisemal defektide ilmnemisel, mil pretensiooni esitamise tähtajad kaubamuretseja vastu on lastud aeguda, rääkimata ametialasest vastutusmenetlusest kaubavastuvõtja vastu, kes lohakusest, hoolimatusest või asjatundmatusest tingitult jättis õigeaegselt avastamata kaubasaadetes esinevad defektid.

Et vältida mittekvaliteetsete, mittekomplektsete nõutava markeeringuta, puudliku ja rikutud pakendiga, taaraga, mitteläieliku kaaluga kaupade vastuvõtmist, peab kauba vastuvõtja olema suurte eriteadmistega asjatundja omal alal. Mitte üksnes hankija (kauba müüja) vastu ei tarvitse tekkida kaubasaajal (kauba vastuvõtjal — ostjal) pretensioone, vaid neid võib tekkida ka transpordiorganisatsioonide (asustite) vastu juhul, kui kaup on mitmesugustel asjaoludel riknenud transpordil või on transpordil kaupa kaduma läinud.

Pretensioonide esitamise kord ja selle tähtajad on peajasjalikult fikseeritud just eespoolmainitud NSVL RKN-i juures asuva Riikliku Arbitraazi instruksioonis (kinnitatud NSVL RKN-i määrusega nr. 51 — 29. 08. 39). Selles antud tähtaegu ja korda on käsitatud allpool.

Kui kauba vastuvõtja on kaubasaadetes avastanud ükskõik missuguseid defekte, mis ei ole lubatavad riiklike standardide, tehniliste tingimuste ega muu kehtestatud korraga, tuleb selle kohta koostada vastav akt. Akti koostamiseks tuleb pädevate õigustega ekspertiisibüroost kohale kutsuda ekspert kauba üksikasjaliseks ekspertiisimiseks.

Ekspertiisiakt on poolte, s. o. hankija ja kaubatootja vahel lahkarvamiste lahendamisel üks asitõendavaid dokumente ekspeditava kauba kohta ja nimelt, kas antud kaup on täisväärtuslik kvaliteedilt, markeeringult, pakendilt jne. või ei ole seda mitte. Viimasel juhul kirjeldab ekspert oma aktis üksikasjaliselt esinevaid puudusi, puuduste ulatust ja määrab ära ilmnunud defektide alusel kauba sordilisuse, allahindluse määra, arvates täisväärtuslikust või vastava sordi kaubast või kui kaup avastatud defektide tõttu üldse ei vasta oma otstarbele, siis otstarbe, milleks seda tuleks kasutada. Ekspertiisiakti põhjal on kaubasaajal õigus esitada hankija vastu kahjutasu nõudmine ja keelduda tasumast arve summat ekspertiisil määratud allahindluse, trahvi ja kahju summade ulatuses.

Kõigi kaubaliikide ekspertiiside alal töötab Eesti NSV-s alates maikuust 1946. a. Üleliidulise Kaubanduspalati Eesti NSV Osakonna Kaubaekspertiisi Büroo.

Üleliiduline Kaubanduspalat on ühiskondlik organisatsioon, kes töötab iseseisva põhikirja alusel, mis kinnitatud NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu poolt 2. augustil 1943. a. Peale muude kaubandust ja tööstust arendavate ülesannete on põhikirja järgi Üleliidulise Kaubanduspalati ülesandeks ka kauba ekspertiiside tegemine.

Peale Üleliidulise Kaubanduspalati Eesti NSV Osakonna Kaubaekspertiisi Büroo töötab ka veel kõigi kaubaliikide ekspertiiside alal Eesti NSV Kaubandusministeeriumi Kaubaekspertiisi Büroo alates 1947. a. augustikuust. Viimane on ellu kutsutud Eesti NSV kaubandusministri käskkirjaga nr. 198 — 19. augustist 1947. a., mis omakorda põhjeb NSV Liidu kaubandusministri käskkirjal.

Peale nende kahe ekspertiisibüroo võivad Eesti NSV-s kaupade kvaliteeti määrata ka üksikud riiklikud inspektuurid nende erialasse kuuluvate kaupade osas, kuid mitte toimetada kaupade ekspertiise selle tätes ulatuses.

3. Ekspertiiside tegemise kord.

Et teha teatava kauba ekspertiisi, tuleb ekspertiisi taotlejal ekspertiisibüroole esitada vastav avaldus. Avaldus võib olla kas kirjalik või suuline, viimane isiklikult avaldatud või telefoni teel edasi antud. Avalduses tuleb tingimata täpselt ära märkida ekspertiisi ülesanne ja nimelt, mida soovitakse ekspertiisiga ära määrata.

Ülesanne peab olema selgelt ja täpselt formuleeritud. Ebaselge ülesande tõttu ei anna ekspertiis soovitud tulemusi.

Näiteks: Tartu Kaubastu kirjaga nr. 4-518 — 6. okt. 1947. a. teatab: „Palun teha kvaliteedi ekspertiisi ühe platvormi soola kohta“. Taotleja ei määra oma kirjas ära,

kas tuleb määrata soola toidukõlblikkus, sordilisus, niiskuse sisaldavus või koosseisulisi näitajaid. Ekspert võtab keskmised proovid ja laseb määrata niiskuse % ja vees lahustamata ainete jäägi, mille tulemusena sool tunnistatakse mittestandardseks. Tartu Kaubastut ei huvita aga nii palju küsimus, kas sool on I sorti või on see mittestandardne, vaid huvi on selles, kui palju soolast on toidukõlblik ja kui palju toiduks kõlbmata. Toidukõlbmatuks muutus osa soola selle tõttu, et soola veeti lahtisel platvormil ja pealmised kihid olid välisilmastiku mõju all, mille tõttu soola pealmised kihid riknesid pealangeva suitsu, tahma, tolmu jm. tõttu. GOST nr. 153-41 «Соль поваренная пищевая — keedusool, toidu» punkt 19 on järgmine: „Soola vedu tarbijaile tootlustamise otstarbeks on keelatud toimetada lahtisel platvormil. Samuti ei ole seda lubatud teha kinnistes vaguneis, milles on veetud loomi ja vaguni külge lõhna jätvaid kemikaale“.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruse nr. 2443 — 7. juulist 1947. a. alusel on soolatootustel ainult erakordselt lubatud laadida soola lahtistele platvormidele 1947. a. III kvartaali jooksul. Lahtisel platvormil soola transportides muutub selle pealne kiht toidukõlbmatuks, kuid on siiski veel kasutatav tehniliseks otstarbeks.

Ekspertiisi taotleja avalduse põhjal annab ekspertiisibüroo ekspertidele kirjaliku korralduse ekspertiisi tegemiseks, ära märkides ekspertiisi ülesande, kauba asukoha ja täitmisele asumise aja. Korraldus on ekspertidele ekspertiisi tegemise aluseks. Ekspertidele on keelatud ilma ekspertiisibüroo loa ekspertiisi teha.

Üleliidulise Kaubanduspalati Eesti NSV Osakonna Kaubaekspertiisi Büroo ekspertiiside tegemise korra alusel tuleb kaubapartiid ekspertiisiks esitada sorteeritult (punkt 16 ja 17) ja nimelt:

„Vaidluse all oleva prakeeritud kaubapartii või selle osa, eriti aga üksikesemed, mille omaduste hindamisel on poolte vahel tekkinud lahkarvamisi, peab ekspertiisiks esitama sorteeritult, eraldades selle osa, mis ei vasta OST-ile, GOST-ile, näidisele ja lepingu tingimustele sordi, omaduste ning hinna suhtes.“

Kui ekspertiisiks esitatud kaubapartii ei ole sorteeritud kujul, on ekspert õigustatud ekspertiisi tegemisest keelduma, koostades selle kohta vastava akti ja leppides taotlejaga kokku ekspertiisi tegemise aja suhtes“.

Kauba sorteerimiseks võib ekspert anda kohapeal juhendeid. Sorteeritud kujul esitatud kauba ekspertiis annab taotlejale täpsemad tulemusi ja sellest on taotleja ise huvitatud. Sorteerimata kauba partii kohta võib määrata sordilisust vaid katseliselt keskmises profiilis. On võimalik, et katseliselt määratud kogu partii sordilisus ei ühti alati üksikute kaubapartii osade sordilisusega.

Näiteks: Määrates hulгимүүги organisatsioonis viltsukkade sordilisust partii kohta katseliselt, keskmise valiku järgi võetud ühe osa vaatlemisega, ei ole see alati nii täpne, kui seda saaks määrata kogu partii läbisorteerimise teel. Vildi partii, osade kaupa sattudes jaemүүги organisatsioonides, võib seal üksikasioonil sorteerimisel oma sordilisuse profiilis lahku minna katseliselt määratud profiilist. Juhul, kui ühe osa profiil on nõrgem ja jaemүүги organisatsioon esitab nõudmise hulгимүүги organisatsiooni vastu, ei saa viimane seda enamikul juhtudel tähtaegade möödumise tõttu enam edasi esitada hankija vastu, vaid peab vahe enda kahjuks kandma koos trahvidega.

Katseline sordilisuse määramine on kasutatav suurte koguste juures, kus keskmiste proovide arv on küllalt suur, et õiget tulemust välja tuua. Väiksemate koguste juures tuleb eelistada alati täielikku sorteerimist.

Osa kaupade juures ei ole üldse lubatud sordilisust määrata katseliselt, vaid nõue on, et tuleb sorteerida kogu partii.

Näiteks: ОСТ НКЛП № 1831 «Правила разбраковки чулочных изделий в готовом виде — OST KTRK nr. 1831 Suka-soki prakeerimise kord» järgi sukade sordilisuse määramisel organoleptilisel teel on NSVL Kergetööstuse Rahvakomisariaadi 1941. aasta ostu-mүүги põhitingimuste alusel võimalik allahindlusi ja trahve määrata vaid faktiliselt läbivaadatud kauba kogustelt, s. t. sordi määramisel tuleb eranditult läbi vaadata kogu partii.

Organisatsiooni sisekord, kus tehakse ekspertiisi, on ekspertidele kohuslik. Ekspertiiside tegemisel on ekspert kohustatud juhinduma kõigist ekspertiiside tegemiseks kehtestatud seadustest ja NSVL MN-i juures asuva Riikliku Arbitraazi instruksiooni-

dest, eriti 29. aug. 1939. a. instruksioonist. Mainitud instruksioon nõuab hankija esindaja väljakutset ekspertiisi juurde, kui ostja ja hankija või viimase esindaja asuvad ühes asustatud punktis. Kui hankija ja ostja asuvad isesugustes asustatud punktides, siis on hankija esindaja väljakutse ekspertiisiakti koostamisele sunduslik vaid juhul, kui see on ette nähtud vastavas lepingus. Väljakutse peab hankijal enne ekspertiisi käes olema:

a) kui hankija ja ostja asuvad ühes ja samas asustatud punktis — mitte hiljem kui 24 tundi, kiirelatriknevate kaupade puhul — mitte hiljem kui 2 tundi enne akti koostamist; b) kui pooled asuvad isesugustes asustatud punktides — siis ajal, nagu see on ette nähtud vastavas lepingus.

Hankija kohaloleku nõue on oiulise tähtsusega. Hankijal kui kostjal on õigus kontrollida, kas ekspertiisiakt koostatakse nõuetekohaselt ja kas keskmised proovid võetakse õieti. Hankija esindaja puudumine sellel puhul, kui see on seaduse järgi nõutav, on aluseks, et hagi hankija vastu jäetakse rahuldamata.

Kui õigeaegselt äraantud kutse peale vaatamata hankija esindaja ei ilmu akti koostamisele, siis tuleb ekspertidele esitada dokumendid, millest nähtub, et kutse on õigeaegselt kätte toimetatud. Ekspert on kohustatud seda kajastama ekspertiisiaktis vastaval kohal. Kui hankija esindaja õigeaegse kutse peale vaatamata jääb kohale tulemata ja see asjaolu ekspertiisiaktis on kajastatud, siis ei ole Riiklikul Arbitraažil põhjust hagi hankija vastu rahuldamata jätta põhjusel, et hankija esindaja ei olnud kohal.

Kui ekspertiisitava kauba omaduste määramisel on vaja teha laboratoorseid analüüse, siis peab näidiseid või keskmiisi kaubaproove uurimiseks võtma ekspert isiklikult. Näidiste või keskmiiste proovide arv, nende valik, pakkimise ja säilitamise viis kuni analüüsi tegemiseni peab vastama lepingule, OST-ile, GOST-ile või tehnilistele tingimustele, mis peab kajastatud olema ekspertiisiaktis või aktis, mille ekspert koostab näidiste või keskmiiste proovide võtmiseks.

Proove tuleb võtta, näit. peensuhkru osas, GOST 23-40 «Правила приемки и методы испытаний сахара-песка и сахара-рафинада — Feen- ja tükksuhkru vastuvõtu kord ja määramise meetodid“ alusel igast suhkruvagunist — keskmine proov 1,3 kg; tükksuhkru vagunist 2,0 kg. Või osas GOST nr. 37—40 «Масло коровье — või“ tuleb võtta proovid vee ja soola sisaldavuse määramiseks mitmesugustes kogustes, olenedes sellest, kui suur on ekspertiisiks esitatud võipartii (kuni 10% pakenditest — igaühest 50 g). Liha, kala ja puuvilja konserve osas OCT НКПП № 559 — «Методы испытания консервированных пищевых продуктов — OST TTRK nr. 509 — Консервеeritud toiduainete määramise meetodid“ punkt 5 järgi igast ekspertiisitava, üleantavast partiist $\frac{1}{30}$ %, kuid mitte vähem kui 10 karpi.

Kui proovide võtmise kord ja kogus ei ole vastavais dokumentides määratud, siis tuleb võtta kolm proovi nende esindajate juuresolekul, kes võtavad osa akti koostamisest, viimaste allkirjadega proovidel või lipikuil. Ekspert peab proovid plommima või märkima ekspertiisibüroo pitsatiga.

Üks proovidest jääb ostjale, teine ekspertiisibüroosse kuni ekspertiisi järelduste lõpliku selgitamiseni; kolmanda proovi saadab ekspert büroo kaaskirjaga erapoole-tusse laboratooriumi analüüsimiseks kirjas nõutud näitajate ja meetodi kohtaselt. Kuni analüüsi tulemuste saamiseni loetakse ekspertiisiakt lõpetamatuks.

Keskmiiste proovide võtmise meetodil on oluline tähtsus otsuse tegemisel kogu kaubapartii kohta. Mida rohkematest kohtadest on proove võetud, seda tõenäosem tuleb keskmine proov. Proovide võtmise kord on ette nähtud vastavais GOST-ides.

Näiteks: Peensuhkru puhul tuleb GOST nr. 23—40 järgi keskmine proov võtta 10% kottide üldarvust proovioraga. Igast kotist tuleb kolmest isesugusest kohast ühesuurune kaaluline kogus võtta. Võetud proovid tuleb keskmiiste proovi saamiseks hoolikalt segada.

Majapidamisseebi puhul GOST nr. 2994 — 45 «Мыло хозяйственное твердое экономическое — Majapidamisseeb—tükides“ alusel eraldatakse seebipartiist üks protsent kaste, kuid mitte vähem kui 2 kasti. Iga kasti keskelt võetakse prooviks 3 tükki seepi.

Sukkade puhul OCT НКЛП № 37504 «Отбор проб и методы испытаний чулочных-носочных изделий — OST KTRK nr. 37504 — Suka-soki toodete määramise meetodid ja proovi võtmine“ alusel sukkade füüsilis-mehaaniliste kvaliteedi näita-

jate määramiseks tuleb võtta sukapartiist kuni 6000 paari analüüsimiseks 12 paari. Partiist üle 6000 paari — 18 paari.

Tuletikkude puhul GOST nr. 1820-45 «Спички — Tuletikud» eraldatakse 2% originaalkastidest, kuid mitte vähem kui 5 kasti. Igast kastist võetakse katsetamiseks 20 karpi. Juhul, kui katsetamise tulemused ei anna rahuldavaid tulemusi, s. t. ei vasta standardile, toimetatakse teistkordne katse, kuid siis kaks korda suurema proovide arvuga. Teistkordse katsetamise tulemused on lõplikud.

Analüüsiks võetud proovi kogus tuleb märkida ekspertiisiakti vastavasse lahtirisse ja see on raamatupidamises aluseks kauba mahakandmiseks laoseisust.

Ekspertiisi taotleja organisatsiooni esindaja ei ole akti koostamise juures erapooletu vaatleja, nagu seda paljudes kaubanduslikes organisatsioonides arvatakse. Taotleja esindaja on akti koostamise osaline ühe poole esindajana. Tema ülesanne on kaupa ekspertiisiks esitada ning esile tuua kõik asjaolud, mis temal on teada selle kauba seisundi kohta. Samuti peab taotleja esindaja esitama eksperdile ekspertiisitava kauba kohta kõik dokumendid, nagu arved, veokirjad, kvaliteedi tõendid, ostulepingud, ostu-müügi põhitingimused, kinnitatud etaloonid jne. Kui lepingut, tehnilisi tingimusi või kinnitatud näidiseid eksperdile ei esitata, siis on ekspert kohustatud seda aktis märkima ja oma otsuses kajastama.

Sordilisuse määramisel on ekspert kohustatud juhinduma vastavaist GOST-idest ja OST-idest selle peale vaatamata, kas kaupa toodetakse üleliiduliste standardide, Eesti NSV Ministrite Nõukogu või selleks seadusega lubatud keskasutiste poolt kinnitatud hindade ja tehniliste tingimuste ning kalkulasioonide alusel.

Näiteks: villaste kangaskaupade puhul: GOST nr. 358-41 «Сортность готовых тканей, вырабатываемых шерстяной промышленностью — Villatööstuste poolt toodetavate valmiskangaskaupade sordilisus», puuvillaste kangaskaupade puhul: GOST nr. 161-41 «Сортность готовых тканей, вырабатываемых хлопчатобумажной промышленностью — Puuvillatööstuste poolt toodetavate valmiskangaskaupade sordilisus», nahast jalanõude puhul GOST nr. 179-4 «Обувь механического производства — Mehaaniliselt toodetud jalatsid», kroomnaha puhul GOST nr. 338-41 «Сортировка кож хромовых для верха обуви — Kroom-pealsenahkade sorteerimine».

Kauba kvaliteedi määramise alusteks ekspertidele on juhtudel, kui kaupa turustatakse üleliidulistes hinnakirjades avaldatud hindade alusel, vastavad GOST-id ja OST-id ning hinnakirjas märgitud näitajad. Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt kinnitatud hindadega turustatavate kaupade kvaliteedi määramise alusteks on kinnitatud proovid ja tehnilised tingimused ning kalkulasioonid, mis on esitatud koos hinna taotlusega tootjate poolt. Peab mainima, et tootjate poolt on tehnilised tingimused sageli esitatud puudulikult. Näiteks: villaste riiete osas: Kohaliku Tööstuse Ministeriumi Tekstiiltööstuse Peavalitsuse poolt esitatud paliturii art. 100 (Tekstiiltööstuse „1. detsember“ toode) peab sisaldama 28% kaltsu. Ei ole aga öeldud, kas kaltsuvill peab olema karboniseeritud või mitte. Ei ole öeldud, kas kogu laiuse juures 144 sm riie on dekateeritud või ei ole.

Juhul, kui kohalikud tehnilised tingimused on puudulikud, on ekspert paratamatult sunnitud juhinduma kvaliteedi määramisel üleliidulistest standardidest, mis mõnigi kord on meie tööstuste liiga ranged.

Akti koostamisel peab ekspert andma täpse ülevaate nähtud asjaoludest ja andma selge vastuse temale esitatud küsimustele. Sellepärast tuleb akt koostada selgelt, üksikasjaliselt ja põhjendatult, vältides hajuvaid sõnastusi, kuid kajastades kõiki olulisi asjaolusid. Eriti on see oluline pakendi vigastuste ja kontroll-plommide osas, kui tegemist on kauba puudujääkidega.

Riikliku Arbitraazi instruksiooni punkt 8 alusel peab kaubasaaja nõudma transpordisorganisatsioonidelt vastava akti koostamist, kui on rikutud transpordil kehtivaid määrusi ja on tekkinud asjaolud, mis mõjuvad kauba kvaliteedile. Kui ostja (kaubasaaja) neil puhkudel ei nõua vastava akti koostamist, siis ei ole temal õigust hankijalt nõuda neid kahjusid, kompensatsioone, mida ta võis nõuda transpordiorganeeilt, kui oleks koostatud nõuetekohane akt.

Ekspert algab kauba iseloomustamist välise vaatluse kirjeldusega ja on kohustatud vajaduse korral kaubasaaja tähelepanu juhtima puudustele ja soovitava nõuetekohaste sammude astumist, hoiatades ekspertiisitaotlejat tagajärgede eest, mis võivad tekkida, kui ei toimita õigesti.

Näiteks sai Spetstorg Tallinnas 1. oktoobril 1947. a. vaguni arbuuse Erikaubastu Peavalitsuse varumiskontoritlt Nikopoli jaamast. Arve nr. 26 järgi 9. septembrist 1947. a. pidi olema arbuuside kogukaal 10 360 kg. Arbuusid olid vagunis lahtiselt, välja saadetud ilma saattjata ja vastavalt raudtee saatekirjale nr. 27869 plommitud Nikopoli raudteejaama plommidega. Kaubasaaja ei avanud vagunit enne eksperti kohaleilmumist. Ekspert, kohale ilmudes, tegi selgeks, et vagun ei olnud enam plommitud saatejaama, Nikopoli, plommidega, vaid raudteejaama Unetša plommidega. Eksperti juhtnõuade alusel nõudis kaubasaaja vaguni kontrollkaalumist Tallinna jaamas ja vastava akti koostamist. Kontrollkaalumisel selgus, et vagunis olevate arbuuside netokaal oli tegelikult 9240 kg märgitud 10 360 kg asemel või 1120 kg vähem. Koostatud akti alusel kindlustas kaubasaaja endale nõudeõiguse kaalu puudujäägi osas Raudtee kui transpordiasutise vastu, milline õigus oleks kaduma läinud, kui vagun oleks avatud ilma akti koostamata. Sellised asjaolud peab ekspert kajastama aktis. Niisama oluline on pakendite vigastuste märkimine ekspertiaktides.

Peale välise vaatluse tulemuste kirjeldamist iseloomustab ekspert kauba defekte, kusjuures märgib ära nende tekkimise põhjusi. Edasi märgib ekspert ekspertiaktis ekspertiisitaotleja ning eksperti poolt rakendatava defektidega kaubapartii praakimise, sorteerimise või selgitamise meetodi, poolte peamised lahkavamused ja tellimisele, OST-ile, GOST-ile, näidisele ning tehnilistele tingimustele mittevastavuse määra.

Otsuses peab ekspert märkima:

a) täpsed vastused kõigile ekspertiisiks ülesseatud küsimustele;
b) allahindluse määra ühes täpse põhjendusega;
c) juhendi, milleks võiks kasutada kaupa juhul, kui see ei vasta otsesele otsustarbele;

d) profülaktilise iseloomuga vahendid, mis väldivad kaubasordi nõrgenemise või mittekonditsioonilise, mittekompleksuse ja mittesordilise (mõõdet, värvus jms.) tekkimise juhuste kordumist;

e) trahvisanktsioonide määra markeeringu puudumise või puudulikkuse puhul.

Markeeringu tähtsus ei seisne üksis selles, et see võimaldab paremat kauba käitlemist, vaid see on vahend kauba kvaliteedi kontrollimiseks ning teeb kaubatootja, mitte üksnes müüja, vastutavaks tarbija ees. Iga kaubaliik nõuab erisugust markeeringut ja see on ette nähtud vastavasis seadustes, GOST-ides ja ministriumide eeskirjades.

Näiteks villaste kangaskaupade puhul GOST nr. 878-41 «Складка, уборка, маркировка и упаковка тканей и штучных изделий вырабатываемых шерстяной промышленностью — Villatööstuste poolt toodetavate tüki- ja kangaskaupade nappamine, pakkimine ja markeerimine» järgi peavad kanga mõlemas otsas olema kontrolltribud ja tootja tempel pahempoolsel küljel ning külge õmmeldud lipik, millel peavad olema järgmised andmed: ettevõtte nimetus ja aadress, kanga nr., riide nimetus, artikli nr., värv ja mustrit number, sort, tükkide arv (üks kangas võib koosneda kuni 3 tükkist), meetrite arv, dekateerimine, prakeerija nr., väljalaske aeg, jaemüügi hind, tegelik kanga kaal, laius, kvalifikatsiooni indeks ja standardi nr.

Majapidamisseebi puhul GOST nr.2994-45 «Мыло хозяйственное твердое экономическое — Majapidamisseep tükkides» järgi on nõutav, et igal seebitükil oleks märgitud tootja ettevõtte tootmismärk ja asukoht, seebi nimetus (lühendatud kujul) ja sort, garantii arv (rasvhapete ja naatrium-silikaadi sisaldavus grammides) ja GOST-i number.

Kalakonservide puhul — Eesti NSV kalatööstuse rahvakomissari käskkirja nr. 262 — 13. detsembrist 1945. a. alusel tuleb stantsimise teel tingmärkidega markeerida konservikarbi põhjal — indeks „P“ (рыбные — kala), kombinaadi number, konservide valmistamise aastaarvu viimane number.

Kaanel: vahetuse järjekorra number, konservi valmistamise kuupäev (2 märki), valmistamise kuu (märgitud tingtähtedega), sortimendi number (3 märki).

Etiketidele trükitakse: ministriumi nimetus, peavalitsuse nimetus, kombinaadi nimetus, tööstuse asukoht, toodangu nimetus, sort, netokaal, kombinaadi märk.

Omalaadilise ala kauba ekspertiisidest moodustavad küsimused pakend-taarast. Pakend-taara peab kaitsma kaupa väliste mõjude ja vigastuste eest. Olgugi, et markeeringu ja pakend-taara kohta on ekspertiis-aktides eriküsimused, on taara kvali-

teedil ja seisukorral oluline tähtsus, mida tuleb kirjeldada ka üldiseloomustuses. Mittekvaliteetne taara on sageli kauba kvaliteedi rikkumise põhjuseks.

Riikliku Kreenholmi Manufaktuuri lõngasaadetiste juures esineb pikemat aega juhtumeid, kus lõngad pakitakse tooretest laudadest valmistatud kastidesse. Selle tagajärjel riknevad kastides poolid, mis on toorete kastilaudade läheduses. Lõngapoolidel tekivad hallituse tundemärgid; lõng kattub sinakas-hallide ja pruunikate täppidega. Tulemuseks on, et lõng nõrgeneb oma kõvaduses, ei värvu ühtlaselt ja muutub praagiks. Üht säärast tüübilist juhtu on fikseeritud ÜKP Kaubaekspertiisi Büroo aktis nr. 699 — 3. juulil 1947. a. Selle akti põhjal tuli ülalpool kirjeldatud põhjustel lõngasaadetistes, mis koosnes 60 kastist (kogu netokaal 5038,5 kg) tunnistada trikootööstuses tarvitamiseks sobimatuks praagiks 251,9 kg lõnga.

GOST-ides ja hinnakirjades on määratud iga kaubaliigi jaoks vastav pakend, ühtlasi ka see, kelle kulul peab pakkimine toimuma, kas ostja või müüja kulul.

Näiteks jalanõude puhul peab tootja üleliidulise nahkjalanõude jaemüügi hinnakirja alusel omal arvel jalanõud taarastama, paelad peale panema ja ühe paari viisi pappkarpi pakkima. Karpi pakkimist ei nõuta juhtnähast jalanõude, toatuhvlite ja sandaalide turustamisel.

Paberosside pakkimine GOST B — nr. 1505—42 „Папиросы мундштучные — paberossid“ pakkimine peab toimuma järgmiselt:

Paberosse pakitakse esijärjekorras karpidesse, siis 400—1000 paberossi karpidega paberist pakendisse või seotakse kokku paberlindiga. Paberist pakendi omakorda laotakse tihedatesse vineerist või laudadest kastidesse, millel ei ole kõrvallõhna. Kohalike vedude puhul on lubatud kasutada nn. inventar-kaste. See tähendab kaste, mis on hankija inventar. Nendes toimetatakse paberossid kohale. Tühjendatakse kohapeal, s. t. ostja laos, kohe kauba üleandmisel ja tagastatakse samas kaubamuretsejale. Inventar-kastid on hankija omandus ega kuulu üleandmisele ega arvestamisele kauba dokumentides. Inventar-kastid peavad oma ehituselt ära hoidma paberosside rikkumist ja vigastusi transpordil ja peavad olema puhtad ja ilma kõrvallõhnata.

Lahtiste ja pakis makaronide pakkimine peab GOST nr. 3524 — 47 „Ящик для макаронных изделий — Makaronide kastid“ järgi toimuma puust kastidesse mahuga 35 kg makarone. Kasti otsad peavad tugevdatud olema kahe vertikaal-põõnaga. Kasti sisemised mõõdud peavad olema järgmised: pikkus 565 mm, laius 430 mm, kõrgus 310 mm. Peale selle on sama GOST-iga määratud ära, millises paksuses ja mõõtudes peavad kasti laudad olema ja milliseid naelu tuleb tarvitada.

4. Tähtajad ekspertiisiide tegemiseks.

Ekspertiisiakte selleks, et neile anda seadustes ettenähtud jõudu, tuleb vormistada rangelt kindlaksmääratud korra järgi, kindlaksmääratud tähtaegadel. Tähtaegadest ülemineku puhul kaotab ekspertiisitaotleja nõudeõiguse hankija vastu. Ekspertiisiakt jääb ettevõttele vaid ühe erapooletu ja asjatundliku dokumendina aluseks kauba edaspidisel käitlemisel kas hinna või otstarbe suhtes.

Ekspertiisiaktidel tuleb märkida kaks kuupäeva. Mõlemal kuupäeval on isegune tähtsus juriidiliselt seisukohalt.

Ekspertiisiakti koostamist alustatakse koostamise aja märkimisega nn. „koostamise kuupäev“. See tähendab kuupäeva, millal alustati akti koostamist ja lõpetati kaupade faktiline ekspertiimine (näit. 10—15. 12. 47).

Teine kuupäev, nn. „registreerimise kuupäev“, tähendab ekspertiisiakti vormilise lõpetamise kuupäeva, s. o. kuupäeva, mil akt registreeriti ekspertiisibüroos.

Akti koostamise aeg on määratud kas Riikliku Arbitraazi instruksiooniga 29. augustist 1939. a., vastavate GOST-ide või OST-idega või pooltevaheliste ostumüügi põhitingimustega või erilepingutega.

Riikliku Arbitraazi instruksiooni punkt 3 alusel peab ostja kontrollima kaupade kvaliteeti, markeeringut ja kompleksust:

a) linnadevaheliste tehingute puhul — kiirelt riknevate kaupade osas mitte hiljem kui 24 tunni jooksul, kõigi ülejäänud kaupade osas mitte hiljem kui 20 päeva jooksul;

b) kohalike tehingute puhul, kui kvalitatiivne vastuvõtmine toimub ostja laos

— mitte hiljem, kui 24 tunni jooksul kiiresti riknevate kaupade osas ja mitte hiljem kui 10 päeva jooksul kõigi ülejäänud kaupade osas.

Mainitud tähtaegasid arvestatakse: linnadevaheliste tehingute puhul kauba saabumise momendist sihtjaama või sihtsadamasse, kohalike tehingute puhul — kauba saabumise momendist ostja lattu.

GOST nr. 2994-45 „Мыло хозяйственное твердое экономическое — Kõva maja-pidamisseep“ järgi tuleb majapidamisseebi ekspertiisi kvaliteedi määramiseks alustada mitte hiljem kui 5 päeva peale seebi saabumist ostja lattu.

Varjatud defekte ostetud kaupade juures tuleb akteerida hiljemalt 5 päeva jooksul, arvates nende avastamise momendist, kuid mitte hiljem kui 3 kuu jooksul, arvates kaupade saabumise momendist sihtjaama või sihtsadamasse.

Garantiajaga kaupade juures tuleb varjatud defektide ilmnemisel neid akteerida hiljemalt 5 päeva jooksul, kuid enne garantiaaja lõppemist. Garantiaega arvestatakse sisustiste ja masinate suhtes — nende eksploatatsiooniminekumomendist alates, laiatarbekaupade puhul — kauba müümise momendist tarbijaile, ülejäänud kaupade osas — nende saabumise momendist sihtjaama või sihtsadamasse.

Kaubanduslikel organisatsioonidel on õigus laiatarbekaupade suhtes, välja arvatud toidukaupad, vaatamata sellele, et kvaliteedi määramise ekspertiisid on tehtud õigeaegselt, teha täiendavaid ekspertiise vaidlematute tootmisdefektide kohta, mis avastatakse kaupade korrastamisel jaemüügiks või kaupade jaemüügil tarbijaile. Selle puhul on kehtiv 3-kuuline tähtaeg, arvates kauba saamise hetkest.

Ekspertiisiakti koostamise kestuse kohta, s. t. koostamise kuupäeva ja registreerimise kuupäeva kestuse kohta, s. t. koostamise kuupäeva ja registreerimise kuupäeva vahe kohta ei ole kehtestatud eeskirju. Akti koostamise kestus on erinev, oleneb sellest, milliseid vaatlusi või analüüse toimetatakse. Näiteks võtab kivisööe niiskuse määramine (õhukuivus ja hügrokoopiline niiskus) laboratooriumis aega vähemalt 10 päeva, tsemendi kivistamise analüüsid 20 päeva jne.

Ekspertiisiakti lõpetamise kuupäevaks tuleb lugeda akti registreerimise kuupäev. Kehtiva Riikliku Arbitraaži instruksiooni kohaselt peab ostja ekspertiisiaktist tulenevad nõudmised kvaliteedi, mittekomplektsuse ja markeerimise suhtes esitama hankijale hiljemalt 10 päeva jooksul, lähtudes akti registreerimise kuupäevast. Nõudedokumendi juurde tuleb lisada ekspertiisiakti ja teiste nõudeõigust tõendavate dokumentide tõestatud ärakiri. Nõudedokumendid koos aktiga tuleb kostjale ära saata kas tähtselt kirjaga tagastatava allkirja vastu või üle anda allkirja vastu postikande-raamatus.

Kui hankija, kelle vastu esitatakse pretensioonid, ei ole ühtlasi kaubatootja ega kaubasaaja, siis tuleb kaubasaajal (ostjal) pretensioonide esitamisel hankija vastu saata pretensioonikirja ärakiri ja kõigi selle juurde lisatavate dokumentide ärakirjad ka kaubatootjale või kaubasaatjale.

Hankija, kostja, on kohustatud hiljemalt 10 päeva jooksul, arvates nõudmise saamise kuupäevast, kas rahuldama ostja nõudmise või saatma viimasele motiveeritud vastuse, millisel põhjusel ta keeldub nõudmist rahuldamast.

Kui ei ole kinni peetud eespoolmärgitud tähtaegadest, siis on arbitraažil või kohtul õigus kas keelduda nõudmise rahuldamisest või rahuldada nõudmine vaid osaliselt.

Kui ostja ei ole seadusliku nõude alusel hankijalt saanud oma pretensioonide rahuldamist, siis peab tema hiljemalt 6 kuu jooksul, arvates akti koostamise kuupäevast, esitama hagi hankija vastu kauba eest makstud summade tagastamiseks, allahindluse, trahvide ja kahjude saamiseks.

Jättes õigeaegselt hagi hankija vastu esitamata, kaotab ostja õiguse hagi esitamiseks.

Hagi tuleb esitada kaubasaaja asukoha järgi.

Ekspertiisi tulemuste realiseerimine ja nende kohuslikkus asjaosalistele.

Kui ostja ja müüja vahel ei ole sõlmitud erilepinguid või ostu-müügi põhitingimusi ja hankija (müüja) on münud mittetäisväärtuslikku kaupa (praaki), mida ei saa kasutada vastavalt selle otstarbele, võib ostja prakeeritud kauba Riikliku Arbit-

raazi instruksioonide kohaselt tagastada hankijale. Erandiks on kiiresti riknevad kaubad, mis tuleb kasutada kohapeal.

Kui erilepinguis ei ole määratud erisugust trahvimäära prakeeritud kauba müümise kohta, siis on ostja õigustatud prakeeritud kauba saamisel hankijalt sisse nõudma trahvi 10% suuruses, arvates kauba tööstuslikust väljalaske- või varumishinnast.

Kui ostja keeldub praakkaupa vastu võtmast, siis ei kuulu see hankelepingu täitmisenä arvestamiseks, kuid kuulub ümbervahetamisele täisväärtusliku kauba vastu järgneval hankelepingus ettenähtud tähtajal.

Näiteks leiva- ja leiva-saiatoodete hankepõhitingimuste § 34 järgi ei kuulu mittestandardne leib jaemüügis turustamisele, kuna turustada on lubatud vaid standardset leiba. Mittestandardne leib kuulub tagastamisele tootjale. Hankepõhitingimuste § 34 järgi tuleb mittestandardne ja tehniliste tingimustele mitte vastav kaup, mida ei või ära kasutada otsesteks otstarbeks, tagastada hankijale ja viimane maksab ostjale trahvi 15% ulatuses tagastatud kauba väärtusest tööstuse müügihinna järgi. Peale selle on hankija kohustatud praagitud toodangu ära vedama ostja ettevõttest ja ümber vahetama standardsega, toimetades seda kohale mitte hiljem kui 3 tundi pärast ostja nõudmise esitamist. Selle nõude hilinemise eest maksab hankija trahvi: hilinemise eest 1 tund — 1%, 2 tundi — 2%, 3 tundi — 3%, hilinemisel üle 3 tunni — 5% tööstuse väljalaskehinnast. Need tingimused kehtivad kõigi leiva- ja leiva-saiatoodete kohta.

Kui hankija on münud kvaliteedile mittevastavat kaupa, siis on ostjal õigus:

a) kas vastu võtta seda kaupa vastava allahindlusega, nii nagu see on määratud hinnakirjades, standardides või poolte kokkulepetes. Kui allahindluse määr ei ole eespooltähdendatud korras kindlaks tehtud, siis määrab selle ekspert, lähtudes kauba defektidest;

b) kõrvaldada defektid kauba juures oma vahenditega hankija arvel;

d) nõuda hankijalt defektide kõrvaldamist tema vahenditega ja tema arvel;

e) loobuda kauba vastuvõtmisest, kui see ei vasta lepingu tingimustele.

Ostja poolt vastuvõetud kokkulepetele mittevastav kaup, mille kohta ostja poolt ei ole tähtajaliselt lastud teha ekspertiisi ega ole tähtajaliselt esitatud hankija vastu ettenähtud korras pretensioone, arvestatakse lepingu täitmise arvele.

Kui ekspertiisiaktiga on ekspertiisitava kaubale või selle osale tehtud allahindlus, siis on ostjal õigus nõuda hankijalt trahvi kuni 200% allahindluse summast, arvestusega, et trahvisumma ei ületaks 50% kauba tööstuslikust väljalaske- või varumishinnast (ilma kommerts-juurdehindlusest, käibemaksude ja transpordikuludeta).

Allahindluse, ilma trahvi summadeta, on ostja kohustatud edasi arvestama tarbijatele. Kaubamuretseja või arbitraaži nõudel on ostja kohustatud raamatupidamise andmeil seda asjaolu tõendama. Kui ostja ei ole allahindlust edasi arvestanud tarbijale, siis jätab arbitraaz ostja nõudmise hankija vastu lahendamata. Sanktsioonid, mis on kehtestatud kaupade kohta, on samavõrd kehtivad ka pakend-taarade kohta.

Müües kaupa, mis sordimendilt ei vasta lepingu tingimustele (sordilt, mõõdetelt — koguselt, grupilt või profiililt), võib ostja nõuda valesti täidetud kauba-koguste pealt trahvi 3% kaubaväärtusest. Samuti võib ostja nõuda trahvi 3% kaubaväärtusest, mille hankija on münud suuremal määral, kui see on lepinguis ette nähtud.

Ostjal on õigus nõuda hankijalt 5% trahvi kaubaväärtusest, arvestades väljalaske- või varumishinda, kui kaup on markeerimata või ei ole õieti markeeritud. Markeerimata või puudulikult markeeritud kauba tagastamine hankijale on keelatud. Kui kauba juures ilmneb teisi puudusi peale markeeringu, siis kuulub markeerimata või puuduliku markeeringu eest arvestatav trahv ikkagi iseseisvalt arvestamisele, hoolimata sellest, et kauba defektsuse eest on trahv arvestatud.

Kui ekspertiisiaktiga on tõestatud, et on münud mittekomplektset kaupa, siis ostja ei ole kohustatud selle eest tasuma hankijale enne, kui kaup on kätte saadud komplektselt või kui ostja on selle mittekomplektse kauba eest juba tasunud, siis võib ta ekspertiisiakti põhjal tasutada summa hankijalt tagasi nõuda. Peale selle on ostjal veel õigus nõuda tehniliselt kõige kiiremini läbiviidava aja jooksul hankijalt

puuduvate osade järeleasaatmist. Alles pärast kõigi komplektsete osade saamist kuulub arve tasumisele. Mittekomplektsete kaupade müümisel on ostjal õigus hankijalt nõuda trahvi 100% suuruses puuduvate osade väärtusest, kui lepinguis ei ole teistsugust kõrgemat trahvimäära ette nähtud. Peale selle on ostjal õigus sisse nõuda hankijalt täiendavalt kahjude see osa, mis ei ole kaetud trahviga.

Peale eespoolmargitud peamiste juhtude esineb ekspertiisiaktide tulemuste realiseerimisel veel hulgaliselt erilaadseid juhtumeid, näiteks, kui on tegemist hügrokoopiliste ainetega, nagu puuvill ja vill, millele on määratud konditsioonilised niiskusemäärad. See tähendab, hinna või kaalu arvestused viiakse välja konditsioonilise niiskuse % alusel. Niiskuse kõikumine teatud piires üles või alla konditsioonilist niiskust ei mõjuta kauba kvaliteeti ja sellel juhul ei ole võimalik ekspertiisiaktidega määrata allahindlust, vaid ekspertiisiaktis fikseeritakse ära faktiline olukord ja see on aluseks organisatsioonide raamatupidajatele vastavate korrektiivide tegemiseks.

Konkreetne juhus: Kaubandusministeeriumi Hulgibaasile on koostatud ekspertiisiakt nr. 1477 — 17. 10. 47. a. — 324 kg lambavilla niiskuse määramiseks. Tulemuseks oli see, et villa keskmiseks niiskuse protsendiks osutus 17,4 lubatud konditsioonilise niiskuse 15% asemel.

Säärase akti puhul ei määrata ekspert mingisugust allahindluse määra, vaid Hulgibaasi raamatupidamine peab vastavalt ostu-müügilepingu tingimustele või üldiselt villakaubanduses kehtivate põhimõtete alusel ülemäärase niiskuse arvel tegema vastava paranduse (vähenduse) kas villa hinnas või kaalus.

Lõppkokkuvõttena

peab alla kriipsutama, et ekspertiiside osatähtsus kaupade kvaliteedi eest hoolitsemisel ja tõstmisel meie sotsialistlikus ühiskonnas on palju suurem, kui seda sageli arvatakse ja hinnatakse. Üksiktarbijal üksinda on raske kaitsta oma huvisid vajalikul määral, seepärast tuleb seda teha organisatsioonide kaudu kollektiivselt kindla korra ja süsteemi kohaselt.

Tuleb kiiremini jõuda olukorrani, et kaoksid turustamisel mittekvaliteetsed kaupad. Kaupade praakimist tuleb intensiivsustada ja seda juba nende liikumise esimeses astmes välje-, varustus- ja hulgibaasides, mitte aga alles jae-kaubanduskeskustes, rääkimata praakimisest kauplustes ja üksiktarbijate poolt.

Tuleb vältida asjaajamismenetluse keerulisemaks tegemist sellega, et alluvad ettevõtted (kauplused ja üksikmüügipunktid) alles esimesena avastavad kaupade mittetäisväärtuslikkuse ja asuvad sanktsioonide taotlustega oma hankija, näiteks, jaemüügikeskuse-kaubastu vastu, olgugi, et sama kaup on läbi käinud juba välje- ja hulgibaasid, kus kauba mittetäisväärtuslikkus oleks võidud õigeaegselt kindlaks teha ja sanktsioonid tähtajaliselt sisse nõuda otsekohe esimeselt hankijalt-tootjalt või kaubasaatjalt. Olgugi, et kaupluse juhataja kui ka iga müüja on isiklikult vastutav mittetäisväärtuslike kaupade müümise eest samavõrdselt, kui seda on nende kõrgemalseisva asutise asjaosalised töötajad, ometi on aga näidanud tegelik praktika, et müüja või kaupluse juhataja nõustub küll tarbija kriitikaga alaväärtusliku kauba avastamisel, kuid siiski ei sõanda häält tõsta oma kõrgemalseisva asutise kui süüdlase vastu.

Samalaadseid „õrnusi“, kuid muidugi veel suuremas mastaabis esineb ka ühe ja sama süsteemi ettevõtete vahekorris. Näiteks Kaubandusministeeriumi alluvusse ja tema ühisesse liitbilanssi kuuluvad otseselt niihästi Kaubandusministeeriumi Hulgibaas kui ka kaupastud. Kaubastuisse kui jaemüügi keskustesse saabuvad kaupad suurel määral ainult tähendatud hulgibaasi kui kaupastute hankijate kaudu. Või jällegi kooperatiiv-kaubanduse süsteemis, mil üksikud tarbijatekooperatiivid või nende maakondlikud liidud on liiga tagasihoidlikud esinema sanktsioonide taotlustega mittetäisväärtuslike kaupade puhul oma süsteemi ettevõtete (liitude ja keskbaaside) kui hankijate vastu.

Tuleb pidada meeles, et neil, kes avastab ja teeb ekspertiisiga kindlaks kaupade mittetäisväärtuslikkuse (kvaliteedi, kompleksuse, markeeringu jm. defekteid osas), on õigus peale allahindluse hankijalt sisse nõuda trahvid otseselt sanktsioonide taotleja kasuks. Nagu eespool margitud, on trahvinormid küllaltki kõrged.

Ekspertiisid kui seesugused ei ole oma ülesandelt iseseisvad funktsionäärid kaubakvaliteedi eest võitlemiseks, vaid ekspertiisid on ainult vahendid selleks. Senikaupa, kui kauba kvaliteet ei ole vajalikul kõrgusel, seni kui esineb veel tarbija petmist praagi turustamisel ja kinnitatud standardide, tehniliste tingimuste jm. eeskirjade ignoreerimist, neist möödahiilimist, tuleb kõigil neil, kes selleks seatud, kasutada ekspertiise senisest rohkemal määral. Tarbija häält tuleb senisest enamal määral kuulda võtta. Kõiki neid, kes turustamiseks vastu võtavad mittetäisväärtuslikke kaupu või tootmiseks mittetäisväärtuslikke toormaterjale või kes töötlemis-tehnilises protsessis esinevad ükskõik mis määral ja vahekorras kinnitatud eeskirjade vastu, tuleb korrale kutsuda ja vastutusele võtta täie rangusega seadustes ettenähtud korras. Tuleb loobuda asutiste omavahelistest sõbra-mehelikest suhtumistest, kus ekspertiiside tegemisest hoidutakse selleks, et mitte rikkuda häid suhteid hankija või tootjaga.

Ekspertiiside tegemine peab olema rangelt erapooletute organisatsioonide ülesandeks.

KAUBA HANKIMISEL TEKKIVAD PRETENSIOONID JA ARBITRAAŽ.

J. Kirš,

riiklik peaarbiter Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures.

Stalinliku 4-nda viisaastaku eluviimisel tuleb meie majandusorganisatsioonidel veelgi suuremat tähelepanu pöörata majandusliku arvestuse, plaanimajanduse ja lepingulise distsipliini tugevdamisele.

Järjekindla ja kõrvalekaldumatu majandusliku arvestuse, plaanimajanduse ja lepingulise distsipliini all majandusorganisatsioonide töös tuleb mõista kõigi pealepandud ülesannete ja endale võetud kohustuste täpset ja õigeaegset täitmist, sealjuures rangeimalt kinni pidades finants- ja krediididistsipliinist ja kokkuhoiu eeskirjadest.

Järjekindel ja kõrvalekaldumatu majandusarvestus tingib oma majanduse kõikide sisemiste ressursside mobiliseerimist ja saadaolevate summade sissenõudmist. Selle tagajärjel tekib majandusorganisatsioonidel sagedaid pretensioone teiste organisatsioonide ja ettevõtete vastu. Samuti tekib kaubanduslikel organisatsioonidel pretensioone kaupade ostmisel kaubamüüjate vastu.

Need pretensioonid tekivad kaupade puudujäägist, mittekvaliteetse ja ebakomplektse kauba hankimisest, samuti märgistamata või mitte õigesti märgistatud kaupade müümisest. Peale selle tekib kaubanduslikel organisatsioonidel pretensioone hankijate ja ettevõtete vastu veel sellest, et viimased ei anna määratud ajaks üle plaanikohast või lepingujärgset kaupade kogust.

Kehtiva korra kohaselt tuleb majandusorganisatsioonide vahelised pretensioonid vahetult lahendada samade asjaosaliste organisatsioonide vahel. Kuid esineb küllaldaselt ka juhtumeid, kus majandusorganisatsioonide vahel tekivad vaidlused esitatud pretensioonide suhtes. Niisugused majandusorganisatsioonide tülid tuleb anda lahendada arbitraažiorganitele.

Kaubandusorganisatsioonide nõudmised kaubahankijate vastu rahuldatakse arbitraaži poolt ainult siis, kui need on põhjendatud seatud korras vormistatud dokumentidega.

NSVL Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži instruksiooniga, mis kinnitatud NSVL RKN-i määrusega 29. augustist 1939. a. (LSKK 1939, nr. 51, art. 428 ja Arbitraaž Nõukogude Majanduses 1941. a. väljaanne, lk. 201) on antud eeskirjad, mis määravad kindlaks pretensioonide esitamise korra ja tähtajad mittevastava kvaliteediga kaupade hankimisel ühtede riiklike, kooperatiivsete või ühiskondlike organisatsioonide poolt teistele.

Sama instruksiooniga on määratud ka kord ja tähtjad kaupade vastuvõtmiseks ja kaupade puuduste akteerimiseks.

Üldreeglina toimub vastuvõtmine ja akteerimine:

a) samalinnalises käibes hankija laos, kiiresti riknevate kaupade osas hiljemalt 24 tunni jooksul ja teiste kaupade osas hiljemalt 10 päeva jooksul, arvates teate saamisest, et kaubad on üleandmiseks valmis pandud. Kui aga vastuvõtmine toimub kaubasaaja laos, siis kaubalattu toomisest arvates;

b) erilinnade vahelise ja teiste väliskäivate korral toimub vastuvõtmine ja akteerimine kaubasaaja laos, kiiresti riknevate kaupade suhtes hiljemalt 24 tunni jooksul ja muude kaupade osas hiljemalt 20 päeva jooksul (kauba kvaliteedi osas) kauba saatejaama või sadamasse saabumisest arvates. Koguselise vastuvõtu osas aga lepingus või selle juurde kuuluvais hankepõhitingimustes märgitud tähtajal.

Lepingukorras võivad pooled kokku leppida, et kauba vastuvõtmist ja selle seisukorra ning puuduste akteerimist toimetatakse mõnes teises kohas ja üldreeglist lühema tähtaja jooksul.

Üldreeglist erinevaid kokkuleppeid kaupade vastuvõtu koha ja aja suhtes võib sõlmida ainult niisuguste kaupade kohta, mille vastuvõtmise ja akteerimise kohad ja tähtjad pole kindlaks määratud pooltele kohuslike eeskirjadega.

Kauba vastuvõtmisel raudteejaamas või sadamas tuleb kaubasaajal vastavalt konkreetse transpordi suhtes kehtivate eeskirjadega saadeti üle vaadata ja juhul, kui on märgata olukordi, mis võisid kaubaomadusi mõjutada transportimisel, on kaubasaaja kohustatud nõudma, et transpordiorganisatsiooni esindajate osavõtul selle üle vastav akt koostataks. Sellise akti puudumisel pole kaubasaajal õigust hankijalt nende kahjude tasumist nõuda, mis akti olemasolul oleks võidud panna transpordiorganisatsiooni peale.

Kui hankija ja kaubasaaja asuvad ühes ja samas asustatud keskuses, siis tuleb hankija esindaja akti koostamise juurde kutsuda; kui nad asuvad erikeskustes, siis on hankija esindaja juurdekutsumine kohuslik ainult siis, kui see on lepingus ette nähtud. Kui lepinguga sellist kohustust pole ette nähtud, aga kauba vastuvõtu kohas on hankijaga ühisesse süsteemi kuuluv, sama tööstusharu tooteid turustav ettevõtte, siis on kaubasaaja kohustatud viimase esindajat akteerimise juurde kutsuma.

Juhul, kui hankija esindaja ei ilmu määratud ajaks kohale või pole esindaja väljakutsumine kohuslik või kui tekivad lahkarvamised poolte esindajate vahel, koostatakse akt riikliku ekspertiisi või vastava ala inspeksiooni esindaja osavõtul.

Kui viimatinimetatud asutised kohapeal puuduvad, võib akti koostada erapooletu organisatsiooni esindaja juuresolekul.

Aktis, mis koostatakse alaväärtusliku, märgistamata või mittekomplektse kauba vastuvõtmisel, tuleb kohuslikult märkida:

1) akti koostamise aeg ja koht; 2) akti koostajate nimed ja ametinimetused; 3) kauba väljasaatmise ja raudteejaama (sadamasse) saabumise ning saaja laatu paigutamise aeg; 4) kaubasaaja, hankija, saatja ja valmistaja täpne nimetus, samuti arve-faktuuri ja saatelehe daatum ja number; 5) kauba, selle seisukorra, märgistamise, pakendi, hoiutingimuste ja vajaduse korral ka eksploatatsiooni ja ümbertöötamise kirjeldus; 6) kauba hulga või kaal, täielik loetelu ülevaatamiseks esitatud ja faktiliselt kontrollitud kauba hulga kohta, näidates eraldi kõlbmatuks tunnistatud ja allahindlusele kuuluvad osad; 7) defektide, nende iseloomu ja tekkimise

põhjuste kirjeldus. Ebakomplektsuse korral aga puuduvate osade täpne loetelu. 8) allahindluse suurus ja selle täpne põhjendus.

Peale selle tuleb aktis märkida, millises ulatuses kaup ei vasta lepingu tingimustele, standardile, tehnilistele nõuetele või antud eeskujudele.

Kui akteeritava kauba omaduste tõttu on võimalik sellest proove võtta, siis on proovide võtmine kohuslik, kui see pole vastuolus lepinguga. Proovid võetakse kolmes eksemplaris akti koostajate juuresolekul ja tähistatakse nende allkirjadega. Üks proovidest jääb kaubasaajale, kuna kaks saadetakse hankijale üheaegselt akti ja reklamatsioonikirjaga.

Kaupade akteerimise juurde, mis on varustatud eriala inspeksiooni poolt väljaantud kvaliteedi tõendiga, tuleb hankija esindaja kohuslikult välja kutsuda, samuti ka vastava eriala inspeksiooni kohapealne esindaja, kui aga viimatinimetatud instituuti kohapeal ei ole, siis tuleb akteerimise juurde kutsuda riikliku ekspertiisi esindaja.

Juhtumitel, kui kohapeal puudub ka riikliku ekspertiisi instituut, siis on akti koostamine toidukaupade alal lubatud ka sanitaarjärelevalve organisatsiooni esindaja kaastegevusel. Kaubasaajad on kohustatud täpselt kinni pidama instruksiooniga kaupade vastuvõtmiseks ja puuduste akteerimiseks määratud korrast ja selleks ettenähtud tähtaegadest.

Edasi määrab sama instruksioon tagajärjed, mida rakendatakse kvaliteedilt või sortimendilt lepingu tingimustele mittevastavate kaupade hankimisel — eriti: praakkauba hankimise juhtudel nõuab ostja kaubahankijalt sisse trahvi 10% suuruses tööstuse või valmistava organisatsiooni kauba väljalaskehinnast.

Mittevastava kvaliteediga kaupade hankimise puhul on ostjal õigus: a) kas kaup vastu võtta allahindlusega, mis määratakse hinnakirja või standardi alusel või poolte kokkuleppel. Kui aga allahindluse piir pole üldtöödud korras kindlaks määratav, siis allahindlusega, mis määratakse ekspertiisiga, vastavalt kauba puudustele;

b) või lasta avastatud puudused kauba juures kõrvaldada oma vahenditega, kuid hankija kulul;

c) või nõuda, et hankija kõrvaldaks puudused oma vahenditega ja omal kulul;

d) või loobuda lepingu tingimustele mittevastava kauba vastuvõtmisest.

Kõigil mittevastava kvaliteediga kauba hanke juhtudel nõuab ostja hankijalt trahvi kuni 200% allahindluse summast, kuid mitte rohkem, kui 50% kauba tööstusest väljalaske- või varumishinnast, s. o. ilma kaubandusliku juurdehindluseta, käibemaksuta ja transpordikuludeta.

Ostja on kohustatud allahindluse viima kuni tarbijani.

Sortimendilt tellimisele mittevastava kvaliteediga kaupade hankimisel nõutakse sisse sanktsioonid, s. o. viivis ja leppetrahv lepingus või hankepõhitingimustes kindlaksmääratud ulatuses puuduva sordi, hulga, grupi või profiili eest samuti, kui kaupade hankimata jätmisel. Ülemäära hangitute eest nõutakse hankijalt 3% nende väärtusest.

Märgistamata jäetud või mitteõigesti märgistatud kaupade hankimise korral nõuab ostja hankijalt trahvi 5% ulatuses kauba väärtusest, arvates tööstuse või varumisorganisatsiooni väljalaskehinnast.

Kõikidel mittekomplektse produktsiooni hanke juhtudel nõuab ostja hankijalt

trahvi 100% saamatajäänud osade või agregaatide hinnast, kui suuremat trahvi pole lepinguga ette nähtud.

Peale selle nõuab sisse ka kahjud ulatuses, mis trahvisummaga katmata jäid.

Nõudmised, mis tulenevad kauba omaduste lepingu tingimustele mittevastavusest, ebakomplektsusest või märgistamata jätmisest, on ostja kohustatud hankijale esitama hiljemalt 10 päeva jooksul, arvates vastava akti koostamise ajast.

Nõudmisele tuleb lisandada akti ärakiri ja teised nõudmist põhjendavad dokumendid, peale nende, mis hankijal juba on. Need dokumendid saadetakse tähitatud kirjas, tagasisaadetava allkirja vastu, või antakse üle kandraamatuga allkirja vastu.

Kui nõudmine esitatakse hankijale, kes ei ole kauba tootja ega selle saatja, siis saadab ostja samaaegselt oma pretensiooni ja kõikide sellele lisandatud tõendusdokumentide ärakirjad ka ettevõttele, kes kauba valmistas või selle saatis.

Juhul, kui ostja ei saa rahuldust oma pretensioonile, mis tuleneb lepingu tingimustele mittevastava kauba hankimisest, on ostja kohustatud hiljemalt 6 kuu jooksul, arvates akti koostamisest, esitama hankija vastu hagi makstud summade tagasiisaamiseks ja allahindluse, trahvi ja kahjude sissenõudmiseks.

Kui ostja tähendatud ajaks hagi ei esita, siis kaotab ta õiguse selle esitamiseks.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 10. juulist 1940. a. „Tööstusettevõtete vastutusest mittevastava kvaliteediga või mittekomplektse produktsiooni väljalaske ja antud standardidest mittekinnipidamise eest“ on sanktsioneeritud, et mittevastava kvaliteediga ja mittekomplektse toodangu väljastamine, samuti produktsiooni väljastamine, mis ei vasta kohuslikule standardile, loetakse riigivastaseks kuriteoks ja samaväärseks kahjurlusega.

Tööstusettevõtete direktorid, peainsenerid ja tehnilise kontrolli osakondade juhatajad, kes on süüdi mittevastava kvaliteediga, mittekomplektse või kindlaksmääratud standardidele mittevastava toodangu väljalaskmises, võetakse kohtulikule vastutusele ja karistatakse vanglas kinnipidamisega 5—8 aastani.

Tähendatud NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus paneb suure vastutuse nii tööstusettevõtete kui ka kaubandusorganisatsioonide töötajatele võitlemises mittevastava kvaliteediga ja mittekomplektse produktsiooni väljalaske pidurdamiseks.

Kaubandus- ja turustusorganisatsioonid peavad täie vastutavusega suhtuma mittevastava kvaliteediga ja mittekomplektse produktsiooni akteerimisse ning sellest tekkivate pretensioonide ja hagide esitamisse kaubatootjate ja hankijate vastu.

Olulist tähelepanu väärivaks küsimuseks osutub ka võitlus kauba puudujääkide ärahoidmiseks.

Kauba puudujäägid tekivad peamiselt kauba saatmise, transportimise ja vastuvõtmise halvasti organiseerimisest ja majandusorganisatsioonide töös esinevaist väärnähtustest sotsialistliku omandi hoidmisel. Paljudel juhtudel püütakse kauba puudujääkidega varjata kauba varguse, kaotsimineku ja rikkumise fakte.

Kõik see sunnib majandusorganisatsioonide vastavaid töötajaid vastutusega suhtuma kaupade hulgalisse vastuvõtmisse, aktide koostamisse ning pretensioonide ja hagide esitamisse kauba puudujääkide üle.

Kaupade hulgalise vastuvõtmise aktide koostamise ja puudujääkidest tulenevate pretensioonide esitamise kord on kindlaks määratud ametkondlikkude eeskirjadega.

Üleliidulise Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu (Tsentrosojuz) poolt antud instruksiooni kohaselt on kaupade puudujäägist tulenevate reklamatsioonide esitamiseks püstitatud järgmine kord:

1. Kaubasaaja (ostja) on kohustatud hiljemalt 10 päeva jooksul peale puudujäägi akteerimist esitama hankijale sellekohase pretensiooni. Neil juhtudel, kui hankija ei osutu kaubasaatjaks, esitatakse pretensioon kaubasaatjale ja selle ära-kiri hankijale.

Samuti tuleb ka hagi esitada kaubasaatja vastu, tõmmates hankija asjasse kaaskostjana.

Pretensioonile peab olema lisandatud: akti teine eksemplar ja kõik akti ja pretensiooni selgitavad dokumendid, välja arvatud need, mis hankijal juba olemas.

Pretensioon ühes lisandatud dokumentidega saadetakse hankijale ja kaubasaatjale tähitatud postiga, tagastatava allkirja vastu.

2. Organisatsioon, saades pretensiooni kaubasaajalt (ostjalt), on kohustatud 10 päeva jooksul, arvates selle saamisest, seda rahuldama või teatama, millistel motiividel tema pretensiooni rahuldamisest loobub.

3. Aktide koostamiseks või reklamatsiooni esitamiseks ettenähtud tähtaja möödalaskmine kaubasaaja (ostja) poolt, samuti akteerimise korra eeskirjade rikkumine annab arbitraažile õiguse kaubasaaja (ostja) hagi tagasilükkamiseks, juhul, kui nende eksimuste tagajärjel on võimatu kindlaks määrata puudujäägi fakti ja ulatust või seda, kelle süü läbi on puudujääk tekkinud.

Juhul, kui kaup saabus raudteetranspordiga, tuleb arbitraažorganitele kauba puudujäägist tulenevate hagide esitamisel peale aktide, arvete ja faktuuride veel kohuslikult lisandada raudtee veokirjad originaalis.

Määratu suurt tähtsust meie sotsialistlikus majanduses tuleb anda hindade, maksumäärade ja tariifide õigele rakendamisele.

Kindlaksmääratud hindade, maksumäärade ja tariifide ebaõigesti rakendamise eest vastutab peale hankija ka kaubaostja. Järelikult kaubaostja on kohustatud kontrollima, kas hankija on hindu, maksumäärasid ja tariife õigesti rakendanud ja kui avastab nende rikkumist, esitama reklamatsiooni iga rikkumise juhu kohta.

Pretensiooni mitterahuldamisel tuleb arbitraažile esitada hagi hankijalt hinnavahe sissenõudmiseks.

Plaanikohase ja lepingujärgse kaupade koguse õigeaegne ja täies ulatuses ülevandmine hankijate ning ettevõtete poolt on määravaks tagatiseks rahvamajandusplaani kui terviku edukaks ja tähtajaliseks täitmiseks, millest järelikult on olemas meie tööstuse, transpordi, põllumajanduse ja rahvastiku varustamine vajalike seadmete, masinate, toorainete, materjalide ja kaupadega. Üheks mõjuvaks meetodiks, mille eesmärgiks on majandusorganisatsioonide sundida plaani- ja lepingukohast kaupade kogust õigeaegselt ja täies koguses üle andma, on lepingujärgsete sanktsioonide rakendamine, mis on ette nähtud tarvitusele võtta kaupade mitteõigeaegse ülevandmise eest.

Sanktsioonide ali mõistetakse: a) viivist, mida harilikult võetakse esimese 10 päeva eest 0,05% päevas ja b) ühekordset leppetrahvi, mille protsendi suurus määratakse lepinguga või hankepõhitingimustega. Mõlemad trahviliigid arvatakse saamatajäänud kauba väärtuse pealt.

On oluliselt tähtis, et igal juhul, mil majandusorganisatsioonid ei anna õigeaegselt üle plaanikohast või lepingujärgset kaupade kogust, võetakse tarvitusele lepingulised sanktsioonid tõrksa hankija korrale kutsumiseks.

Plaanikohase või lepingujärgse kaupade koguse määratud tähtjaks üle andmata jätmise eest kaubandusorganisatsioonide poolt hankijate vastu esitatavad pretensioonid ja hagid tuleb esitada kooskõlas kinnitatud plaanidega, eraldatud fondidega, hankepõhitingimustega ja lepingutega.

* * *

Riikliku ja ametkondlike arbitraažide ülesanded on selgesti ja täpselt formuleeritud nimetatud instituutide põhimäärustes.

Riikliku Arbitraaži põhimäärus on avaldatud Eesti NSV Teatajas 1945. a., nr. 5, art. 62 ja ametkondlike arbitraažide üldine põhimäärus Eesti NSV Teatajas 1945. a., nr. 13, art. 193.

Arbitraažorganid on loodud varaliste vaidluste lahendamiseks ühiskonnastatud sektori asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide vahel. Nende tegevuse eesmärgiks on süvendada ja tugevdada sotsialistlikku seaduslikkust vabariigi majanduselus; tugevdada plaani- ja lepingudistsipliini ja majandusarvestust, samuti kaasa aidata materiaalse vastutavuse tõstmiseks majandusorganite tegevuses ning majandusala töötajate isikliku vastutavuse suurendamiseks tehingute ja lepingute täitmata jätmise või puudulikult täitmise eest.

Riiklik Arbitraaž lahendab lepingulistest vahekordadest tulenevad tülid, lepingute sõlmimisel tekkivad vaidlused, vaidlused kauba omaduste üle ja samuti ka teised varalised vaidlused ühiskonnastatud sektori asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide vahel.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaž lahendab:

- a) vaidlused alates 1000 rublast, milles üks või mõlemad pooled on vabariikliku või kohaliku alluvusega asutised, ettevõtted või organisatsioonid;
- b) vaidlused alates 1000 rublast kuni 50 000 rublani, milles üks või mõlemad pooled on üleliidulise alluvusega asutised, ettevõtted või organisatsioonid;
- c) vaidlused 1000 rublast kuni 50 000 rublani mitmesugustes liiduvabariikides asuvate asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide vahel, kui kostja asub Eesti NSV territooriumil, välja arvatud vaidlused kauba kvaliteedi suhtes, mille alluvus on määratud NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži erinstruktsiooniga, 29. augustist 1939. a. p. 28 ja mis kuuluvad lahendamisele kauba- saamise asukoha riiklikus arbitraažis;
- d) p. „b“ ja „c“ all näidatud vaidlused summaga üle 50 000 rubla neil juhtudel, kui tähendatud vaidluste lahendamiseks on saadud volitus NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuvalt Riiklikult Arbitraažilt.

Riiklikule Arbitraažile ei allu:

- a) vaidlused vabariiklikust või kohalikust eelarvest finantseeritavate ühe ja sama ametkonna organite vahel;
- b) vaidlused ettevõtete ja asutiste vahel, mis kuuluvad ühe ja sama ametkonna, majandusliku koondise või kooperatsiooni süsteemi, ilma vastava kõrgemalseisva organi loata;
- c) vaidlused, mis tekivad Riigipanga operatsioonidest, juhul, kui Riigipank on üheks vaidlevaks pooleks;
- d) vaidlused, mis tekivad raudtee või veetele veolepinguist;
- e) vaidlused vaieldamatus korras nõutavate maksude ja maksete alal;
- g) vaidlused, mis tekivad kommunaalettevõtetega sõlmitud kommunaalteenindamise lepinguist;

h) vaidlused, mille summa on alla 1000 rubla;

i) kolhooside omavahelised vaidlused ja vaidlused kolhooside ja riiklike või kooperatiivsete organisatsioonide vahel.

Hagi esitamise õigus riiklikule või ametkondlikule arbitraažile kustub poolteise aasta möödumisel, välja arvatud juhul, mille kohta seadusandlikult on määratud teistsugused aegumise tähtajad, eriti:

a) pretensioonide puhul, mis tekivad mittevastava kvaliteediga kaupade hankimisest — kuue kuu möödumisel;

b) trahvi, viivise ja leppetrahvi nõudmisel — kuue kuu möödumisel;

c) klientuuri nõudmiste alal sideorganite vastu — kuue kuu möödumisel.

Hagi aegumise tähtaja jooks algab hetkest, mil tekkis õigus hagi esitamiseks. Kohustuste suhtes, mis kuuluvad täitmisele usaldaja nõudmisel, algab aegumine kohustuse tekkimise ajast. Vaidluste puhul, mis saavad alguse mittevastava kvaliteediga kaupade hankimisest, algab aegumise tähtaja jooks päevast, mil koostati akt kauba mittevastava kvaliteedi kohta.

Hagi aegumise tähtaja jooks katkeb hagi esitamisega. Kohustatud organisatsioonide poolt võlga tunnustavate toimetuste teostamine ei katkesta aegumist. Riiklikul Arbitraažil on õigus möödalaastud aegumistähtaega pikendada juhul, kui hagejal osutus võimatuks õigeaegselt hagi esitada.

Majandusorganisatsiooni vastavail töötajail on tingimata vaja hoolega jälgida, et kõik hagid oleksid esitatud aegumise tähtaja piirides, seda enam, et hagi aegumise tagajärjel organisatsiooni poolt kantud kahju tuleb panna nende konkreetsete isikute peale, kelle kohuseks oli hagi õigeaegne esitamine.

Peamiseks põhjuseks, mis tingib pretensioonide ja hagide hilinemisega esitamist, osutub organisatsioonide mahajäänud ja korratu arvepidamine. Selle pähe vältimiseks ei ole ülearune meelde tuletada, et NSV Liidu Kesk-Täidesaatva Komitee ja Rahvakomissaride Nõukogu 17. juuni 1932. a. määruse eeskirjade kohaselt võib riiklik peaarbiter majandusorgani juhte ja pearaamatupidajaid karistada rahatrahviga kuni kuupalga suuruses arvepidamise mahajäämise ja aruandluse ebaõigesti organiseerimise eest. Trahv nõutakse tähendatud ametiisikuilt sisse vaieldamatus korras ja kantakse riigituludesse.

Enne hagi riiklikule arbitraažile esitamist peab hageja erilise reklamatsiooni-kirjaga kostjalt nõudma võla tähtajalist tasumist, selgitades nõude sisu ja olemust. Mõnedel juhtudel on vaja reklamatsioonile lisandada kõik nõudmist põhjendavad dokumendid. Kui võlgnik antud tähtajaks nõudmist ei rahulda, tuleb hagejal võla tasumist nõuda arbitraaži korras.

Esitatud hagi peab sisaldama:

a) asjaosalisteks olevate organisatsioonide täielikud nimetused, nende aadressid, juhatajate telefonid ja andmed, missuguste ministeeriumide või keskasutiste süsteemi pooled kuuluvad;

b) vaidluse sisu selge ja täpse kirjelduse, põhjendused hagi esitamiseks ja tõendid, mis seda kinnitavad;

c) hageja nõudmise täpse formuleeringu;

d) hagiavaldus peab olema alla kirjutatud asutise juhataja poolt.

Hagiavaldusele tuleb lisandada:

1) materjal, mis tõendaks, et hageja on püüdnud tüli vahetult lahendada;

2) hagi põhjendamiseks vajalikud dokumendid ja arvestused; 3) õiendus, mis tõen-

dab hagiavalduse ja sellele lisandatud materjalide ärakirjade saatmist kostjale ja kaaskostjale, kui viimane on olemas; 4) originaalkviitung riigilõivu tasumise kohta.

Vaidlustelt, mis lahendamiseks antakse Riiklikule Arbitraažile, võetakse ühtset riigilõivu (vaata NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus riigilõivust 10. aprillist 1942. a. — NSVL Ülemnõukogu Teataja nr. 13, 1942. a.)

Hagiasjadelt võetakse riigilõivu 2% hagnosisumast. Hagides, mille hind pole summaliselt määratav — 20 rubla igalt hagilt. Iga eellepingulise vaidluse pealt on lõivumäär rbl. 300.

Kaebuste ja avalduste pealt, mis esitatakse peaarbitrile arbitraaži otsuste uuesti läbivaatamiseks, on lõivunorm 1% kaebuse summast. Riigilõiv makstakse tervetes rublades, jättes ära kopikad. Tasumine teostatakse kas raha ülekande korras või sularahas Tallinna Linna Täitevkomitee Rahandusosakonna arvele nr. 11002 NSVL Riigipanga Tallinna Osakonnas.

Asja riiklikule arbitraažile esitamise päevaks loetakse see päev, mil avaldus arbitraaži kantseleisse ära anti. Postiga saatmise korral aga avalduse postitempli päev. Avaldus, mis pole eeskirjadele vastavalt vormistatud, loetakse mitte saaduks ja saadetakse, kui hageja seda korda ei sea, läbi vaatamata hagejale tagasi.

Pooli esindavad riikliku arbitraaži istungitel asjaosaliste asutiste, ettevõtete või organisatsioonide juhatajad või nende asetäitjad või teised vastutavad töötajad asutise juhataja kirjalikul volitusel. Poolte esindajate arbitraaži istungile mitte ilmumine ei peata asja menetlust.

Järelevalve riiklike arbitrite otsuste suhtes on pandud peaarbitritele. Järelevalvekorras peaarbitrile antavad kaebused tuleb esitada hiljemalt kuu aja jooksul, arvates kaevatud otsuse tegemisest. Pärast seda tähtaega esitatud kaebused jäävad läbi vaatamata.

Ühe ja sama ametkonna süsteemi kuuluvate asutiste, ettevõtete ja organisatsioonide vahelised varalised vaidlused ja eellepingulised tülid lahendatakse selle ametkonna ametkondliku arbitraaži poolt, mille süsteemi vaidlevad pooled kuuluvad.

Asja menetluse kord ametkondlikus arbitraažis on põhijoontes sama mis riikliku arbitraažis ja on määratud iga ametkondliku arbitraaži põhimääruses.

Ametkondlikkudes arbitraažides võetakse asjade menetluselt, erilist maksu, mille suurus on kindlaks määratud ametkondlike arbitraažide põhimäärusega.

Järelevalvet ametkondlike arbitraažide otsuste üle teostavad vastavad ministrid või keskasutiste juhatajad.

VASTUTUSEST TAARA EEST.

H. Hasak,

Eesti NSV Kaubandusministeeriumi Hulgibaasi juriskonsult.

I.

Taara ja pakendi otstarve ja nende kohta käivad nõuded määratakse ostjate ja hankijate vahelistes kaubandusliikudes suhetes — peamiselt kauba hankimise põhitingimustega.

Hankepõhiingimused moodustavad õigusliku aluse vastastikustele kaubanduslikele suhetele mitmesuguste organisatsioonide ja ettevõtete vahel.

Kui kaubatoodangu hankepõhitingimused ei kuulu kinnitamisele valitsuse poolt, siis kehtestatakse need kokkuleppel teatavate rahvamajandusharude juhtimist teostavate ministeeriumide ja keskasutiste vahel.

Taarat ja pakendit vajava kaubatoodangu hankimise kohta käivad põhitingimused määravad üldiselt seda, et taara ja pakendi otstarve seisneb:

- 1) kauba vigastamatuse ja puutumatus tagamises selle transportimisel ja
- 2) kauba säilivuse tagamises selle hoiul.

Eesti NSV Kohaliku Tööstuse Ministeeriumi (KTM) süsteemi kuuluvate tööstuslike ettevõtete hankelepingute põhitingimused määravad analoogiliselt taara tingimused (§ 24) „Taara peab olema vastavalt markeeritud ja tagama kaupade vigastamatuse ning rikkumatuse transportimisel ja hoidmisel“.

Sellepärast tuleb „kauba vastuvõtmisel kontrollida taara vastavust kehtivatele standardidele ja tehnilistele tingimustele“. (NSVL Kaubandusministeeriumi käskkiri nr. 21, 21. I 1946. a.)

Need nõuded määravad vastutuse taara kohta käivate nõuete rikkumise eest, mis on ette nähtud seaduste, käskkirjade ja lepingutega.

Neil juhtumel, kui produktsiooni taarastamine on ette nähtud standardses taaras, on taara standardi rikkumise korral kaubasaajal õigus esitada hankija vastu pretensioone ja nõuda sanktsioone samadel alustel, mis on ette nähtud mittevastava kvaliteediga või standardile mittevastava kauba hankimisel.

Teatavatel juhtudel kujutab kauba- või taarastandardi rikkumine endast kriminaalkorras karistatavat tegu (KrK § 128-a).

„Standardi rikkumine väljendub konkreetsetl standardile mittevastava kauba-produktsiooni tootmises. Kuid ta võib väljenduda ka teisel kujul: — ebaõiges markeerimis ja sortimises, taara kohta käivate nõuete rikkumises, standardse hoiu tingimuste rikkumises jms.“

Hankijad on materiaalselt vastutavad kauba hankimisel mittekvaliteetses või mitesobivas taaras või pakendis kahjude eest, mis selle tagajärjel tekkida võivad.

Mittekohaste omadustega taara- või pakendi kasutamisel võivad tekkida nii kauba hulgaliselt kaod kui ka kauba kvaliteedi halvenemised. Näiteks jahu hankimine harvakoelistes kottides võib tekitada transportimisel suuri kauba puudujääke. Nisike puitmaterjali kasutamine taara jaoks võib tekitada mõningate kaupade rikkumist, hallitust ja teisi selletaolisi kvaliteedi halvenemisi selle transportimisel või hoidmisel.

Hankija vastutab peale selle ka sel juhul mittesobiva või mittekomplektse taara või pakendi kasutamise eest NSVL Riikliku Arbitraaži juhendis 29. VIII 1939. a. ettenähtud korras, kui sellise taara kasutamisega ei ole tekkinud kauba koguselisi puudujääke ega kvaliteedi halvenemist.

Mainitud juhendi kohaselt väljendub hankija vastutus:

- 1) mittekomplektse või mittekvaliteetse taara või pakendi hinnavahe tasumises;
- 2) sanktsioonide kohaldamises ostja kasuks kauba hankimise eest mittekvaliteetse taaras ja pakendis kuni 200% ulatuses taara või pakendi allahinde summast, kusjuures üldine trahvimäär ei või ületada 50% tööstuse väljalaskehinnast.

Kui aga kaup riknes korratu või ebakohase taara tõttu, siis vastutab hankija nagu mittekvaliteetse kauba hankimise eest, olenemata sellest, kas kaup enne pakkimist mittevastavas või ebakohasesse taarasse oli kvaliteetne või mitte. See asjaolu ei vabasta hankijat kohustusest tasuda kahju ja trahvi kauba riknemise korral.

Kauba hankimine mittevastavas pakendis võib tekitada pakendi riknemist sel määral, et viimane ei taga selles sisalduva kauba säilitamist ja allesolekut ning kaup tunnistatakse mittekvaliteetseks ja kaubandusvõrgus realiseerimiskõlbmatuks. Näiteks happed sisaldav keemiakaup võib hävitada pakendi, kui see ei ole valitud kauba omadustele vastavalt, sel määral, et kaup tuleb tunnistada praagiks, kuna rikitud pakend ei võimalda selle realiseerimist kaubandusvõrgus. Sellisel juhul vastutab hankija täies ulatuses tekitatud kahjude eest, seoses mittevastava pakendi kasutamisega ja tema suhtes kohaldatakse rahalisi sanktsioone kui mittekvaliteetse kauba hankimise eest.

Kauba transportimisel raudteel seab raudtee omalt poolt üles nõuded taara ja pakendi suhtes vastavalt NSVL raudteede määrustiku eeskirjadele.

Raudteede määrustiku § 31 määrab: „Kaubad, mis vajavad pakendit veo juures kaotsi- ja rikkimineku vältimiseks, tuleb veoks esitada korralikus taaras, mis kindlustab kauba täielikku alalhoidu.“

Niisuguse kauba veoks esitamisel ilma pakendita, samuti korratud või kauba omadustele mittevastavas taaras peab raudtee loobuma kauba vastuvõtmisest. Kauba vastuvõtmisest loobumise kohta koostatakse saatja nõudmisel akt.

Kauba esitamisel taaras, millel on niisugused puudused, mis ei tekita teel kauba rikki- või kaotsimineku ohtu, võib raudtee kaubaveoks vastu võtta ainult tingimusel, et saatekirjas ja kviitungil tehakse märkus pakendi puuduste kohta.

Märkus pakendi puuduste kohta kirjutatakse saatja poolt saatekirjas kohuslikult alla.

Kuid mainitud märkuse olemasolu raudtee saatekirjal ei vabasta raudteed iga kord vastutusest vastuvõetud kauba riknemise ja puudujääkide eest veel. Näiteks: 16 vaadi veini vastuvõtmisel raudteel veoks tehti kindlaks, et vaadid leکید ning sellekohane märkus tehti kaubasaatja poolt raudtee saatekirjale. Raudtee sihtjaama jõudis aga ainult 15 vaati. Sel korral tuleb raudteel siiski vastutada ühe vaadi puudumise eest, kuna vaatide defektidel ei ole midagi ühist ühe vaadi kaotsiminekuga.

Kui aga kauba vastuvõtmisel on tehtud kaubasaatja poolt vastav märkus raudtee saatekirjale taara defektide kohta ja kui kauba vastuvõtmisel sihtjaamas avastatakse puudujääke, mis on tingitud taara puudulikkusest, siis vastutab puudujääkide eest kaubasaatja, sest vastavalt Raudteede määrustiku §-le 68 „ei vastuta raudtee veoks vastuvõetud kauba kaotsi- või rikkimineku eest, kui kaotsi- või rikkimineku on tekkinud pakendi puuduste tõttu ja kaup oli niisuguses pakendis veoks vastu võetud saatja nõudmisel, märkuse tegemisega saatekirjas § 31 kohaselt“.

Teisest küljest nõuavad taara kohta käivad instruksioonid, et „taara peab kauba all olema korras ja vastama hinnakirja tingimustele“. Kauba saamise korral korratud taaras koostab saaja seatud korras akti ja toimetab taara ümberhindamist. Kui raudtee dokumendis on märges taara halva kvaliteedi kohta, esitatakse ümberarvestus kaubasaatjale.¹

Võtab aga raudtee kauba vastu mitte korras olevas taaras, ilma märkuseta raudtee saatekirjal, siis kannab tema vastutust kauba allesoleku eest veel, sest vas-

¹ Инструкция о порядке пользования прейскурантами цен на тару, утвержд. Наркомснабом СССР 3. 08. 1933 (§ 7).

tavalt Raudteede määrustiku §-le 67 „kannab raudtee täit vastutust veoks vastu- võetud kauba alalhoiu eest kauba veoks vastuvõtmise momendist kuni selle välja- andmiseni saajale“.

Vigastuste avastamisel kauba taaras või pakendis tema veol või sihtjaama jõud- misel koostatakse selle kohta kommertsakt Raudteede määrustiku § 91 ja lisa I ette- nähtud korras.

Kauba allesoleku ja säilitamise tagamine ning võitlus sotsialistliku omandi riisumise vastu nõuavad kõige teadlikumat suhtumist taara ja pakendi tähtsusesse, seega kõige täpsemat kinnipidamist taara ja pakendi kohta antud eeskirjadest nii hankijate kui ostjate poolt.

Korratu, ebasobiv ja mittekohane taara ning pakend soodustavad riisumist, kauba puudujääkide ning rikkumise tekkimist. Korralik ja kohane taara ning pakend tagavad kaupade allesolekut ja säilivust ning raskendavad kauba riisumist tema liikumisel tootjalt tarbijani.

Selles mõttes on taara ja pakendi kohta üles seatud tingimustest täpselt kinni- pidamisel rahvamajanduses esmajärguline tähtsus.

II.

Pärast taara vabastamist kauba alt kuulub tema üldreeglina üleandmisele vas- tavate organisatsioonide baasidele, kes koguvad teatavat liiki taarasid, või tagasta- misele kauba hankijale, sõltuvalt lepinguis või muudes korraidustes või määrustes ettenähtud tingimustele.

Taara vastuvõtmise, hoidmise ja tagastamise kord on kehtivate reeglite koha- selt seatud taara liikide järgi.

Taara jagatakse üldiselt järgmiselt:

- 1) pehme taara (kotid),
- 2) puit-taara (kastid, vaadid jne.),
- 3) klaastaara (pudelid, purgid jne.).

Iga taara liigi kohta on riiklikkude organite poolt kindlaks määratud nende kategooriad ja standardi tingimused, nende kõlblikkuse määrad jne.

Standardse taara hinnad on kindlaks määratud hinnakirjaga, mis on kinnitatud Töö- ja Kaitsenõukogu (STO) poolt määrusega 13. VII 1933. a. nr. 603 all.

Taara mittetagastamisel või mitteõigeaegsel tagastamisel on taara saaja õigus- tatud nõudma leppetrahvi vastavate eeskirjade alusel ja määral.

Trahvi arvestamise aluseks on ülalmainitud taara hinnakirjaga kindlaks mää- ratud hinnad standard-taara kohta. Standard-taara hindade rikkumine ei ole luba- tav ja kaubasaaja on õigustatud jätma kaubamuretseja arve, kus taara hind on kõrgem standard-hinnast, aktspteerimata taara eest rohkem makstud summa tagasi nõudma. Sel korral on aga tarvilik saadud taara õige hinna kindlakstegemine.

Kauba kaotsimineku korral raudteeveol osaliselt või täielikult on raudtee kohus- tatud tasuma peale kauba väärtuse ka kaotsiläänud taara väärtuse, kui viimane ei ole arvestatud kauba väljalaskehinna sisse.

Taara väärtus, mis kuulub tasumisele, arvestatakse standardtaara hinnakirja alusel, vastavalt Raudteede määrustiku § 70.

Kõik muud nõudmised raudtee vastu, mis ületavad taara preiskurandi hinna ning samuti taara mittetagastamise korral ettenähtud trahvisummade nõudmised, ei ole õigustatud.

Raudtee vastutust määravad ainult Raudteede määrustiku eeskirjad ja selle- pärast on igasugused trahvide ja kahjude nõudmised, mis selles määrustikus ette nähtud ei ole, põhjendamata, sest vastavalt NSVL Ülemkohtu Tsiiviilasjade Kohtu- kollegiumi seisukchale ei ole Raudteede määrustiku § 69 laiendav tõlgendamine lubatud.

Arvestades taara ja pakendi õige ja otstarbeka ärakasutamise tähtsust rahva- majanduses, on riigi keskorganite, vastavate ministeeriumide ja peavalitsuste näol, poolt täpselt reglementeeritud taara vastuvõtmine, hoidmine ja tagastamine ning selle arvestus.

Kaubandusministeeriumi süsteemi kuuluvais ettevõtteis teostub taara arvestus

vastavalt NSVL Kaubandusministeeriumi 25. I 1946. a. instruksioonile nr. 29.¹ Mainitud instruksioon korraldab vastuvõtmise vormistamist, taara eest materiaalselt vastutavate isikute aruandlust, inventariseerimist ja taara arvestamist. Arvestamisele kuulub kogu ettevõttesse sissetulnud taara, olenemata sellest, kas taara väärtus on arvestatud kauba hinna sisse või on arvestatud eraldi.

Kott-taara tagastamine on kohuslik kõikidele riiklikele ja kooperatiivseile organisatsioonidele ja tööstuslikele ettevõtetele, kes saavad kaupa kottides. See kohustus on kindlaks määratud NSVL RKN-i juures asuva Majandusnõukogu määrustega 10. V 1939. a. nr. 436 ja 14. VII 1939. a. nr. 703.

Peale selle on alates 1. V 1940. a. kottide tagastamise kohustus, kord ja ulatus üksikajaliselt kehtestatud kokkuleppega, mis sõlmitud NSVL Varumise Rahvakomissariaadi, NSVL Kaubanduse Rahvakomissariaadi, NSVL Toiduainete Tööstuse Rahvakomissariaadi ja Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu (Tsentrosojuz) vahel. See kokkulepe on kohuslik kõigile riiklikele ja kooperatiivseile organisatsioonidele ja tööstuslikele ettevõtetele, kes saavad kotte Toiduainete Tööstuse Ministeeriumi süsteemist, ja samuti kohuslik Varumisministeeriumi asutistele, mis annavad välja ja võtavad vastu kotte.

Tarbijale väljaantud kotid saadustega või saaduste pakkimiseks kuuluvad kindlaksmääratud tähtaegade jooksul tingimata tagastamisele saaduste väljaandjale, pakkematerjalide või realiseerimise baasile, välja arvatud juhud, mis on ette nähtud vastavate määruste või korraldustega.

Kokkulepe määrab kindlaks kottide kategooriad nende tarvitamiskõlblikkuse järgi, väljalaske- ja vastuvõtuhinna, kottide hoidmise, kasutamise ja transporteerimise ja nende väljaandmise ja vastuvõtmise korra ning sanktsioonid kottide mitte-tagastamise või mitte õigeaegse tagastamise eest.

Juhul, kui kottide tagastamine ei teostu õigeaegselt ega täiendavaks või soodustatud tähtjaks, on kottide väljaandja õigustatud võtma kottide korratu tagastaja kohtulikule vastutusele kriminaalkorras riigivara raiskamise eest.

Peale selle korraldatakse kottide tagastamist asutiste ja ettevõtete vahel kehtestatud põhitingimuste või lepingutega.

Kui leping ega põhitingimused ei näe ette kottide tagastamise tähtpäeva, siis määrab kaubamuretseja selle omalt poolt, tähendades selle kaubasaajale saadetaval arvel.

Kott-taara tagastamise tähtaja kindlaksmääramisel on oluline tähtsus selles mõttes, et pärast kottide tagastamise tähtaja möödumist tekib taara saatjal õigus rakendada süüdlase vastu seaduslikke sanktsioone taara mittetagastamise eest.

Juhul, kui taara tagastamise tähtaeg ei ole ette nähtud ja kui kott-taara tagastamine on kaubasaajale kohuslik, on viimane kohustatud need tagastama seitsme päeva jooksul pärast arve kättesaamist Tsiviilkoodeksi § 111 alusel kui esitatud arve sisaldab kott-taara tagastamise nõuet ja kui arves eneses ei ole määratud pikemat tähtaega kui seitse päeva.

See seisukoht leiab kinnitust NSVL Riikliku Arbitraži poolt antud instruksioonis 17. X 1944. a. nr. 11 all.

Taara tagastaja vabaneb oma kohustusest, kui tagastamisele kuuluv taara hävib loodusliku õnnetuse tagajärjel.

Taara puudujääkide, raiskamiste või kõrvaldamiste avastamisel vastutab süüdlane tekitatud kahjude eest kuni viiekordse määrani, olenevalt asjaoludest.²

Puit-taara vastuvõtmise, hoidmise ja tagastamise kohta käivad eeskirjad on leidnud oma väljenduse NSVL RKN-i otsuses 9. I 1946. a. nr. 31 all. Selle otsuse kohaselt kuulub kogu puit-taara, välja arvatud inventar-taara, üleandmisele Metsavarustuse Peavalitsuse (Glavsnablesi) baasidele kindlaksmääratud hulga normides ja hindadega.

Puit-taara üleandmine on kohuslik kõigile ministeeriumide ja valitsuste kaubanduslikele organisatsioonidele ja asutistele.

¹ Avaldatud «Сборник приказов Министерства Торговли СССР № 1—2 1946.

² Циркулярное письмо Наркомторга СССР № 0243 от 19. 10. 1945 г. «О порядке взыскания за недостачи и хищения тары».

Puit-taara hulka arvatakse taara toiduainete, sisseaadete ja tööstuskaupade alt.¹

Tagastamise kohustuse mittetäitmisel rakendatakse süüdlase vastu sanktsioone tagastamisele kuuluva taara väärtuse viiekordses ulatuses; veini- ja õllevaatide mittetagastamisel arvestatakse trahvi kümnekordses taara väärtuses.

Puit-taara tagastamine kauba hankijale teostub lepingute alusel, kusjuures taara tagastamist on õigus nõuda ainult sel korral, kui taara tagastaja asub taara vastuvõtu kohast mitte kaugemal kui 20 km.

Klaastaara tagastamine hankijale teostub kehtivate põhitingimuste ja sõlmitud lepingute alusel.

Pudel-taara kohta on see erinevus, et pudelid langevad suuremal jaol tarbijate kätte ühes kaubaga ning sellepärast on nende tagastamine rakendatud.

Pudel-taara laiaulatuslikumaks tagastamiseks teostatakse nende piiramatut sisseostu elanikkonnalt.

Kõigil taaraliikide vastuvõtmise, hoidmise ja tagastamise reeglil on ühine alus, mis väljendub:

1) taara standardiseerimises selle otstarbe, kõlblikkuse, mõõtude ja hindade järgi;

2) taara hoidmise ja tagastamise täpses reglementeerimises ja

3) sanktsioonide rakendamises ülesseatud reeglite rikkumisel.

Taara standardiseerimisel, nagu standardi sisseaadmisel üldse, on sotsialistliku majanduse tingimustes suur tähtsus ja see on iseendast tähtsaim vahend võitluses tööstusliku toodangu kvaliteedi eest.

Taara kasutamise ja tagastamise süsteemil on suur tähtsus rahvamajanduses.

Õige ja vankumatu kehtivate reeglite, korralduste, kokkulepete ja tingimuste täitmine taara tagastamise ja hoidmise kohta on abinõu suure kokkuhoiu reservide väljaandmiseks ja realiseerimiseks igas rahvamajandusharus.

Sellega on seletatav kõrge materiaalne ja kriminaalne vastutus ning sanktsioonide rakendamise võimalused, millega on seotud kehtivate reeglite, kokkulepete ja korralduste rikkumine taara suhtes.

¹ NSVL Kaubanduse RK käskkiri nr. 29 — 25. I 1946. a.; ringkiri nr. 062/26—21 — 7. III 1946. a., NSVL Kaubandusministeeriumi käskkiri nr. 273 — 17. VII 1946. a., ja NSVL Kaubandusministeeriumi ringkiri 11. sept. 1947. a., nr. 02830.

KOKKULEPE

kottide väljaandmise ja tagasisaamise korra kohta, sõlmitud NSVL Varumise Rahvakomissariaadi, NSVL Kaubanduse Rahvakomissariaadi, NSVL Toiduainete Rahvakomissariaadi ja Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu (Tsentrosojuzi) vahel.

I. Uldosa.

1. Käesolev kokkulepe, alates 1. maist 1940. a., on kohuslik kõigile riiklikele, kooperatiivseile organisatsioonidele ja tööstuslikele ettevõtetele, mis saavad kotte Toiduainete Rahvakomissariaadi süsteemilt ja samuti kohuslik Varumise Rahvakomissariaadi asutistele, mis annavad välja ja võtavad tagasi kotte.

2. Kõik varem väljaantud juhendid, käskkirjad ja korraldused kottide tagasiandmise osas tarvitajale tühistatakse käesoleva kokkuleppe jõustumise momendiga.

II. Kottide jaotus.

3. Kõik Varumise Rahvakomissariaadi süsteemi kuuluvad kotid, eraldi linased, džuu- ja puuvillased kotid jaotatakse järgmistesse kategooriatesse:

a) uued kotid — kõlblikud kõigiks tehinguiks teraviljasaadustega, esimest korda kasutusele võetud saaduste pakkimiseks;

b) I kategooria, kotid, olnud kasutusel teraviljasaaduste all, puhtad, kuivad, terved, ilma lappideta, täiemõdulised, mitte pehkinud, koti suu palistatud, kõlblikud pakendiks kõiki sorti jahule ja tangudele;

d) II kat. kotid, olnud kasutusel teraviljasaaduste all, puhtad, kuivad, täiemõdulised, mitte pehkinud, lapitud

mitte rohkem kui kolme lapiga, kõlblikud pakendiks kõiki sorti jahule ja tangudele;

e) III kat. kotid, olnud kasutusel teraviljasaaduste all, puhtad, kuivad, täiemõdulised, mitte pehkinud, lapitud mitte rohkem kui viie lapiga, kõlblikud pakendiks lihtjahule ja kergekaalusitele tangudele;

g) IV kat. kotid, olnud kasutusel teraviljasaaduste all, puhtad, kuivad, täiemõdulised, mitte pehkinud, lapitud mitte rohkem kui seitsme lapiga, kõlblikud pakendiks teraviljale ja kliidele;

h) V kat. kotid, olnud kasutusel teraviljasaaduste all, puhtad, kuivad, täiemõdulised, mitte pehkinud, lapitud rohkem kui seitsme lapiga, riie hõredaks muutunud, kõlblikud pakendiks teraviljale ja kliidele ja samuti allamõduliste kottide valmistamiseks;

i) VI kat. kotid, olnud kasutusel, määratud, riie hõre ja osaliselt katki, mittekõlblikud teraviljasaaduste pakendiks, kõlblikud juurvilja hoidmiseks, vagunite voorderdamiseks (nende laadimisel lahtise viljaga) ja samuti puust lulkude voorderdamiseks vilja hoidmisel.

Märkus: 1) I, II, III, IV ja V kategooria kottidel suu nõelumine kategooriat ei vähenda;

2) täiemõduliseks loetakse kott, mille üldine ühe külje pind ei ole alla 8428 sm²;

3) allamõduliseks loetakse kotid kõrvalekaldumisega pikkuselt või laiuselt 10 sm. Võetakse vastu 25 kop. võrra madalamalt täiemõdulisest;

4) kottisuu palistamist paellindiga ei loeta paigaks;

5) kaltsud, kotid või nende osad, puhtad, kuivad, mitte pehkinud, kõlbmatud pakendiks teraviljasaaduste

dustele, kuid on kõlblikud kottide parandamiseks, antakse tagasi kaaluga ja kustutatakse võlgnevuse arvelt arvestusega 700 g ühe koti eest, hinnaga 50 kop. kg, puuvillased kotid aga 600 g ühe koti eest, hinnaga 1 rbl. kg.

4) Kottide hinnad, nii tarbijaile väljaandmisel saadustega kui ka tühjade kottide tagasisaamisel, määratakse kindlaks järgmiselt:

Kategooria nimetus	Linaste ja džuurkottide hind nende väljaandmisel kaubaga	Samade kottide hind nende tagasisaamisel tarvitajalt	Puuvillaste kottide hind nende väljaandmisel kaubaga	Samade kottide hind nende tagasisaamisel tarvitajalt
Uued kotid	5.—	—	7.—	—
I kat. kotid	4.50	4.35	6.—	5.75
II „ „	3.50	3.35	5.—	4.75
III „ „	2.50	2.35	4.—	3.75
IV „ „	1.50	1.35	3.—	2.75
V „ „	1.—	—85	2.—	1.75
VI „ „	—85	—70	1.—	—75

Märkus: 1) Saaduste alt vabanenud kottide tagasiandmisel on hinnad määratud franko baasi ladu, seal aga, kus puuduvad realiseerimise või pakkematerjalide baasid, franko vagun saatejaamas või sadamas;

2) Parandust vajavad kotid antakse välja saadustega ja võetakse peale vabanemist tagasi 20 kop. madalama hinnaga kui hinnakirjas näidatud;

3) Tarbijad on kohustatud tagasiantavad kotid puhastama märjaks saanud kottidele kuivanud jahu korral. Kui aga tagasiantavate kottide riidel on jahukord, siis sellised kotid hinnatakse ühe kategooria võrra madalamalt tegelikust väärtusest.

Sama kord jahukorraga kottide hindamisel on maksev tarbijaile produktide vastuvõtmisel tarvitajal-salvelt.

Jahukorraga kottideks loetakse kotid, mille jahukorra üldpind on vähemalt 200 sm²;

4) Kuivanud koorukest, mis leidub sildi kleppimise kohal, jahukorraks ei loeta;

5) Kottide hinna alandamine ühe kategooria võrra jahukorra põhjusel ei ole aluseks trahviraha sissenõudmiseks — kottide kategooria alandamise eest.

III. Hoolsast kottide hooldamisest.

5) Kottide hooldamise mõttes keelatakse kõigil organisatsioonidel, kes saavad kotte saadustega Varumise Rahvakomissariaadi süsteemilt:

a) kasutada kottide peale- ja maha-laadimisel konkse;

b) täiskottide õlalt hooga mahaviskamine;

d) tühjade ja täiskottide laadimine määratud vaguneisse;

e) kottide laadimine paljale maapinnale ja samuti alustele, milles on väljaulatuvaid naelu või muid teravikke;

g) täis- kui ka tühjade kottide katmatult transportimine vihma ja lumega;

h) sidumisenööri lõikamine kotisuu mitesobivate nugaedega;

i) kottidest tolmuga kloppimine mittekorraks kloppimismasinatega;

j) teravilja saaduste kottide kasutamine muuks otstarbeks;

k) kottide hoidmine niiskeis ja korda seadmata hoiuruumides parandamata katustega, rikutud naftasaadustega ja teiste ainetega, mis võiksid kotte rikkuada;

l) kottide lohistamine mööda maad ja tolmuga;

m) kompamisega terade proovimine kotis; vajaduse korral teha seda ainult kotisuu.

IV. Kottide väljaandmise ja tagastamise kord ja tähtajad.

6) Saaduste väljaandmine tarbijaile peab sündima ainult tembeldatud kottides, milles näidatud kottide sort (linane, džuur või puuvillane) ja kategooria.

Märkus: Teravilja väljaandmisel jahude asemel on väljaandja kohustatud andma tarvitajaile vajaliku arvu kotte, arvestusega 13,3 kotti ühe tonni jaoks.

7) Tarvitajaile väljaantud kotid saadustega või saaduste pakkimiseks kuuluvad tingimata tagastamisele saaduste väljaandjale, pakkematerjalide või realiseerimise baasile, välja arvatud juhud, mis on ette nähtud eraldi määruste ja korraldustega.

8) Kotte soola, naftasaaduste, juurvilja, keemiliste ainete, ehitusmaterjalide alt, pehkinud, samuti kuivatamata, määratud, mitte väljapestavate plekkidega, ei võeta tagasi võlgnevuse arvelt kustuta-

miseks ja 10 päeva jooksul peale meeldetuletuse saamist peavad olema tarvitaja poolt tagasi viidud.

10 päeva möödumisel lähevad need kotid Varumise Rahvakomissariaadi omanduseks ilma võlgnevuse arvelt kustutamata ja nende eest makstakse V kat. kottide hind.

9) On kehtima pandud järgmised tähtajad kottide tagasiandmiseks, mis saadud Varumise Rahvakomissariaadi süsteemilt;

a) asutised (välja arvatud tarb. kooperasiivid), mis asuvad ühes ja samas asulas pakkematerjalide või realiseerimise baasiga, on kohustatud viimastele iga päev tagasi andma kõik tegelikult saaduste alt vabanenud kotid, kuid mitte vähem kui 2,5% kottide arvust, mis vajalikud sama asutise varustamiseks saadustega jooksva kuu plaani kohaselt, tihtlasi arvestades, et järgmise kuu 3. päevaks oleksid tagasi antud kõik kotid, mis saadud jooksval kuul jahude, tangude ja söödaviljaga;

b) asutised, mis ei asu ühes ja samas asulas pakkematerjalide või realiseerimise baasidega, aga samuti tarbijate kooperasiivid on kohustatud iga 5 päeva jooksul tagasi andma kõik tegelikult saaduste alt vabanenud kotid, kuid mitte vähem kui 10% kottide arvust, mis vajalikud sama asutise varustamiseks saadustega jooksva kuu plaani kohaselt, tihtlasi arvestades, et järgneva kuu 5. päevaks oleksid tagasi antud kõik kotid, mis saadud jooksval kuul jahude ja tangudega;

d) kottide tagasiandmise tähtajad tarbijailt, kes asuvad raudteest kaugetes rajoonides või veavad saadusi ennetähtaegse veoga või samuti asuvad vähese ühendusteede võrguga varustatud rajoonides, määratakse kindlaks poolte kokkuleppel, arvestades kohalikke tingimusi;

e) sõjaväe toiduainete laod (TT Punaarmee Toiduainete Varustusvalitsus, SM Laevastiku Toiduainete Varustusvalitsus, SaRK söekaev. süsteem) ja samuti neile alluvad osad on kohustatud kõik saaduste alt vabanevad kotid tagasi saatma mitte harvem kui üks kord 5-e päeva jooksul, välja arvatud juhul, mis ette nähtud punktis „d“, kuid mitte vähem kui 20% kottide arvust, mis vajalikud sama asutise või väeosa varustamiseks saadustega jooksva kuu plaani kohaselt;

g) õlitehased, konservitehased ja teised töönduslikud ettevõtted, saades Varumise Rahvakomissariaadi süsteemilt teravilja kottides, on kohustatud need tagasi andma tähtaegadel, mis ette nähtud p. „a“ ja „b“;

h) kottide tagasiandmisel, mis on hästi puhastatud tolmust ja kottidele kuivanud jahukoorikust, vastavalt p. „a“, „b“ ja „d“, tagasiandmise tähtajad pike-nevad 3 päeva võrra;

i) kotid jahude ja tangude all, mida veetakse saadustega kevadise teede lagunemise ajal või ennetähtaegse veoga, samuti puutumata tagavarade loomiseks, antakse tagasi peale nende tegelikku vabanemist saaduste alt, saaduste realiseerimise plaani piirides, mille tähtaegades igal erijuhul on kokku lepitud Varumise Rahvakomissariaadi süsteemi kuuluvate asutistega.

10) Arvete võrdlemine pakendite kohta tarbijate ja väljaandja vahel viiakse läbi igakuuliselt, kuid mitte hiljem kui 10-daks kuupäevaks peale iga kuu lõpu.

Märkus: Tarbijate mitteilnumisel arvete võrdlemisele pakendite alal viiakse võrdlus läbi Varumise Rahvakomissariaadi voliniku ja saaduste tarvitaja kõrgemalseisva asutise esindaja juuresolekul. Viimase ilmumata jäämisel viiakse võrdlus läbi ilma esindajate osavõtuta.

Tarbijailt tagasiantavad, kooskõlas p-ga 9, iga kuu jooksul tegelikult saaduste alt vabanenud kotid, saadud produktidega antud kuul ja samuti kottide järelejääk produktidega eelmisest kuust arvestatakse tagasiandmisele kuuluvaks jooksval kuul.

Juhul, kui tarbija poolt mõne kuu jooksul on kotte tagasi antud vähem, kui kuulus tagasiandmisele, pannakse maksma puudujääkide selgitamiseks ja rahaliste trahvide sissenõudmiseks järgmine kord:

a) kui puudujääk on tekkinud looduslike õnnetuste tagajärjel, kustutatakse kotid arvelt, rahalist trahvi nõudmata,

b) kui puudujääk on tekkinud kuritahtlikust kõrvaldamisest, kantakse puuduv arv kotte eriarvele ja kustutatakse arvelt ainult kohtuotsuse põhjal.

Süüdlased võetakse vastutusse.

Kõrvaldamisest tekkinud puudujäägi eest nõutakse väljaandja poolt tarbijalt

trahviraha sisse ettenähtud summa suuruses;

d) kui viivitus on tekkinud tarbija poolt punkt 9 kokkulepitud tähtaegadest üleastumise tõttu, kantakse tagasiandmata kottide hulk eriarvele ja nende tagasiandmiseks määratakse uued tähtajad ja nimelt: tarvitajale, kes annavad kotte tagasi p. 9 lõige „a“ alusel — 5 päeva, lõike „b“ alusel — 15 päeva, lõike „d“ alusel — tähtajad määratakse kokkuleppega kohapeal.

Juhul, kui kottide tagasiandmine ei teostu ka neil täiendavatel soodustatud tähtaegadel, võtab väljaandja tarvitaja kohtulikule vastutusele riigivara raiskamise eest.

Teistkordselt ühtede ja samade kottide eest trahviraha sisse nõuda ei ole lubatud.

Trahvi maksmine ei vabasta tarvitajat puuduvate kottide tagasiandmisest Varumise Rahvakomissariaadi süsteemile.

11) Iga organisatsioon on kohustatud hiljemalt jooksva kuu 10-ndaks päevaks esitama pakkematerjalide või realiseerimise baasile õienduse, mis kontrollitud kaubandusosakonna poolt, organisatsiooni jooksva kuu saaduste väljamineku plaani kohta.

12) Tarbijalt tagasiantavate kottide toimetamine Varumise Rahvakomissariaadi süsteemi pakkematerjalide vabrikusse, pakkematerjalide või realiseerimise baasi, mis asuvad ühes ja samas asulas või lähedal asuvates punktides, sünnib tarbija transpordiga ja arvel.

Kui tagasiantavad kotid saadetakse raud- või veeteel, siis on tarbija kohustatud toimetama kotid saatejaama või sadamasse ja saatma need pakkematerjalide vabriku, pakkematerjalide või realiseerimise baasi aadressil selliselt, et kõik väljaminekud, ühes arvatud kuni franko-vagun saatejaamas või franko-last saatelaevas, kannab kottide saatja.

Märkus: 1) Tarbijail jääb õigus raud- või veeteel saatmise asemel saata kotte kohale auto- või hobu-transpordiga. Sel juhul maksab Varumise Rahvakomissariaadi süsteem tarbijale raud- ja veeteel saatelukulde väärtuse;

2) tarbija poolt kottide saatmine pakkematerjalide vabriku, pakkematerjalide või realiseerimise baasi

aadressil järeelmaksuga on keelatud;

3) raudtee saatekirjades, kottide saatmisel raudteega, tuleb need nimetada, kooskõlas tariifide seadusega: „kotid pruugitud“.

13) Tagasiantavate kottide saatmisel raud- või veeteel peab kottide pakkimine seaduse kohaselt olema standardne — 40 tk. igas kohas, s. t. ühte kotti on pakitud 39 tk. ühte ja sama sorti kotte (linased, džuudist, puuvillased) kategooriate järgi, viimase koti kinniõblemisega ja sildi külgeõblemisega.

Iga kottide koguse kohta koostab saatja arve-faktuuri 3 eksemplaris, ära näidates kohtade arvu, kottide arvu sortide (linased, džuudist, puuvillased) ja kategooriate järgi, kusjuures ärakirja ühe eksemplari arve-faktuurst ja 3 eksemplari maksunõudest saadab pank, aga 1 eksempl. arve-faktuurst ja 1 eksempl. maksunõudest ühes raudtee saatekirjaga, pagasikiitungiga või lastikirjaga, hiljemalt kottide ärasaate päeval, saadab postiga pakkematerjalide vabrikule või baasile või realiseerimise baasile. kelle aadressil kotid on saadetud.

14) Raud- ja veeteedel saadetavad kotid tuleb saata nimelise kaubana suure kiirusega ja väikesed kogused pagasiga.

15) Tarbijalt raud- või veeteedel tagasisaadetavate kottide vastuvõtmine peab sündima 24 tunni jooksul, arvates nende saamise momendist.

Need kotid tuleb vastu võtta täpselt kooskõlas NSVL RKN-i juures asuva Riikliku Arbitraaži juhenditega.

16) Pakkematerjalide või realiseerimise baasides lahkuminekute avastamisel arvudes ja kategoorias saatja faktuuri andmete ja vastuvõtja baasi andmete vahel pakid, milles on avastatud lahkuminekud, pitseeritakse, saatjale saadetakse viibimata telegraafiline teade, ettepanekuga esindaja väljasaatmiseks.

Pakkematerjalide või realiseerimise baasi poolt ülaltoodud kottide vastuvõtmise korrast mittekinnipidamisel korraldatakse arve baasiga tarbija-saatja faktuuri põhjal.

Pakendite tagasiandja asutise esindaja mitteilnumisel kolme päeva jooksul peale telegraafilise meeldetuletuse välja saatmist jõustub vastuvõtmise akt, mis baasi poolt koostatud kooskõlas NSVL RKN-i juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt 29. aug. 1939. a. kinnitatud juhend-

dite p. 9, 11 ja 13 alusel, millele lisatakse koopia pakendite saatja väljakutsumisest ja ümberarvestamine sünnib vastuvõtva komisjoni akti põhjal.

17) Saaduste saatmisel ostja poolt teistele kauplevatele või leivaküpsetamise organisatsioonidele teraviljasalve korralduse põhjal kotid, kooskõlas esitatud õiendusega mõlemapoolsete allkirjadega, kategooria äranäitamise, kantakse üle selle organisatsiooni arvele, kellele on välja antud saadused ja see organisatsioon kannab vahetut vastutust väljaandja ees kottide hooldamise ja õigeaegse tagasiandmise eest väljaandjale. Ostja selles osas vabastatakse kottide tagasiaatmisest.

Juhul, kui raudtee ei võta ostjalt ärasaatmiseks vastu tagasiantavaid kotte, mis peab olema tõestatud raudtee poolt, langeb ostjalt vastutus ärasaatmiseks mittevastuvõetud kottide mitteõigeaegse tagasiaatmise eest kogu selleks ajaks, millal raudteel või veeteel transportimiseks kotte vastu ei võeta

18) Kottide vastuvõtmine, mis tagasi tuuakse tarbijalt pakkematerjalide vabrikusse, pakkematerjalide või realiseerimise baasi auto- ja hobustranspordiga, peab lõpetatama baasis tarbija esindaja juuresolekul ühe tunni jooksul, üheaegselt mitme auto või veoki saatmisel aga peab kottide vastuvõtt toimuma mitte kauem kui 3 tunni jooksul, välja arvatud eriti määratud kottide puhul, mille kategooriat ei saa eraldada ilma kotte läbi töötamata kloppimismasinal.

19) Kottide tagasiandmise kuupäevaks loetakse moment nende andmisel raudteele edasisaatmiseks, edasiandmisel aga kohapeal pakkematerjalide või realiseerimise baasi kottide vastuvõtu dokumentide kuupäev.

20) Arvestus tagasiantavate kottide kohta tuleb läbi viia täpselt vastavuses 1940. a. leivavilja saadustega varumise põhitingimuste p. 44.

21) Ostja poolt saadustega saadud kottide omaduse ja kategooria kontroll korraldatakse:

a) tarbija saaduste saamisel väljaandja baasidest ja ettevõtetest auto- või hobustranspordiga — saaduste saamise kohal;

b) tarbija saaduste saamisel raudtee ja veetele transpordiga — 48 tunni jooksul saaduste väljalaadimise momendist arvates. Ostja võrdleb saadud kottide fak-

tilist seisu saatja arvega ja vahede avastamisel faktilise seisu ja kategooriate ja arves näidatu vahel koostatakse selle kohta akt, milleks kutsutakse välja kohaliku realiseerimise baasi esindaja, viimase puudumisel või ärajäämisel, samuti lahkuminekute juhul seatakse akt kokku kooskõlas NSVL RKN-i poolt kinnitatud peaarbitri juhenditega 29. aug. 1939. a. p. 9, 11 ja 13.

Tarbija poolt varustaja esindaja mitteväljakutsumisel korraldatakse kottide arvestus kooskõlas varustaja arvega.

Akt, alla kirjutatud mõlema poole poolt, on kohuslik mõlemale poolele ja kohustused selle akti järgi peavad olema täidetud varustaja suhtes mitte hiljem kui 10-päevase tähtaja jooksul. Mittevastavuse kindlakstegemise juhul saadud kottide faktilise kategooria ja kaubasaatja arves näidatu vahel sünnib mahaarvestus kooskõlas aktiga, nii kategooriate väärtuse kui ka kottide kaalu vahel.

Sanktsioonid.

22) Kottide mittetagasiandmise juhul käesolevas kokkuleppes kindlaksmääratud tähtaegadel või kottide tagasiandmisel produktidega saadust kahe kategooria võrra madalamalt nõuavad Varumise Rahvakomissariaadi asutised ostjalt trahvi uute kottide hinna neljakordses suuruses.

23) Mitteõigeaegse kottide tagasiandmise eest rakendatakse sanktsioone notariaalpealdiste põhjal ja nõutakse sisse vastuvaidlemata korras kolme päeva jooksul peale Varumise Rahvakomissariaadi asutiste poolt dokumentide esitamist, mis tõendavad kottide mittetagasiandmist käesolevas juhendis kindlaksmääratud tähtaegadel ja nimelt:

a) tarbija isiklik arve võlgnevate kottide seisuga;

b) tarbijaga võlgnevuse võrdlemise akti ärakiri või tarbija võrdlemisele mitteilnumisel varustaja telegraafilise või kirjaliku kutse ärakiri ilmuda võlgnevuse arvestuse kontrollimiseks 5 päeva jooksul samas linnas ja 10 päeva jooksul teises linnas;

d) meeldetuletus tarbijale määratavatest trahvidest kottide mittetagasiandmisel.

Märkus: Trahvi sissenõudmine mitteõigeaegse kottide tagastamise eest teostub aktsepteerimata vormis

Vene NFSV RKN-i 5. 10. 1933. a. määruse alusel ainult organisatsioonidelt, mis asuvad Vene NFSV territooriumil. Ülejäänud kauplevate ja leivaküpsetamise organisatsioonide suhtes teostub trahvi sissenõudmine mitteõigeaegselt tagastatud kottide eest ainult Riikliku Arbitraaži kaudu.

Trahvi sissenõudmine kottide kategooria alanemise eest teostub ainult arbitraaži korras.

24) Notariaalkontori kaudu ebaõigelt sissenõutud trahvisummalt maksab varustaja ostjale trahvi 1% päevas kogu ebaõigelt sissenõutud summast, arvates trahvisumma sissenõudmise päevast kuni summa tagasimaksmise päevani ostja arveldusarvele.

Protest ostja poolt peab olema avaldatud hiljemalt 10 päeva jooksul peale mitteõiglast trahvi sissenõudmist.

25) Kategooriat määrava templi puudumisel kottidel või koti faktilise kategooriaga mitte kooskõlas oleva templi olemisel maksab varustaja ostjale trahvina üks rbl. igalt tembeldamata või valesti tembeldatud kotilt ja varustaja on kohustatud tembeldama või ümber tembeldama kõik tarbijale juurdetulevad kotid, vastavalt nende faktilisele seisule akti kokkuseadmise kohal.

Varustaja puudumisel või varustaja (realiseerimise baasid) keeldumisel kottide tembeldamisest või ümbertembeldamisest ei maksa ostja trahvi kategoorias alanemise eest sellelt osalt kottidelt nende tagasiandmisel Teraviljasalve baasidesse.

Märkus: Uued kotid, esimest korda kasutusele võetavad, tembeldamisele ei kuulu.

26) Auto- ja hobutranspordi kinnipidamise eest kottide vastuvõtmisel käesolevates juhendites ettenähtud tähtaegadel pakkematerjalide või realiseerimise baaside süü tõttu maksab varustaja ostjale trahvi määral, mis kehtestatud hobo- ja autotranspordi kohta (oblasti, krai) täitevkomiteede ja liiduvabariikide rahvakomissarjide nõukogu poolt.

27) Kui tarbija saadab pakkematerjalide või realiseerimise baasi tühje kotte ja kirjutab neile arve, mis ei ole kooskõlas kottide faktilise kategooriaga, siis maksab tarbija sel juhul pakkematerjalide või realiseerimise baasile trahvi 3% suuruses summas nende kottide hinnast, arvestamata kategooriate vahesid.

Samad sanktsioonid laienevad ka Varumise Rahvakomissariaadi süsteemile kottide saatmisel tarbijale saadustega.

Esitatud arvete mitteõigeaegsel tasumisel nii varustaja kui tarbija poolt maksab süüdlane pool iga viivitatud päeva eest viivitusraha 0,05% arve summast.

(Allkirjad)

Märkus: Eeltoodud juhendites kottide kategooriasse jaotamisel näidatud VI kategooria on kehtima pandud täiendavalt NSVL Varumise Rahvakomissariaadi käskkirjaga 15. märtsist 1944. a. nr. 488.

PUIT-TAARA VASTUVÕTU JA TAGASTAMISE REEGLID NSV LIIDU KAUBANDUSMINISTEERIUMI SÜSTEEMI KÜLUVATELE KAUBANDUSLIKELE ORGANISATSIOONIDELE.

I. Uldeeskirjad.

1. Käesolevad reeglid on koostatud NSV Liidu Kaubanduse Rahvakomis-sariaadi-Ministeeriumi poolt eraldi või koos teiste ministeeriumide ja asutistega puit-taara vastuvõtu ja tagastamise kohta antud käskkirjade ja instruksioo-nide alusel, mis kehtinud 1. augustil 1947. a. ja üldistavad neis antud juhiseid.

2. Reeglid on kohuslikud NSV Liidu Kaubandusministeeriumi süsteemi kau-banduslikele organisatsioonidele juhendi-na puit-taara vastuvõtu ja tagastamise küsimustes.

II. Taara vastuvõtmine.

3. Kaubaga koos oleva taara vastuvõt-mise tingimused määratakse kauba hankepõhitingimustega või lepingutega, nende puudumisel aga NSVL RKN-i juu-res asuva Riikliku Arbitraaži instrukt-siooniga, mis kinnitatud NSVL Rahva-komissaride Nõukogu määrusega 29. au-gustist 1939. a. nr. 1306.

4. Kauba vastuvõtmisel on kaubasaaja kohustatud hoolikalt kontrollima vastu-võetava taara vastavust kehtivale stan-dardidele ja tehnilistele tingimustele, seatud markeeringu olemasolu, taara tegelik seisukorra vastavust saatedoku-mendis näidatud hinnale ja kvaliteedile.

Taara peab olema markeeritud koos-kõlas NSV Liidu Varumise Rahvakomis-sariaadi määrusega 8. veebruarist 1934. a. ja nimelt: nomenklatuurse numbriga taara hinnakirja järgi, mis kinnitatud

Töö- ja Kaitsenõukogu määrusega nr. 603 19. juulist 1933. a. Numbrilise üles-tähenduse ees peavad olema tähed ПН ja numbri all — markeeringu peale pan-nud ettevõtte nimetus. Markeering peab olema peale pandud mitterahapestava värviga või sisse põletatud kasti vasakul ülemisel nurgal või tunni põhjal. Nomen-klatuurse numbrit ja taara hinda hinna-kirja järgi iga taaraliigi kohta peab näi-tama arvetes ja faktuurides.

Kõikidel juhtudel, kui taara saabub kaubaga, mis ei vasta tähendatud nõue-tele, koostatakse aktid ja esitatakse pretensioonid NSVL RKN-i juures asuva Riikliku Arbitraaži instruksiooni järgi, mis kinnitatud p-s 3 tähendatud määru-sega.

5. Ettevõttesse (organisatsiooni) sisse-tulev taara võetakse vastu materiaalselt vastutava isiku poolt ja kantakse viivi-tamata sissetulekusse. Taara sissetuleku vormistamine toimub NSVL Kaubanduse RK käskkirjaga 25. jaanuarist 1946. a. nr. 29 kinnitatud instruksiooni järgi.

III. Taara tagastamine.

6. Punktides, kus NSVL Ministrite Nõukogu juures asuva Metsavarustuse Peavalitsuse poolt on organiseeritud taara vastuvõtu baasid, kuulub vabanev taara kohuslikult äraandmisele neisse baasidesse.

Tagastamisele Metsavarustuse Peava-litsusele ei kuulu järgmine taara:

a) inventartaara, millel on ettevõtte märk või ripats;

b) puu- ja juurvilja taara, selle ühe- linnalisel käibel;

v) NSV Liidu Kaubandusministeriumi kaubanduslike organisatsioonide poolt punktidesse kohaleveetav taara, kui punktid asuvad kaugemal kui 20 kilo- meetrit raudteejaamadest ja veeteede sadamaist.

Märkus: Inventarse puit-taara hulka kuulub standardne taara, mis varus- tatud märgiga, trafaretiga või ripat- siga, millel ettevõtte inventarne number, kelle inventaris see taara on arvele võetud, järgmistest liiki- dest: viina-, õlle- ja alkoholita joo- kide tünnid, kastid, korvid pesadega pudelite jaoks, erilise konstruktsioo- niga kastid pudeltoodete, hapupiima, kohupiimakäkkide jaoks; transport- kandikud kondiitrisaaduste, toidu poolvabrikatide ja jäätise jaoks; konteinerid jäätise jaoks, pütid jää- tise jahutamiseks, hülsid jäätise jaoks; puu- ja juurvilja täisvalata- vad tünnid.

7. Metsavarustuse Peavalitsuse kohali- kud valitsused on õigustatud kohustama kauplevaid organisatsioone ära andma tagastamisele kuuluva taara igale koha- likule organisatsioonile, kinni pidades taara tagastamise eeskirjadest Metsava- rustuse Peavalitsuse baasises.

Märkus: NSVL Kaubandusministeer- iumi süsteemi kaubanduslikud orga- nisatsioonid Moskva ja Lenini- gradi linnas annavad vabaneva puittaara vastavalt „Mostara“ ja „Lentara“ taara remontbaasidesse, millele laiendatakse eeskirju, mis lahendavad taara tagasta- jate vahetamise Metsavarustuse Pea- valitsuse baasidega. Vastastikused vahekorrad „Mostara“ ja „Lentara“ trusti ning Metsavarustuse Peavalit- suse (Moskva ja Leningradi) vahel vormistatakse otselepingutega.

8. Neis punktides, kus ei ole Metsa- varustuse Peavalitsuse baase või organi- satsioone, kes tema korraldusel taarat vastu võtavad, ning samuti juhtudel, kui taarat ei tagastata Metsavarustuse Peavalitsuse baasidesse (vastavalt p. 6):

a) tagastatakse taara esmajärjekorras kauba hankijatele kauba hankepõhiti- ngimustega või lepinguga seatud korras ja tingimustel;

b) hankepõhitingimuste või lepingu puudumisel tagastatakse taara hankija korralduse järgi tema organisatsioonile

kaubasaaja asukohas, — niisuguse kor- ralduse puudumisel aga — igale taara remontettevõttele, mis asub selles punk- tis;

v) taara tagastamisel hankijale anna- vad kaubanduslikud organisatsioonid taara sinna, kust saadi selles taaras kaup, või mõnele teisele kohalikule han- kija ettevõttele edaspidisel kauba saa- misel sellelt ettevõtelt; sel juhul, kui kaup on saadud mitte hankija ettevõtelt (näiteks teise organisatsiooni kättesa- hoonest), on ostja õigustatud taarat ära andma igale hankija ettevõttele;

g) kaubasaaja asukohas teiselinnalise hankija süsteemi ettevõtete olemasolul võib lepinguga ette näha taara äraand- mist nendele ettevõtetele, kusjuures hankija peab vastutama, et nimetatud ettevõtted ei hoidu kõrvale taara vastu- võtmisest.

IV. Taara tagastamise normid.

9. Kooskõlas NSVL RKN-i määrusega 9. jaanuarist 1946. a. nr. 31, NSV Liidu Ministrite Nõukogu korraldusega 2. juu- list 1946. a. nr. 8198-p ja NSVL Minist- rite Nõukogu määrusega 14. juunist 1947. a. nr. 967 kuni edaspidise tühista- miseni antakse (tagastatakse) puit-taara Metsavarustuse Peavalitsuse baasidesse järgmistest normide järgi:

a) taara toidukaupade alt:	
või alt	60%
muna ja lindude alt	70%
tsitrusviljade alt	50%
mitmesugune vineer-taara	60%
muu kast-taara	60%
täisvalatavad tünnid	90%
kuiv tünn-taara	80%
b) tööstuskaupade ja seadeldiste alt:	
tünne, mitte vähem kui	80%
vineer- ja laud-taara, mitte vähem kui	60%

Tähendatud määral kuulub taara tagastamisele sõltumata nii saadud kui ka tagastatava taara kvaliteedist.

10. Kui kaubandusliku organisatsiooni poolt kalendrikuu kestel tagastatava taara kogus ületab tema kohustuse antud kuuks, siis jäetakse temale õigus kanda ülejääk oma äranägemise järgi: tagas- tamise normide ületamise, ennetähtaegse tagastamise, eelmise perioodi võlgnevuse jms. arvele.

11. Hankijale taara tagastamise nor- mid määratakse hankepõhitingimustega

ja lepingutega, kui valitsuse määruse või korraldusega ei ole ette nähtud teisi tagastamise norme.

12. Taara, mis hävines kaubanduslikus organisatsioonis, seoses tulikahjuga või mõne muu stiihilise häda tõttu, arvestatakse taara tagastamise normi hulka taara hävitamise fakti tõendava dokumendi esitamisel.

13. Kui üksikjuhtudel Metsavarustuse Peavalitsus või tema baas ja samuti hankija keelduvad taarat vastu võtmast, on kaubanduslikud organisatsioonid õigusstatud kasutama taarat oma äranägemisel, arvestades seda tagastatava normide hulka jooksva kuu eest. Keeldumist vormistatakse kahepoolse aktiga, milles tähendatakse tagastamise arvesse kuuluva taara kogus. Akti koostamisel tekkivad vaidlused lahendatakse kohaliku linna (rajooni) kaubandusosakonna esindaja poolt.

V. Tagastatava taara kvaliteet.

14. Kvaliteedi järgi jaguneb tagastatav taara:

- a) remonti mittevajavaks taaraks,
- b) remonti vajavaks taaraks,
- v) praaktaaraks ja
- g) taara materjaliks.

15. Remonti mittevajavaks taaraks loetakse:

a) kast (laud- ja vineer-) kokkulöödud kujul, kõigi vigastamata üksikosadega, mahavõetud kuid olemasoleva kaanega; kasti seinte vankuvus on lubatud;

b) tünn vigastamata uretega, tervete laudadega, korras põhjadega ja ümberpandud vitsade täie kogusega, sealjuures võib üks põhi olla sisse panemata;

v) laudkast, lahtivõetav, kõigi vigastamata üksikosadega ja korras kinnitamis-kohtadega.

16. Remonti vajavaks taaraks loetakse:

a) vineerkast, millel on kõik küljed; on lubatud mitte üle viie liistu puudumine ja vineeri läbistamine ühest küljest;

b) laudkast, millel on kõik küljed; on lubatud mitte üle kolme liistu ja kahe laua puudumine ühes või mitmes küljes;

v) tünnid tervete urete ja laudadega; on lubatud kuni kahe vitsa või ühe põhja puudumine;

g) lahtivõetud laudkast, millel on kõik üksikosad; on lubatud mitte üle kolme liistu puudumine või täisnurgaliste põik-

lattice ning kahe laua puudumine ühes või mitmes küljes (põhjas, kaanes).

17. Praaktaaraks loetakse:

a) vineerkast — ühe külje täielikul puudumisel ja teistel külgedel mitte üle viie liistu purunemisel;

b) laudkast — ühe külje täielikul puudumisel ja teistel külgedel mitte üle kahe laua ja kolme liistu purunemisel. — Vineer- ja laudkastid loetakse samuti praagiks nende üksikosade täielikul korrasolekul, kuid kui need on seevõrra räpastatud, et neid ei või kasutada ots- tarbele vastavalt;

v) tünn: 1) millel on nõutav kuni kolme laua asendamine, uue põhja kinnitamine ja ühe raud- või kolme puuvitsaga täiendamine,

2) millel on nõutav ühte otsa uute urete tegemine ja ühe uue põhja sissepanemine ühes ühe raud- või kolme puuvitsaga täiendamisega,

3) millel on nõutav mõlemasse otsa uute urete tegemine kõigi vitsade ja laudade allesolekul.

P. 15, 16 ja 17 tingimustele mittevastav taara antakse üle kui taara materjal. Üleantava taara materjaliga kustutatav taara ühikute arv määratakse poolte kokkuleppel.

18. Hankijate ja ostjate vahel sõlmitava is lepinguis võib ette näha kooskõlas käesolevate reeglite p. 8 ostjate õigust anda hankijale kaupadega saadud taara asemel muud taarat.

VI. Taara äraandmise (tagastamise) tähtajad ja kord.

19. Taara antakse ära Metsavarustuse Peavalitsuse baasidesse hiljemalt 15 päeva jooksul taara vabanemise momendist ning selle kogunemisel kuni veoautole või hobutranspordile pealelaadimise normini.

Hankijatele, kooskõlas käesolevate reeglite p. 8, tagastatakse taara samuti 15 päeva jooksul selle vabanemise momendist, kui põhitingimustes või lepingus ei ole ette nähtud teisiti.

Taara jaoks kauba alt, mis ostja poolt vastu võetud ennetähtaegselt või mis kujutavad kaubandusvõrgu hooajalist tagavara, peavad hankepõhitingimustes või lepingus määratud olema taara tagastamise eritähtajad, mida arvestatakse selle taara vabanemise momendist.

20. Taara kohaletomistamine Metsavarustuse Peavalitsuse baasidesse toimub kaubanduslike organisatsioonide transpordivahenditega Metsavarustuse Peavalitsuse arvel. Taara veokulu tasutakse kohapeal kehtivate tariifide järgi.

Taara tagastamisel hankijatele ühelinna käibe juures, samuti teiselinnalise käibe juures 20-kilomeetrilise raadiuse piirides lasub tagastatava taara kohaletomistamine ostjal, kui põhitingimused või leping ei aseta seda kohustust hankijale.

21. Kõigil juhtumel säilitatakse Metsavarustuse Peavalitsusele ja hankijatele õigus vedada taarat välja oma jõudude ja vahenditega ja oma arvel poolte vahel kokkulepitud tähtaegadel.

22. Käesolevate reeglite § 8 alusel tagastatava taara äralaadimine hankijatele raudtee- või veeteetranspordiga ei kuulu kaubandusliku organisatsiooni (kaubasaaja) kohustusse.

23. Kaupade hankepõhitingimustega või erikokkuleppel kaupade hankijatega võib ette näha inventarse taara pealelaadimist kaubandusliku organisatsiooni (kaubasaaja) poolt, kes asub mitte kaugemal kui 20 kilomeetrit raudteejaamast või sadamast.

24. Taara ettevalmistamine ärasaatmiseks raudteel või veeteel Metsavarustuse Peavalitsuse baasidesse, taara kogumine pealelaadimise kohtadesse, hoidmine ja pealelaadimine toimub Metsavarustuse Peavalitsuse kohalike valitsuste või nende baaside ja taara äraandja (tagastaja) vahel sõlmitud kokkuleppe alusel.

Taara kohalevedu pealelaadimise punktidesse 20 km piirides lasub kaubanduslikel organisatsioonidel Metsavarustuse Peavalitsuse arvel.

25. Vedude kindlustamine vagunitega või tonnaaziga lasub Metsavarustuse Peavalitsusel, taarat koguvate organisatsioonide nõudeavalduste alusel.

26. Tagastatava taara koguseline ja kvaliteediline vastuvõtmine Metsavarustuse Peavalitsuse baaside poolt peab toimuma taara äraandja (tagastaja) dokumendi (saatekirja) põhjal.

Koguse mittevastamisel dokumendile tehakse selle kohta vastav märge taara äraandja ja vastuvõtja allkirjadega äraandja dokumendil.

Kvaliteedile mittevastavust peab kindlaks tegema aktiga. Akti koostamise juures vaidluse tekkimise korral koostatakse viimane NSVL RKN-i

juures asuva Riikliku Arbitraži instruksiooni eeskirjade kohaselt, mis kinnitatud NSVL RKN-i määrusega 29. augustist 1939. a. nr. 1306.

Reklamatsioonid tagastatava taara kvaliteedi kohta esitatakse ja lahendatakse sama instruksiooni eeskirjade järgi.

VII. Tagastatava taara eest tasumine.

27. Arvestus Metsavarustuse Peavalitsuse baasidesse tagastatava taara eest toimub Töö- ja Kaitsenõukogu poolt 19. juuli 1933. a. määrusega nr. 603 kinnitatud kehtiva hinnakirja järgi, sõltuvalt taara kvaliteedist. Metsavarustuse Peavalitsuse baasidesse tagastatava praaktaara eest tasutakse 50% ulatuses kehtivast hinnast remonti vajava taara kohta. Taara eest, mis tagastatakse Metsavarustuse Peavalitsuse baasidesse taara-materjalina, toimub arvestamine 4. sorti saematerjali hinnaga.

Hinna puudumisel hinnakirjas Metsavarustuse Peavalitsusele tagastatava taara kohta toimub arvestus selle taara eest sama liiki taara kõrgeima hinnaga ja taara tagastamisel hankijale — poolte kokkuleppel.

28. Tagastatava taara eest tasutakse sõltumata sellest, kas taara väärtus on arvatud kauba hinda või mitte.

29. Arveje tasumine Metsavarustuse Peavalitsuse baasi tagastatava taara eest toimub arvete pankas inkassokorras esitamise korras ja taara äraandmisel hankijale — iga äraantud partii eest maksunõuete esitamisel inkassokorras või vastastikuste arvelduste büroo kaudu.

30. Mitme ettevõtte või turustusbaasi (lao) olemasolul hankijal on hankija kohustatud tsentraliseerima arveldusi iga kaubandusliku organisatsiooniga nii taara väärtuse kui ka tagatise alal.

VIII. Tagatiseid taara eest.

31. Tagatist ei võeta Metsavarustuse Peavalitsusele tagastamisele kuuluva taara eest. Muu taara eest on hankija õigustatud võtma tagatist ainult valitsuse kehtivate otsustega seatud juhtumel ja määradel.

32. Tagatist ei võeta samuti, kui kau-

banduslik organisatsioon kauguse tõttu ei ole kohustatud taarat kohale toimetama ja hankija ning kaubandusliku organisatsiooni vahel ei ole kokkulepet taara tagastamise kohta kaubandusliku organisatsiooni poolt või väljaveo tähtaegade kohta hankija oma vahenditega.

33. Taara tagastamisel arvatakse taara tagatise väärtus äraantud taara arvesse.

IX. Arvestus ja aruandlus.

34. Raamatupidamise arvestust taara kohta NSV Liidu Kaubandusministeeriumisüsteemi organisatsioonides ja ettevõtteis peetakse kooskõlas NSVL Kaubanduse RK 25. jaanuari 1946. a. käskkirjaga nr. 29 kinnitatud instruksiooniga.

35. NSV Liidu Riikliku Plaanikomisjoni Statistika Keskvalitsuse poolt 7. veebruaril 1947. a. nr. 79 all kinnitatud vorm VT järgi esitavad kaubanduslikud organisatsioonid seatud tähtaegadel taarade sissetulekute ja tagastamise kohta igakuulised aruanded vastavale oblasti (kraia) ja vabariiklikele (seal, kus ei ole oblasteisse jaotust) Metsavarustuse Peavalitsustele.

Aruande andmeid võib Metsavarustuse Peavalitsuse esindaja kontrollida niihästi kaubanduslikes organisatsioonides kui ka kõigis nende ettevõtteis.

Samaaegselt saavad kaubanduslikud organisatsioonid aruanded taara sissetuleku ja tagastamise kohta oma kõrgemalseisvale lülile.

36. Hankijaile tagastatava taara kohta on kaubanduslikud organisatsioonid ja hankijad kohustatud pidama koguselist arvestust nende vahel ringleva taara üle.

Mitme ettevõtte või baasi olemasolul hankijal peetakse arvestust hankija poolt tsentraliseeritud korras. Täisvalatavat tünn-taarat arvestatakse hankija nõudmisel litraažis.

37. Hankija on kohustatud hiljemalt 20 päeva jooksul pärast kalendrikuu lõppu saatma kaubanduslikule organisatsioonile õiendi sel kuul tagastamisele kuuluva taara kohta, perioodide järgi, vastavalt seatud tähtaegadele ja tegelikult tagastatud taara koguse kohta.

Kaubanduslik organisatsioon on kohustatud 20-päevase tähtaja jooksul pärast õiendi kättesaamist kas kinnitama selle õigsust või teatama hankijale oma andmed. Andmete mitteühitmisel teostatakse kontroll. Kui põhitingimus-

tega või lepinguga ei ole ette nähtud teisiti, peab ühelinnaline ostja ilmuma hankija juurde taara liikumise kontrollimiseks.

Tähendatud 20-päevalistest tähtaegadest mittekinnipidamine toob endaga kaasa: hankijale — õiguse kaotuse nõude esitamiseks sanktsioonide kohta, — ostjale — õiguse kaotuse vaielda hankija õiendi andmete vastu.

X. Sanktsioonid.

38. Metsavarustuse Peavalitsuse baasidesse taara mittetagastamise eest seatud normide piirides nõuavad Metsavarustuse Peavalitsuse valitsused sisse vaiddamatus korras trahvi taara hinnakirja väärtuse viiekordses suuruses; õlle- ja viinatünnide mittetagastamise eest — nende hinnakirja väärtuse kümnekordses suuruses.

Aluseks trahvi sissenõudmisel vaidlematus korras kaubanduslikult organisatsioonilt on akt, mis koostatud Metsavarustuse Peavalitsuse esindaja poolt kaubandusliku organisatsiooni aruande andmete põhjal selle organisatsiooni esindaja juuresolekul.

Kaubandusliku organisatsiooni esindaja on kohustatud aktile alla kirjutama, saama akti ärakirja allkirja vastu, kusjuures kaubandusliku organisatsiooni esindajale jäetakse õigus üles tähendada aktis oma vastuväited enne sellele allakirjutamist.

Trahvi õigustamata sissenõudmisel on kaubanduslikul organisatsioonil õigus sissenõutud summade tagasisaamisele. Vaidluse otsustamisel kaubandusliku organisatsiooni kasuks maksab Metsavarustuse Peavalitsus samuti trahvi 3% ulatuses sellest summast, mis mõistetud kaubandusliku organisatsiooni kasuks.

39. Hankijate poolt tagastatava taara mittetagastamise või mitteõigeaegse tagastamise eest, — kooskõlas käesolevate reeglite p. 8 — sissenõutavate sanktsioonide määra seatakse põhitingimustega või lepingutega uue taara hinnakirja 100%-lise väärtuse piirides, välja arvatud need juhud, kui teine trahvi määra on ette nähtud vastavate valitsuse määrustega ja korraldustega. Inventarse taara mittetagastamise eest nõutakse kaubanduslikelt organisatsioonidelt trahvi: — tünnide eest kümne-

kordses ja teise taara eest — viiekordses suuruses.

Hankija keeldumisel vastu võtta ostjalt tagastatud taarat, kui ka taara väljaveo tähtaja möödalaskmise juhul poolte kokkuleppe olemasolul taara väljaveo kohta hankija vahenditega nõutakse hankijalt trahv sisse sel määral, mis ette nähtud taara mittetagastamise või mitteõigeaegse tagastamise eest kaubanduslike organisatsioonide poolt.

Taara tagastamise tähtaega või mitteõigeaegse taara tagastamise eest sanktsioone määrava valitsuse määruse või korralduse puudumisel, samuti nende

juhtnööride puudumisel lepingus ei kohaldata sanktsioone taara mittetagastamise või mitteõigeaegse tagastamise eest.

40. Trahvi tasumine ei vabasta poolt oma kohustuste täitmisest.

XI. Kontroll.

41. Kontroll ja järelevalve taara korrapärase äraandmise üle kaubanduslike organisatsioonide poolt asetatakse NSV Liidu Kaubandusministeeriumi ja NSVL Ministrite Nõukogu juures asuva Metsavarustuse Peavalitsuse kohalikele organeile.

KAKS LAIATARBEKAUPADE NÄITUST.

Ü. Anto,

Eesti NSV Kaubandusministeeriumi Hindade Osakonna juhataja.

Laiatarbekaupade näituste otstarve on tarbijaskonna tutvustamine kaubandusvõrgus juba müügil olevate või müügile tulevate uudiskaupadega, nende kvaliteediga ning hindadega. Ühtlasi peavad näitused tootvaid ettevõtteid abistama tootmisprotsessis uute näidiste rakendamisel, laiatarbekaupade tootes uute meetodite järgi, paremini kasutama toormaterjali ja igati korraldama tööprotsessi sääraselt, et toodang oleks turunõuete kohane minimaalsete töö- ja materjali kulutuste juures.

Eksponaatide võrdluse teel peavad näitused piltlikult tootvaid ettevõtteid veenma materjalide ratsionaalseks kasutamiseks.

Käesoleval ajal on Eesti NSV-s kaks tähtsamat laiatarbekaupade alalist näitust ja nimelt:

Eesti NSV Kaubandusministeeriumi Hindade Osakonna juures, Tallinn, V.-Karja 12 ja teine Ü. Kaubanduspalati Eesti NSV Osakonna Laiatarbekaupade Parematest Näidistest Alalise Paviljoni Filaali näol asukohaga Tallinnas, Pikk tn. 17.

Eesti NSV Kaubandusministeeriumi laiatarbekaupade alalisele näitusele on asetatud näidised ainult Eesti NSV kohaliku tööstuse toodangust.

Vastavalt Eesti NSV RKN-i määrusele 6. okt. 1944. a. nr. 175 on tootvad ettevõtted kohustatud esitama koos hinnataotluse, kalkulatsioonide, toote tehnilise kirjeldusega ka toote proovi, mis pärast hinnakinnitamist asetatakse näitusele. Seega kinnitatakse koos uue toote hinnaga ka selle tehnilised tingimused ja toote proov, mille kohaselt hilisem masstoodang peab vastama kinnitatud proovieksemplarile.

Uue toote proovieksemplariga saavad näitusel tutvuda kaubandusorganisatsioonid ja tarbijad.

Näitusele asetatud kaubaproovi järgi on alati võimalik võrrelda hiljem toodetud eset ja kahtluse korral kindlaks määrata kvaliteedilisi ja hindade erinevusi ning erinevuste korral pretensioone esitada tootjale.

Seega peegeldab Eesti NSV Kaubandusministeeriumi laiatarbekaupade alaline näitus Eesti NSV kohaliku tööstuse laiatarbekaupade kvaliteedi ja sortimendi taset.

Kvaliteedi tingimustele mittevastavate kaupade saabumisel kaubandusorganisatsioonide ladudesse tekkivate lahkavuste lahendamiseks tehakse ekspertiisi teel kindlaks mittekvaliteedilise kauba allahindluse ulatus. Selles on määrava tähtsusega näitusele asetatud kinnitatud kaubaproov koos tehniliste tingimustega.

Eesti NSV Kaubandusministeeriumi käskkirjaga 27. V 47. a. nr. 116 on ühendatud ühise juhatuse alla Eesti NSV Kaubandusministeeriumi Hindade Osakond ja Kaubaekspertiisi Büroo, mis annab võimalusi vahetult määrata üksteisega seoses olevate laiatarbekaupade kvaliteeti ning hindu.

Alates 18. okt. 1947. a. tegutseb Eesti NSV Kaubandusministeeriumi Alalise Laiatarbekaupade Näituse juures praaktodete osakond, kus eksponaatideks on need laiatarbekaupad, mis ei vasta tehnilistele tingimustele ja kvaliteedi nõuetele.

Vastavalt Eesti NSV Kaubandusministeeriumi käskkirjale tuleb praaktodet asetada näitusele nähtavale kohale, kusjuures praaktodete juures olgu märgitud praaki tootva ettevõtte nimetus ja juhataja nimi ning ekspertiisi teel kindlaks-määratud allahindluse määra, arvestades esimese sordi hinnast.

Praaktodete osakond näitusel peab olema häbipostiks tootjaile ja samuti praaki müüvale kaubandusettevõttele, kes tarbijaile täie hinna eest müüb halva-kvaliteedilist kaupa.

Näituse kahe ja poole aastase praktika kohaselt võib märkida, et ta on täitnud temale asetatud ülesanded ning on tõestanud oma otstarbekohasust. Kaubandus-organisatsioonide esindajad külastavad küllaltki sageli näitust ja võrdlevad uudis-toodangut kinnitatud kaubaproovidega.

Samuti on sagedased töötajate külastused, kus võrreldakse ostetud kaupade kvaliteeti ning hindu ning erinevuste puhul on suudetud rahuldada ostjaskonna õigustatud nõudmisi vastavate reklamatsioonide kaudu.

Samuti on külastanud õppeotstarbel näitust mitmete asutiste ja organisatsioonide ekskursionid.

Eesti NSV Kaubandusministeeriumi alalisest laiatarbekaupade näitusest erinevaid ülesandeid taotleb Üleliidulise Kaubanduspalati Eesti NSV Osakonna Laiatarbekaupade Paremate Näidiste Alalise Paviljoni Filiaal.

Paviljon tegutseb NSVL RKN-i juures asuva Majandusnõukogu 17. juuli 1938. a. määruse nr. 508 alusel. Eesmärgiks on kaasa aidata laiatarbekaupade uute ja paremate liikide sisseviimisele tööstusse ja kaubandusse ning vananenud kaubaliikide moderniseerimisele.

Selleks koondab Filiaal paremaid näidiseid kodumaa ja välismaa toodangust ning tutvustab neid tööstuse ja kaubandussüsteemi töötajatele, suunab valiknäidiseid tööstusse ja sõlmib kokkuleppeid nende massiliseks tootmiseks. Abistab tööstust uudisartiklite tootmisele asumisel, varustades neid peale konkreetse mustertoote ka eseme tehniliste tingimuste, jooniste ja tootmismenetlustega.

Uudisartiklite valmistamise stimuleerimiseks ning tootmise otstarbeka ning õige organiseerimise tagamiseks on Alalise Paviljoni Ekspertnõukogul õigus premeerida tootmisega vahetult ühenduses olevaid töötajaid.

Paviljoni Filiaali poolt koondatakse näidiste kogudesse kõik tähtsamad laiatarbekaupade liigid, mis oma väljatootuselt, vormilt, materjalilt ja otstarbekuselt on väljapaistvad ning massiliseks tootmiseks soovitavad.

Kokkuvõttes ülesandeid, mis on asetatud kahele Eesti NSV alalisele laiatarbekaupade näitusele, taotleb Eesti NSV Kaubandusministeeriumi Laiatarbekaupade Alaline Näitus kohaliku jooksva toodangu kvaliteedi ja hindade kontrolli. Kaubanduspalati Alalise Paviljoni Filiaali peamine ülesanne on algatada ja läbi viia uute kaubaliikide tootmist, mis rikastavad meie kaubandusvõrku kvaliteedilt laimatute uudisartiklitega.

REKLAAMIST.

V. Karu,

Üleliidulise Kaubanduspalati Eesti NSV Osakonna
Kaubanduspropaganda Büroo juhataja.

„Toidu- kui ka kergetööstuse tähtsamaks ülesandeks on toodete paremate sortide populariseerimine ja viimine elanikkonna hulka hädikorraidatud reklaami teel.“
V. M. Molotov

Aruanne NSVL KTK istungjärgul jaanuaris 1936. a.

„Meie korraldame hea nõukoguliku reklaami, säärase, mis selgitab toodete kvaliteeti, äratav nende vastu huvi ja aitab kaasa toodete levitamisele.“

A. J. Mikojan.

Aruanne NSVL KTK istungjärgul jaanuaris 1936. a.

Tänapäeval võime tihti kohata majandusala töötajaid, kes suhtuvad reklaami tarvidusse eelarvamuslega, nagu puuduks reklaamil õigustatud koht nõukogulikus majandussüsteemis. See väide tohiks püsida ainult seni, kuni ollakse tutvunud nõukoguliku reklaami mõiste, eesmärgi ja nende vahenditega, mille varal reklaami tehakse.

Sotsialistlikus plaanimajandussüsteemis on tööstuslikul ja kaubanduslikul reklaamil oma kindel seisukoht. Nõukogulik reklaam, erinedes sisult kapitalistlikus majandussüsteemis kasutatavast reklaamist, teenib tõde. Ta aitab kaasa tarbijate paremaks teenindamiseks, populariseerib toodete paremaid liike, toob teateid uute kaubakoguste ja uudisartiklite turule ilmumisest, selgitades nende kvaliteeti ja aidates kaasa nende levikule, olles seejuures vaba liialdustest, pealetükkivusest ja taotlusest mõjustada tarbijaid teostama majanduslikult kahjulikke väljaminekuid.

Tegelikus elus võime sageli nentida tõika, et needsamad majandusala töötajad, kes eitavalt suhtuvad reklaami üldisesse tarvidusse, suuremal või vähemal määral praktiseerivad nende üksikvormide kasutamist, mis endast kujutavad juba reklaamivahendeid. Kõik, mis tehakse tarbijaskonna teenindamiseks, on põhiolemuselt reklaam. Mida viisakamalt teenindame tarbijaid, mida paremini korrastame kauplusi, mida korralikumalt kujundame pakendeid, mida kaunimalt vormistame etiketid ja kaubamärgid, seda paremini teeme reklaami.

Reklaam peab olema sillaks tootja ja tarbija vahel. Ta peab olema leidlik, uudne ja meelde jääv, lisandama majanduselule värvikust ning elavust. Reklaam pole teadus, vaid kunst.

Reklaami saab ja võib teha ainult kvaliteetkaubale. Selleks, et teha head reklaami, peab reklaamitavat kaupa põhjalikult tundma ja olema veendunud selle kvaliteetsuses. Alaväärtusliku toote reklaamimisega võivad kaasuda negatiivsed nähtused, hoopis vastupidised tulemustele, mida soovitakse saavutada reklaami tegemisele asumisel.

Uue viisaastaku plaani täitmise hoogne tempo, uute kaupade pidev juurdevool kaubandusvõrku ja mitmesuguste kaupade küllus on tõstnud eriti päevakorra reklaami vajaduse.

Kui pärastõjaaegse perioodi algul puudus reklaami järele tarvidus, siis nüüd, selle vajaduse tekkimisel, valitseb olukord, kus ei osata asuda reklaami mitmekülgsete vormide õigele rakendamisele ega süveneta reklaami tegemise tänapäeva võimalustesse.

Praegu kasutusel olevad reklaamivahendid on väga mitmesugused ja neid on liigitatud mitmel erineval viisil. Alljärgnevalt vaatleme neid üksikult ja samas määrgime, millisel määral neid meil kasutatakse.

Kauba pakend.

Reklaamivahendite sarjas on tähtsaim koht kauba välisel kujundamisel. Moodne pakkimisviis sündis kahekümnenda sajandi algul, millal hakati tööstustooteid pakkima ühikutes, mis oleksid sobivad nende viimasele ostjale, tarbijale. Jaekaubanduse võrku suunatava kauba pakkimine suurel hulgal tünnidesse, puukastidesse, kottidesse jne pole praktiline, peale mõningate üksikute kaubaliikide, sest:

1) pole võimalik toimetada tooteid oma algupäras, värskes ja meeldivas seisukorras tootjalt kuni võimaliku tarbijani.

2) jaemüüjal on aegaviitev kaup pakkida ühikuis, mida tarbija võiks või sooviks korraga osta;

3) ei ole võimalik toodet eraldada kaubamärgi järgi, nii et viimane oleks tarbijale tema edaspidise ostu juures juhiks, nõudes kaupade erimärgi, aga mitte üldnimetuse järgi;

4) puudub sanitaarne ja küllalt mõjuv moodus tooteid välja panna kohtadel, kus ta ilma pakkimata, impulsiivsel momendil, võiks leida ostjaid.

„Idealse“ pakendi kuju ja suuruse kindlaksmääramine võib toimuda ainult mitmesuguste faktorite kaalutlemisel. Need ei ole alati ühesuguse tähtsusega. Tegelikult nõuab iga juhused omaette kõrget individuaalset käsitlemist, olemasolevate ja nõutavate omapärasuste ja iseärasuste tõttu. Hinna suhtes on artikleid, mis nõuavad kalleid — ja artikleid, mis lepivad odavate pakenditega. Üldiselt jäägu kõigi pakendite kohta püsima nõue, et need oleksid praktilised, ökonoomsed ja sobivad müügiks.

Pakendi kujundamisel lähtutagu seisukohalt, et pakendiks tarvitav materjal oleks kasutatud võimalikult otstarbekalt, et pakitud kaupade saatismahutid — taraad — kindlustaksid ohutu transpordi, et pakend ei oleks suurepärase mitte ainult tootva ettevõtte direktori laual, vaid oleks sobiv väljapanekuna ka kaupluse riivil ja vaateaknal. Lõpuks mõeldagu ka pakendi sobivusele tarbija kodus. Pakend peab tarbijale kindlustama toote kättesaamise soovitud hulkades, tal peab olema sobiv valamiseseadeldis, sobiv meetod pakendi avamiseks ja sulgemiseks ja ta peab hoidma kaupa enneaegse riknemise eest.

Meie praegune olukord on aga kahjuks selline, et pakendi kujundamisele osutatakse tootvate ettevõtete poolt äärmiselt nõrka tähelepanu. Pakendite kujunduste alal pole olnud märgata uuendusi.

Tavaliselt lepitakse pakenditega, mille standard-tüüpe valmistab teatud erialane ettevõtte — olgu need klaasist, plekist, papist või mõnest muust materjalist. Unustatakse hoopis, et needsamad ettevõtted, kes harilikult valmistavad kõige tavalisemate vormidega pakendeid, on suutelised valmistama ka vormides erinevaid, algupäraseid ja uudseid pakendeid, kui neile esitada uute pakendite väljatöötatud kavandid.

Kaubamärk.

Mõned tootjad tunnustavad kaubamarki reklaamivahendina võrdset etiketiga või koguni sellest väiksema tähtsusega. Kuid kaubamärk, rohkem kui etikett, määrab põhielemendina reklaami kunstilise kujunduse. Iseendast täidab kaubamärk ka reklaamivahendi ülesannet. Selle ülesande tähtsust tuleb arvestada ja kaubamärk välja töötada äärmise hoolikusega. Tuleb vahet teha kaubamärgi juriidilise ja kaubandusliku terminoloogia vahel. Nõukogude seaduse järgi loetakse kaubamärkideks väljalastavate ja turustatavate kaupade eraldamiseks teiste ettevõtete kaupadest kaubale või selle pakendile asetatavad alalised eraldusmärgid, nagu: templid, plomid, sissepõletatud märgid, graafilised kujutised, algupärased nimetused, erilised numbrit, tähtede või sõnade koostised, algupärased pakendid jne. Seega viib nõukogude seadus kaubamärgi mõiste laiemale alusele kuni algupärase pakendini. Kui meie aga räägime kaubamärgist sõna kitsamas mõttes, nagu see on tarvitusele võetud kaubanduses ja kui me vaatleme selle reklaamilist tähtsust, siis peame me silmas mitte kauba välist vormistamist, vaid kauba graafilist või sõnalist eraldusmärki, mis omistatakse teatud ettevõttele või mõnele selle ettevõtte poolt toodetavale artiklile. Ideaalse kaubamärgi kujundamise kohta on neli põhinõuet:

- 1) märk peab assotsieeruma kaubaga,
- 2) peab olema kergesti meelde jääv ja kergesti hääldatav (sõnalise märgi puhul),
- 3) peab raskendama järeletegemist,
- 4) märk peab olema originaalne.

Üldiselt on levinud pahe, et ettevõtted püüavad oma kaubamärke koormata üliigsete üksikasjadega. Selle all kannatab kaubamärgi selgus. On otstarbekohane kujundada märk võimalikult selge ja lihtne ning kõik üksikasjalised märgi selgitavad tekstilised väljendused paigutada väljapoole märki ennest.

Kaubamärgi kujundamine on küllaltki komplitseeritud toiming, mille juures ettevõtetele tuleb kasutada parimate kunstnike kaasabi.

Etikett.

Paljud majandusala töötajad ei hinda õieti etiketi tähtsust reklaamina ja kahtlevad, kas etikett on reklaam. — Mis on etiketil ühist kauba reklaamiga? — Need kahtlustused on põhjalikult ebaõiged. Etikett kui kauba välise kujundamise põhiosa on koos selle kujundusega reklaami oluliseks osaks. Paljude kaupade juures aga etendab etikett otsustavat osa. Vaadeldes kaupa kaupluse vitriinis või müügiletil, tarbija, kes ei ole veel jäänud peatuma teatud kindlale margile, pöörab tähelepanu mitte ainult kaubale, mis köidab tähelepanu oma etiketiga, vaid sageli otsustab ka etiketi järgi kauba enda kvaliteedi üle. Eriti sageli toimub sellelaadiline otsustamine n. aiustiste ja parfümeeriakaupade valikul.

Oma põhielemendil on etikett reklaamivahend, kus kaubanduslikku reklaami on võimalik ühendada nõukoguliku propagandaga ja seda eriti riiklike suursündmuste puhul. Seda tuleb kasutada ja sellelaadiliste etikettide kavandid kujundada erilise maitsekusega. Meil on sellealaseid häid eeskujusid andnud tubakatööstused, tuletikutööstused ja osaliselt šokolaadi- ja kompekkitööstused.

Väga vähe kujundatakse meil etikette, mis kajastavad igapäevaseid nõukogulikke eluavalduisi, kuigi algmaterjali selleks leidub külluses.

Mõju etiketile annab värvide kombinatsioon. Värvides peitub loomulikkus, mida

puht musta ja valgega ei saavutata. Värv on sensatsioon, mida hinnatakse ja mis ei vaja mõistuse pingutust. Etiketi värvide valikul tuleb arvesse võtta pakendi nähtavust ja loetavust. Tähelepanekute varal on kindlaks tehtud, et tugevad „mehelikud“ värvid, mis meestele meeldivad, ei meeldi naistele, kes eelistavad pehmemaid, õrnemaid värvusi ja värvinguid.

Etikettide kujundamine on meil tihti juhuslik ja seda põhjustel, et enne etiketikavandi tellimise andmist ei ole mõeldud selle temaatikale, ning etikettide kavandid lastakse valmistada juhuslikel inimestel, aga mitte kunstnikel. Etiketi kavandamine on kunstiline loovtöö, mis nõuab erialaste võimetega kunstnikku-tarbegraafikut ja selle järel veel asjatundlikku konsultatsiooni. Ka iga kunstnik ei ole võimeline valmistama head etiketikavandit.

Peale kõige muu vajaliku on võimalik etiketile märkida andmed toote otstarbeka kasutamise ja säilitamise kohta, mida senini pole küllalt laiaulatuslikult praktiseeritud.

Vaateaken.

Vähemagi kahtluseta on vaateaken jaekaubanduse parim ning odavaim reklaamirelv, mille korrashoidmiseks tasub ohverdada palju aega ja mille kasutamist õieti ja otstarbekohaselt peaks veel palju arendatama. Vaateaken ei esita kaupi mitte ainult sõnade ja piltidega, vaid seal on inimestel võimalus näha neid ka loomulikkena. Nii on vaateaken isegi eelistatum teistest reklaamivahenditest.

Vaateaken on kaupluse peegel, mis möödaminejaile peegeldab seda teenimist, mida kauplus temale kui ostjale võib pakkuda. Ainsast pilgust sellele jätkub, et jätta hea või halb mulje kauplusest.

Reklaami tegemise tase vaateakende kaudu on meil peale mõningate erandite ilmetu. Puudub jõulisus ja dekoratsioonide uuendamise sagedus. Laialdaselt on levinud viga, et peale riiklikke tähtpäevi uuendatakse vaateakna dekoratsioone osaliselt. Nii satuvad vaateakendele ebakooskõlalised juhuslikult vaateaknale jäetud kaunististe üksikosad ja kaubad. Vaateakna üldilme aga jätab mulje, mis ei tee au vaateaknale ega kaupluse töötajaskonnale.

Kui mõni kaubanduslik ettevõtte ei tea, kuidas dekoreerida vaateaknaid, siis jälgitagu kord tähelepanelikult Moskva ja Leningradi suuremate kaupluste vaateakende kujundusi, mis on tõsisteks eeskujudeks sellel alal. Neil vaateakendel on ilu, jõulisust ja elu.

Reklaam ajalehes.

Võib julgelt märkida, et meie tootvad ja kaubanduslikud ettevõtted ei tunne ajalehe reklaami ulatust ja kasulikkust. Lihtsalt — ajalehes kuulutamiseega pole harjutud. Kui vahel mõni ettevõtte avaldab ajalehes reklaamkuulutuse, siis tehakse seda oskamatult. Tööstuslikud ja kaubanduslikud reklaamkuulutused ei eraldu millegagi tavalistest ajalehes avaldatavaist teadaandeist ja tööpakkumise kuulutustest.

Et kuulutused avaldaksid soovitud mõju, selleks on vaja, et need oleksid väljapaistvad, kiiresti loetavad, haaravad ja meeldejäävad. Kuulutuse väljapaistvuse tõstmiseks on soovitav kasutada illustratsioone. Pilt teeb kuulutuse tähelepandevaks, elavaks ja kergesti arusaadavaks. Illustreeritud hea kuulutus on ka väiksema pinna

juures tähelepandav. Igal juhul suurendab kuulutuse mõju selle kordamine. Ajalehekuulutusel, millele senini on omistatud nii vähe tähelepanu, on hulk eeliseid teiste trükitavate reklaamide kõrval.

Lehelugemine on inimese tahteline tegevus. Seda ei sunnita temale peale, vaid vastab just tema soovidele uudiseid saada ja teadmisi koguda ning toimub ajal, mida ta ise on selleks määranud. Täheleb — kuulutus ajalehes otsib inimese üles ajal, millal viimane on kõige vastuvõtlikum. Ajalehelugejate arv on väga suur ja see kindlustab reklaami laialdasestesse töötajate hulkadesse kandmise.

Ajalchereklaami mittekasutamine ettevõtete poolt on liigne ükskõiksus laialdase töötajaskonna suhtes. Kui me loeme ajalehe veergudelt teateid uutest töösaavutistest, plaani ületamistest, uutest leiutistest ja laiatarbekauba sortimendi laiendamisest, siis tahab tarbija meelsasti leida ajalehekuulutuse veergudelt reklaamteate nende toodete müügiletulekust ja informatsiooni, kust neid saab osta. Kõik toimub vaikselt. Tooted saabuvad müügile ja tarbija peab neid üles otsima. Sageli ei leia ta neid õigest kohast, kaubad jäävad seisma kaupluste riiulitele.

Valgustusreklaam.

Moskvas ja Leningradis on võetud laialdaselt kasutamisele valgustusreklaam. Valgustusreklaami moodsam vorm on neon-valgustus. Määratu on mulje, mida avaldab suures linnas valgustusreklaam. Valgustusreklaami eesmärgiks on meelde tuletada kaupa või tootvat ettevõtet. Valgustusreklaam puudub meil peaaegu täielikult. On siiski võimalusi selle reklaamiliigi laiemas ulatuses kasutusele võtmiseks, kui asjast huvitatud ettevõtted astuvad kontakti vastavate erialaste valgustusreklaami seadmeid valmistavate tehastega Moskvas ja Leningradis.

Valgustusreklaami lihtsam ja odavam vorm on läbivalgustatavad klaassildid. Nende valmistamine võrreldes eelmainitud valgusreklaami liigiga on tunduvalt odavam ja on olemas kohapealseid võimalusi nende valmistamiseks.

Kinoreklaam.

Kinoreklaami liikidest võiks meil kasutamisele tulla diapositiivide demonstreerimine. Võimalusi selleks on olemas ja reklaami võtavad vastu suuremad kinod. Praegu kasutavad tootvad ja kaubanduslikud ettevõtted seda reklaami ainult üksikjuhtudel. Kinoreklaam peab olema lühike ja huvitav. Kinoreklaami ainsaks puuduseks võib märkida, et selle ulatus piirub ainult kinokülastajate arvuga. Demonstreeritava üksiku kinoreklaami mõju on seda ulatuslikum, mida vähem ühes kinos ühe etenuse perioodil demonstreeritakse diapositiive.

Kui kinos demonstreeritakse diapositiive ühe korraga suurel hulgal, siis võib see kinokülastajas äratada vastumõju. Tuldi kinosse meelelahutuse sihiga, et vaadata filmi, selle asemel pakutakse aga reklaami.

Reklaam transpordil.

Mistahes liiklemisvahendil reisija on väga vastuvõtlik reklaamile. Liiklemisel tõuseb tähelepanelikkus, eriti kokku puutudes uue olukorraga. Sellel põhjeneb mitmekesiste reklaamiliikide kasutamine transpordil.

Transportreklaami põhiliike on kolm:

1) suurte mõõdetega käsitsi või trafareti järgi maalitud plakatid, mis on määratud mõjutama möödaskäivate liiklemisvahendite reisijaid kauge maa tagant ja äärmiselt lühikese aja jooksul. Tekst neil on lühike.

2) Vaksalitesse ja trammide peatuskohtadesse asetavad plakatid. Need on arvestatud osalt ootajatele, osalt möödaminejatele. Sellest järgneb nende kompositsiooni, teksti ja formaadi suurus.

3) Reisijate jaoks arvestatud reklaam, mis asetatakse vaguni või mõne muu liiklemisvahendi sisesele. Kõik seda liiki reklaamid on arvestatud mõjutama lühikese maa pealt ja enam-vähem pikema aja jooksul. Peaaegu eranditult kujutavad nad reklaamitavaid esemeid ja on varustatud tekstiga.

Transportreklaamil on ulatuslik mõju. Selle reklaamiliigi kasutamisele võiksid hakata mõtlema ka meie tootjad ja kaubanduslikud ettevõtted.

Raadioreklaam.

Raadioreklaami kasutamisel tuleb väga hoolikalt koostada reklaami tekst, mitte vähem hoolikalt, kui erikuulutuste tekst. Raadioreklaam on meil veel arenemistaadiumis, kuigi sellele võib omistada suuremat tähelepanu.

Kataloogid ja brošüürid.

Teravat tarvidust, eriti kaubandussüsteemi töötajate hulgas, tuntakse tootvate süsteemide ja ettevõtete tooteid reklaamivate kataloogide ja brošüüride järel. Kataloogides kirjeldatakse lähemalt toodetavaid kaupu, kusjuures tutvustamisel on tähtis osa piltidel ja joonistel. Soovitav on, kui kirjeldused on ühenduses hindadega. Brošüüride sisu käsitusviis on eelmisega võrreldes üldisem. Kirjeldatakse selgitavas toonis teatavat ettevõtet või kaupa, teostatakse vajalikke nõuandeid ja põimitakse selle hulka teateid reklaamitava tootest. Kataloogid ja brošüürid, kui need on koostatud sisukalt, osutuksid olulisteks tehnilisteks juhtnõuadeks toodete, nende eriomaduste ning kasutamiseviiside tutvustamisel nii tarbijatele kui ka kaubandusala töötajatele. Kui üksikud ettevõtted ei pea võimalikuks kataloogide ja brošüüride koostamist ja väljaandmist, siis peaks nende valmistamine ja väljaandmine tootvatele süsteemidele olema küllaltki jõukohane ja reklaami seisukohalt huvipakkuv.

*

Kokku võttes võib nentida, et meil puudub tänapäeval tööstuslik ja kaubanduslik reklaam nimetamisväärses ulatuses.

Reklaami korraldamine nõuab head tahet, mille järk-järgulist kasvamist mõjutab ja dikteerib reklaami tarvidus. Toodete küllus kaubandusvõrgus seab tootjad varsti olukorra ette, kus nad on huvitatud, et turustamist leiaksid just nende tooted. Tootjad, kes on kindlad oma toodangu kõrges kvaliteedis, julgevad teha ja on õigustatud tegema reklaami laialdases ulatuses.

Reklaami oskuslik tegemine nõuab asjatundlikkust. Reklaamimisele asudes peetakse silmas, et reklaami tehtagu õigete vahenditega, õigel ajal ja õiges kohas.

Peale kõige muu peab reklaam olema plaanikindel. Suuremais tootmis- või kaubandusettevõtteis koondatagu reklaamialased küsimused teatud vastavate võimetega isiku hoolde, kes kontrollib pidevalt tehtud ja tehtavate reklaamide mõju ja otsustab, süstematiseerib ja plaanib reklaami eelseisvatele ajavahemikele, pidades eriti silmas erikaupade hooaegu ja tähtpäevi.

Kõigiti on soovitav ulatusliku reklaami tegemiseks kasutada kunstilist kaastööd ja erialaseid nõuandeid.

Reklaami tegemine nõuab kulutusi ja neid tuleb ette näha eelarvete koostamisel. Kulutuste suhtes võib öelda, et ei ole odavaid ega kalleid reklaame, vaid on häid ja halbu reklaame. Teha hästi reklaami tähendab olla kindel toodangu kõrges kvaliteedis ja täita kõiki tarbijate eeskujuliku teenindamise reegleid.

Toodang, müük ja reklaam on üksteisest vahetult sõltuvad. Seepärast ei tohi ükski neist jääda maha üldisest arengust.

Pingsas tööhoos täidavad nõukogude riigi töötajad oma kohustusi igal tööalal. Töövõit saavutatakse töövõidu järele. Olgu nõukogulik reklaam selleks vahendiks, mis toob töötajale teateid uute toodete müügileilmumisest, nende ostuvõimalustest ja ostukohtadest, nende tarbimisviisidest ning otstarbekusest nende kasutamisel igapäevases elus.

SEADUSED, MÄÄRUSED, KORRALDUSED JA KOKKULEPPED, MIS MAINITUD EELNEVAIS ARTIKLEIS.

Kaupade hankepõhitingimused.

Kaupade hankepõhitingimused on kinnitatud NSVL Ministrite Nõukogu juures asuva Majandusnõukogu poolt.

Kaupade hankepõhitingimuste ja lepingute sõlmimise korrast.

1. NSVL Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhend 9. detsembrist 1940. a. nr. 71/28 „Hankepõhitingimuste kooskõlastamise, lepingute sõlmimise ja eellepinguliste vaidluste läbivaatamise korrast.“

2. Eesti NSV RKN-i korraldusega 22. jaan. 1946. a. on kinnitatud põlevkivi hankeleping, mis tuleb lugeda võrdseks põhitingimusega.

Majanduslepingud.

1. NSV Liidu konstitutsioon § 11.

2. NSVL RKN-i 20. märtsi 1931. aasta määruse järgi peavad riiklikud, majanduslikud ja kooperatiivsed organid ja ettevõtted oma plaaniliste ülesannete piires lepingute kaudu vormistama oma suhted üksteisega kaupade hankimisel, tööde teostamisel ja teenuste osutamisel.

3. Tsviviilkoodeks § 107; § 106; § 26; § 180.

4. NSVL Ministrite Nõukogu määrus nr. 213 — 29. augustist 1946. a. „Aasta- ja kvartaalimajandusplaanide kohta.“

5. Liidu Valitsuse poolt kinnitatud Riikliku Arbitraaži 1939. aasta 29. augusti juhend: „Taotluse esitamise korrast ja tähtaegadest mittevastava kvali-

teediga kaupade hankimise kohta ühtede riiklike, majanduslike, kooperatiiv- ja ühiskondlike organisatsioonide poolt teistele“.

Mittevastava kvaliteediga ja mittekomplektne toodang.

1. NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 10. juulist 1940. a. „Vastutuse kohta tööstusettevõtete poolt halvakvaliteedilise ja mittekomplektse toodangu väljalaskmise ja kohuslikest standardidest mittekinnipidamise eest. (Vene NFSV Kriminaalkoodeks § 128-a.)“

Kooperatiivse kaubanduse arendamisest.

1. NSVL Ministrite Nõukogu määrus 9. novembrist 1946. a.: „Kooperatiivse kaubanduse arendamisest toiduainete ja tööstuskaupade alal linnades ning töölisasulais ja toiduainete ning laiatarbekaupade tootmise suurendamisest kooperatiivsete ettevõtete poolt.“

Pretensioonid.

1. Poolte õigussuhted kaupade vedude puhul raudteel on reguleeritud NSVL Raudteede määrustikuga (NSVL RKN-i määrus nr. 232 — 10. veebruarist 1935. a), mis Eesti NSV-s on kehtestatud Eesti NSV RKN-i otsusega 16. detsembrist 1940. a. (Eesti NSV Teataja nr. 67 — 23. detsembrist 1940. a. avaldatud ka Eesti NSV Oigusnormide Kogus 1940—1941, 2. vihk, lk. 252), vedude puhul

mereteel NSV Liidu laevadel — NSVL Merekaubanduse koodeksiga (LSKK 1939, nr. 41, art. 366 ühes hilisemate muudatustega, mis on Eesti NSV-s kehtestatud Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 17. jaanuarist 1941. a. (Eesti NSV Teataja nr. 15 — 1. veebruarist 1941. a.), vedude puhul sisevetel — Sisevete Transpordi määrustikuga 24. oktoobrist 1930. a. (LSKK 1930, nr. 55, art. 582 ühes hilisemate muudatustega) ja segaveo puhul raudteel ja veeteel ühise saatekirja järgi — LSJK 1944, nr. 5, art. 96.

2. Kaupade, reisijate ja pagasi veo puhul mereteel NSV Liidu kaubalaevadel tekkivad õigussuhted vedaja (mere-laevanduse), hankija ja kaubasaaja vahel on peale NSVL Merekaubanduse koodeksi üksikasjaliselt reguleeritud 1945. a. avaldatud NSVL Merelaevanduse RK käskkirjas 20. maist 1944. a., nr. 207 „Üldised ja erieeskirjad kaupade, reisijate, pagasi ja kaup-pagasi veo kohta mereteel NSVL Merelaevanduse RK laevadel.“ On avaldatud „Tariifi käsiraamatus 4-M“ 1945. a.

3. Pretensioonide esitamise ja läbivaatamise korra kohta kehtestatud NSVL Jõelaevanduse RK käskkirjaga nr. 308 — 26. juulist 1940. a. eeskirjad on paigutatud „Tariifi käsiraamatusse nr. 1-R“ lisana p. 168 juurde.

4. Vene NFSV Ülemkohtu pleenumi määrus 4. juulist 1927. a. avaldatud „Tariifi käsiraamatus nr. 1-R“.

5. NSVL Ülemkohtu direktiivkiri nr. 39 — 29. juunist 1936 on avaldatud „Tariifi käsiraamatus nr. 1-R“ p. 174 lisana.

6. Riikliku Arbitraaži põhimäärus on avaldatud Eesti NSV Teatajas 1945. a., nr. 5, art. 62 ja ametkondlike arbitraažide üldine põhimäärus Eesti NSV Teatajas 1945. a., nr. 13, art. 193.

Tootmismark ja kaubamärk.

1. Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus 9. veebr. 1948. a. nr. 121 kaupade varustamise kohta tootmis- ja kaubamärkidega.

2. Tootmismargi ja kaubamärgi erinevused on fikseeritud NSVL KTK ja NSVL Rahvakomissaride Nõukogu 7. märtsi 1936. a. ühises määruses nr. 47/455 (LSKK 1936, nr. 13, art. 113).

3. NSVL Töö- ja Kaitsenõukogu määrus 31. juulist 1936. a. nr. 305 ja 3. novembrist 1936. a. määrus nr. 396.

4. Kaupade loetelu, mis kuuluvad registreeritud kaubamärgiga sundkorras varustamisele, on avaldatud Eesti NSV kaubandusministri käskkirjas nr. 7 — 1946. a., art. 58).

Kaupade koguseline vastuvõtmine.

1. NSVL Kaubandusministeeriumi süsteemis kehtib kaupade koguselise vastuvõtmise korra alal NSV Liidu Kaubanduse Rahvakomissariaadi 27. augusti 1942. a. käskkirjale nr. 263 lisatud juhend.

2. Tarbijaskooperatsiooni süsteemis kehtib kaupade koguselise vastuvõtmise alal NSVL Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu (Tsentrosojuzi) poolt 21. detsembril 1939. a. kinnitatud juhend „Kaupade koguselise vastuvõtmise aktide koostamise ja pretensioonide esitamise korra kaubapuudujääkide kohta tarbijaskooperatsiooni süsteemis.“

Kaupade kvalitatiivne vastuvõtmine.

1. Kaupade kvalitatiivse vastuvõtmise korra alal kehtib NSVL Rahvakomissaride Nõukogu 29. augusti 1939. aasta määrusega nr. 1306 kinnitatud juhend „Nõudmiste esitamise korra riikliku, Majandusliku, kooperatiivse või ühiskondliku organisatsiooni poolt hangitud alaväärtusliku kauba kohta.“

Kommertsakt.

1. Kommertsaktide koostamise korra kohta on NSVL Teedeministeeriumi poolt avaldatud instruksioon $\frac{CM}{1505}$ 6. detsembrist 1945. a.

2. Kommertsaktide kohta on kehtestatud NSVL Jõelaevanduse RK käskkirjaga nr. 308 — 26. juulist 1940. a. eeskirjad, mis on avaldatud „Tariifi käsiraamatu nr. 1-R“ lisana p. 149 juurde.

Taarad.

1. NSVL Kaubandusministeeriumi käskkiri nr. 21 — 21. jaanuarist 1946. a.

2. NSVL Riikliku Arbitraaži juhend 29. augustist 1939. a.

3. NSVL Raudteede määrustik.

4. Standardse taara hinnad on kindlaks määratud hinnakirjaga, mis on kinnitatud Töö- ja Kaitsenõukogu (STO) määrusega 13. juulist 1933. a. nr. 603.

5. NSVL Kaubandusministeeriumi käskkiri 25. jaanuarist 1946. a. nr. 29, avaldatud NSVL Kaubandusministeeriumi käskkirjade ja juhendite kogumikus nr. 1—2 — 1946. a.

6. Kott-taarade kohuslik tagastamine on fikseeritud NSVL RKN-i juures asuva Majandusnõukogu määrustega 10. maist 1939. a. nr. 436 ja 14. juulist 1939. a. nr. 703.

Lisaks sellele on 1. maist 1940. a. alates kottide tagastamise kohustus, kord ja ulatus üksikasjaliselt kindlaks määratud kokkuleppega, mis sõlmitud NSVL Varumise Rahvakomissariaadi, NSVL

Kaubanduse Rahvakomissariaadi, NSVL Toiduainete Tööstuse Rahvakomissariaadi ja Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu (Tsentrosojuzi) vahel.

7. NSVL Riikliku Arbitraaži instruktioon 17. oktoobril 1944. a. nr. 11.

8. NSVL Kaubandusministeeriumi juhend 19. oktoobrist 1945. a. nr. 0243 „Tagastamata ja kõrvaldatud taarade kahjutasude sissenõudmise korrast.“

9. NSVL Kaubanduse RK käskkiri nr. 29 — 25. jaanuarist 1946. a.; ringkiri nr. 062/26—21 — 7. märtsist 1946. a.; NSVL Kaubandusministeeriumi käskkiri nr. 273 — 17. juulist 1946. a. ja NSVL Kaubandusministeeriumi ringkiri 11. septembrist 1947. a. nr. 0283.

10. NSVL Kaubanduse RK ja NSVL RKN-i juures asuva Metsavarustuse Peavalitsuse ringkiri nr. 062 — 21 — 7. märtsist 1946. a. Toidukaupade alt vabanevate puutaarade äraandmise (tagastamise) kohta.

SISUKORD.

	Lk.
1. Saateks	3
2. A. Hansen — Nõukogude kaubanduse osa ja ülesanded sotsialistlikus majanduses	5
X 3. G. Toompuu — Tarbijaskooperatiivne kaubandus nõukogude kaubandus-süsteemis	18
4. V. Jaanus — Mõningaid märkmeid kaubakvaliteedi tõstmise ja sortimendi laiendamise vahendite kohta	23
X 5. J. Laugis — Kaupade hankepõhitingimused	29
X 6. J. Laugis — Majanduslikud lepingud	36
7. V. Karu — Tootmismark ja kaubamärk toodangu kvaliteedi kaitsjana	45
8. G. Tofer — Kaupade vastuvõtmine kaubandusorganisatsioonide poolt	48
9. U. Pullmann — Kommertsakt ja pretensioonide esitamise kord raudtee ja veetee transportettevõtete vastu	62
10. H. Arumaa — Ekspertiisid	75
11. J. Kirš — Kauba hankimisel tekkivad pretensioonid ja arbitraaž	87
12. H. Hasak — Vastutusest taara eest	95
13. Ü. Anto — Kaks laiatarbekaupade näitust	112
X 14. V. Karu — Reklaamist	114
15. Seadused, määrused, korraldused ja kokkulepped, mis mainitud eelnevais artiklis	121

СОДЕРЖАНИЕ.

	Стр.
1. Предисловие	3
2. А. Хансен — Цель и задачи советской торговли в социалистической экономике	5
3. Г. Тоомпуу — Потребительская кооперация в системе советской торговли	18
4. В. Янус — Заметки и средства улучшения качества и расширения ассортимента товаров	23
5. И. Лаугис — Основные условия поставки товаров	29
6. И. Лаугис — Хозяйственные договора	36
7. В. Кару — Производственная марка и товарный знак как защитники качества продукции	45
8. Г. Тофер — Правила приемки товаров торгующими организациями . . .	48
9. У. Пулман — Коммерческий акт и порядок представления претензий к предприятиям железной дороги и водного транспорта	62
10. Х. Арумаа — Экспертизы	75
11. И. Кирш — Претензии, вытекающие при поставке товаров и арбитраж .	87
12. Х. Хасак — Об ответственности за тару	95
13. Ю. Анто — Две выставки товаров широкого потребления.	112
14. В. Кару — О рекламе	114
15. Законы, постановления, распоряжения и договора, указанные в предыдущих статьях	121

Vastutav toimetaja V. Jaanus.
Keeleline toimetaja M. Tedre.

Ladumisele antud 20. III 1948. Trükkimisele antud 8. V 1948. Trükiarv 5200. Paber 67 x 95, 1/16. Trükipoog-
naid 8. Arvutuspoognaid 13,8. Trükitähti trükipoognas 69 000. MB-04842. Tellimise nr. 1140.
Trükikoda „Kommunist“, Tallinn, Pikk t. 2.

На эстонском языке.
Вопросы торговли.